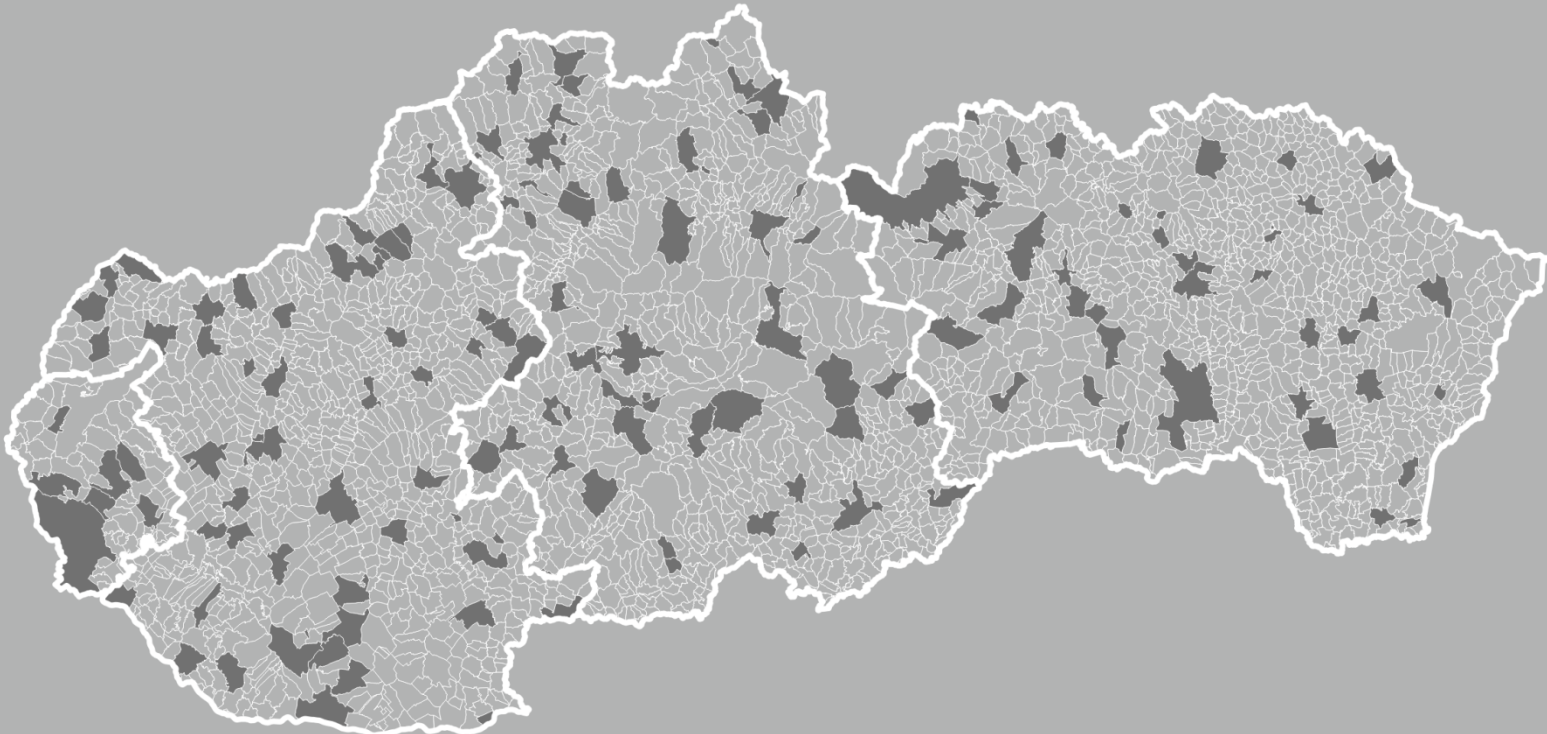

Analýza demografického vývoja oblastí a obcí podľa štatútu a veľkosti v Slovenskej republike

Autori: Branislav Bleha, Ján Mészáros, Viera Pilinská, Branislav Šprocha, Boris Vaňo

INFOSTAT - Výskumné demografické centrum
Centrum spoločenských a psychologických vied SAV
Katedra ekonomickej a sociálnej geografie, demografie a územného rozvoja
Prírodovedecká fakulta, Univerzita Komenského v Bratislave

Analýza demografického vývoja oblastí a obcí podľa štatútu a veľkosti v Slovenskej republike

Bratislava, august 2020

Publikácia vznikla ako čiastkový výstup z projektu APVV-017-0079 *Analýza a prognóza demografického vývoja Slovenskej republiky v horizonte 2080: identifikácia a modelovanie dopadov na sociálno-ekonomickú sféru v rozličných priestorových mierkach* a projektu VEGA č. 2/0064/20 *Pokračujúca transformácia rodinného a reprodukčného správania na Slovensku v časovom a priestorovom aspekte*

Autori: Branislav Bleha
*Katedra ekonomickej a sociálnej geografie, demografie a územného rozvoja
Prírodovedecká fakulta, Univerzita Komenského v Bratislave*

Ján Mészáros
INFOSTAT - Výskumné demografické centrum

Viera Pilinská
INFOSTAT - Výskumné demografické centrum

Branislav Šprocha
*INFOSTAT - Výskumné demografické centrum
Centrum spoločenských a psychologických vied SAV*

Boris Vaňo
INFOSTAT - Výskumné demografické centrum

Recenzenti: Pavol Ďurček
*Katedra ekonomickej a sociálnej geografie, demografie a územného rozvoja
Prírodovedecká fakulta, Univerzita Komenského v Bratislave*

Luděk Šídlo
*Katedra demografie a geodemografie
Přírodovědecká fakulta, Univerzita Karlova v Praze*

Návrh obálky: Vladimír Bačík

Copyright © INFOSTAT - Výskumné demografické centrum, Centrum spoločenských a psychologických vied SAV, Katedra ekonomickej a sociálnej geografie, demografie a územného rozvoja, Prírodovedecká fakulta Univerzita Komenského v Bratislave

Práca neprešla jazykovou úpravou.

ISBN 978-80-89398-43-0

Obsah

Úvod	5
2. Sobášnosť	7
2.1 Sobášnosť v oblastiach	8
2.2 Sobášnosť v mestách a na vidieku	13
2.3 Sobášnosť vo veľkostných skupinách obcí	16
3. Rozvodovosť	23
3.1 Rozvodovosť v oblastiach	24
3.2 Rozvodovosť v mestách a na vidieku	28
3.3 Rozvodovosť vo veľkostných skupinách obcí	31
4. Plodnosť	37
4.1 Plodnosť v oblastiach	38
4.2 Plodnosť v mestách a na vidieku	41
4.3 Plodnosť vo veľkostných skupinách obcí	43
5. Potratovosť	48
5.1 Potratovosť v oblastiach	48
5.2 Potratovosť v mestách a na vidieku	51
5.3 Potratovosť vo veľkostných skupinách obcí	53
6. Úmrtnosť	58
6.1 Úmrtnosť v oblastiach	58
6.2 Úmrtnosť v mestách a na vidieku	66
6.3 Úmrtnosť vo veľkostných skupinách obcí	71
7. Migrácia	81
7.1 Migrácia oblastí	83
7.2 Migrácia miest a vidieka	95
7.3 Migrácia veľkostných skupín obcí	102
8. Veková štruktúra	109
8.1 Veková štruktúra v oblastiach	111
8.2 Veková štruktúra v mestách a na vidieku	122
8.3 Veková štruktúra vo veľkostných skupinách obcí	129
9. Prírastok a počet obyvateľov	142
9.1 Prírastok a počet obyvateľov v oblastiach	143
9.2 Prírastok a počet obyvateľov v mestách a na vidieku	148
9.3 Prírastok a počet obyvateľov vo veľkostných skupinách obcí	151
Záver	158
Literatúra	163

Úvod

V populačnom vývoji na Slovensku od začiatku 21. storočia pokračujú viaceré transformačné zmeny, ktorých iniciačnú fázu môžeme identifikovať po rozpade minulého politického režimu. Viaceré doterajšie analýzy (napr. Bleha a kol. 2014, Jurčová a kol. 2010, Šprocha a kol. 2019) však ukazujú, že nielen na národnej úrovni sme svedkami týchto často historicky jedinečných a dynamicky prebiehajúcich posunov, ale dôležitou je aj ich regionálna dimenzia. V tomto smere je potrebné si uvedomiť, že populácia Slovenska nie je len súbor jednotlivcov, ale je potrebné ju vnímať ako konštrukciu rôznych sociálnych kolektív. Jednu z najdôležitejších predstavujú práve priestorovo vymedzené populačné skupiny. Okrem populačných celkov vymedzených administratívnymi hranicami, ktoré bývajú v demografii najčastejšie analyzovanými subnárodnými populačnými jednotkami, je možné hovoriť aj o niektorých ďalších podtypoch lokálnych populačných kolektív. Súčasne je tiež potrebné dodať, že v demografickom výskume sa im však nevenuje až taká pozornosť.

Ak zostaneme pri vymedzovaní populačných celkov prostredníctvom administratívnych hraníc, potom dlhodobo prehliadanou je na Slovensku druhá najvyššia postavená úroveň v systéme normalizovaných teritoriálnych štatistických jednotiek známych ako oblasti (NUTS2). Vzhľadom na absenciu podrobných analýz demografického vývoja a jednotlivých procesov, boli preto prvou nami vybranou a skúmanou populačnou skupinou štyri oblasti Slovenska: Bratislavský kraj, Západné, Stredné a Východné Slovensko. Predstavujú jednu z hlavných subnárodných úrovní, pre ktoré sú pravidelne poskytované a triedené demografické údaje nielen Štatistickým úradom Slovenskej republiky (ďalej ŠÚ SR), ale aj EUROSTATom.

Druhou populačnou skupinou, ktorá bude v predloženej práci podrobne analyzovaná, je populácia mestských a vidieckych obcí. Ide o štandardné a dlhodobo aplikované triedenie sídel na Slovensku, za ktoré ŠÚ SR každoročne poskytuje viaceré demografické údaje.

Poslednou treťou sú veľkostné skupiny obcí. Ich vymedzenie sa opiera o spôsob triedenia zaužívaný ŠÚ SR. Ten každoročne v Pramenných dielach publikuje údaje demografickej povahy za 10 veľkostných skupín obcí: obce do 200 obyvateľov, 200–499, 500–999, 1000–1999, 2000–4999, 5000–9999, 10000–19999, 20000–49999, 50000–99999, 100 000 a viac obyvateľov.

Z hľadiska záujmového obdobia bude spracovaný vývoj posledných 20 rokov (roky 2000 až 2019 (väčšinou) v jednoročných časových rezoch. Výnimkou predstavuje potratovosť, keďže v roku 2019 došlo k zmene metodiky vykazovania potratov (potraty s diagnózou O02.1 – Missed abortion – zadržaný potrat a diagnózou O02.8 – Iný abnormálny výtvor počatia sú od roku 2019 vykazované ako spontánne potraty), ktorá výrazným spôsobom ovplyvnila vzájomnú porovnateľnosť. Preto sme sa rozhodli pri analýze tohto demografického procesu spracovať len roky 2000–2018 vyznačujúce sa jednotným metodickým vymedzením umelých a samovoľných potratov.

V predloženej publikácii sú tak analyzované všetky demografické procesy, pričom sa hlbšie pozrieme nielen na intenzitu a časovanie, ale aj charakter týchto procesov, ich vývojové tendencie a skúmané budú aj prípadné diferencie v rámci jednotlivých identifikovaných populačných skupín a tiež v porovnaní s priemerom za celú populáciu Slovenska. Zdroje vstupných údajov predstavujú anonymizované primárne databázy ŠÚ SR z Hlásení Obyv 1 až 5-12 a 7-12 MZ SR a tiež každoročne bilancované vekové a pohlavné štruktúry obyvateľstva obcí Slovenska k 1.7, resp. 31.12. voľne dostupné z databázy DATACube.

Keďže základom pre vstupnú analýzu demografických procesov sú anonymizované primárne údaje zbierané na úrovni obce trvalého bydliska osoby, bolo potrebné najprv tieto „vyskladať“ do analyzovaných populačných skupín. V prípade oblastí bola predmetná klasifikácia vopred daná začlenením obcí do jednotlivých NUTS2. Táto integrácia sa v rámci sledovaného obdobia nemenila a je tak v čase jednoznačná. Celkovo pracujeme so štyrmi populačnými skupinami (za každú oblasť), pre ktoré boli triedené vstupné údaje a konštruované vybrané demografické indikátory.

Druhú identifikovanú skupinu predstavujú v podstate dve populačné podskupiny tvorené mestskými a vidieckymi sídlami. Štatút mesta je udelený vybraným obciam Národnou radou Slovenskej republiky, po tom čo splní určené podmienky uvedené v § 22 ods. 1 zákona Slovenskej národnej rady č. 369/1990 Zb. zo 6. septembra 1990 o obecnom zriadení (v znení neskorších predpisoch). Preto sa naša analýza opiera o oficiálne štatúty obcí na Slovensku platné k danému kalendárnemu roku. V praxi to znamenalo, že do roku 2015 (vrátane) populačnú skupinu miest tvorilo celkovo 138 obcí so štatútom mesta a od roku 2016 k nim pribudli dve novovymenované: Gabčíkovo a Turany. Zostávajúce sídla na Slovensku predstavovali populačnú skupinu vidieckych obcí (vidieka).

Posledným tretím prístupom aplikovaným pri vymedzení populačných skupín v našej práci sú veľkostné skupiny obcí. Ako sme uviedli vyššie, ŠÚSR pracuje celkovo s 10 veľkostnými skupinami obcí. Vzhľadom na početnosť obyvateľov a následne s tým spojený aj počet demografických udalostí sme sa rozhodli tieto redukovať na 9 veľkostných skupín a to tak, že prvé dve najmenšie skupiny sme zlúčili do spoločnej kategórie obcí do 500 obyvateľov. Z hľadiska dynamiky predstavuje práca s veľkostnými skupinami obcí najkomplikovanejší koncept. Príčinou sú časté medziročné posuny viacerých obcí medzi veľkostnými skupinami, a preto nie je možné pracovať s jedným stabilným vymedzením obcí za každú kategóriu veľkostnej skupiny. Znamená to, že pre každý rok záujmového obdobia (2000-2019) boli jednotlivé veľkostné skupiny vždy nanovo podrobené revízii a vyčlenené osobitne. Základom pre ich identifikáciu a zaradenie do spomínaných 9 veľkostných skupín bol počet obyvateľov k 1.1. (resp. 31.12. predchádzajúceho roku).

Cieľom publikácie je prostredníctvom vybraných ukazovateľov vytvoriť komplexnú analýzu jednotlivých demografických procesov, vekovej štruktúry, populačných prírastkov v oblastiach Slovenska, mestských a vidieckych sídlach a jednotlivých veľkostných skupinách obcí v období posledných dvoch desaťročíach. Vďaka tomu sa snažíme odhaliť nielen zmeny, ku ktorým došlo počas sledovaného obdobia, ale tiež poukázať na rozdiely v rámci sledovaných populačných skupín. Veríme, že takto zameraná komplexná analýza populačného vývoja netradičných populačných skupín prinesie viaceré nové a menej známe poznatky o charaktere, zmenách a prípadných diferenciách jednotlivých demografických procesov a vekovej štruktúry, čím prispeje k ďalšiemu prehĺbeniu demografického poznania.

2. Sobášnosť

Sobášnosť na Slovensku prešla od začiatku 90. rokov výraznými premenami, ktorých hlavným znakom bolo jednak odkladanie vstupu do manželstva slobodnými osobami a súčasne s tým bol spojený výrazný prepád jej intenzity (bližšie napr. Šprocha 2014, Šprocha a Tišliar 2018). Ten vrcholil na začiatku nového milénia, keď by na jedného muža pripadalo menej ako 0,5 prvého sobáša. V prípade žien intenzita prvosobášnosti klesla pod túto hranicu len v roku 2002, ale výraznejšie sa na začiatku 21. storočia nad ňu nedostávala. Nasledujúce obdobie prinieslo striedanie oživenia a opätovného poklesu sobášnosti a až od roku 2013 môžeme na Slovensku identifikovať výraznejší nárast úrovne s akou do manželstva vstupovali slobodní muži a ženy. V prípade mužskej časti populácie sa hodnota úhrnnej prvosobášnosti dostala už nad hranicu 0,6 sobáša a u žien je to viac ako 0,7 prvého sobáša.

Nemenej dôležitou transformačnou zmenou je proces odkladania manželských štartov. Priemerný vek pri prvom sobáši mužov sa už na začiatku nového milénia dostal nad hranicu 27 rokov a u žien prekročil 24 rokov. Posun vstupov do manželstva však pokračoval u oboch pohlaví ďalej, a preto v súčasnosti hodnota priemerného veku slobodných mužov pri sobáši atakuje hranicu 31 rokov a u žien sa dostala nad 28 rokov. So zmenami v časovaní je tiež spojená transformácia vekového rozloženia sobášnosti. U oboch pohlaví došlo k výraznej redukcii príspevkov prvosobášnosti vo veku do 25 rokov z viac ako 40 % na necelých 14 % u mužov a takmer 70 % na menej ako 29 %. Na druhej strane vzrástla váha sobášnosti slobodných osôb vo veku 30 a viac rokov. V mužskej časti populácie už má prvosobášnosť v tomto veku miernu prevahu a u žien sa v druhej polovici reprodukčného veku realizuje takmer tretina z celej sobášnosti slobodných. Bližšie uvedené zmeny sobášnosti prezentuje tab. 2.1.

Tab. 2.1: Vývoj vybraných ukazovateľov sobášnosti mužov a žien na Slovensku

Indikátor	2000	2005	2010	2015	2019
<i>Muži</i>					
Úhrnná sobášnosť	0,09	0,10	0,10	0,11	0,12
Úhrnná prvosobášnosť	0,51	0,50	0,48	0,57	0,62
Priemerný vek pri 1. sobáši	26,6	28,6	29,7	30,6	30,8
Podiel sobášnosti slobodných do 25 rokov	41,8	24,5	17,1	13,5	13,9
Podiel sobášnosti slobodných vo veku 30 a viac rokov	18,9	32,2	42,9	50,4	51,1
<i>Ženy</i>					
Úhrnná sobášnosť	0,07	0,08	0,08	0,09	0,11
Úhrnná prvosobášnosť	0,54	0,54	0,55	0,66	0,74
Priemerný vek pri 1. sobáši	23,7	25,6	26,6	27,7	28,0
Podiel sobášnosti slobodných vo veku do 25 rokov	69,0	48,1	36,8	29,8	28,5
Podiel sobášnosti slobodných vo veku 30 a viac rokov	7,5	15,0	21,6	29,0	31,8

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

2.1 Sobášnosť v oblastiach

Tab. 2.2: Základné charakteristiky sobášnosti v oblastiach

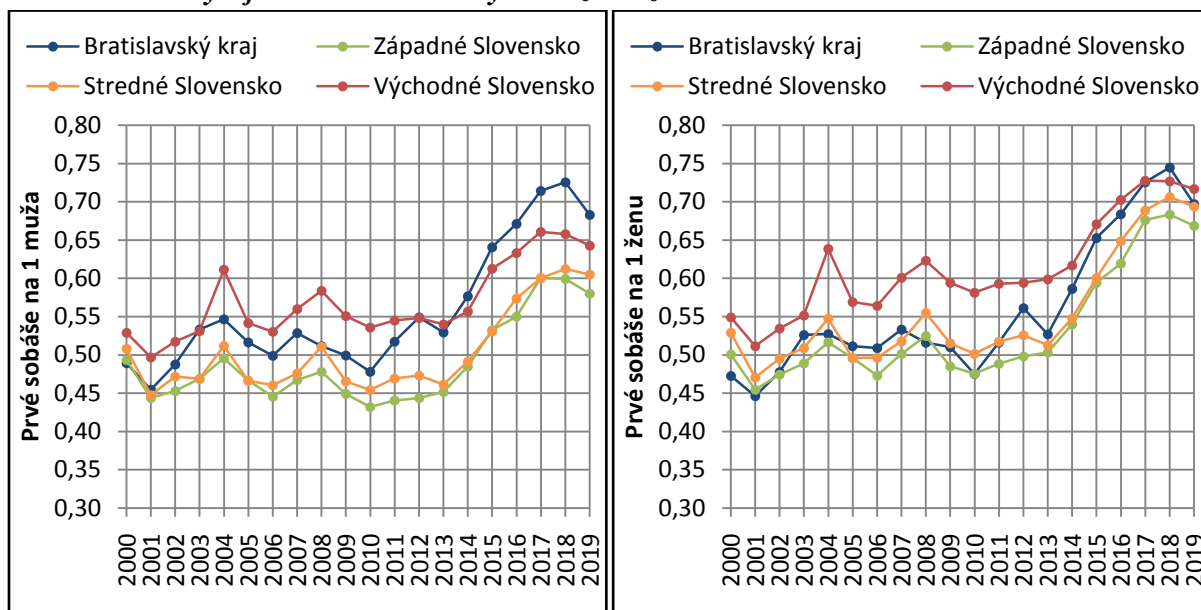
Oblasť	Muži					Ženy				
	2000	2005	2010	2015	2019	2000	2005	2010	2015	2019
<i>Úhrnná sobášnosť slobodných</i>										
Bratislavský kraj	0,49	0,52	0,48	0,64	0,68	0,47	0,51	0,48	0,65	0,70
Západné Slovensko	0,49	0,47	0,43	0,53	0,58	0,50	0,50	0,48	0,59	0,67
Stredné Slovensko	0,51	0,47	0,45	0,53	0,61	0,53	0,50	0,50	0,60	0,69
Východné Slovensko	0,53	0,54	0,54	0,61	0,64	0,55	0,57	0,58	0,67	0,72
<i>Úhrnná opakovaná sobášnosť</i>										
Bratislavský kraj	0,17	0,19	0,16	0,17	0,16	0,11	0,11	0,10	0,12	0,11
Západné Slovensko	0,09	0,10	0,10	0,11	0,12	0,07	0,08	0,08	0,10	0,12
Stredné Slovensko	0,09	0,09	0,10	0,10	0,12	0,07	0,07	0,07	0,08	0,10
Východné Slovensko	0,08	0,08	0,08	0,09	0,09	0,06	0,06	0,06	0,08	0,09
<i>Priemerný vek pri 1. sobáši</i>										
Bratislavský kraj	28,1	30,1	31,4	32,1	31,9	25,5	27,5	28,9	29,5	29,8
Západné Slovensko	26,6	28,9	30,1	31,0	31,6	23,9	25,9	27,3	28,4	29,0
Stredné Slovensko	26,4	28,3	29,7	30,6	30,9	23,8	25,6	27,0	28,0	28,3
Východné Slovensko	26,2	27,9	28,7	29,7	29,7	23,7	25,4	26,2	27,3	27,4
<i>Podiel sobášnosti vo veku do 25 rokov</i>										
Bratislavský kraj	27,8	12,7	6,8	6,4	8,4	52,9	32,1	19,8	17,8	17,5
Západné Slovensko	41,1	21,5	12,8	9,5	8,5	67,8	45,2	30,6	23,0	20,3
Stredné Slovensko	44,4	26,2	16,7	13,9	13,6	68,7	49,1	34,5	28,4	27,5
Východné Slovensko	45,5	30,2	24,0	18,8	20,2	70,1	52,0	40,9	33,0	33,5
<i>Podiel sobášnosti vo veku 30 a viac rokov</i>										
Bratislavský kraj	26,8	43,4	56,5	60,2	58,6	12,4	25,0	34,2	39,5	41,6
Západné Slovensko	19,1	33,0	45,1	53,1	55,5	7,3	14,8	22,6	31,1	36,0
Stredné Slovensko	17,8	30,4	41,7	49,1	51,1	6,4	14,8	21,9	30,3	33,1
Východné Slovensko	16,6	28,8	37,3	45,1	44,4	7,6	14,1	19,6	26,2	27,9

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Vývoj intenzity sobášnosti slobodných v oblastiach Slovenska od začiatku 21. storočia vykazoval v hlavných rysoch podobné vývojové trendy, aké sme mohli pozorovať na národnej úrovni. V prvej dekáde dochádzalo k opakovanému striedaniu oživenia a následného opätovného poklesu úhrnnej sobášnosti slobodných. V podstate až od roku 2013 sme boli svedkami výrazného nárastu intenzity vstupov do prvého manželstva (obr. 2.1 a 2.2). Súčasne sa tiež čiastočne zmenil priestorový obraz úrovne sobášnosti. U mužov v podstate až do spomínaného dynamického nárastu platilo, že najvyššiu prvosobášnosť dosahovali osoby s trvalým pobytom v oblasti Východné Slovensko. Za nimi nasledovala oblasť Bratislavský kraj a celkovo najnižšiu intenzitu vykazovali muži z oblasti Stredné a predovšetkým Západné Slovensko (pozri obr. 2.1). Približne od roku 2010 však identifikujeme v oblasti Bratislavský kraj nástup medziročného rastu dočasne síce prerušeného miernym poklesom v roku 2013, no nasledujúce obdobie znamenalo ďalší výrazný rast až do roku 2018. Posledný rok sa opätovne niesol v znamení určitého zníženia. Vďaka tomuto vývoju sobášnosť slobodných mužov v Bratislavskom kraji dosiahla najvyššiu úroveň spomedzi všetkých oblastí Slovenska. Rovnako sa jasne vykryštalizovala aj pozícia ostatných celkov, keď za Bratislavským krajom už pomerne výrazne zaostávalo Východné Slovensko a ešte s nižšou intenzitou prvosobášnosti nasledovali dve zostávajúce oblasti (obr. 2.1). V prípade žien bola dominancia

Východného Slovenska dlho ešte výraznejšia. Rozdiely v intenzite sobášnosti slobodných v ďalších troch oblastiach boli v podstate minimálne. Oživenie v posledných rokoch však prinieslo určitú konvergenciu, aj keď aj u žien môžeme naďalej identifikovať vyššiu sobášnosť slobodných v Bratislavskom kraji a v oblasti Východné Slovensko a naopak najnižšiu v Západnom Slovensku (obr. 2.2). Rovnako tiež došlo k zastaveniu rastu sobášnosti a v niektorých prípadoch dokonca k miernemu poklesu, pričom najvýraznejšie sa tento jav týkal obdobne ako u mužov osôb z Bratislavského kraja (obr. 2.2).

Obr. 2.1 a 2.2: Vývoj sobášnosti slobodných mužov a žien v oblastiach Slovenska

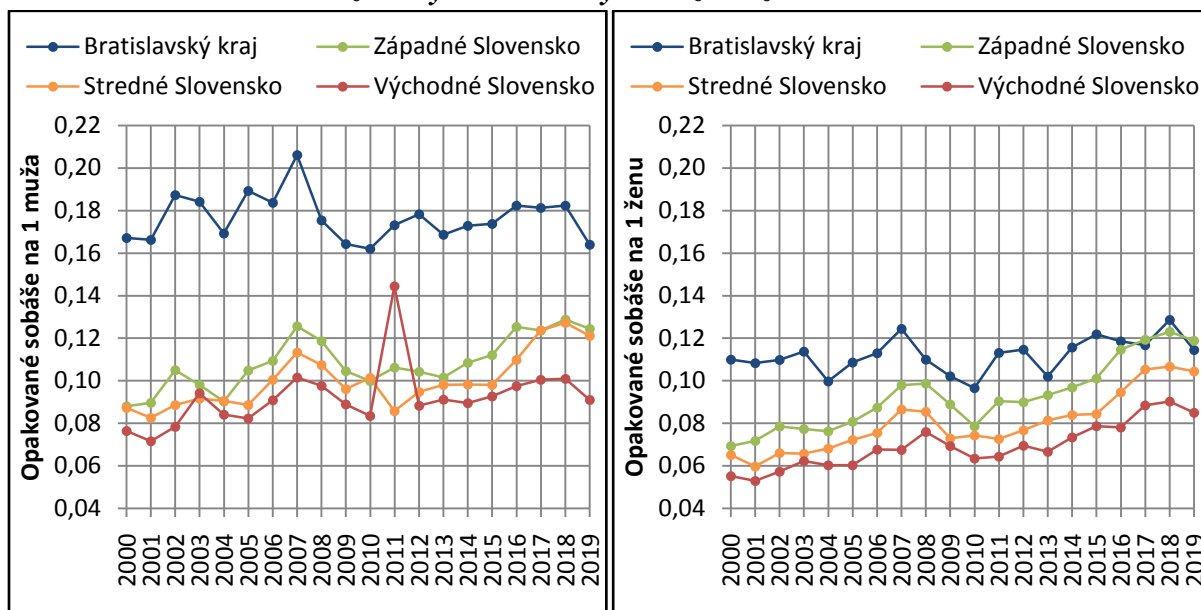

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Oživenie sobášnosti slobodných mužov a žien v jednotlivých oblastiach Slovenska je v prevažnej miere výsledkom dynamickejšieho nástupu procesu rekuperácie odložených vstupov do manželstva. Pozitívne k tomu prispel aj rast ekonomiky a plátov, nízka nezamestnanosť, a s tým spojená zlepšujúca sa životná úroveň v pokrízovom období. Dôležitým faktorom bola pravdepodobne aj lepšia dostupnosť hypoték na bývanie pre mladých ľudí. Zdá sa však, že efekt rekuperácie sa v posledných rokoch začína vyčerpávať, čoho dôkazom by mohlo byť aj zastavenie rastu prvosobášnosti a v niektorých prípadoch dokonca jej mierny medziročný pokles. Na definitívne potvrdenie týchto tendencií si však budeme vzhľadom na priereznosť a silnú externú podmienenosť procesu ešte počkať.

Sobášnosť rozvedených a ovdovených osôb aj napriek miernemu nárastu vo väčšine oblastí Slovenska dlhodobo dosahuje nízku úroveň. Platí pritom, že o niečo vyššie šance na opakovaný vstup do manželstva majú muži a osoby bývajúce v Bratislavskom kraji a v oblasti Západné Slovensko. Opačná situácia je vo Východnom Slovensku (obr. 2.3 a 2.4). Zaujímavosťou najmä v posledných rokoch je tiež začiatok určitého oživenia opakovanej sobášnosti, a to najmä v Západnom a Strednom Slovensku. Vďaka tomu sa u žien diferencie v intenzite medzi oblasťami do určitej miery vyrovnali. U mužov však naďalej jednoznačne dominuje Bratislavský kraj, v ktorom je šanca na ďalšie manželstvo takmer dvojnásobná, ako je to v oblasti Východné Slovensko (obr. 2.3).

Obr. 2.3 a 2.4: Sobášnosť rozvedených a ovdovených mužov a žien v oblastiach Slovenska

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

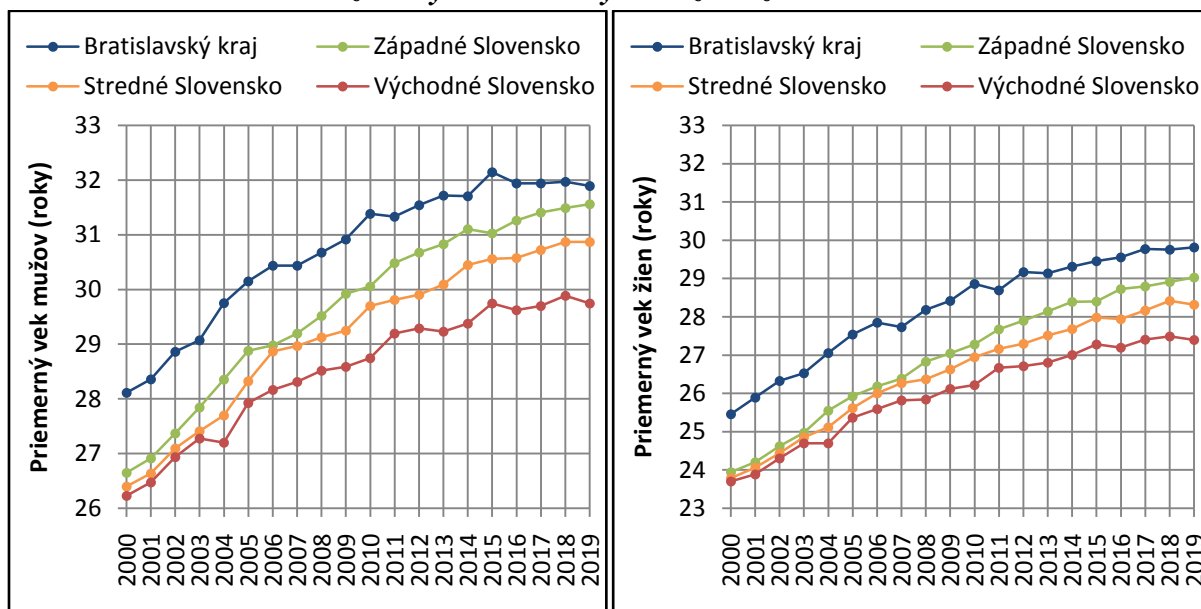
Zmeny v časovaní vstupov do prvého manželstva predstavujú jeden z hlavných znakov transformácie sobášneho správania mladých ľudí na Slovensku. Odkladanie manželských štartov sa prejavilo aj na vývoji priemerného veku mužov a žien pri prvom sobáši (obr. 2.5 a 2.6) a to vo všetkých oblastiach Slovenska. Jednoznačne pritom platí, že najdynamickejšie odkladali svoj prvý sobáš muži i ženy v oblasti Západné Slovensko a naopak najmenej dynamicky rástla hodnota priemerného veku vo Východnom Slovensku. Ako ukazujú obr. 2.5 a 2.6, u oboch pohlaví pritom dlhodobo platí, že najdlhšie odkladajú svoje rozhodnutie vstúpiť do manželstva slobodní muži a ženy v Bratislavskom kraji a najskôr sa ženía a vydávajú osoby v oblasti Východné Slovensko. Zaujímavosťou je tiež, že na začiatku milénia s výnimkou oblasti Bratislavský kraj, diferencie v časovaní vstupu do prvého manželstva boli v podstate minimálne. Odlišná dynamika odkladania však u oboch pohlaví prispela ku značnej vekovej divergencii a výsledkom sú dnes spomínané už pomerne značné rozdiely v hodnotách priemerného veku pri prvom sobáši u oboch pohlaví medzi jednotlivými oblasťami Slovenska.

Proces transformácie sobášnosti odkladaním sa vyznačuje jednak výrazným znížením intenzity vstupov do manželstva v mladom veku a predovšetkým s nástupom fázy rekuperácie dochádza k zvyšovaniu úrovne sobášnosti vo vyššom veku. S týmito vekovo-špecifickými zmenami v charaktere sobášnosti je následne potom spojený aj príslušný vývoj v príspevkoch jednotlivých vekových skupín na celkovej sobášnosti. Ak sa zameriame na vek do 25 rokov, ako symptomatický interval skorého až veľmi skorého manželstva a vek nad 30 rokov, ako interval, ktorý by mal byť bytostne spätý s procesom odkladania, potom môžeme jednoznačne vo všetkých oblastiach Slovenska pozorovať uvedené zmeny.

Príspevky sobášnosti mužov vo veku do 25 rokov už na začiatku milénia boli vo všetkých oblastiach pod hranicou 50 %, pričom najnižšiu váhu dosahovali v Bratislavskom kraji. V ďalšej približne jednej dekáde identifikujeme kontinuálny pokles. Obdobie posledných rokov sa však už vyznačuje viac menej stagnáciou podielu, pričom v platnosti zostáva akýsi Z-V pozitívny gradient. Najmenšiu váhu vykazuje sobášnosť v tomto mladom až veľmi

mladom veku u mužov z oblasti Západného Slovenska a Bratislavského kraja, kde nepredstavuje už ani desatinu. Naopak najvyššia je v oblasti Východné Slovensko s približne päťtinovým zastúpením. Celkovo však došlo rovnako ako v prípade časovania prvých pôrodov k celkovej heterogenizácii, keď diferencie medzi jednotlivými oblasťami sa pomerne výrazne prehĺbili (obr. 2.7).

Obr. 2.5 a 2.6: Sobášnosť rozvedených a ovdovených mužov a žien v oblastiach Slovenska

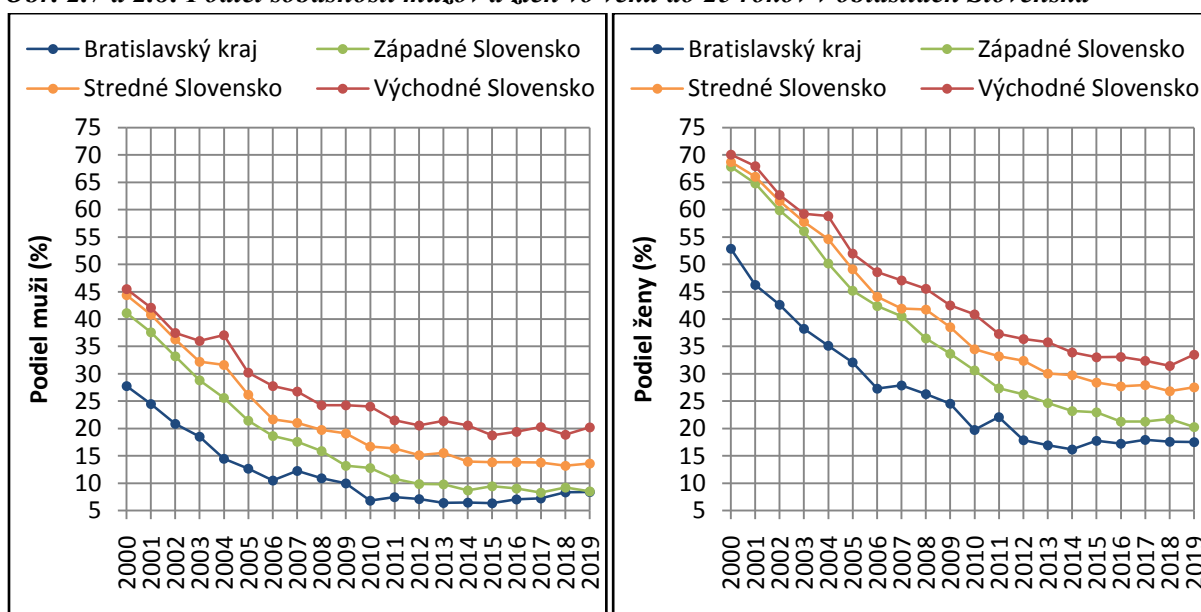
Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

U žien na začiatku 21. storočia sobášnosť vo veku do 25 rokov ešte vo všetkých oblastiach dominovala. Najmenšiu váhu opätovne identifikujeme v oblasti Bratislavský kraj. Ostatné oblasti sa od seba výraznejšie neodlišovali a v tomto veku sa u nich koncentrovalo približne 70 % celej sobášnosti. Výrazný pokles prebiehajúci s výnimkou Bratislavského kraja takmer až do súčasnosti nielenže značne okresal príspevky sobášnosti žien do 25 rokov na celkovej sobášnosti, ale rovnako ako u mužov, priniesol značnú divergenciu. Najvyššie príspevky identifikujeme v oblasti Východné Slovensko, kde sa predmetná veková skupina podieľa na približne jednej tretine celkovej sobášnosti. Nasleduje oblasť Stredné Slovensko a jednoznačne najnižšiu váhu nachádzame v Bratislavskom kraji a s určitým odstupom v oblasti Západné Slovensko. V týchto oblastiach sa sobášnosť žien do 25 rokov podieľa na necelej pätine celkovej intenzity.

Znižovanie sobášnosti v mladom a veľmi mladom veku a neskôr aj naštartovanie procesu rekuperácie prejavujúce sa oživením sobášnosti vo vyššom veku spoločne prispeli k nárastu podielu sobášnosti vo veku 30 a viac rokov. U oboch pohlaví platí, že najčastejšie sa v tomto veku realizuje sobášnosť v Bratislavskom kraji (obr. 2.9 a 2.10). Veková diverzifikácia procesu sobášnosti priniesla diferenciáciu vo váhe tejto vekovej zložky v ostatných oblastiach, keď aj v tomto prípade môžeme identifikovať zreteľný V-Z gradient. Najnižšie príspevky sobášnosti mužov a žien vo veku 30 a viac rokov tak môžeme nájsť v oblasti Východného Slovenska. V prípade mužov je to jediný celok, v ktorom ešte nemá sobášnosť prevahu (obr. 9). U žien tak zatiaľ len v Bratislavskom kraji tvoria príspevky v druhej polovici reprodukčného obdobia viac ako 40 %. Pre porovnanie v oblasti Východné

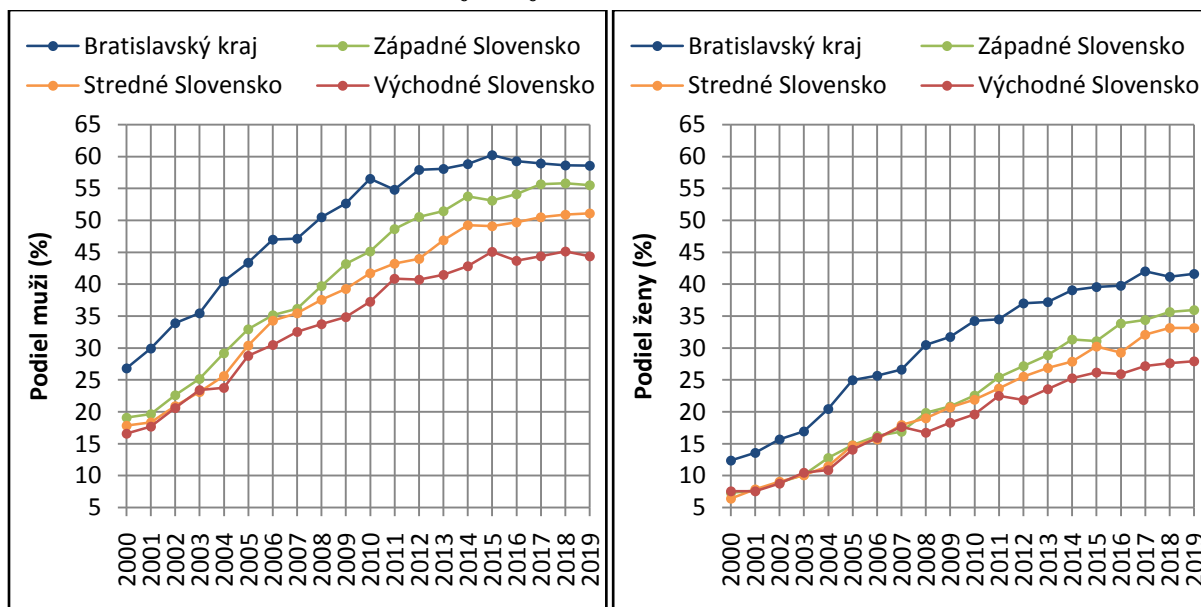
Slovensko to nie je ešte ani 28 % (obr. 2.10). Prispela k tomu aj odlišná dynamika nárastu, ktorá kopíruje V-Z gradient. U mužov najrýchlejšie rástla váha sobášnosti v oblasti Západné Slovensko, ktoré sa najviac spomedzi všetkých priblížilo k Bratislavskému kraju. Na druhej strane však aj u mužov platilo, že najmenej dynamicky rástla váha sobášnosti vo veku 30 a viac rokov v oblasti Východné Slovensko. Tým sa jej zaostávanie za ostatnými oblasťami Slovenska nielenže v podstate vytvorilo, ale v čase postupne aj prehľbovalo (obr. 2.9 a 2.10).

Obr. 2.7 a 2.8: Podiel sobášnosti mužov a žien vo veku do 25 rokov v oblastiach Slovenska

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Obr. 2.9 a 2.10: Podiel sobášnosti mužov a žien vo veku 30 a viac rokov v oblastiach Slovenska

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

2.2 Sobášnosť v mestách a na vidieku

Tab. 2.3: Základné charakteristiky sobášnosti v mestách a na vidieku

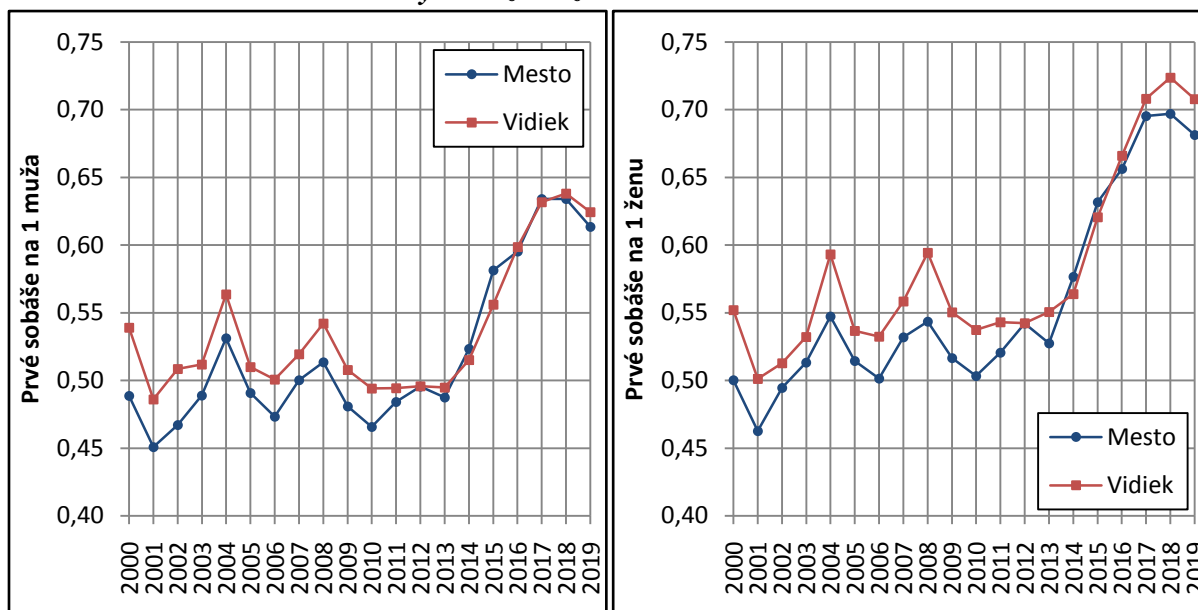
Populácia	Muži					Ženy				
	2000	2005	2010	2015	2019	2000	2005	2010	2015	2019
<i>Úhrnná sobášnosť slobodných</i>										
Mesto	0,49	0,49	0,47	0,58	0,61	0,50	0,51	0,50	0,63	0,68
Vidiek	0,54	0,51	0,49	0,56	0,62	0,55	0,54	0,54	0,62	0,71
<i>Úhrnná opakovaná sobášnosť</i>										
Mesto	0,12	0,13	0,13	0,13	0,13	0,09	0,09	0,09	0,11	0,11
Vidiek	0,06	0,06	0,07	0,08	0,10	0,04	0,05	0,06	0,08	0,10
<i>Priemerný vek pri 1. sobáši</i>										
Mesto	27,0	29,2	30,5	31,4	31,6	24,5	26,5	27,8	28,8	29,2
Vidiek	26,1	27,8	28,7	29,7	30,1	23,3	25,0	26,1	27,2	27,6
<i>Podiel sobášnosti do 25 rokov</i>										
Mesto	36,8	19,3	11,6	9,4	9,9	62,2	40,0	26,9	21,5	20,2
Vidiek	47,9	31,1	23,4	17,9	17,6	73,6	56,0	42,6	33,6	32,2
<i>Podiel sobášnosti vo veku 30 a viac rokov</i>										
Mesto	20,5	36,6	49,0	56,0	56,4	8,7	18,3	27,0	35,1	38,6
Vidiek	16,8	26,8	35,8	43,7	45,7	6,3	12,3	17,5	24,7	27,8

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Pomerne nízka intenzita sobášnosti slobodných sa na začiatku 21. storočia týkala nielen mestského, ale môžeme ju identifikovať aj vo vidieckom prostredí Slovenska a to v podstate u oboch pohlaví. Súčasne tiež môžeme vidieť, že o niečo častejšie do manželstva vstupovali muži i ženy na vidieku a rovnako obe populácie v nasledujúcich rokoch zasiahlo obdobie striedavého oživenia a poklesu sobášnosti slobodných. Až v posledných rokoch sa presadil spomínaný výraznejší rastový trend, ktorý prispel k zvýšeniu prvosobášnosti v mestách i na vidieku. Keďže o niečo skôr a dynamickejšie tento vývoj prebiehal v mestskom prostredí, došlo v podstate k vyrovnaniu úrovne sobášnosti slobodných mužov a žien medzi mestskými a vidieckymi obcami na Slovensku. V posledných rokoch však aj v tomto prostredí identifikujeme určitú stagnáciu a následný medziročný pokles, ktorý je predsa len o niečo významnejší v prípade miest. To znamená, že opätovne najmä u žien platí vyššia intenzita sobášnosti slobodných v rurálnom prostredí (obr. 2.12). U mužov sú rozdiely zatiaľ zanedbateľné (obr. 2.11). Pri zachovaní súčasných hodnôt by tak do manželstva aspoň raz vstúpilo v mestách približne 61 % mužov a 68 % žien, kým na vidieku by to bolo 62 % mužov a niečo viac ako 70 % žien. Minimum pritom obe populácie v sledovanom období dosiahli v roku 2001 s približne 45 % u mužov a 46 % u žien v meste a 49 % u mužov a 50 % u žien na vidieku.

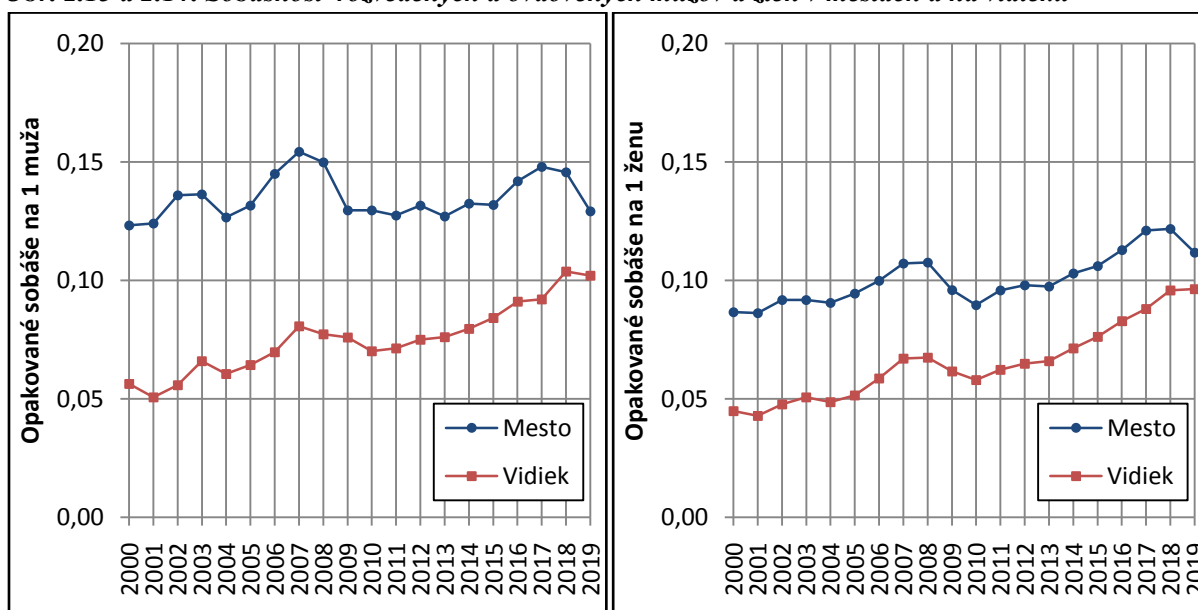
Sobášnosť rozvedených a ovdovených je predovšetkým vo vidieckom prostredí dlhodobo na veľmi nízkej úrovni. Platí to aj napriek určitému zvýšeniu, ku ktorému došlo v posledných rokoch. Okrem častejšieho vstupu do ďalšieho manželstva v mestách tiež platí, že o niečo vyššiu šancu na opakovaný sobáš majú muži a to v mestskom i vidieckom prostredí (obr. 2.13 a 2.14).

Obr.2.11 a 2.12: Sobášnosť slobodných mužov a žien v mestách a na vidieku

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

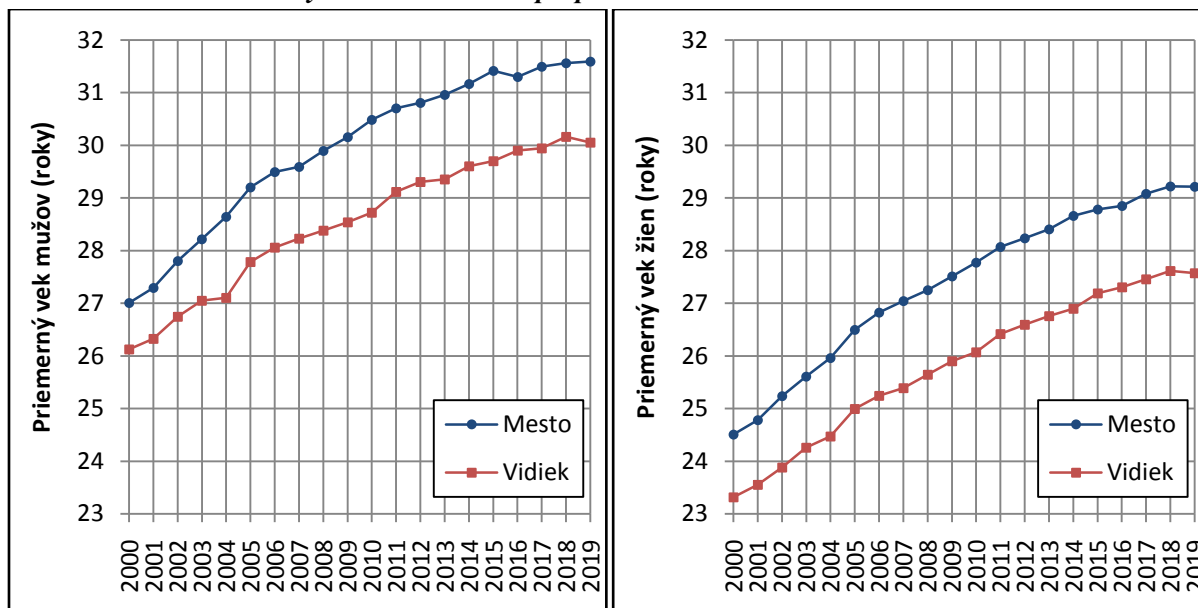
Obr. 2.13 a 2.14: Sobášnosť rozvedených a ovdovených mužov a žien v mestách a na vidieku

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Odkladanie vstupu do manželstva sa presadzuje v mestskom i vidieckom prostredí, čoho dôkazom je okrem iného aj kontinuálny rast hodnôt priemerného veku mužov i žien pri prvom sobáši. Platí pritom, že o niečo rýchlejšie sa medzi rokmi 2000 a 2019 zvýšil v mestách a u žien (obr. 2.15 a 2.16). V mestských sídlach na Slovensku tak v súčasnosti prvýkrát do manželstva vstupujú muži v priemere vo veku 31,6 roku a ženy vo veku 29,2 roku. Na vidieku je to v mužskej časti populácie tesne po dovŕšení 30. roku života a v ženskej v necelých 27,6 roku. Vývoj tohto ukazovateľa časovania sobášnosti v poslednom období tiež poukazuje na určité znižovanie dynamiky odkladania manželských štartov (obr. 2.15 a 2.16).

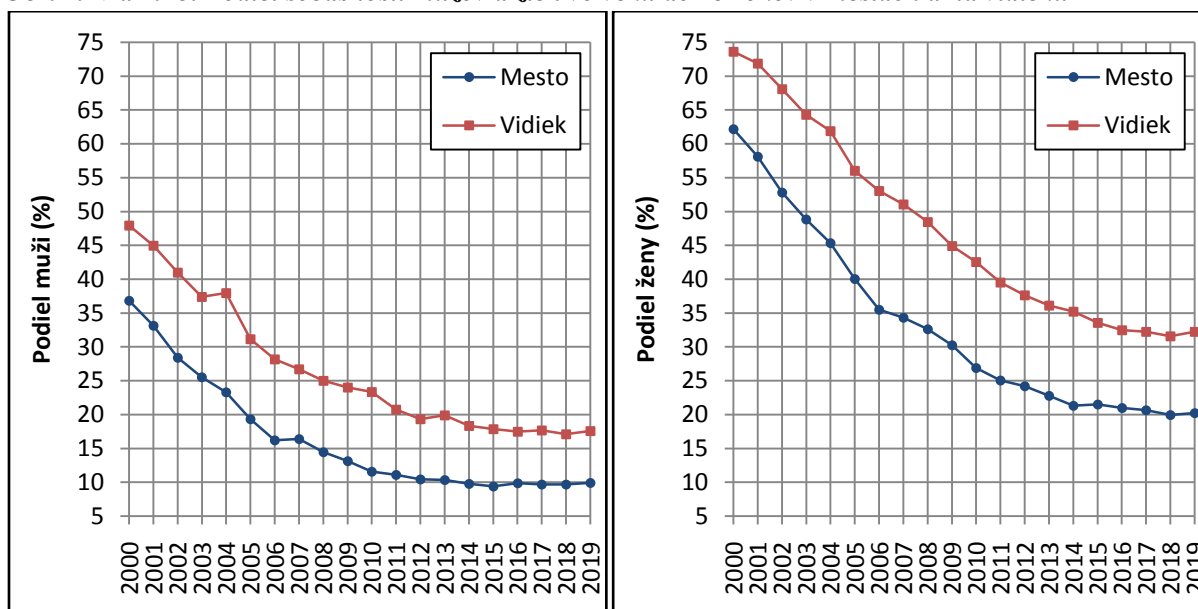
Obr.2.15 a 2.16: Priemerný vek mužov a žien pri prvom sobáší v mestách a na vidieku

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Pokles sobášnosti v mladšom veku znamenal aj zníženie jej príspevkov na celkovej intenzite vstupov do manželstva v mestách i na vidieku. V mužskej i ženskej časti populácie sa však zachovala situácia, keď vyššie podiely sobášnosti vo veku do 25 rokov registrujeme na vidieku. U mužov z mestských sídiel táto veková skupina netvorí ani desatinu z celkovej sobášnosti a u žien je to približne len jedna pätina (obr. 2.17 a 2.18).

Obr. 2.17 a 2.18: Podiel sobášnosti mužov a žien vo veku do 25 rokov v mestách a na vidieku

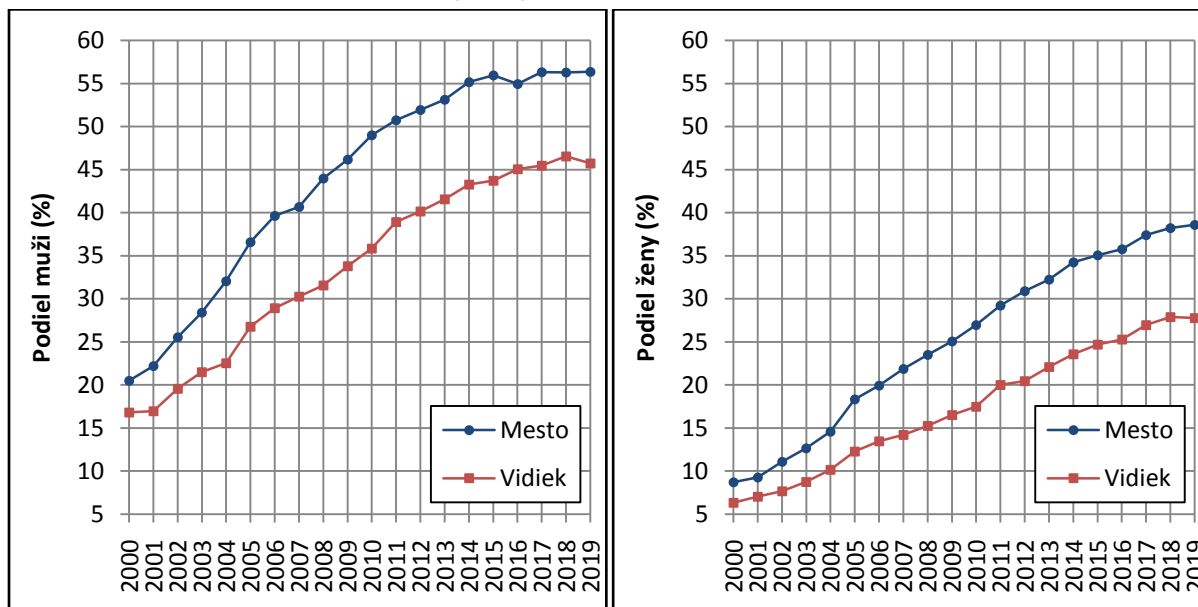

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Presun sobášnosti do druhej polovice reprodukčného veku sa dotýkal mestského i vidieckeho prostredia. Ako je však zrejmé z obr. 2.19 a 2.20, dotýkal sa v ďaleko väčšej miere mestských obcí a mužov. Podľa posledných dostupných údajov sa vo veku 30 a viac rokov realizuje

v mužskej časti mestskej populácie už viac ako 55 % z celkovej sobášnosti, kým na vidieku je to o približne 10 p.b. menej. U žien v mestách tvorí sobášnosť vo veku 30 a viac rokov už takmer 40 %, kým na vidieku to nie je ani 30 % (obr. 2.20).

Obr. 2.19 a 2.20: Podiel sobášnosti mužov a žien vo veku 30 a viac rokov v mestách a na vidieku

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

2.3 Sobášnosť vo veľkostných skupinách obcí

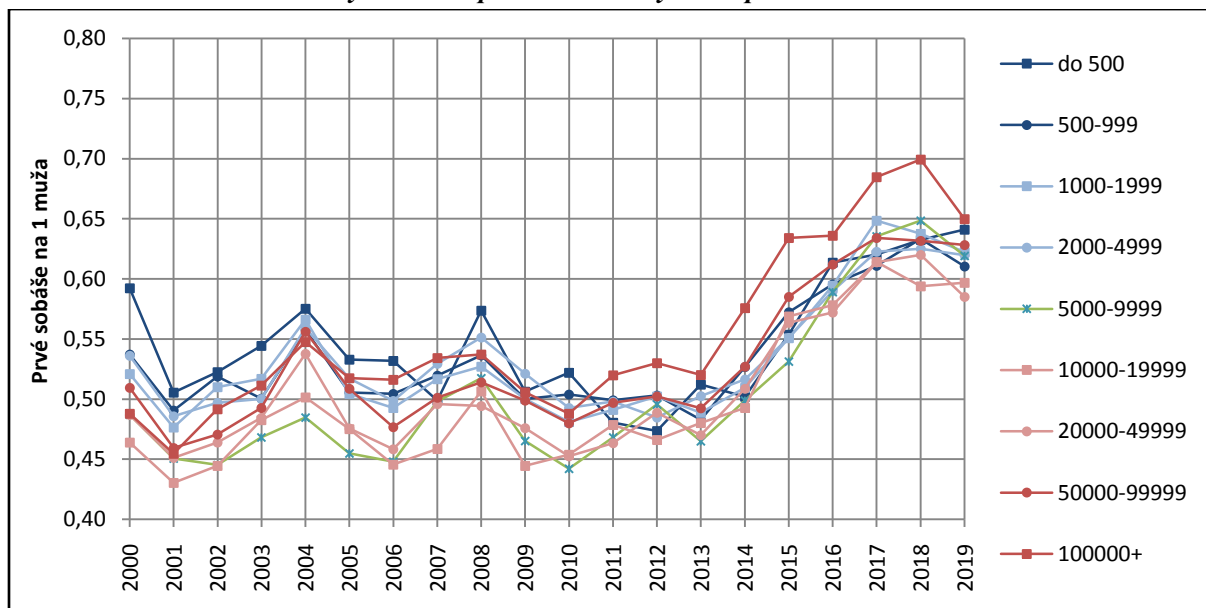
Proces sobášnosti v spojitosti s veľkostnými skupinami obcí mal od začiatku 21. storočia v podstate rovnaké vývojové črty, aké boli identifikované na národnej úrovni, či v prípade oblastí alebo populácií miest a vidieckych obcí. Nízka intenzita na začiatku nového milénia ako výsledok predchádzajúceho transformačného obdobia a nasledujúci nevyrovnaný vývoj poznačený striedaním oživenia a následného poklesu vystriedal približne od roku 2013 rast prvosobášnosti u oboch pohlaví a následná stagnácia, či prípadný mierny pokles v posledných rokoch (obr. 2.21 a 2.22). Vo všeobecnosti sa pritom dá povedať, že výsledkom tohto vývoja bola tiež určitá konvergencia, keďže v súčasnosti neidentifikujeme medzi jednotlivými veľkostnými skupinami výraznejšie rozdiely v intenzite vstupov do prvého manželstva. Ak sa pozrieme bližšie na samotný vývoj v období posledných dvoch desaťročí, potom v mužskej i ženskej populácii môžeme vidieť, že pred nástupom spomínanej rastovej fázy bola sobášnosť slobodných predsa len nižšia vo väčších sídlach a naopak v menších obciach o niečo častejšie do prvého manželstva vstupovali muži i ženy. Oživenie sobášnosti však bolo práve v týchto najväčších mestách pomerne intenzívne, a preto najmä u mužov vidíme, že v tomto priestore je už intenzita najvyššia. U žien síce došlo k zmierneniu rozdielov, ale naďalej platí častejší vstup do manželstva v menších obciach a menej intenzívny vo veľkých mestách Slovenska (obr. 2.22).

Tab. 2.4: Základné charakteristiky sobášnosti vo veľkostných skupinách obcí

Veľkostná skupina obce	Muži					Ženy				
	2000	2005	2010	2015	2019	2000	2005	2010	2015	2019
<i>Úhrnná sobášnosť slobodných</i>										
do 500	0,59	0,53	0,52	0,55	0,64	0,60	0,54	0,58	0,65	0,72
500-999	0,54	0,51	0,50	0,57	0,61	0,57	0,54	0,53	0,63	0,73
1000-1999	0,52	0,50	0,48	0,55	0,62	0,53	0,53	0,53	0,61	0,70
2000-4999	0,54	0,52	0,49	0,55	0,62	0,54	0,54	0,54	0,62	0,69
5000-9999	0,49	0,45	0,44	0,53	0,62	0,52	0,49	0,50	0,62	0,70
10000-19999	0,46	0,48	0,45	0,57	0,60	0,49	0,51	0,50	0,61	0,69
20000-49999	0,49	0,48	0,45	0,56	0,59	0,50	0,51	0,50	0,64	0,67
50000-99999	0,51	0,51	0,48	0,59	0,63	0,53	0,52	0,53	0,62	0,69
100000+	0,49	0,52	0,49	0,63	0,65	0,47	0,51	0,48	0,65	0,67
<i>Úhrnná opakovaná sobášnosť</i>										
do 500	0,06	0,06	0,06	0,08	0,10	0,04	0,06	0,05	0,08	0,10
500-999	0,05	0,06	0,07	0,08	0,10	0,05	0,05	0,06	0,08	0,10
1000-1999	0,06	0,07	0,08	0,09	0,10	0,04	0,05	0,06	0,08	0,09
2000-4999	0,06	0,07	0,07	0,09	0,11	0,05	0,06	0,06	0,07	0,10
5000-9999	0,07	0,08	0,09	0,09	0,11	0,06	0,07	0,07	0,08	0,10
10000-19999	0,09	0,11	0,11	0,11	0,11	0,08	0,08	0,09	0,11	0,11
20000-49999	0,10	0,13	0,13	0,13	0,14	0,08	0,09	0,09	0,11	0,12
50000-99999	0,14	0,13	0,14	0,14	0,14	0,09	0,10	0,08	0,10	0,11
100000+	0,17	0,20	0,16	0,16	0,15	0,11	0,11	0,10	0,12	0,11
<i>Priemerný vek pri 1. sobáši</i>										
do 500	26,3	27,8	28,8	29,9	30,0	23,2	24,8	26,1	27,6	27,7
500-999	26,2	27,9	28,8	29,6	30,0	23,3	25,0	26,1	26,9	27,4
1000-1999	26,2	27,8	28,8	29,9	30,3	23,3	25,2	26,3	27,4	27,7
2000-4999	26,0	27,8	28,7	29,7	30,1	23,5	25,0	25,9	27,1	27,7
5000-9999	26,4	28,2	29,4	30,5	30,4	23,7	25,6	26,7	27,7	27,9
10000-19999	26,5	28,8	30,0	31,1	31,4	23,9	25,9	27,2	28,5	28,9
20000-49999	26,7	28,7	30,2	31,2	31,5	24,2	26,2	27,5	28,6	29,1
50000-99999	27,0	29,4	30,6	31,4	31,8	24,7	26,6	27,9	28,9	29,3
100000+	28,1	30,3	31,4	32,2	32,1	25,5	27,6	28,9	29,6	30,1
<i>Podiel sobášnosti vo veku do 25 rokov</i>										
do 500	46,4	31,5	23,7	14,8	18,3	74,1	58,3	41,9	32,2	32,0
500-999	47,9	30,5	23,3	18,3	18,5	73,3	55,9	42,1	35,3	32,7
1000-1999	47,5	30,9	21,6	16,5	14,6	74,0	54,6	40,7	32,4	30,8
2000-4999	48,0	31,1	24,2	19,5	18,8	71,9	56,1	43,3	33,0	32,0
5000-9999	44,0	26,6	17,8	13,7	15,2	70,2	49,4	36,4	29,9	29,7
10000-19999	42,3	22,7	13,7	11,1	11,4	68,7	45,0	31,8	23,7	23,4
20000-49999	39,9	21,5	13,0	10,1	10,3	65,1	43,1	27,9	22,6	18,5
50000-99999	35,0	17,9	10,1	8,7	7,5	59,9	37,6	25,7	19,0	19,5
100000+	28,0	12,0	6,9	6,1	8,0	52,4	29,7	18,7	16,6	16,1
<i>Podiel sobášnosti vo veku 30 a viac rokov</i>										
do 500	17,4	26,3	37,5	43,8	46,2	5,9	10,3	16,8	26,5	28,4
500-999	17,3	27,1	35,5	43,1	44,6	6,3	12,0	18,0	22,6	27,5
1000-1999	17,0	26,8	36,0	44,6	47,4	6,4	13,4	18,4	26,0	27,7
2000-4999	16,5	27,7	36,4	44,6	46,1	6,9	12,9	16,8	24,5	28,7
5000-9999	17,8	29,6	41,5	49,1	48,0	6,7	14,5	20,1	27,3	30,0
10000-19999	17,9	34,1	44,9	55,6	54,8	7,4	14,7	23,3	32,1	37,7
20000-49999	18,2	33,0	46,8	54,1	56,4	7,5	17,0	25,5	34,2	37,4
50000-99999	20,3	36,7	49,6	55,7	57,2	8,4	18,2	27,1	35,3	38,8
100000+	26,6	45,2	56,5	60,5	59,8	12,5	24,4	34,9	41,5	44,4

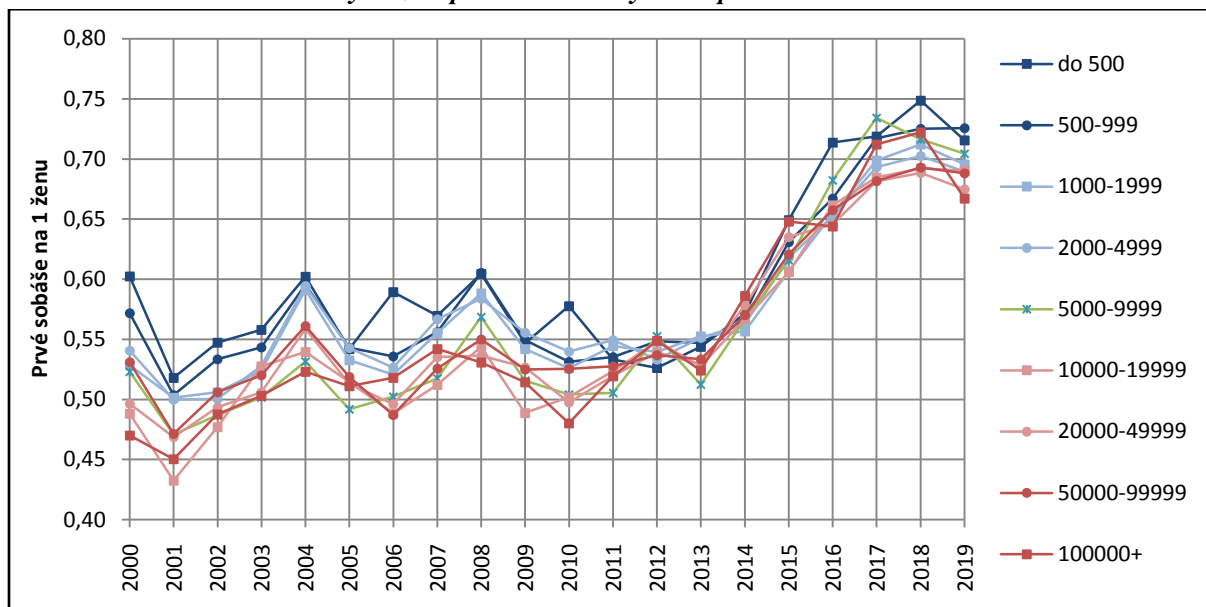
Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Obr. 2.21: Sobášnosť slobodných mužov podľa veľkostných skupín obcí na Slovensku

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

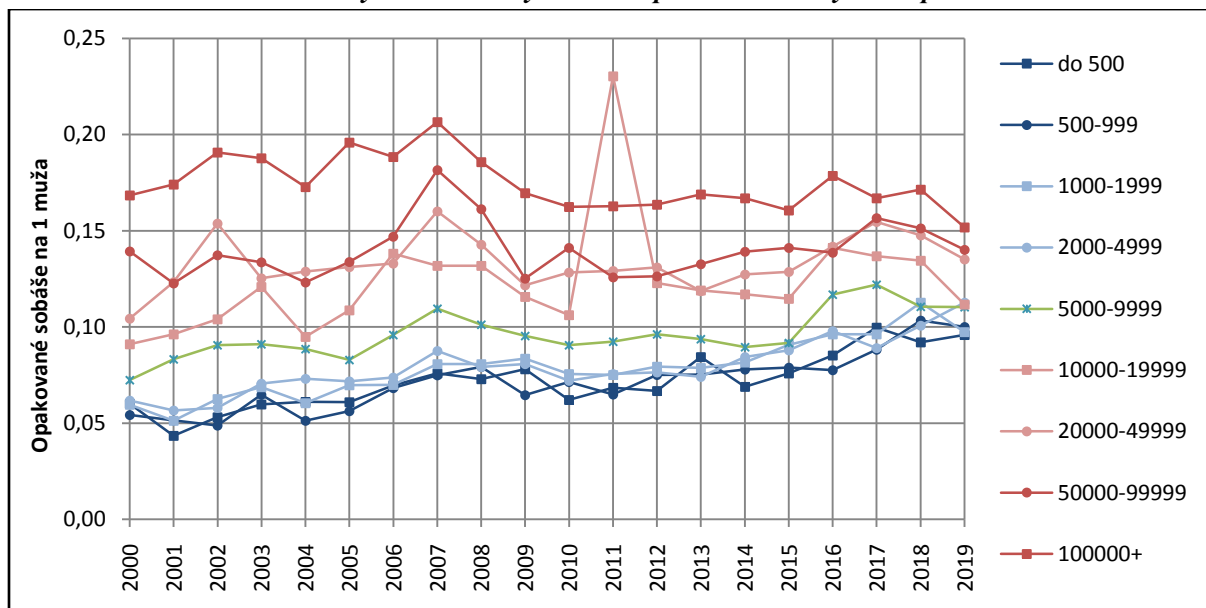
Obr. 2.22: Sobášnosť slobodných žien podľa veľkostných skupín obcí na Slovensku

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

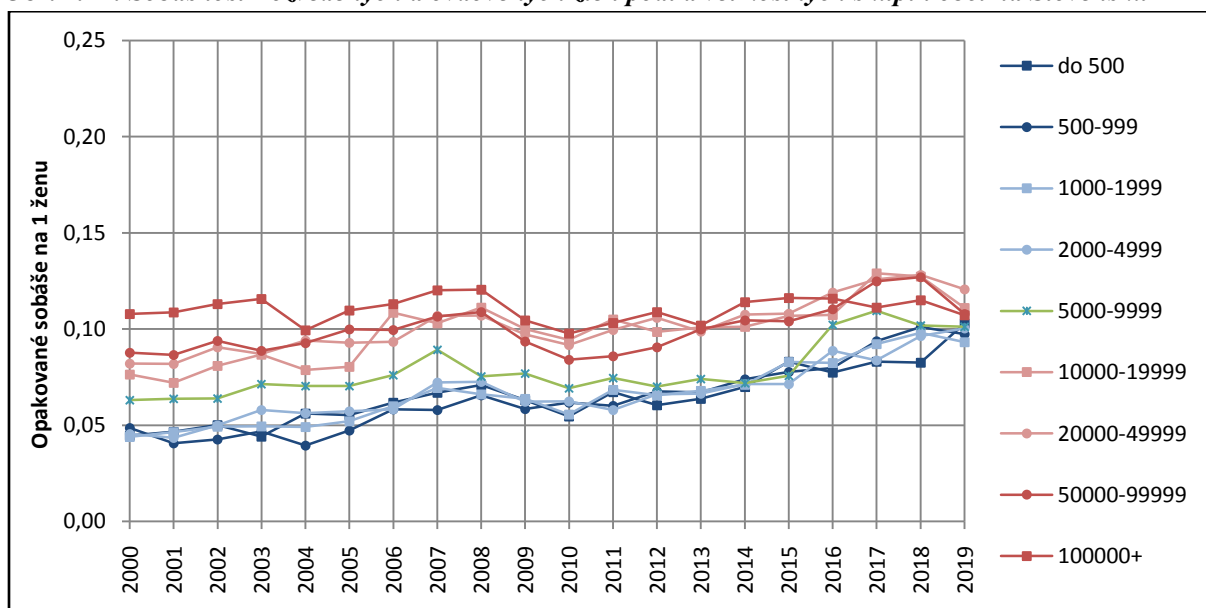
Prepojenie intenzity sobášnosti rozvedených a ovdovených osôb s populačnou veľkosťou miesta ich bydliska poukazuje dlhodobo na pretrvávajúce pomerne výrazných rozdielov. Jednoznačne pritom platí, že častejšie do ďalšieho manželstva vstupujú muži a do určitej miery aj ženy žijúce vo veľkých mestách. Celkom opačná situácia je pritom v malých sídlach, aj keď vývoj v posledných rokoch naznačuje určité oživenie a tým zmenšenie týchto rozdielov (obr. 2.23 a 2.24). Výsledky našej analýzy tiež potvrdili vyššiu intenzitu opakovanej sobášnosti v mužskej časti populácie bez ohľadu na veľkostnú skupinu obce. Súčasne však tiež platí, že uvedené rodové diferencie majú určitý veľkostný gradient, keď v najväčších mestách dosahujú najvyššie hodnoty a naopak v najmenších obciach sú rozdiely v intenzite opakovanej sobášnosti medzi mužmi a ženami najnižšie.

Obr. 2.23: Sobášnosť rozvedených a ovdovených mužov podľa veľkostných skupín obcí na Slovensku

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Obr. 2.24: Sobášnosť rozvedených a ovdovených žien podľa veľkostných skupín obcí na Slovensku

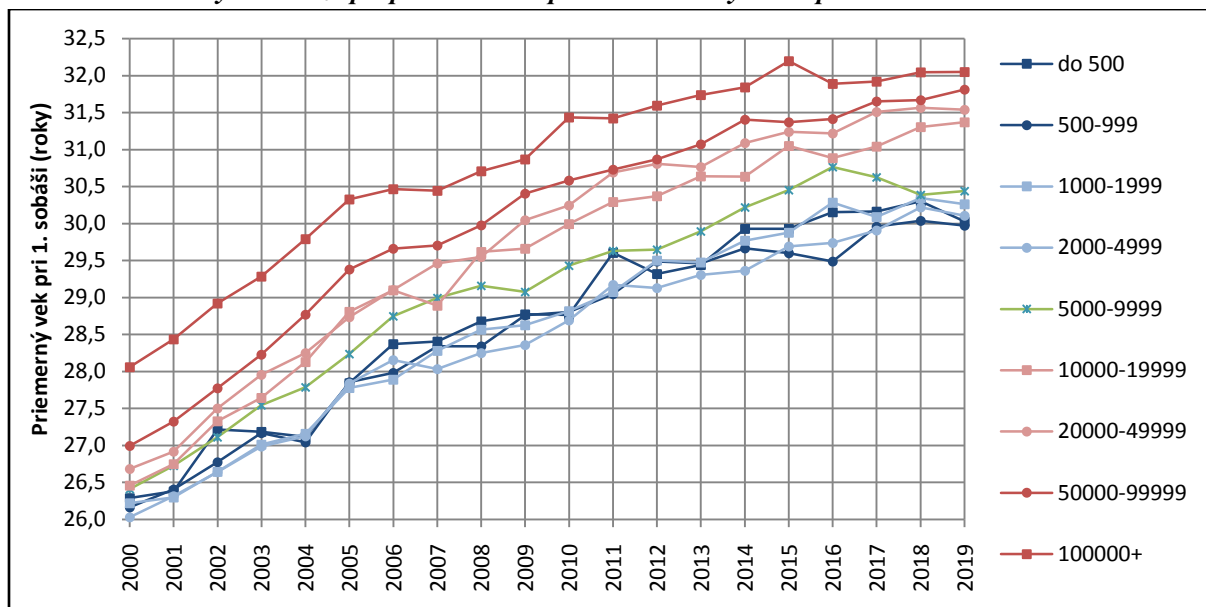

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Proces odkladania prvých manželstiev sa dotkol v posledných dvoch desaťročiach oboch pohlaví a všetkých sledovaných veľkostných skupín obcí. Jednoznačne najrýchlejšie sa u mužov i žien zvyšovala hodnota priemerného veku pri prvom sobáši v mestách s počtom obyvateľov od 10 do 50 tis. Naopak najnižšiu dynamiku dosahoval tento trend v najmenších sídlach do 2 tis. obyvateľov. V posledných rokoch navyše pozorujeme v malých a menších obciach na Slovensku určité spomaľovanie procesu odkladania sobášnosti a tým aj znižovanie medziročnej dynamiky nárastu priemerného veku pri prvom sobáši. Výsledkom je tak určité prehĺbenie rozdielov medzi nimi a najväčšími mestami Slovenska z pohľadu časovania manželských štartov, a to u oboch pohlaví (obr. 2.25 a 2.26). Súčasne tiež platí, že medzi

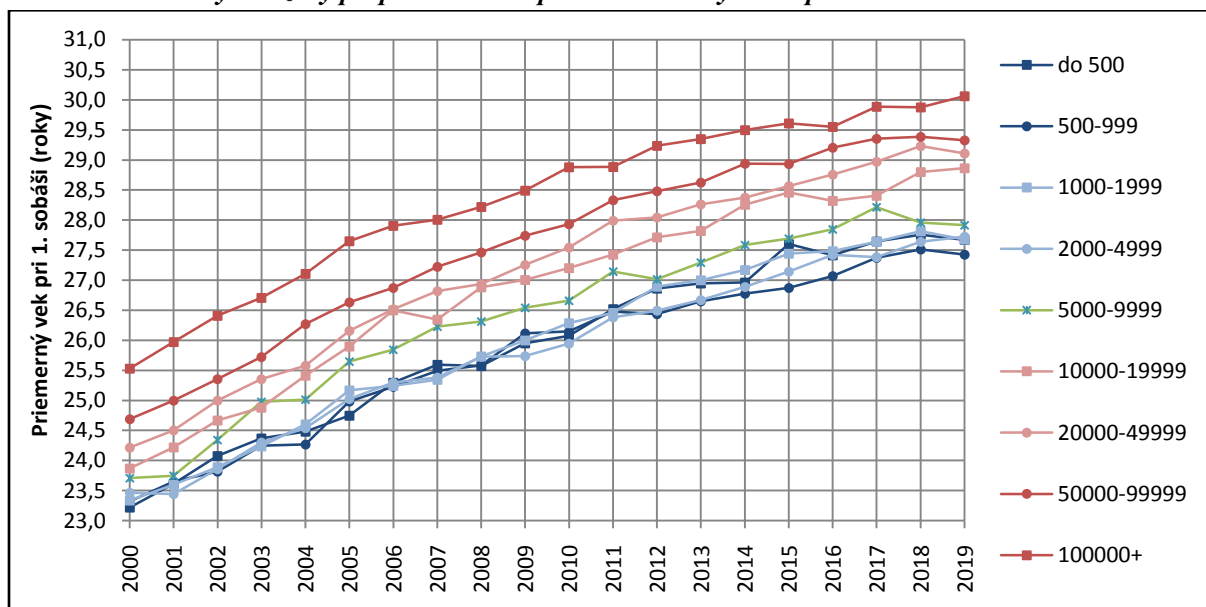
kategóriami obcí do 5 tis. obyvateľov nezaznamenávame príliš veľké rozdiely v hodnotách priemerného veku mužov a žien pri prvom sobáší, no v ďalších skupinách už môžeme jednoznačne identifikovať existenciu pozitívneho veľkostného gradientu, keď s každou ďalšou veľkostnou skupinou vstupujú do manželstva slobodní muži a ženy vždy neskôr a neskôr (obr. 2.25 a 2.26).

Obr. 25: Priemerný vek muža pri prvom sobáší podľa veľkostných skupín obcí na Slovensku

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Obr. 26: Priemerný vek ženy pri prvom sobáší podľa veľkostných skupín obcí na Slovensku

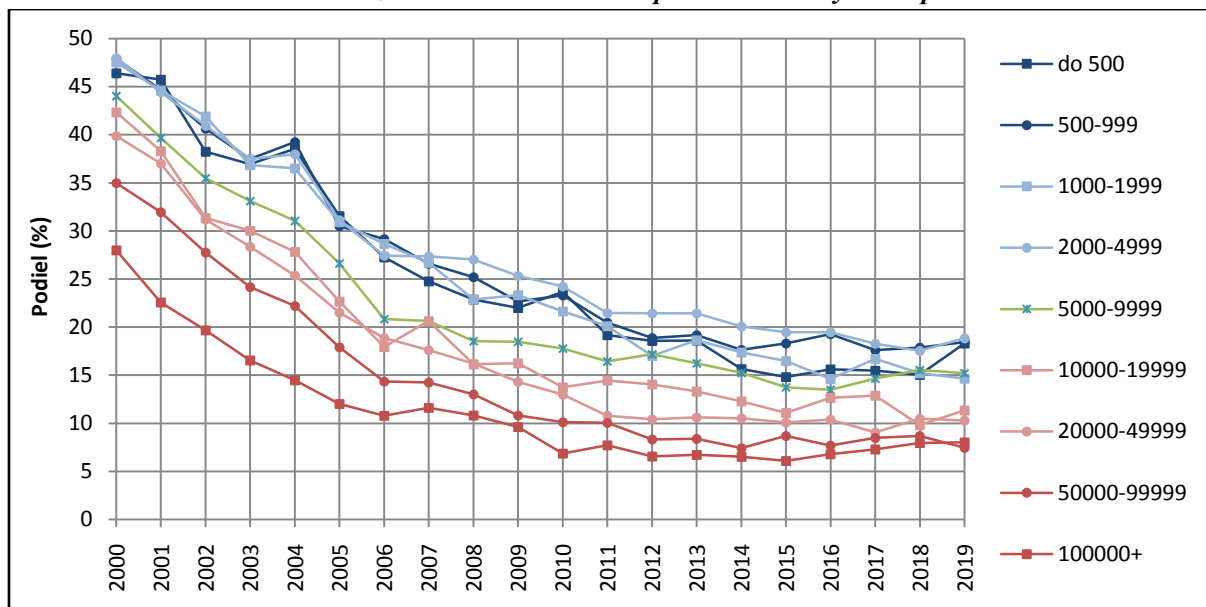

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Prehlbujúci sa proces odkladania sobášov do vyššieho veku prispel vo všetkých veľkostných skupinách obcí u oboch pohlaví k ďalšiemu poklesu podielu sobášnosti vo veku do 25 rokov (obr. 2.27 a 2.28). V posledných rokoch však identifikujeme už určitú stagnáciu a to predovšetkým v najväčších sídlach Slovenska. Vo všeobecnosti tiež môžeme povedať, že sa

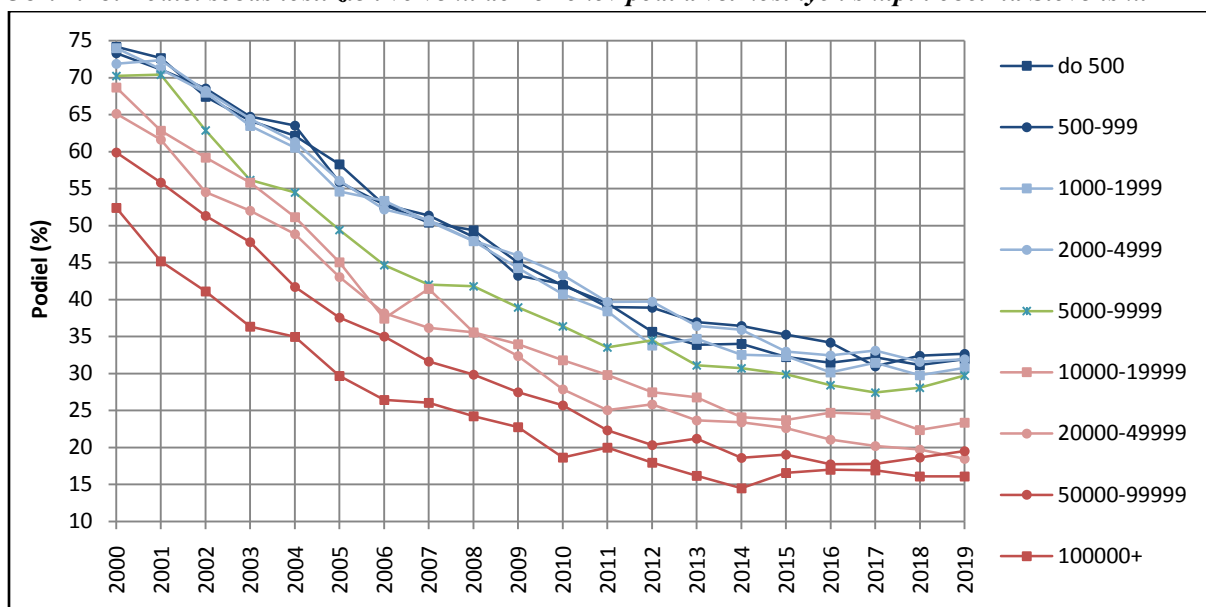
zachoval určitý negatívny veľkostný gradient, keď s veľkosťou obce klesá váha sobášnosti v tomto mladom a veľmi mladom veku. Napríklad, kým v dvoch najväčších mestách Slovenska u mužov sobášnosť do 25 rokov netvorí v súčasnosti už ani desatinu a u žien sa pohybuje tesne nad hranicou 15 %, v obciach do 5 tis. obyvateľov sa podieľa 15 – 20 % na strane mužov (obr. 2.27) a viac ako 30 % u žien (obr. 2.28).

Obr. 2.27: Podiel sobášnosti mužov vo veku do 25 rokov podľa veľkostných skupín obcí na Slovensku

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Obr. 2.28: Podiel sobášnosti žien vo veku do 25 rokov podľa veľkostných skupín obcí na Slovensku

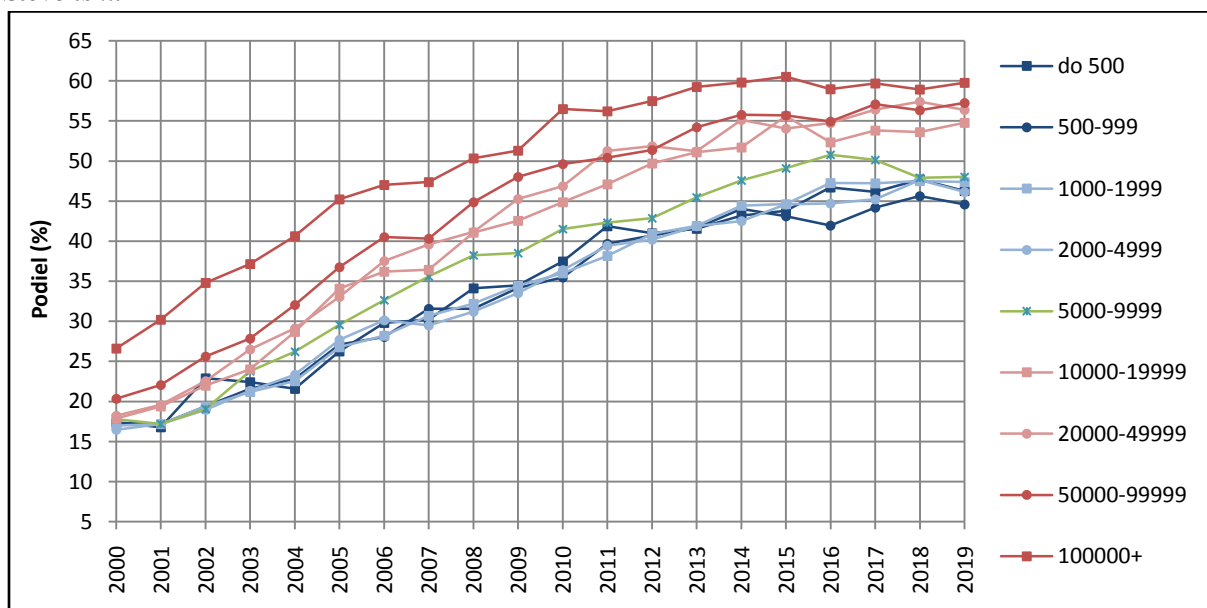

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Nárast podielu sobášnosti vo veku nad 30 rokov zaznamenávame vo všetkých veľkostných skupinách obcí u mužov i žien. Preferencia druhej polovice reprodukčného veku pri vstupe do manželstva ako jeden z hlavných dôsledkov odkladania sobášov do vyššieho veku sa dotýka u oboch pohlaví predovšetkým najväčších miest. V podstate u mužov sídla s viac ako 10 tis.

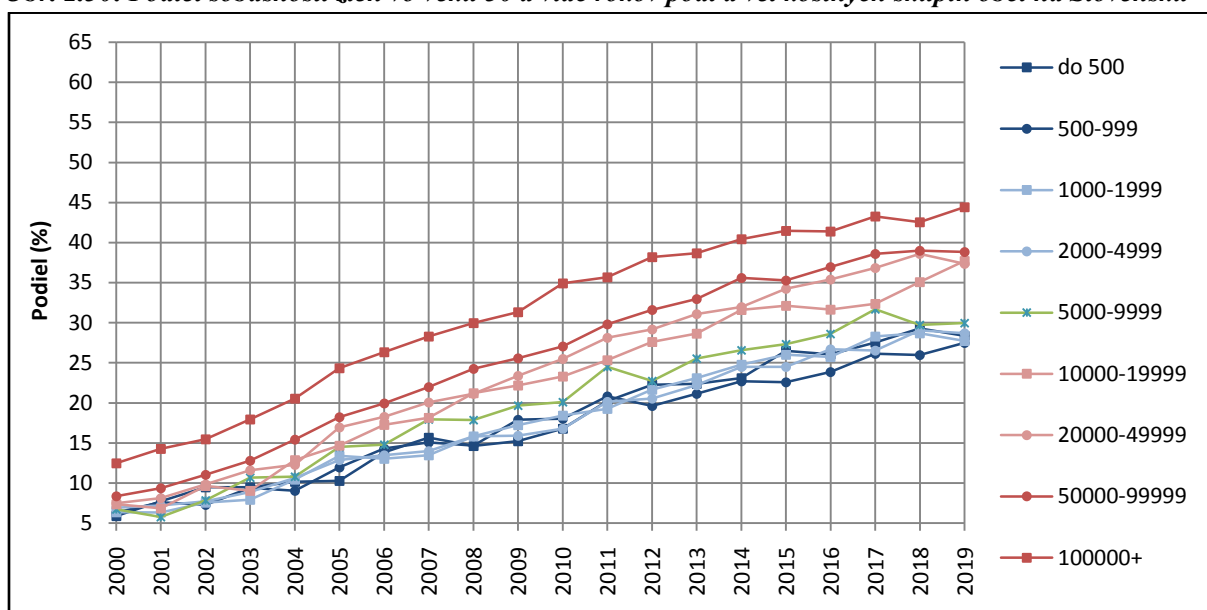
obyvateľmi už dosahujú v súčasnosti viac ako polovičné zastúpenie sobášnosti vo veku 30 a viac rokov. V menších obciach sa ich podiel pohybuje bez väčších rozdielov na približne 45 % (obr. 2.29). V ženskej časti populácie je dominancia najväčších miest ešte väčšia. V súčasnosti príspevky sobášnosti žien vo veku 30 a viac rokov tu tvoria už takmer 45 %, kým v ostatných mestách nad 10 tis. obyvateľov je to necelých 40 %. V obciach do 5 tis. obyvateľov je pritom podiel tejto skupiny pod hranicou 30 %. Výsledkom uvedených zmien tak je určitá diferenciácia veľkostných skupín obcí podľa príspevkov osôb vo veku 30 a viac rokov k celkovej sobášnosti, ku ktorej došlo v posledných dvoch desaťročiach (obr. 2.29 a 2.30).

Obr. 2.29: Podiel sobášnosti mužov vo veku 30 a viac rokov podľa veľkostných skupín obcí na Slovensku

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Obr. 2.30: Podiel sobášnosti žien vo veku 30 a viac rokov podľa veľkostných skupín obcí na Slovensku

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

3. Rozvodovosť

Dlhodobý rast rozvodovosti vyvrcholil na Slovensku v rokoch 2006 – 2010, kedy úhrnná rozvodovosť presiahla 40 %. Ide o historicky najvyššie hodnoty rozvodovosti. Pri takejto úrovni rozvodovosti sa v priemere rozvádzať viac ako 4 z 10 uzavretých manželstiev. Na každých 100 mužov, resp. žien pripadalo v tomto období v priemere viac ako 30 rozvodov. Po roku 2010 sa začal niekoľkoročný pokles rozvodovosti. Do roku 2016 sa úhrnná rozvodovosť znížila o 22 %. Po roku 2016 mala úhrnná rozvodovosť stabilný priebeh na úrovni zhruba 32 %. Rozdiely v rozvodovosti medzi pohlaviami sa v porovnaní s obdobím pred rokom 2010 znížili na minimum. Príčinou je mierne zníženie rozvodovosti vyššieho poradia u mužov. Na každých 100 mužov alebo žien pripadalo na konci sledovaného obdobia v priemere zhruba 23 rozvodov (Tab. 3.1).

Tab. 3.1: Základné charakteristiky rozvodovosti Slovenska vo vybraných rokoch

Ukazovateľ	2000	2005	2010	2015	2019
Úhrnná rozvodovosť manželstva - muži	0,243	0,296	0,299	0,243	0,235
Úhrnná rozvodovosť manželstva - ženy	0,234	0,287	0,294	0,243	0,238
Trvanie manželstva v čase rozvodu	12,70	14,40	15,09	15,86	15,65

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Zvyšuje sa počet rozvodov dlhotrvajúcich manželstiev, čo má za následok zvyšovanie priemerného trvania manželstva v čase rozvodu a tiež zvyšovania priemerného veku manželov v čase rozvodu. Počas rokov 2000 – 2019 sa priemerná doba trvania manželstva v čase rozvodu predĺžila takmer o 3 roky, čo znamená zvýšenie o 23 %. Najintenzívnejšie sa trvanie manželstva v čase rozvodu predlžovalo na začiatku sledovaného obdobia, po roku 2006 evidujeme miernejší nárast a po roku 2016 sa už priemerná dĺžka manželstva v čase rozvodu nezvyšovala, skôr by sa dalo hovoriť o veľmi miernom poklese (Tab. 3.1).

Podiel rozvádžajúcich sa manželstiev s maloletými deťmi klesol za obdobie 2000 – 2019 o viac ako 10 percentuálnych bodov zo 70 % na menej ako 60 % (Tab. 3.1). Jednou z hlavných príčin tohto dlhodobého trendu je už spomínané zvyšovanie počtu aj podielu rozvodov dlhoročných manželstiev. Ide totiž o rozvody manželstiev v čase, keď v rodinách už nežijú maloleté deti. Druhou hlavnou príčinou znižovania podielu rozvodov s maloletými deťmi je znižovanie prepojenia medzi sobášnosťou a pôrodnosťou, ktoré má za následok, že manželstvá sú v prvých rokoch trvania častejšie bezdetné. Pri rozvodoch krátkotrvajúcich manželstiev tým väčšia pravdepodobnosť, že rozvádžajúce sa manželstvo je bezdetné. Pri hodnotení počtu detí v rozvádžajúcich sa manželstvách treba vziať do úvahy aj skutočnosť, že počet detí v rodinách sa už niekoľko desaťročí znižuje.

Čo sa týka príčin rozvodu, hlavným trendom v predchádzajúcich dvoch desaťročiach bolo zvyšovanie počtu aj podielu rozvodov po dohode manželov (rozvody pre rozdielnosť pováh, názorov a záujmov) na úkor ostatných príčin. Okrem spomínanej najčastejšej príčiny rozvodu

sa podiel všetkých zvyšných príčin v období 2000-2019 znižoval alebo stagnoval. Jedinú výnimku tvorili ostatné príčiny, ktorých podiel na celkovom počte rozvodov sa mierne zvýšil a to u mužov aj u žien. Podiel rozvodov po dohode manželov vzrástol z 52,7 % v roku 2000 na 69,3 % v roku 2018, čo bola maximálna hodnota počas sledovaného obdobia. Ide o zvýšenie zhruba o 17 percentuálnych bodov (Tab. 3.1).

3.1 Rozvodovosť v oblastiach

Tab. 3.2: Charakteristiky rozvodovosti v oblastiach Slovenska vo vybraných rokoch

Ukazovateľ	2000	2005	2010	2015	2019
<i>Bratislavský kraj</i>					
Úhrnná rozvodovosť manželstva - muži	0,346	0,389	0,366	0,336	0,296
Úhrnná rozvodovosť manželstva - ženy	0,304	0,347	0,331	0,308	0,274
Trvanie manželstva v čase rozvodu	14,10	14,87	15,08	15,38	14,32
<i>Západné Slovensko</i>					
Úhrnná rozvodovosť manželstva - muži	0,246	0,313	0,306	0,258	0,250
Úhrnná rozvodovosť manželstva - ženy	0,242	0,307	0,306	0,262	0,258
Trvanie manželstva v čase rozvodu	12,79	14,40	15,07	15,74	15,73
<i>Stredné Slovensko</i>					
Úhrnná rozvodovosť manželstva - muži	0,250	0,291	0,291	0,229	0,226
Úhrnná rozvodovosť manželstva - ženy	0,243	0,287	0,288	0,230	0,233
Trvanie manželstva v čase rozvodu	13,49	14,43	15,19	16,33	16,14
<i>Východné Slovensko</i>					
Úhrnná rozvodovosť manželstva - muži	0,191	0,239	0,271	0,204	0,199
Úhrnná rozvodovosť manželstva - ženy	0,183	0,232	0,265	0,204	0,202
Trvanie manželstva v čase rozvodu	13,05	14,20	15,04	15,90	15,88

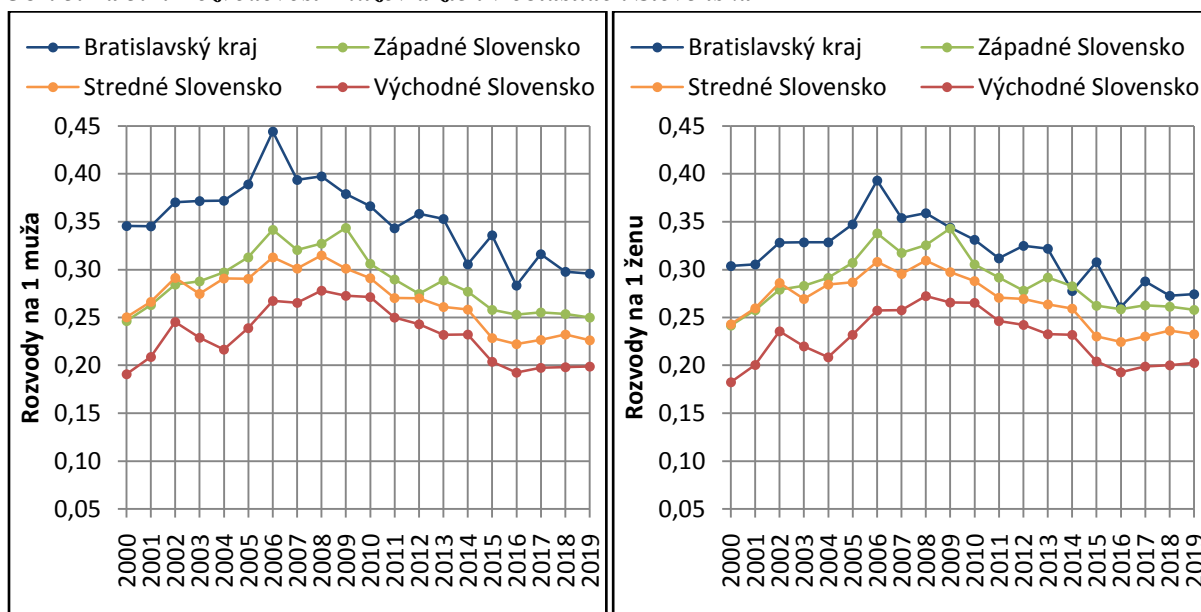
Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Celoslovenské trendy vo vývoji rozvodovosti sa potvrdzujú vo všetkých oblastiach Slovenska, pričom rozvodovosť sa znižuje od západu smerom na východ. Najvyššia je v oblasti Bratislavský kraj, nasledujú oblasti Západné a Stredné Slovensko a najnižšia rozvodovosť je v oblasti Východné Slovensko. Od západu na východ republiky sa znižuje nie len úroveň rozvodovosti ale aj výraznosť zmeny trendu vo vývoji rozvodovosti pred rokom 2010. V Bratislavskom kraji bol zlom vo vývoji rozvodovosti veľmi výrazný a krátkodobý, v ostatných oblastiach menej výrazný a rozložený do viacerých rokov. Väčší pokles v druhej časti sledovaného obdobia evidujeme v Bratislavskom kraji a v oblasti Stredné Slovensko, v ktorých bola úroveň rozvodovosti na konci sledovaného obdobia o niečo nižšia ako na začiatku. Vo zvyšných dvoch oblastiach (Západné Slovensko a Východné Slovensko) sa rozvodovosť po poklese v druhej časti sledovaného obdobia dostala v roku 2019 zhruba na úroveň roku 2000 (Obr. 3.1, Obr. 3.2).

Rozvodovosť sa znižuje od západu Slovenska smerom na východ u obidvoch pohlaví, pričom u mužov mala rozvodovosť v Bratislavskom kraji väčší odstup od ostatných regiónov ako to bolo v prípade žien. V Bratislavskom kraji bol aj väčší rozdiel medzi rozvodovosťou mužov a žien ako v ostatných oblastiach. Rozvodovosť podľa pohlavia mala na západnom, strednom aj východnom Slovensku veľmi podobný priebeh počas celého sledovaného obdobia (Obr. 3.1, Obr. 3.2).

V porovnaní s Bratislavským krajom bola rozvodovosť mužov nižšia v oblasti Západné Slovensko v priemere o 19 %, v oblasti Stredné Slovensko o 24 % a v oblasti Východné Slovensko až o 34 % (Obr. 3.1). Rozdiely v rozvodovosti žien medzi oblasťami boli o niečo menšie. V porovnaní s Bratislavským krajom bola v oblasti Západné Slovensko rozvodovosť žien nižšia o 10 %, v oblasti Stredné Slovensko o 16 % a v oblasti Východné Slovensko o 28 % (Obr. 3.2).

Obr. 3.1 a 3.2: Rozvodovosť mužov a žien v oblastiach Slovenska

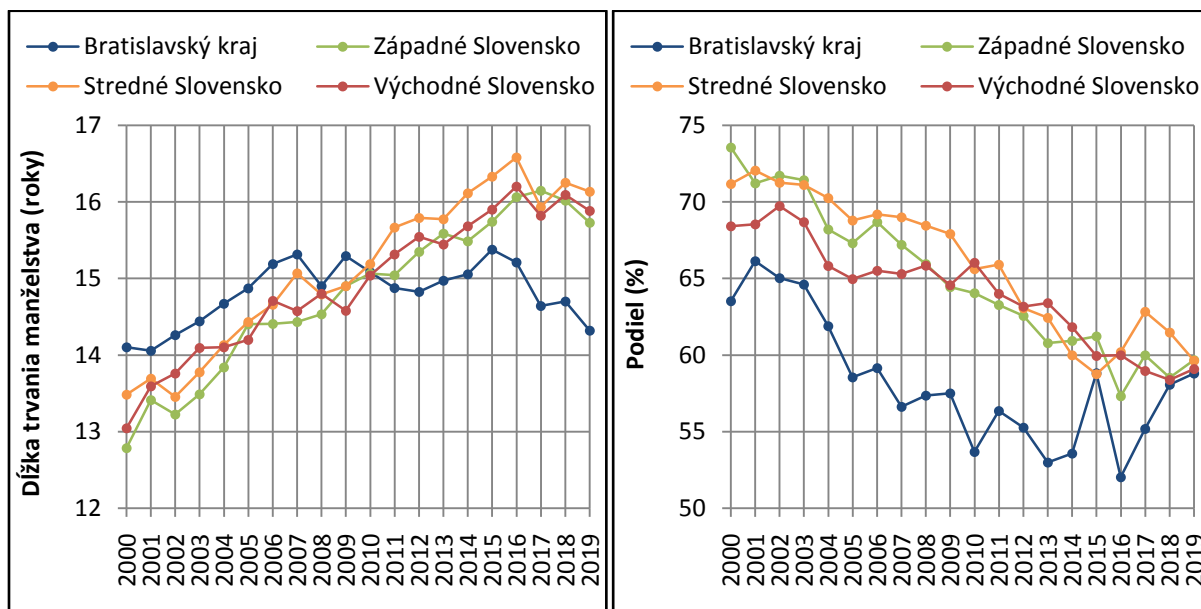
Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Trvanie manželstva v čase rozvodu sa predlžovalo v rokoch 2000 až 2019 vo všetkých oblastiach s výnimkou Bratislavského kraja. Na západnom, strednom aj východnom Slovensku bol počas celého sledovaného obdobia trend veľmi podobný a pri porovnaní rokov 2000 a 2019 zistíme, že išlo o zvýšenie o necelé 3 roky, resp. zhruba 20 %. Rozdielny vývoj evidujeme v Bratislavskom kraji. Tu sa trvanie manželstva v čase rozvodu predlžovalo len do roku 2007. Následne tento ukazovateľ stagnoval na hodnotách medzi 15 a 15,5 roka a po roku 2015 sa priemerné trvanie manželstva v čase rozvodu dokonca znižovalo. V konečnom dôsledku sa trvanie manželstva v čase rozvodu predĺžilo v tejto oblasti len o necelého pol roka. Pri porovnaní všetkých oblastí vidíme, že Bratislavský región, v ktorom sa v roku 2000 manželstvá rozvádzali v priemere po najdlhšom čase, sa do roku 2019 stal oblasťou, v ktorej rozvody prichádzali najskôr od uzavretia manželstva a to ešte s výrazným odstupom od ostatných oblastí (Obr. 3.3).

Trend znižovania podielu rozvodov manželstiev s maloletými deťmi sa po roku 2000 prejavoval vo všetkých oblastiach Slovenska. Na západnom, strednom a východnom Slovensku bol tento trend podobný a pomerne rovnomerný (s výnimkou posledných troch rokov v oblasti Východné Slovensko). V Bratislavskom kraji bol počas väčšiny sledovaného obdobia podiel rozvádzajúcich sa manželstiev s maloletými deťmi nižší ako v ostatných oblastiach a klesajúci trend menej rovnomerný, t.j. bol prerušovaný viacerými krátkymi obdobiami rastu, resp. stagnácie. Rozdiely medzi oblasťami sa postupne zmenšovali a na konci sledovaného obdobia v roku 2019 bol podiel rozvádzajúcich sa manželstiev

s maloletými deťmi vo všetkých štyroch oblastiach prakticky rovnaký, pohyboval sa tesne pod hranicou 60 %. V porovnaní s rokom 2000 to znamenalo zníženie od 4,7 percentuálneho bodu v Bratislavskom kraji až po viac ako 13 percentuálnych bodov v oblasti Západné Slovensko (Obr. 3.4).

Obr. 3.3 a 3.4: Trvanie manželstva v čase rozvodu a podiel rozvodov s maloletými deťmi v oblastiach Slovenska

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Veľmi výrazné rozdiely medzi Bratislavským krajom a ostatnými oblasťami boli v príčinách rozvodu. V oblasti Bratislavský kraj bolo podstatne viac rozvodov po dohode manželov a podstatne menej rozvodov spôsobených zvyšnými príčinami rozvodu (Obr. 3.5, Obr. 3.6, Obr. 3.7).

Rozdielnosť pováh, názorov a záujmov bola najčastejšia príčina rozvodu vo všetkých štyroch oblastiach a v období 2000-2019 sa vo všetkých štyroch regiónoch podiel rozvodov spôsobených touto príčinou aj zvyšoval. Na západnom, strednom a východnom Slovensku boli hodnoty aj priebeh veľmi podobné, pričom išlo o zvýšenie podielu tejto príčiny rozvodu z hodnôt okolo 50 % na hodnoty zhruba 65 %. V Bratislavskom kraji išlo o zvýšenie zo 72 % v roku 2000 na 90 % v roku 2019. Najviac sa zvýšilo zastúpenie rozvodov po dohode manželov v oblasti Východné Slovensko (18,6 percentuálnych bodov) a v oblasti Bratislavský kraj (o 17,7 percentuálnych bodov). Menšie zvýšenie (o 12,6 percentuálnych bodov) evidujeme v oblasti Západné Slovensko a najmenej (o 8,2 percentuálneho bodu) sa zvýšil podiel rozvodov po dohode manželov v oblasti Stredné Slovensko (Obr. 3.5).

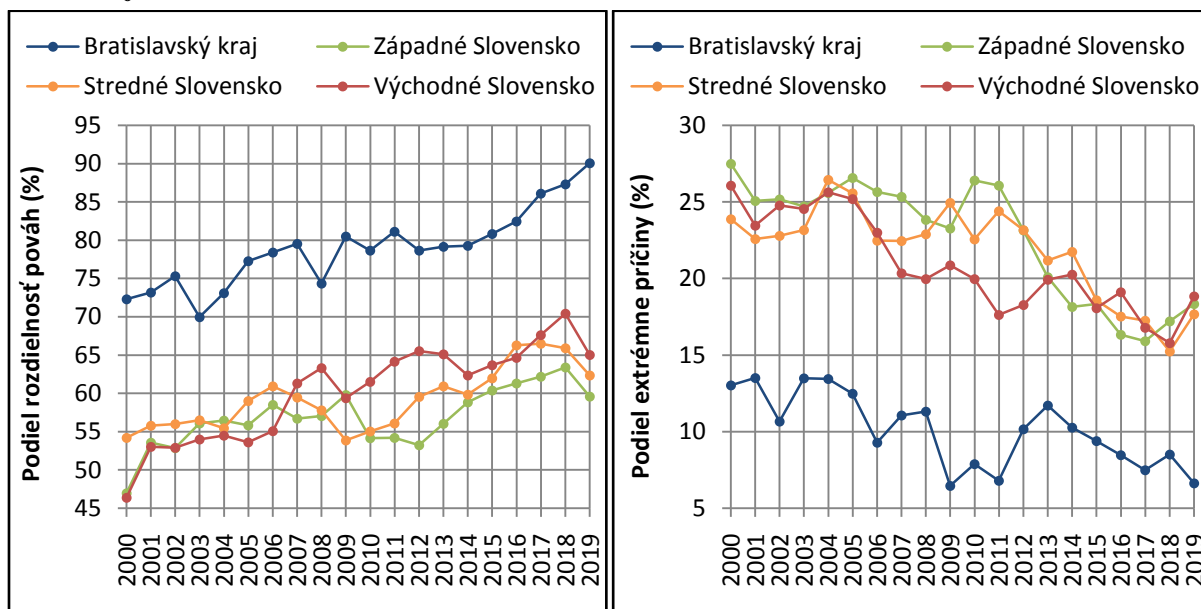
Najväčšie rozdiely v príčinách rozvodu medzi pohlaviami sú dlhodobo pri extrémnych príčinách¹ (sú častejšie u mužov) a v prípadoch, keď súd nezistil zavinenie u jednej z rozvádajúcich sa strán (sú častejšie u žien).

Podiel rozvodov kvôli niektorej z extrémnych príčin rozvodu u mužov mal klesajúcu tendenciu vo všetkých štyroch oblastiach, pričom v oblasti Bratislavský kraj bolo takýchto rozvodov výrazne menej ako v ostatných troch oblastiach. V troch mimobratislavských

¹ Medzi extrémne príčiny rozvodu zaraďujeme alkoholizmus, neveru a zlé zaobchádzanie.

oblastiach mal podiel rozvodov kvôli tejto príčine nie len podobnú úroveň ale aj podobný priebeh. Počas rokov 2000 až 2019 evidujeme zníženie podielu tejto skupiny rozvodov z hodnôt zhruba 25 % na hodnoty menej ako 20 %. V Bratislavskom kraji išlo o zníženie z 13 % v roku 2000 na necelých 7 % v roku 2019 (Obr. 3.6).

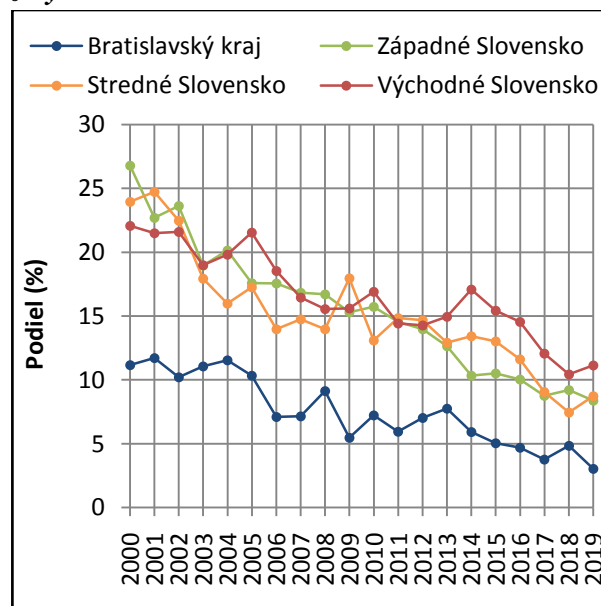
Obr. 3.5 a 3.6: Podiel rozvodov kvôli rozdielnosti pováh, názorov a záujmov a extrémnym príčinám na strane mužov v oblastiach Slovenska

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Klesajúci trend mali aj rozvody, pri ktorých súd nezistil zavinenie na strane ženy. Bola to druhá najpočetnejšia skupina rozvodov. Znižovanie podielu tejto skupiny bolo však pomerne výrazne, takže v druhej časti sledovaného obdobia sa podiel rozvodov bez zisteného zavinenia na strane ženy dostal na úroveň skupiny ostatných rozvodov. Aj u rozvodov bez zisteného zavinenia na strane ženy sa situácia v oblasti Bratislavský kraj líšila. Podiel tejto skupiny rozvodov bol v oblastiach Západné, Stredné a Východné Slovensko veľmi podobný a počas celého sledovaného obdobia bol vyšší ako v Bratislavskom kraji, kde sme zaznamenali zníženie z 11 % na 3 %. V ostatných oblastiach išlo o zníženie z približne 25 % na 10 % (Obr. 3.7).

Obr. 3.7: Podiel rozvodov bez zavinenia na strane ženy v oblastiach Slovenska

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

3.2 Rozvodovosť v mestách a na vidieku

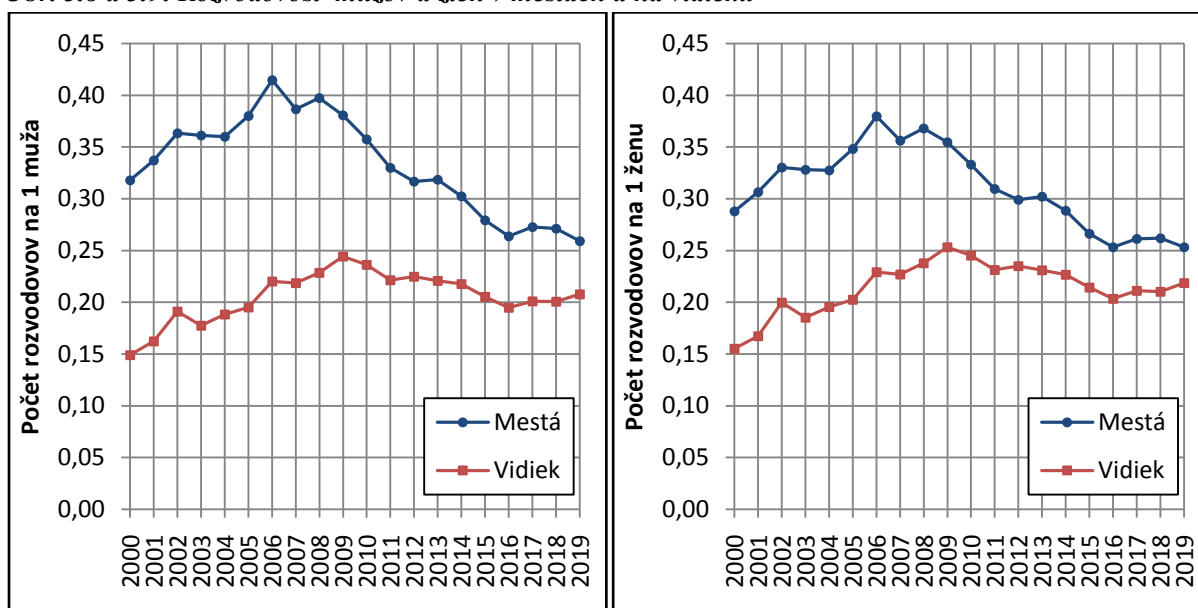
Tab. 3.3: Charakteristiky rozvodovosti v mestách a na vidieku vo vybraných rokoch

Ukazovateľ	2000	2005	2010	2015	2019
<i>Mestá</i>					
Úhrnná rozvodovosť manželstva - muži	0,318	0,380	0,358	0,279	0,259
Úhrnná rozvodovosť manželstva - ženy	0,288	0,348	0,333	0,266	0,253
Trvanie manželstva v čase rozvodu	13,47	14,66	15,33	16,06	15,55
<i>Vidiiek</i>					
Úhrnná rozvodovosť manželstva - muži	0,149	0,195	0,236	0,205	0,208
Úhrnná rozvodovosť manželstva - ženy	0,155	0,203	0,245	0,214	0,219
Trvanie manželstva v čase rozvodu	12,55	13,89	14,64	15,55	15,78

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Rozdiely medzi rozvodovosťou v mestách a na vidieku sú významné a to vo všetkých ohľadoch. Celková rozvodovosť v mestách je vyššia v porovnaní s vidiekom. Rozvodovosť v mestách viac kopíruje celoslovenský trend ako rozvodovosť na vidieku. V mestách po zvýšení rozvodovosti v období 2000-2006 nasledoval pomerne výrazný pokles až do roku 2016. Počas posledných troch rokov evidujeme v mestách stagnáciu rozvodovosti. Na vidieku sa rozvodovosť zvyšovala až do roku 2009, následný pokles bol miernejší ako v mestách. V mestách sa rozvodovosť po bode zlomu v roku 2006 znížila o 36 % u mužov a 33 % u žien. Na vidieku bol pokles v období 2009-2016 výrazne miernejší, zhruba 20 % u oboch pohlaví. V dôsledku uvedeného vývoja sa rozdiely v rozvodovosti v mestách a na vidieku postupne zmenšovali. V mestách bola rozvodovosť na konci sledovaného obdobia nižšia ako na začiatku. Na vidieku bola situácia opačná. Hodnoty rozvodovosti v roku 2019 boli vyššie ako v roku 2000 (Obr. 3.8, 3.9).

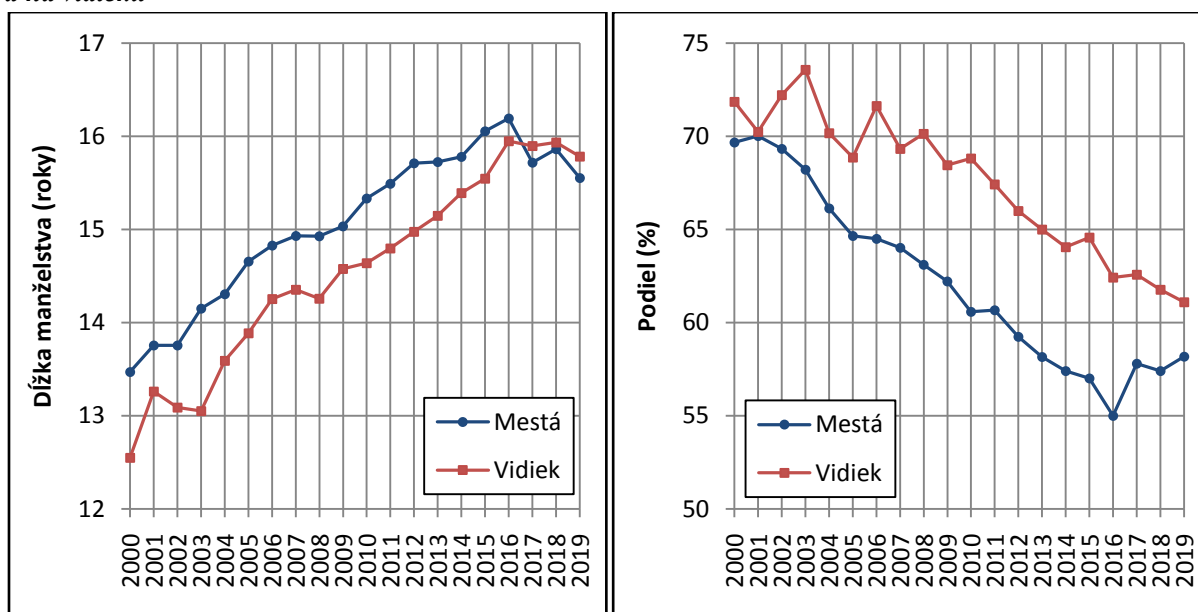
Obr. 3.8 a 3.9: Rozvodovosť mužov a žien v mestách a na vidieku

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Trvanie manželstva v čase rozvodu sa dlhodobo predlžuje v mestách aj na vidieku. Za posledné dve desaťročia bol rast tohto ukazovateľa väčší na vidieku ako v mestách. Za obdobie 2000-2019 sa trvanie manželstva v čase rozvodu predĺžilo v mestách o 2 roky, resp. 15,4 %, kým na vidieku až o 3,2 roka, resp. 25,8 %. Takýto vývoj spôsobil znižovanie rozdielov v trvaní manželstva v čase rozvodu medzi mestami a vidiekom. Od roku 2017 majú rozvádzajúce sa manželstvá v mestách a na vidieku prakticky rovnakú priemernú dĺžku (tesne nad hranicou 15,5 roka), hoci v roku 2000 mali manželstvá pri rozvoze v mestách v priemere o 1 rok dlhšie trvanie ako rozvádzajúce sa manželstvá na vidieku (Obr. 3.10).

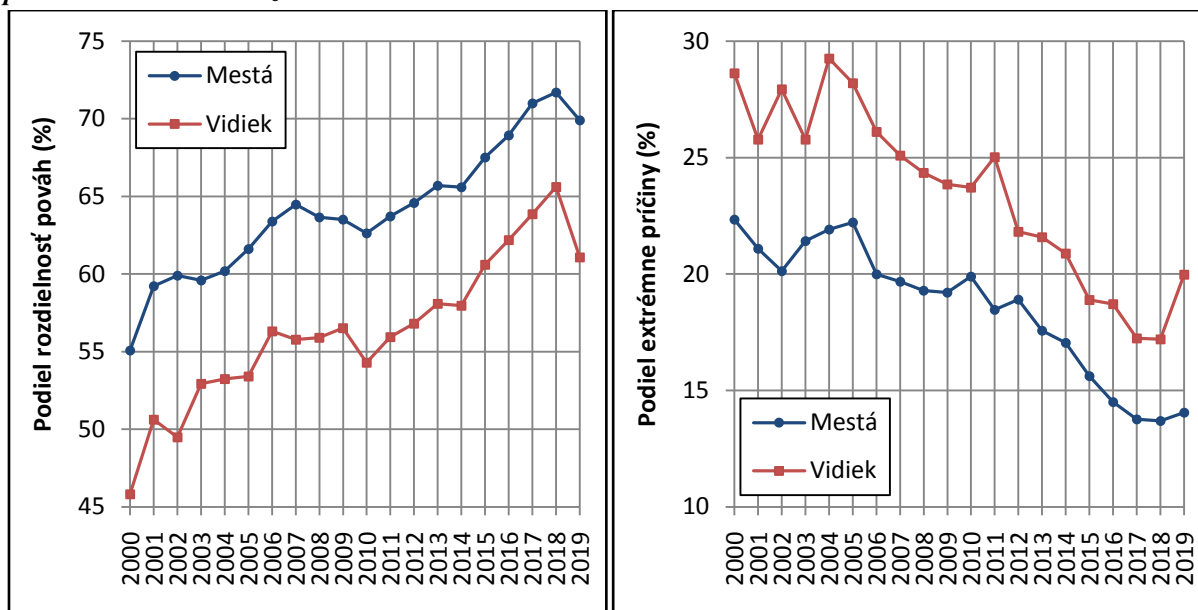
Obr. 3.10 a 3.11: Trvanie manželstva v čase rozvodu a podiel rozvodov s maloletými deťmi v mestách a na vidieku

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Priemerný podiel rozvodov s maloletými deťmi na celkovom počte rozvodov sa postupne znižoval v mestách aj na vidieku, pričom klesajúci trend bol v oboch územných celkoch približne rovnaký (v mestách zníženie o 11,5 percentuálnych bodov, na vidieku o 10,8 percentuálnych bodov). Počas celého sledovaného obdobia bolo zastúpenie rozvodov s maloletými deťmi vyššie na vidieku ako v mestách. Na vidieku sa podiel rozvodov s maloletými deťmi znižoval zo 71,9 % v roku 2000 na 61,1 % v roku 2019. V mestách evidujeme za rovnaké obdobie zníženie zo 69,7 % na 58,2 %. Rozdiely medzi podielom rozvodov s maloletými deťmi v mestách a na vidieku sa v jednotlivých rokoch sledovaného obdobia pohybovali od 2 do 8 percentuálnych bodov s výnimkou roku 2001, kedy bol podiel rozvodov s maloletými deťmi v mestách a na vidieku minimálny (0,2 percentuálneho bodu) (Obr. 3.11). V mestách aj na vidieku bola rozdielnosť pováh, názorov a záujmov najčastejšou príčinou rozvodu, pričom aj v mestách aj na vidieku sa podiel rozvodov spôsobený touto príčinou dlhodobo zvyšuje a to veľmi podobným tempom. Počas celého sledovaného obdobia bol podiel rozvodov po dohode manželov častejší v mestách ako na vidieku. V mestách išlo o zvýšenie o 14,8 percentuálnych bodov (z 55,1 % v roku 2000 na 69,9 % v roku 2019). Na vidieku sa podiel rozvodov na túto najčastejšiu príčinu zvýšil o 15,3 percentuálneho bodu (zo 45,8 % v roku 2000 na 61,1 % v roku 2019) (Obr. 3.12).

Obr. 3.12 a 3.13: Podiel rozvodov kvôli rozdielnosti pováh, názorov a záujmov a kvôli extrémnym príčinám na strane muža v mestách a na vidieku

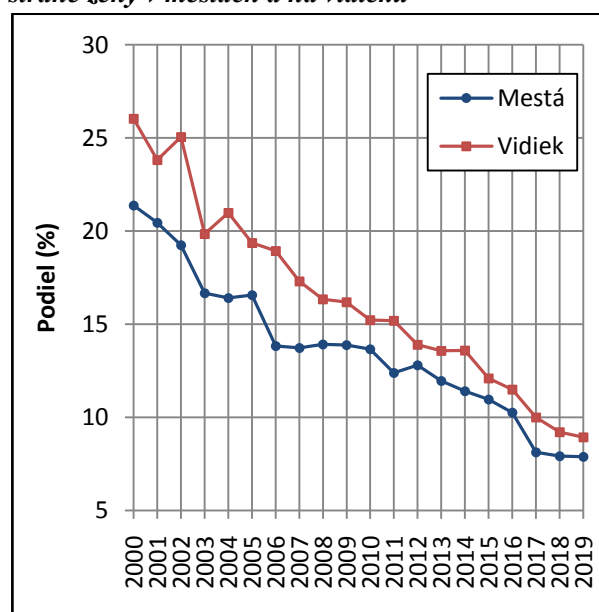

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Čo sa týka ďalších častých príčin rozvodu, teda extrémnych príčin rozvodu u mužov (Obr. 3.13) a nezisteného zavinenia u žien (Obr. 3.14), tak v oboch prípadoch ide o príčiny, ktoré mali klesajúci trend a ktoré sa častejšie vyskytovali na vidieku ako v mestách. Rozvody kvôli extrémnym príčinám na strane muža boli významne častejšie na vidieku ako v mestách (rozdiel 3 až 8 percentuálnych bodov v jednotlivých rokoch sledovaného obdobia, pričom tieto rozdiely sa zmenšovali len veľmi mierne). Podiel rozvodov kvôli niektorej extrémnej príčine na strane muža sa znížil na vidieku z viac ako 28 % v roku 2000 na 20 % v roku 2019. V mestách evidujeme za to isté obdobie pokles z 22,3 % na 14 %. Aj na vidieku aj v mestách sa znižovanie podielu tejto skupiny rozvodov začalo v roku 2004 (Obr. 3.13).

V prípade rozvodov, keď súd nezistil zavinenie na strane ženy, boli rozdiely medzi vidiekom a mestami menšie ako v prípade extrémnych príčin na strane muža a postupne sa ešte viac zmenšovali. Počas sledovaného obdobia išlo o rozdiely v rozpätí 1,1 až 5,8 percentuálneho bodu, pričom po roku 2007 boli vždy menšie ako 2,5 percentuálneho bodu. Podiel rozvodov, keď súd nezistil zavinenie na strane ženy, sa počas sledovaného obdobia znížil na vidieku z 26 % na necelých 9 % a v mestách z viac ako 21 % na necelých 8 %. Rozdiel medzi podielom tejto skupiny rozvodov v mestách a na vidieku sa postupne zmenšoval a v roku 2019 dosiahol už len hodnotu 1,1 percentuálneho bodu (Obr. 3.14).

Obr. 3.14: Podiel rozvodov bez zavinenia na strane ženy v mestách a na vidieku

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

3.3 Rozvodovosť vo veľkostných skupinách obcí

Tab. 3.4: Charakteristiky rozvodovosti podľa veľkostnej skupiny obce vo vybraných rokoch

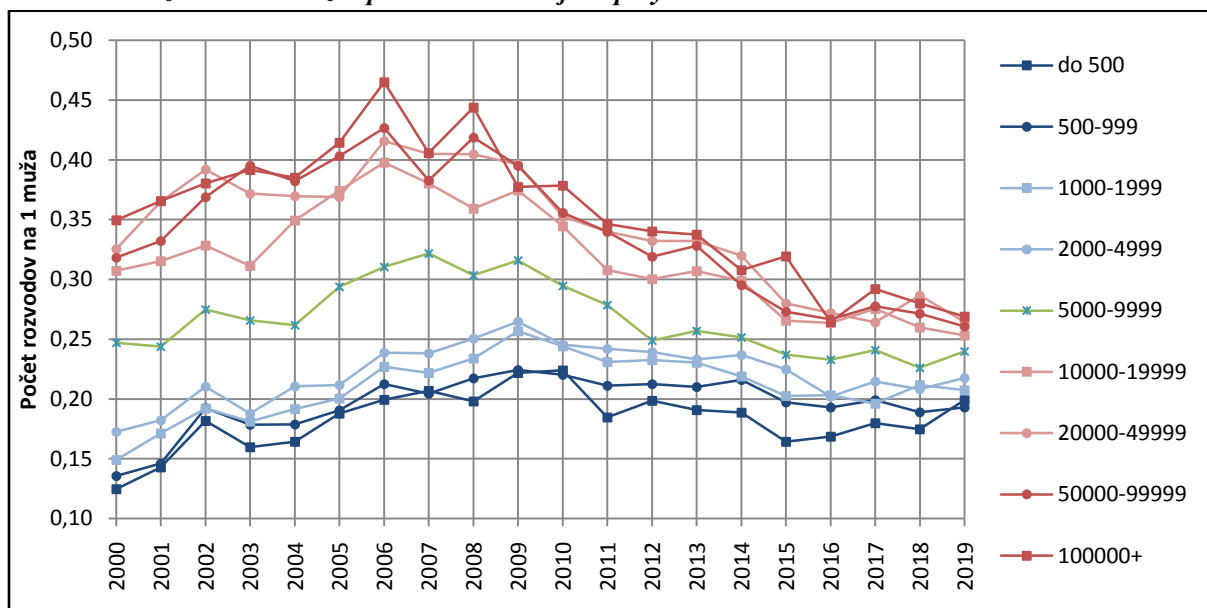
Ukazovateľ	2000	2005	2010	2015	2019
<i>do 500 obyvateľov</i>					
Úhrnná rozvodovosť manželstva - muži	0,125	0,188	0,224	0,164	0,199
Úhrnná rozvodovosť manželstva - ženy	0,136	0,205	0,247	0,181	0,219
Trvanie manželstva v čase rozvodu	12,38	13,73	14,84	15,66	16,58
<i>500 - 999 obyvateľov</i>					
Úhrnná rozvodovosť manželstva - muži	0,136	0,190	0,220	0,197	0,193
Úhrnná rozvodovosť manželstva - ženy	0,143	0,199	0,236	0,210	0,208
Trvanie manželstva v čase rozvodu	12,30	13,94	14,36	15,75	15,86
<i>1000 – 1999 obyvateľov</i>					
Úhrnná rozvodovosť manželstva - muži	0,149	0,200	0,244	0,202	0,207
Úhrnná rozvodovosť manželstva - ženy	0,153	0,206	0,254	0,211	0,217
Trvanie manželstva v čase rozvodu	12,88	13,92	14,78	15,54	15,78
<i>2000 – 4999 obyvateľov</i>					
Úhrnná rozvodovosť manželstva - muži	0,173	0,212	0,245	0,225	0,217
Úhrnná rozvodovosť manželstva - ženy	0,176	0,216	0,252	0,231	0,224
Trvanie manželstva v čase rozvodu	12,41	13,79	14,81	15,44	15,69
<i>5000 – 9999 obyvateľov</i>					
Úhrnná rozvodovosť manželstva - muži	0,247	0,294	0,294	0,237	0,240
Úhrnná rozvodovosť manželstva - ženy	0,238	0,280	0,291	0,239	0,242
Trvanie manželstva v čase rozvodu	13,04	14,46	15,04	16,82	16,15
<i>10000 – 19999 obyvateľov</i>					
Úhrnná rozvodovosť manželstva - muži	0,307	0,374	0,344	0,265	0,253
Úhrnná rozvodovosť manželstva - ženy	0,286	0,351	0,339	0,259	0,255
Trvanie manželstva v čase rozvodu	13,37	14,57	15,60	16,03	15,33
<i>20000 – 49999 obyvateľov</i>					
Úhrnná rozvodovosť manželstva - muži	0,325	0,369	0,353	0,280	0,264
Úhrnná rozvodovosť manželstva - ženy	0,297	0,340	0,332	0,271	0,261
Trvanie manželstva v čase rozvodu	12,88	14,13	15,17	15,60	16,03
<i>50000 – 99999 obyvateľov</i>					
Úhrnná rozvodovosť manželstva - muži	0,318	0,403	0,356	0,273	0,261
Úhrnná rozvodovosť manželstva - ženy	0,286	0,369	0,336	0,256	0,252
Trvanie manželstva v čase rozvodu	13,94	15,08	15,26	16,52	15,50
<i>100000 + obyvateľov</i>					
Úhrnná rozvodovosť manželstva - muži	0,349	0,414	0,378	0,319	0,269
Úhrnná rozvodovosť manželstva - ženy	0,302	0,363	0,342	0,290	0,251
Trvanie manželstva v čase rozvodu	14,08	15,09	15,42	15,84	14,65

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Úroveň rozvodovosti je viditeľne rozdielna vo veľkých a malých obciach. Na jednej strane je skupina obcí do 5 tisíc obyvateľov s nižšou rozvodovosťou, na druhej strane obce s počtom obyvateľov nad 10 tisíc s vyššou rozvodovosťou. Medzi týmito dvomi skupinami obcí sa nachádzajú (relatívne izolované) obce s počtom obyvateľov 5 až 10 tisíc, ktoré majú rozvodovosť zhruba na úrovni celoštátneho priemeru. V skupine väčších obcí je viditeľnejší zlom vo vývoji rozvodovosti okolo roku 2007 a hlavne v prvej polovici sledovaného obdobia sú aj viditeľné rozdiely medzi rozvodovosťou mužov a žien. V skupine menších obcí je vývoj rozvodovosti rovnomernejší, s menším nárastom v prvej časti sledovaného obdobia a veľmi miernym znížením po roku 2009. Rozdiel medzi rozvodovosťou mužov a žien je v tejto

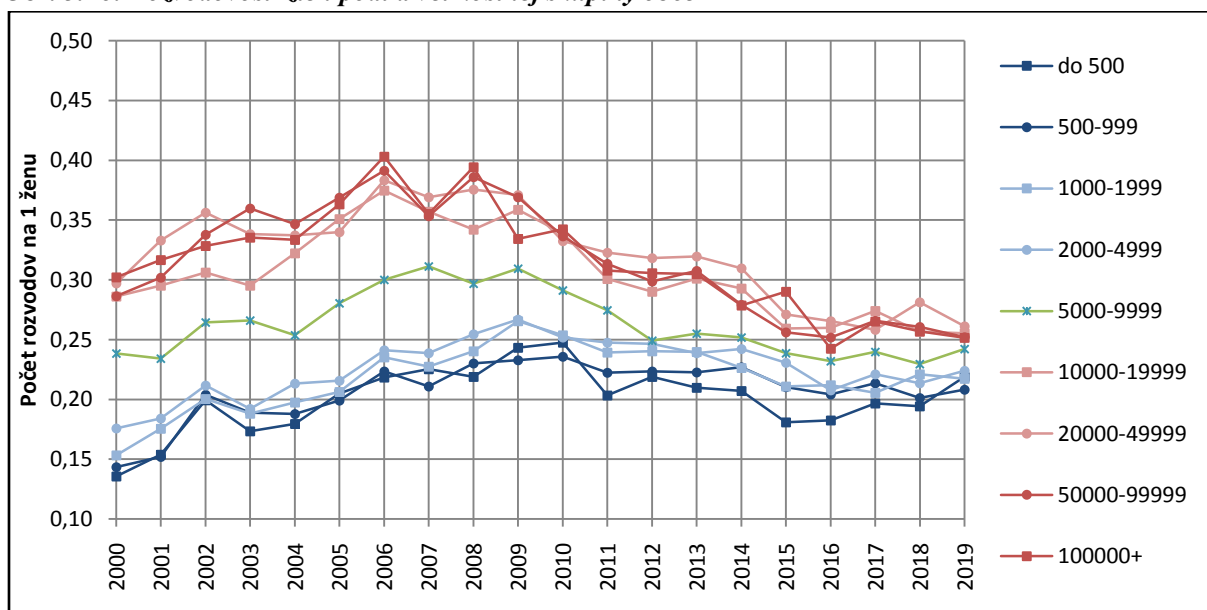
skupine obcí minimálny. Vo veľkých obciach pripadalo na začiatku sledovaného obdobia viac ako 0,3 rozvodu na 1 muža, resp. zhruba 0,3 rozvodu na 1 ženu. Po zvýšení na hodnoty nad 0,4 u mužov, resp. 0,35 u žien okolo roku 2007 nasledoval pokles až po súčasnosť. V roku 2019 pripadalo v obciach nad 10 tisíc obyvateľov viac ako 0,25 rozvodu na 1 osobu, čo znamená, že úroveň rozvodovosti mužov aj žien sa v tejto skupine obcí vyrovnala. Ako už bolo spomenuté, v skupine obcí s počtom obyvateľov do 5 tisíc osôb nie sú rozdiely medzi rozvodovosťou mužov a žien významné. V roku 2000 pripadalo v tejto skupine obcí na 1 osobu okolo 0,15 rozvodu. Po zvýšení na úroveň okolo 0,25 rozvodu na osobu okolo roku 2009 nasledoval najskôr mierny pokles rozvodovosti a od roku 2015 stagnácia. V roku 2019 pripadalo v tejto skupine obcí 0,20 až 0,22 rozvodu na 1 osobu (Obr. 3.15, Obr. 3.16).

Obr. 3.15: Rozvodovosť mužov podľa veľkostnej skupiny obce

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

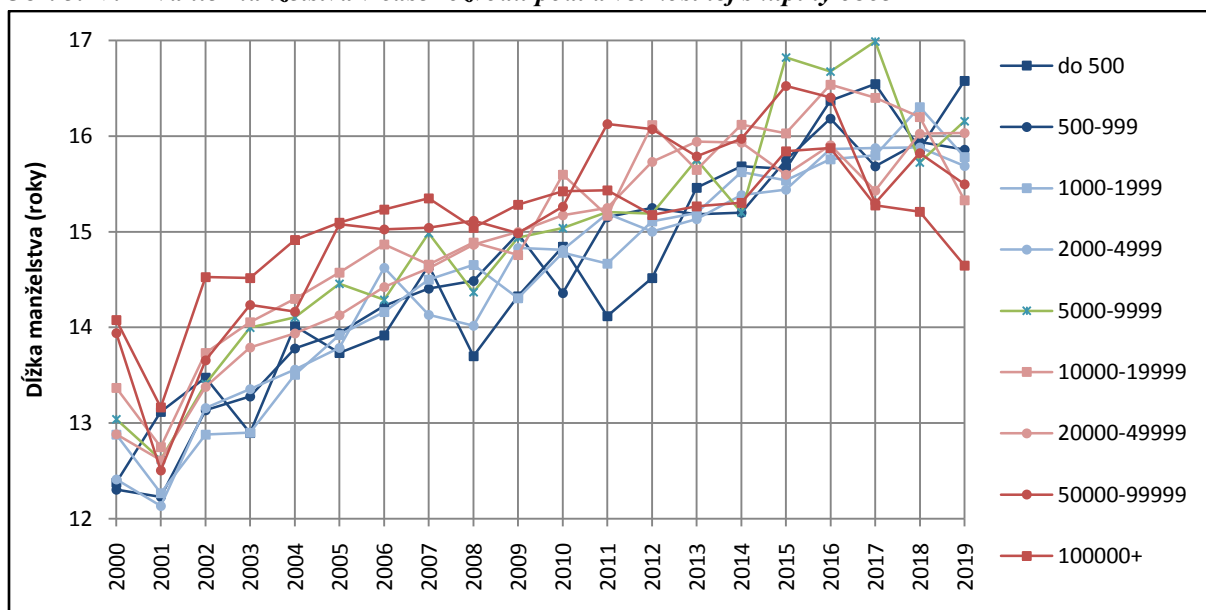
Obr. 3.16: Rozvodovosť žien podľa veľkostnej skupiny obce

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Trvanie manželstva v čase rozvodu malo rastúcu tendenciu počas celého sledovaného obdobia vo všetkých veľkostných skupinách obce s výnimkou obcí nad 100 tisíc obyvateľov, t.j. miest Bratislava a Košice. Vo všetkých veľkostných skupinách obce s výnimkou dvoch najväčších miest evidujeme podobný trend, hoci v skupine najmenších obcí do 500 obyvateľov išlo o trend značne nerovnomerný. V roku 2000 sa trvanie manželstva v čase rozvodu pohybovalo v intervale od 12,3 do 14,1 roka. V roku 2019 vo väčšine veľkostných skupín obce trvalo manželstvo v čase rozvodu v priemere zhruba 16 rokov, s výnimkou najmenších obcí (16,6 roka) a najväčších obcí (14,7 roka). Vo všetkých veľkostných skupinách obce s výnimkou najväčších obcí sa dĺžka trvania manželstva v čase rozvodu predlžovala a hodnoty na konci sledovaného obdobia boli o 1,6 až 4,2 roka vyššie v porovnaní s rokom 2000. Najväčšie zvýšenie evidujeme vo veľkostnej skupine obcí do 500 obyvateľov, nasledujú obce s počtom obyvateľov od 500 do 1000 osôb. Najmenej sa predĺžilo trvanie manželstva v čase rozvodu v obciach od 50 do 100 tisíc obyvateľov a to o 1,6 roka. Odlišný vývoj v porovnaní s ostatnými veľkostnými skupinami obce evidujeme v obciach nad 100 tisíc obyvateľov. V tejto veľkostnej skupine obcí sa trvanie manželstva v čase rozvodu predlžovalo do roku 2007, nasledovalo obdobie stagnácie do roku 2014, potom krátky rast v rokoch 2015 a 2016 a následne výrazný trojročný pokles. Pri takomto vývoji sa v tejto veľkostnej skupine obce počas sledovaného obdobia predĺžilo trvanie manželstva v čase rozvodu len o 0,5 roka. Týmto sa obce nad 100 tisíc obyvateľov stali obcami s najkratším trvaním manželstva v čase rozvodu, hoci až do roku 2011 boli na opačnej strane pomyselného rebríčka (Obr. 3.17).

Obr. 3.17: Trvanie manželstva v čase rozvodu podľa veľkostnej skupiny obce

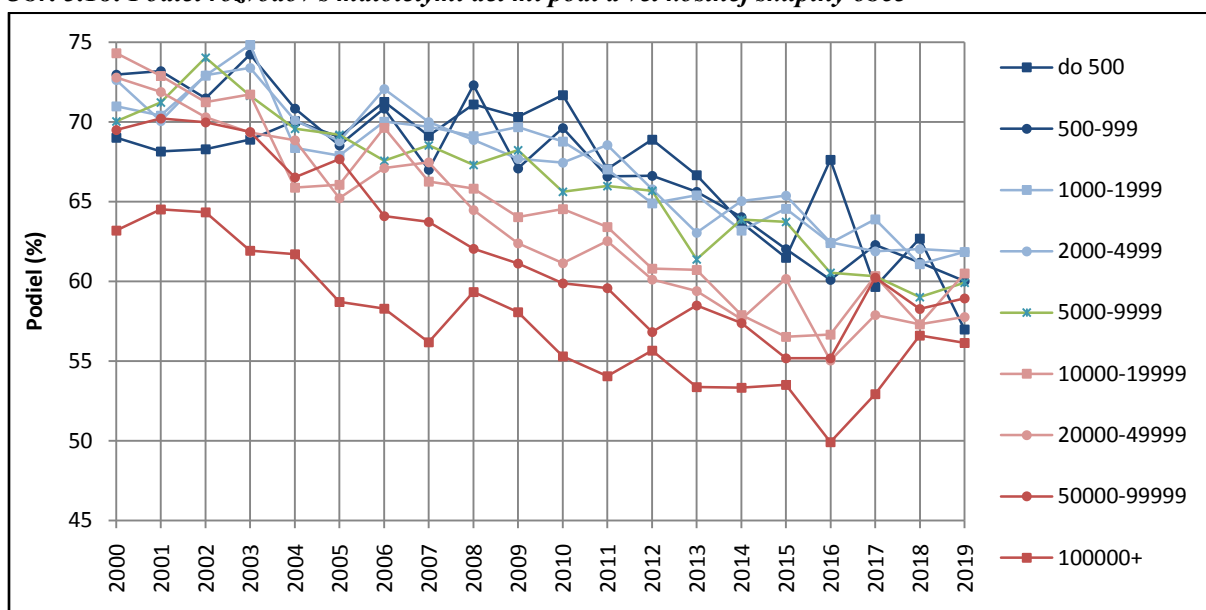

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Počas sledovaného obdobia sa podiel rozvodov manželstiev s maloletými deťmi znižoval vo všetkých veľkostných skupinách obcí. Rozdiely medzi jednotlivými skupinami sú viditeľné aj keď nie zásadné. Jedinou veľkostnou skupinou obce, ktorá sa výraznejšie odlišuje od ostatných, sú obce nad 100 tisíc obyvateľov. V menších obciach do 5 tisíc obyvateľov je priemerný počet detí v rozvádžajúcich sa manželstvách väčší, vo väčších obciach nad 5 tisíc obyvateľov menší. Ako už bolo spomenuté v prípade rozdielov na úrovni regiónov, resp.

mestských a vidieckych obcí, súvisí to aj s vyššou úrovňou plodnosti v menších obciach. Na začiatku sledovaného obdobia sa podiel rozvodov s maloletými deťmi pohyboval v jednotlivých veľkostných skupinách obce v rozpätí od 69 % do 74 % s výnimkou obcí nad 100 tisíc obyvateľov, v ktorých bol tento podiel s odstupom nižší (63 %). V roku 2019 tvorili už všetky veľkostné skupiny obce homogénnejší celok čo sa týka podielu rozvodov s maloletými deťmi. Tento sa pohyboval v rozpätí od 56,2 % v obciach nad 100 tisíc obyvateľov do 61,9 % v obciach s počtom obyvateľov od 2 do 5 tisíc osôb. Najmenšie zníženie podielu rozvodov s maloletými deťmi evidujeme počas sledovaného obdobia v najväčších obciach (zhruba 7 percentuálnych bodov) a najväčší pokles bol zaznamenaný v skupine obcí od 20 do 50 tisíc obyvateľov (tesne nad 15 percentuálnych bodov) (Obr. 3.18).

Obr. 3.18: Podiel rozvodov s maloletými deťmi podľa veľkostnej skupiny obce

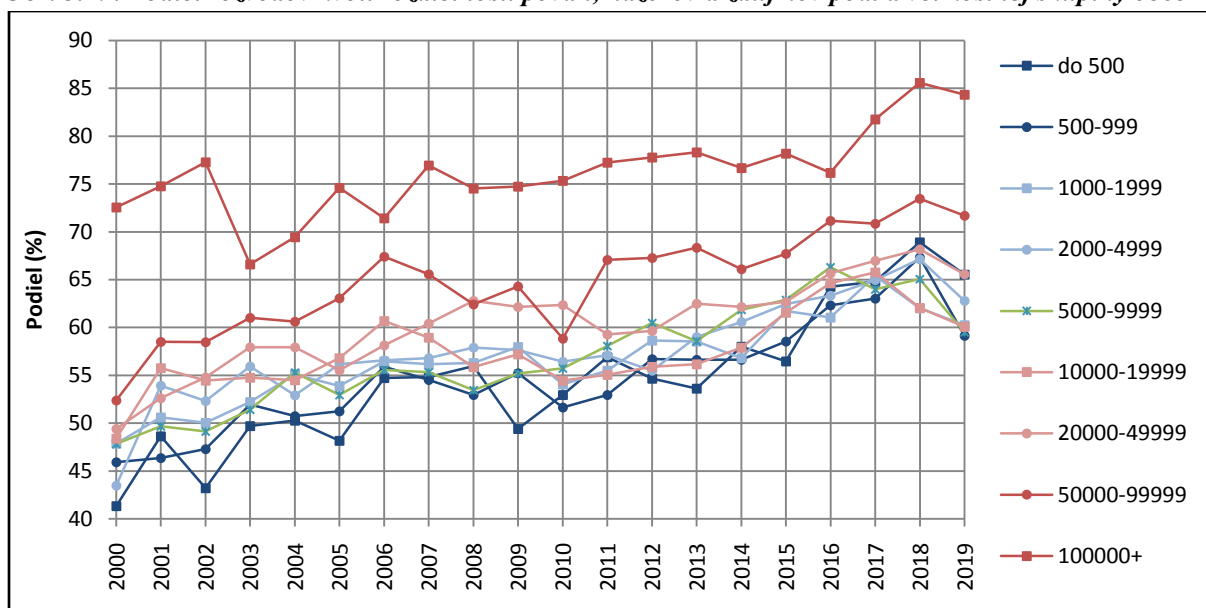
Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Čo sa týka príčiny rozvodu pôsobí veľkosť obce ako významný diferenciálny faktor. Veľký odstup od ostatných veľkostných skupín obce si udržiavajú obce nad 100 tisíc obyvateľov a menšie (ale stále viditeľný) aj obce s počtom obyvateľov 50 až 100 tisíc. Nasledujú obce s počtom obyvateľov od 20 do 50 tisíc, tie sú však už okrajovou súčasťou skupiny ostatných obcí (Obr. 3.19, Obr. 3.20, Obr. 3.21).

Vo všetkých veľkostných skupinách obce je rozdielnosť pováh, názorov a záujmov najčastejšou príčinou rozvodu, pričom podiel rozvodov po dohode manželov má dlhodobý rastúci trend. Vo väčšine obcí sa v roku 2000 pohyboval podiel rozvodov spôsobených touto príčinou v rozpätí od 41 % do 49 %. V obciach nad 50 tisíc obyvateľov bol tento podiel viac ako 52 % a v najväčších obciach nad 100 tisíc obyvateľov až 72,5 %. Do roku 2019 sa podiel rozvodov po dohode manželov zvýšil vo väčšine veľkostných skupín obce na 59,5 % až 65,5 %. V obciach nad 50 tisíc obyvateľov to bolo 71,7 % a v obciach nad 100 tisíc obyvateľov až viac ako 84 %. Podiel rozvodov po dohode manželov sa teda zvýšil počas sledovaného obdobia o viac ako 10 percentuálnych bodov vo všetkých veľkostných skupinách obce. Najväčšie zvýšenie nastalo v obciach do 500 obyvateľov (o viac ako 24 percentuálnych

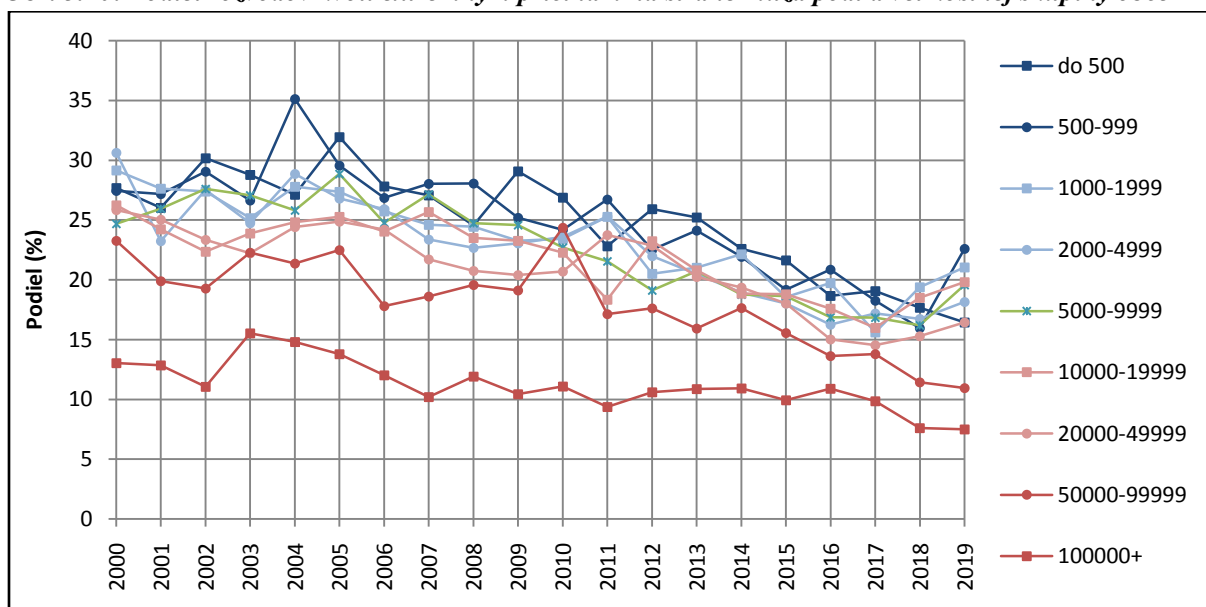
bodov) a v obciach od 2 do 5 tisíc obyvateľov a od 50 do 100 tisíc obyvateľov (o viac ako 19 percentuálnych bodov) (Obr. 3.19).

Obr. 3.19: Podiel rozvodov kvôli rozdielnosti pováh, názorov a záujmov podľa veľkostnej skupiny obce

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Obr. 3.20: Podiel rozvodov kvôli extrémnym príčinám na strane muža podľa veľkostnej skupiny obce

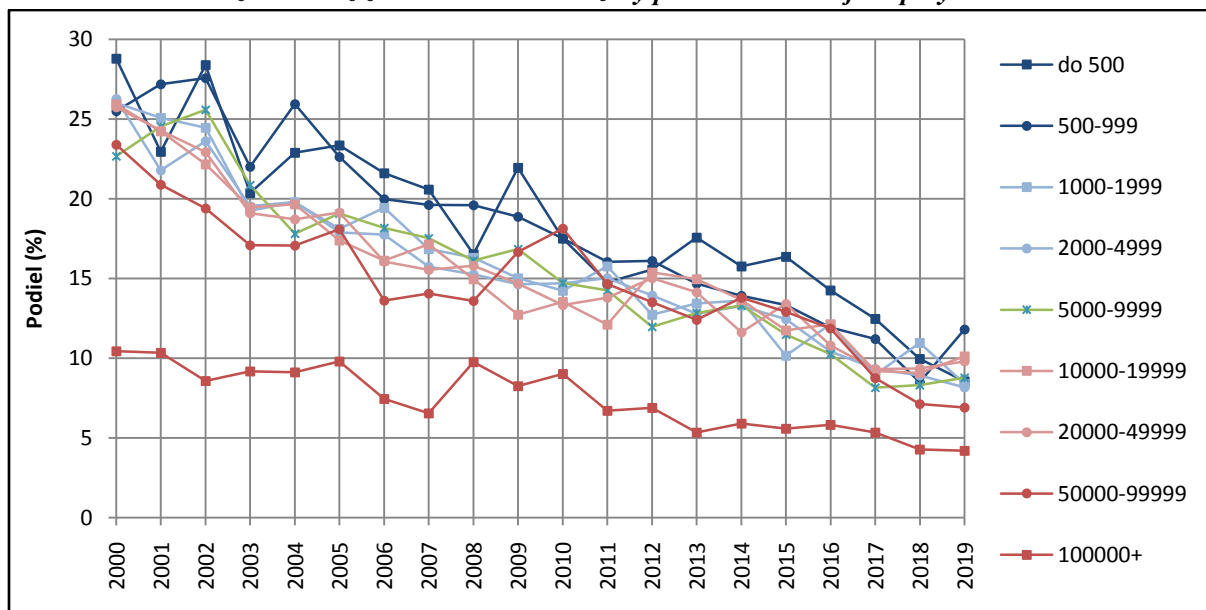
Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Podobne ako v prípade najčastejšej príčiny rozvodu, aj pri ostatných častejších príčinách bol vývoj v obciach nad 50 tisíc obyvateľov odlišný od ostatných veľkostných skupín obce, pričom rozdiely vo veľkostnej skupine nad 100 tisíc obyvateľov boli výrazné. Týka sa to jak extrémnych príčin na strane muža (Obr. 3.20) ako aj prípadov, keď súd nezistil zavinenie na strane ženy (Obr. 3.21). Podiel rozvodov kvôli niektorej z extrémnych príčin na strane muža má klesajúcu tendenciu vo všetkých veľkostných skupinách obce. V roku 2000 sa podiel rozvodov spôsobený niektorou z extrémnych príčin na strane muža pohyboval vo väčšine

veľkostných skupín obce v rozpätí 25 až 30 %. V obciach s počtom obyvateľov od 50 tisíc do 100 tisíc osôb to bolo zhruba 23 % a v najväčších obciach nad 100 tisíc obyvateľov zhruba 13 %. Do roku 2019 sa podiel rozvodov kvôli niektorej extrémnej príčine na strane muža znížil na 16,5 % až 22,5 %. V dvoch veľkostných skupinách s najväčšími obcami to bolo len necelých 11 %, resp. 7,5 %. V jednotlivých veľkostných skupinách obce ide o zníženie o 5 až 12,5 percentuálneho bodu (Obr. 3.20).

Klesajúci trend má aj podiel rozvodov, pri ktorých súd nezistil zavinenie na strane ženy. Od všetkých ostatných veľkostných skupín obce sa výrazne odlišujú obce nad 100 tisíc obyvateľov, v ktorých je podiel rozvodov bez zavinenia na strane ženy výrazne nižší a trend počas sledovaného obdobia len mierne klesajúci (z hodnoty 10,4 % v roku 2000 na 4,2 % v roku 2019). V ostatných veľkostných skupinách obce sa podiel rozvodov na túto príčinu pohyboval v roku 2000 v blízkosti hranice 25 %, u najmenších obcí do 500 obyvateľov to bolo až 28,7 %. Do roku 2019 sa podiel rozvodov, pri ktorých súd nezistil zavinenie na strane ženy, znížil vo všetkých veľkostných skupinách obcí pod hranicu 10 % (s výnimkou obcí s počtom obyvateľov od 500 do 1000 osôb, v ktorých bol podiel rozvodov s touto príčinou rozvodu necelých 12 %). Na konci sledovaného obdobia sa teda rozdiely v zastúpení tejto skupiny rozvodov medzi jednotlivými veľkostnými skupinami obcí znížili (Obr. 3.21).

Obr. 3.21: Podiel rozvodov bez zavinenia na strane ženy podľa veľkostnej skupiny obce

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

4. Plodnosť

Výrazný pokles intenzity plodnosti naštartovaný začiatkom 90. rokov, ktorý posunul Slovensku medzi krajiny s extrémne nízkou plodnosťou na svete (lowest-low, pozri Kohler a kol. 2002) vyvrcholil na prahu nového milénia, keď na jednu ženu by nepripadalo už ani 1,2 dieťaťa. Nasledujúce roky síce priniesli mierny nárast, no o rýchlejšom oživení reprodukcie môžeme hovoriť až v spojitosti s obdobím po roku 2008. Tento pozitívny trend dočasne zbrzdila nedávna globálna hospodárska kríza. Po odznení jej negatívnych vplyvov opätovne sledujeme ďalšiu rast úrovně plodnosti, ktorý v súčasnosti už dosahuje takmer hranicu 1,6 dieťaťa na ženu (tab. 4.1).²

S rýchlym a výrazným znížením hodnôt úhrnnej plodnosti úzko súvisí proces odkladania rodenia detí do vyššieho veku (pozri napr. Sobotka 2004). V nových životných podmienkach sa predchádzajúci model skorého a takmer univerzálneho materstva neujal a jedným z hlavných znakov transformačného procesu sa stalo posúvanie materských štartov na neskôr. Potvrdzuje to aj vývoj hodnôt priemerného veku žien pri narodení prvého dieťaťa. Ten už na začiatku 21. storočia prekročil hranicu 24 rokov, aby v nasledujúcich rokoch ďalej kontinuálne rástol. V roku 2010 sa ženy na Slovensku prvýkrát v priemere stávajú matkami vo veku 27 rokov, pričom tesne nad touto hranicou zostáva priemerný vek pri narodení prvého dieťaťa aj v súčasnosti (tab. 4.1).

Tab. 4.1: Vývoj vybraných ukazovateľov plodnosti žien na Slovensku

Ukazovateľ	2000	2005	2010	2015	2019
Úhrnná plodnosť	1,30	1,26	1,41	1,40	1,57
Priemerný vek ženy pri narodení 1. dieťaťa	24,1	25,7	27,0	27,1	27,2
Podiel plodnosti žien vo veku do 25 rokov	49,5	38,8	32,0	31,1	31,7
Podiel plodnosti žien vo veku 30 a viac rokov	24,4	32,7	41,9	44,1	44,0
Podiel detí narodených mimo manželstva (%)	18,3	26,0	33,0	39,2	40,1

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Zmeny v časovaní plodnosti v rámci tranzície odkladaním sa odzrkadľujú aj na príspevkoch jednotlivých vekových skupín na celkovej plodnosti. Symptomatickým javom odkladania rodenia detí je predovšetkým zníženie realizovanej plodnosti v mladom a veľmi mladom veku (do 25 rokov) a naopak najmä s presadzujúcou sa rekuperáciou týchto odložených reprodukčných zámerov sledujeme nárast plodnosti vo vyššom veku (najmä vo veku 30 a viac rokov). Kým na začiatku milénia sa vo veku do 25 rokov realizovali na Slovensku ešte takmer dve tretiny z celkovej úhrnnej plodnosti, od roku 2010 to bola už len približne tretina. Opačný trend identifikujeme v druhej polovici reprodukčného obdobia. V druhej polovici

² V roku 2012 došlo k zmene metodiky vykazovania detí narodených v zahraničí matkám s trvalým pobytom na Slovensku. Kým do tohto roku boli zaradené medzi živonarodené deti, od roku 2012 sú zarátavané medzi prisťahované osoby (ak ich matka prihlási na trvalý pobyt v obci Slovenska). Vďaka tomu došlo k umelému poklesu úrovne plodnosti o približne 0,10-0,15 dieťaťa na ženu.

reprodukčného obdobia ešte na začiatku tohto milénia netvorili príspevky k celkovej plodnosti ani desatinu, aby v súčasnosti už bola v tomto veku realizovaná takmer tretina z celej reprodukcie (tab. 4.1).

Dôležitou súčasťou celkovej transformácie reprodukčného správania na Slovensku po roku 1989 je tiež rozpájanie úzkeho vzťahu medzi životom v manželstve a rodením detí. Potvrďuje to aj vývoj podielu detí narodených mimo manželstva. V roku 2000 tvorili nemanželské deti necelú pätinu a v súčasnosti ich podiel už mierne prekračuje hranicu 40 %.

4.1 Plodnosť v oblastiach

Tab. 4.2: Základné charakteristiky plodnosti v oblastiach Slovenska

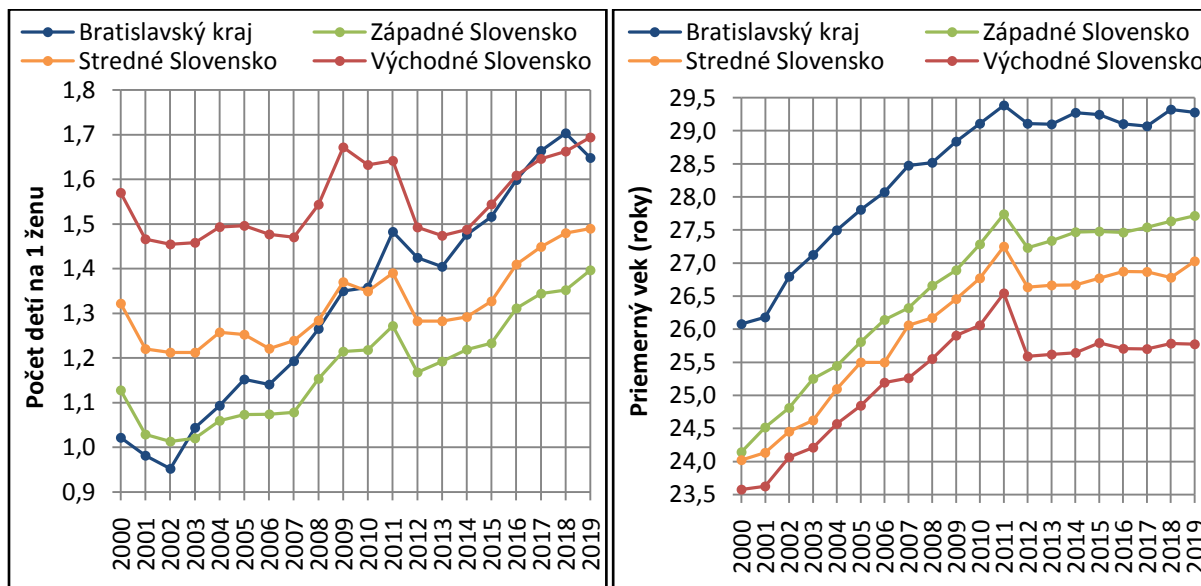
Oblasť	2000	2005	2010	2015	2019
<i>Úhrnná plodnosť žien</i>					
Bratislavský kraj	1,02	1,15	1,36	1,52	1,65
Západné Slovensko	1,13	1,07	1,22	1,23	1,40
Stredné Slovensko	1,32	1,25	1,35	1,33	1,49
Východné Slovensko	1,57	1,50	1,63	1,54	1,69
<i>Podiel plodnosti žien vo veku do 25 rokov</i>					
Bratislavský kraj	29,2	19,0	14,3	13,3	14,4
Západné Slovensko	41,5	29,8	22,9	21,6	21,2
Stredné Slovensko	42,7	32,7	26,5	26,2	25,6
Východné Slovensko	44,2	37,3	33,8	34,0	35,9
<i>Podiel plodnosti žien vo veku 30 a viac rokov</i>					
Bratislavský kraj	31,9	43,4	55,8	58,2	56,5
Západné Slovensko	22,6	32,1	43,6	46,5	47,0
Stredné Slovensko	24,1	31,8	40,6	42,7	44,0
Východné Slovensko	24,3	31,0	37,2	38,1	37,2
<i>Priemerný vek ženy pri narodení 1. dieťaťa</i>					
Bratislavský kraj	26,1	27,8	29,1	29,2	29,3
Západné Slovensko	24,1	25,8	27,3	27,5	27,7
Stredné Slovensko	24,0	25,5	26,8	26,8	27,0
Východné Slovensko	23,6	24,8	26,1	25,8	25,8
<i>Podiel detí narodených mimo manželstva</i>					
Bratislavský kraj	17,9	21,8	28,1	34,8	33,3
Západné Slovensko	15,7	24,7	33,6	41,9	43,1
Stredné Slovensko	17,2	26,0	33,8	40,5	41,1
Východné Slovensko	21,3	28,3	33,6	37,7	39,7

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Na začiatku 21. storočia existovali medzi oblasťami Slovenska z pohľadu intenzity plodnosti pomerne výrazné rozdiely. Kým v oblasti Východné Slovensko pripadalo v priemere na jednu ženu približne 1,5 – 1,6 dieťaťa, v Bratislavskom kraji sa úhrnná plodnosť dostala dokonca pod hranicu 1 dieťaťa na ženu. K nej sa výrazne priblížila aj úroveň reprodukcie v oblasti Západné Slovensko (obr. 4.1). S výnimkou spomínaného Východného Slovenska tak všetky oblasti zaznamenali obdobie výskytu extrémne nízkej plodnosti, keď hodnoty úhrnnej plodnosti klesli pod hranicu 1,3 dieťaťa na ženu. Od roku 2002 však v prípade Bratislavského kraja sledujeme dramatický a kontinuálny nárast plodnosti výsledkom čoho bolo zaradenie medzi populácie s najvyššou plodnosťou na Slovensku (1,7 dieťaťa na ženu) spoločne s oblasťou Východné Slovensko (obr. 4.1). Plodnosť v ostatných oblastiach rástla výrazne

pomalšie. Aj preto Západné Slovensko s druhým najdynamickejším oživením zostáva oblasťou s najnižšou plodnosťou na Slovensku, keď až v posledných rokoch sa jej podarilo prekonať hranicu extrémne nízkej plodnosti. Len o niečo lepšie je na tom oblasť Stredné Slovensko s približne 1,5 dieťaťom na ženu (obr. 4.1).

Obr. 4.1 a 4.2: Úhrnná plodnosť a priemerný vek žien pri narodení prvého dieťaťa v oblastiach Slovenska³

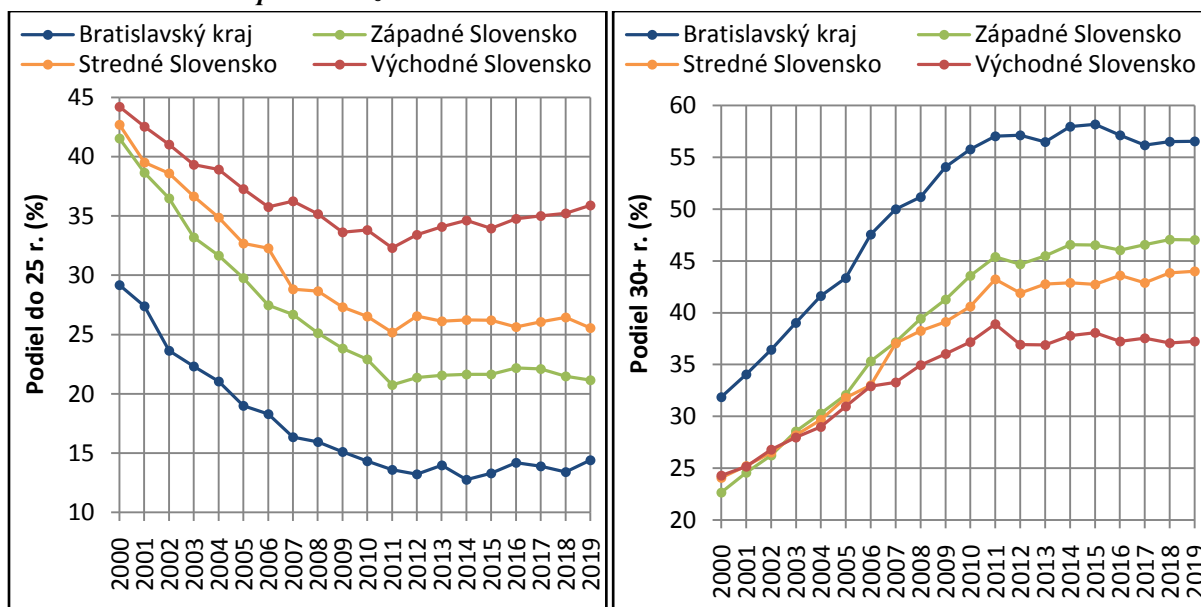

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

S prehĺbovaním procesu odkladania sa postupne zvyšovala aj priemerný vek žien v oblastiach Slovenska pri narodení prvého dieťaťa. Jednoznačne najdlhšie odkladajú materské štarty dlhodobo ženy v oblasti Bratislavský kraj. Na začiatku milénia tu priemerný vek dosahoval 26 rokov a v súčasnosti sa jeho hodnota stabilizovala nad hranicou 29 rokov (obr. 4.2). S výrazným odstupom nasleduje oblasť Západné Slovensko, kde sa hodnota priemerného veku ženy pri narodení prvého dieťaťa zvýšila z niečo viac ako 24 rokov na takmer 28 rokov. Z obr. 4.2 je tiež zrejmé, že ženy z Východného Slovenska sa stávajú matkami v priemere najskôr. Ich priemerný vek pri narodení prvého dieťaťa sa posunul z 23,5 roka na necelých 26 rokov. Výsledkom týchto zmien tak bola aj určitá heterogenizácia časovania rodenia prvých detí, keďže medzi jednotlivými oblasťami došlo k zväčšeniu existujúcich rozdielov. Príspevky plodnosti žien vo veku do 25 rokov na celkovej plodnosti klesali vo všetkých oblastiach Slovenska, pričom najvyššie hodnoty zostali na Východnom Slovensku, kde v poslednom období dokonca sledujeme mierny rast nad hranicu 35 % (obr. 4.3). Tento jav môžeme dať do súvisu s existenciou špecifickej (najmä rómskej) subpopulácie vyznačujúcej sa pretrváváním skorých reprodukčných dráh, ako aj realizáciou ďalších reprodukčných zámerov v mladom veku. V ostatných oblastiach sa príspevky tejto vekovej skupiny stabilizovali mierne nad hranicou 25 % (Stredné Slovensko), 20 % (Západné Slovensko), pričom najnižšiu úroveň (pod 15 %) dosahuje oblasť Bratislavský kraj (obr. 4.3).

³ Pokles medzi rokom 2011 a 2012 v hodnotách úhrnnej plodnosti a priemerného veku žien pri narodení prvého dieťaťa je spôsobený metodickou zmenou vykazovania detí narodených v zahraničí ženám s trvalým pobytom na Slovensku.

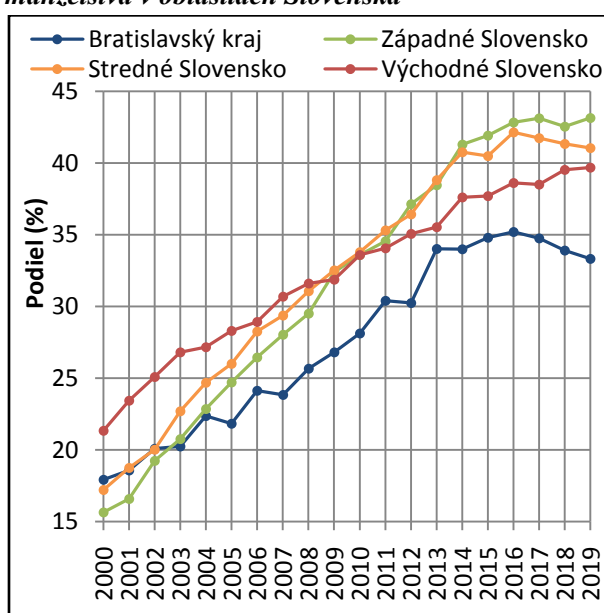
Obr. 4.3 a 4.4: Podiel plodnosti žien vo veku do 25 rokov a 30 a viac rokov v oblastiach Slovenska

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Opačný trend identifikujeme v prípade váhy plodnosti žien vo veku 30 a viac rokov. Aj v tomto prípade môžeme vidieť určitú priestorovú diverzifikáciu. Len v Bratislavskom kraji dosahuje váha plodnosti v druhej polovici reprodukčného veku viac ako 55 % (obr. 4.4). V ostatných oblastiach ešte stále má prevahu plodnosť v prvej polovici reprodukčného obdobia. Jednoznačne najmenšie uplatnenie veku 30 a viac rokov na celkovej plodnosti sa postupne vyprofilovalo v oblasti Východné Slovensko, kde sa v tomto veku realizuje niečo viac ako 35 % (obr. 4.4). Na Strednom Slovensku je to niečo menej ako 45 % a mierne nad touto úrovňou sa nachádza Západné Slovensko (obr. 4.4). Podiel detí narodených mimo manželstva rástol od roku 2000 vo všetkých oblastiach Slovenska.

Obr. 4.5: Podiel detí narodených mimo manželstva v oblastiach Slovenska

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Najdynamickejšie sa jeho hodnoty zvýšili v Západnom Slovensku, ktoré sa dostalo do pozície populácie s najvyššou váhou nemanželských detí (viac ako 43 %). V posledných rokoch však s výnimkou Východného Slovenska (pravdepodobne aj vďaka početnému rómskemu etniku, pozri napr. Šprocha 2010) dochádza k určitej stabilizácii. Najvýraznejšie to môžeme vidieť v oblasti Bratislavský kraj a Stredné Slovensko, kde dokonca podiel detí narodených nevydatým matkám začal klesať. Z obr. 4.5 je tiež zrejmé, že oblasť Bratislavského kraja sa vyznačovala pomerne nízkou dynamikou nárastu podielu a vďaka tomu má dnes najnižšie zastúpenie detí narodených mimo manželstva (obr. 4.5).

4.2 Plodnosť v mestách a na vidieku

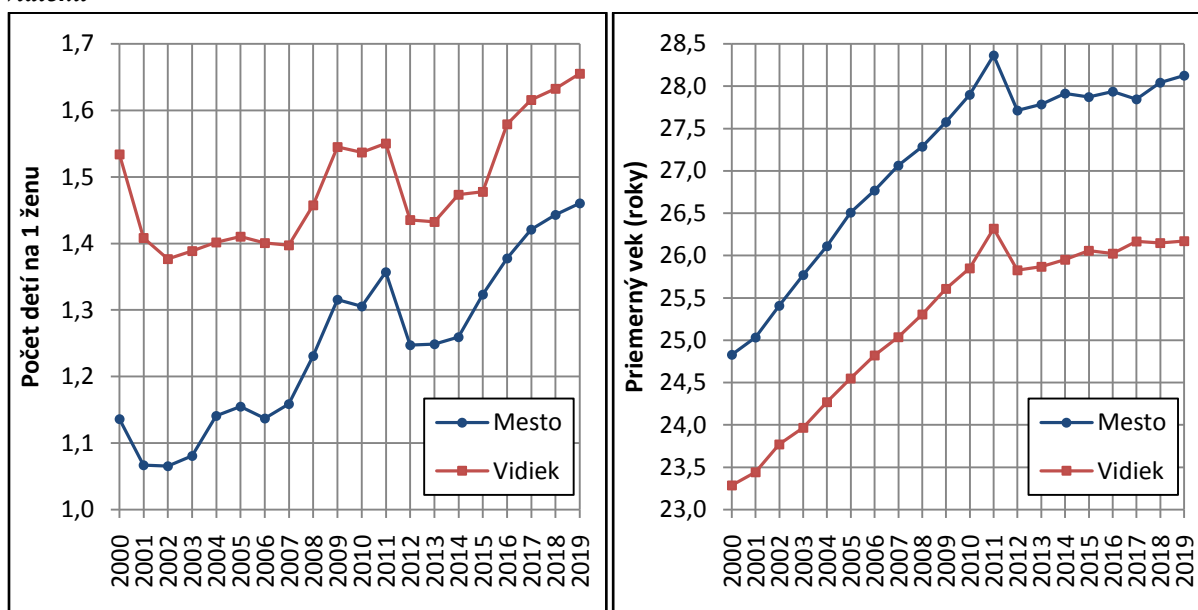
Tab. 4.3: Základné charakteristiky plodnosti v mestách a na vidieku

Populácia	2000	2005	2010	2015	2019
<i>Úhrnná plodnosť žien</i>					
Mesto	1,14	1,15	1,31	1,32	1,46
Vidiek	1,53	1,41	1,54	1,48	1,66
<i>Priemerný vek žien pri narodení 1. dieťaťa</i>					
Mesto	24,8	26,5	27,9	27,9	28,1
Vidiek	23,3	24,6	25,8	26,1	26,2
<i>Podiel plodnosti žien vo veku do 25 rokov</i>					
Mesto	45,0	32,9	26,4	25,8	26,4
Vidiek	54,0	45,3	37,9	35,9	36,1
<i>Podiel plodnosti žien vo veku 30 a viac rokov</i>					
Mesto	26,3	36,5	47,2	49,3	48,9
Vidiek	22,7	28,5	36,2	39,0	39,7
<i>Podiel detí narodených mimo manželstva</i>					
Mesto	19,4	26,3	33,7	39,8	39,9
Vidiek	17,1	25,6	32,1	38,5	40,3

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Plodnosť žien žijúcich v mestách na Slovensku sa dlhodobo vyznačuje nižšou úrovňou, ako je tomu v prípade žien z vidieckych obcí (obr. 4.6). Uvedená diferencia však dosahovala svoje najväčšie hodnoty na začiatku sledovaného obdobia (0,40 dieťaťa na ženu), ale vďaka rýchlejšiemu a dynamickejšiemu oživeniu reprodukcie v mestských sídlach došlo k jej určitému zmenšeniu (0,19 dieťaťa). Vďaka tomu sa úhrnná plodnosť v mestách dostala z extrémne nízkej úrovne (dokonca pod 1,1 dieťaťa) až k hodnote takmer 1,5 dieťaťa na ženu. Vo vidieckych sídlach sa úhrnná plodnosť v súčasnosti približuje k 1,7 deťom na ženu (obr. 4.6).

Obr. 4.6 a 4.7: Úhrnná plodnosť a priemerný vek žien pri narodení prvého dieťaťa v mestách a na vidieku

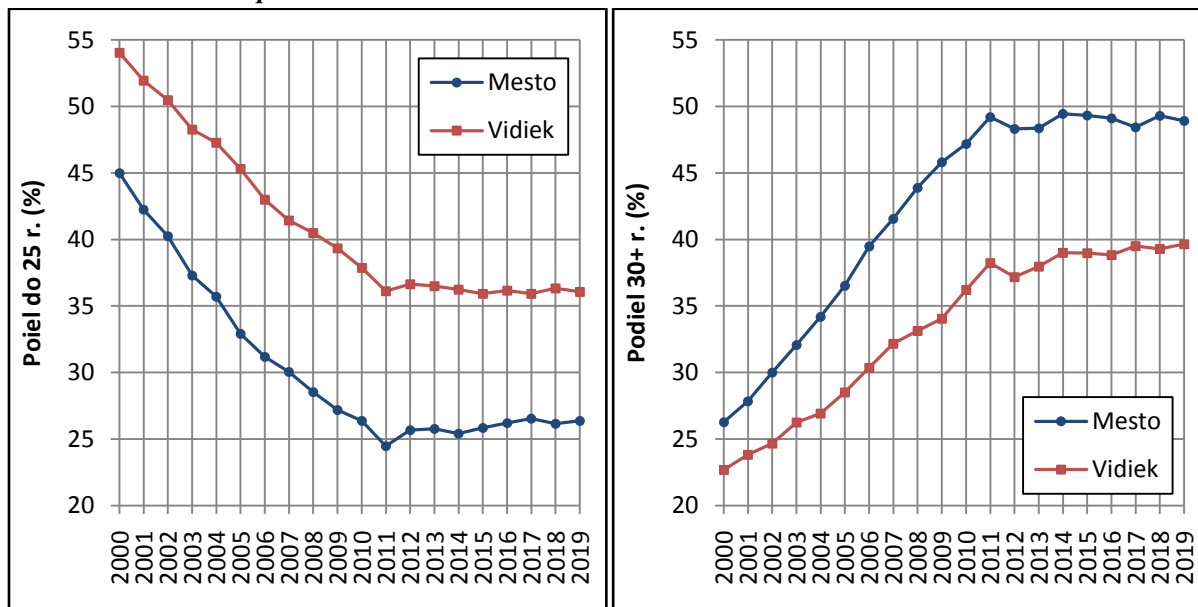

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Priemerný vek žien pri narodení prvého dieťaťa signalizuje nielen prehlbovanie procesu odkladania materských štartov, pretrvávajúce a tiež zväčšenie rozdielov v časovaní rodenia prvých detí medzi mestom a vidiekom. Kým na začiatku tohto milénia sa ženy v mestách stávali v priemere matkami pred dovŕšením 25 rokov, v súčasnosti je to už po dovŕšení 28. roku života (obr. 4.7). Vo vidieckom priestore sa priemerný vek zvýšil za posledné dve desaťročia z necelých 23,5 roka na viac ako 26 rokov (obr. 4.7). Znamená to, že v súčasnosti sa ženy v mestách stávajú prvýkrát matkami v priemere o dva roky neskôr ako na vidieku, kým na začiatku milénia to bolo približne o 1,5 roka neskôr.

Zmeny v časovaní plodnosti v mestských a vidieckych populáciách Slovenska priniesli výrazný pokles príspevkov plodnosti žien vo veku do 25 rokov (zo 45 % na približne 26 % v mestách a z takmer 55 % na niečo viac ako 35 % na vidieku) a naopak zvýšenie jej váhy vo veku 30 a viac rokov (obr. 4.8 a 4.9). V oboch prípadoch však platí, že vo vidieckom prostredí stále zostáva podiel plodnosti v mladom veku vyšší ako v mestách a naopak v druhej polovici reprodukčného obdobia jeho váha nezohráva takú úlohu na celkovej reprodukcii ako v mestách. Súčasne tiež došlo k zväčšeniu týchto diferencií. V mestách tak plodnosť vo veku 30 a viac rokov tvorí takmer polovicu (z niečo viac ako 25 %), kým na vidieku je to necelých 40 % (z menej ako 25 %, obr. 4.9).

Obr. 4.8 a 4.9: Podiel plodnosti žien vo veku do 25 rokov a 30 a viac rokov v mestách a na vidieku

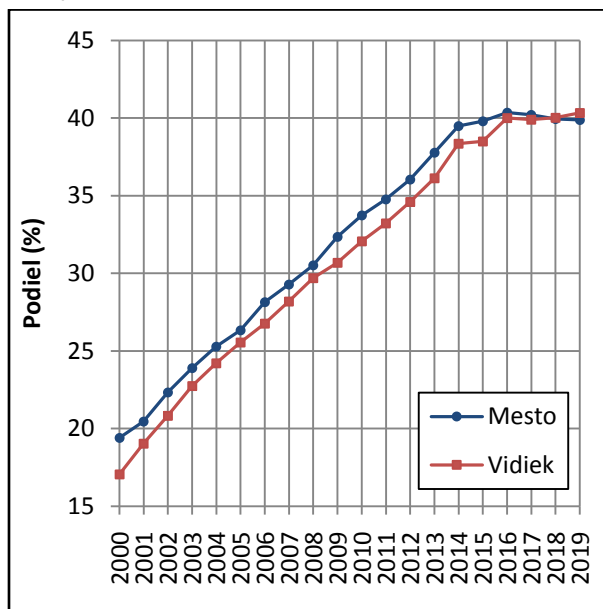

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Podielom detí narodených mimo manželstva sa v posledných dvoch desaťročiach mestské a vidiecke prostredie od seba významnejšie neodlišujú. Na druhej strane však obr. 4.10 predsa len ukazuje, že o niečo častejšie sa nemanželské deti rodili v mestách. Vývoj v posledných rokoch však prispel k úplnému vyrovnaniu ich zastúpenia v oboch sledovaných subpopuláciách. Ak sa zameriame na vývojový aspekt, je zrejmé, že mestá i vidiek zažili od roku 2000 približne do roku 2016 pomerne výrazný rast ich zastúpenia. Z pôvodných necelých 20 % v mestách a niečo viac ako 17 % na vidieku sa podiel detí narodených mimo manželstva dostal na súčasných približne 40 % (obr. 4.10).

4.3 Plodnosť vo veľkostných skupinách obcí

Obr. 4.10: Podiel detí narodených mimo manželstva v mestách a na vidieku

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Začiatok 21. storočia sa z pohľadu intenzity rodenia detí niesol v znamení pomerne výrazných rozdielov medzi skupinami obcí vyčlenených podľa počtu obyvateľov. Ostrou hranicou pritom bola veľkostná skupina 5 tis. osôb. Menšie obce sa jednoznačne vyznačovali vyššou úhrnnou plodnosťou, ktorá sa od rokov 2001 a 2002 pohybovala približne na úrovni 1,4 dieťaťa na ženu. U väčších obcí sa plodnosť prepadla pod hranicu extrémne nízkej plodnosti a v najväčších mestách dokonca atakovala úroveň jedného dieťaťa na ženu (obr. 4.11). V nasledujúcich takmer dvoch desaťročiach však plodnosť vo väčších mestách pomerne rýchlo rástla, kým v menších sídlach do 5 tis. obyvateľov pozorujeme skôr stagnáciu.

Výnimkou boli len obce s viac ako 2 tis. a menej ako 5 tis. obyvateľmi a potom najmenšie obce do 500 obyvateľov. V prvom menovanom prípade bolo oživenie plodnosti výraznejšie a v tejto veľkostnej skupine je tak v súčasnosti najvyššia identifikovateľná intenzita rodenia detí. Na druhej strane v najmenších obciach došlo k miernemu poklesu hodnôt úhrnnej plodnosti vďaka čomu sa dostali medzi populácie s podpriemernou úrovňou reprodukcie (vzhľadom na priemer Slovenska). Aj napriek spomínanému pomerne dynamickému oživeniu rodenia detí vo väčších mestách Slovenska len v prípade miest nad 100 tis. obyvateľmi vidíme, že sa hodnoty úhrnnej plodnosti dostali nad hranicu 1,5 dieťaťa na ženu. V ostatných veľkostných skupinách s viac ako 10 tis. obyvateľmi však ani tento trend nepriniesol výraznejšiu zmenu ich pozície medzi populáciami s najnižšou úrovňou plodnosti na Slovensku (obr. 4.11). Okrem najväčších miest však pomerne rýchlo vzrástla intenzita rodenia detí aj v obciach s 5 až 10 tis. obyvateľmi. Vďaka tomu sa tieto obce stali subpopuláciou s druhou najvyššou hodnotou úhrnnej plodnosti na Slovensku (obr. 4.11).

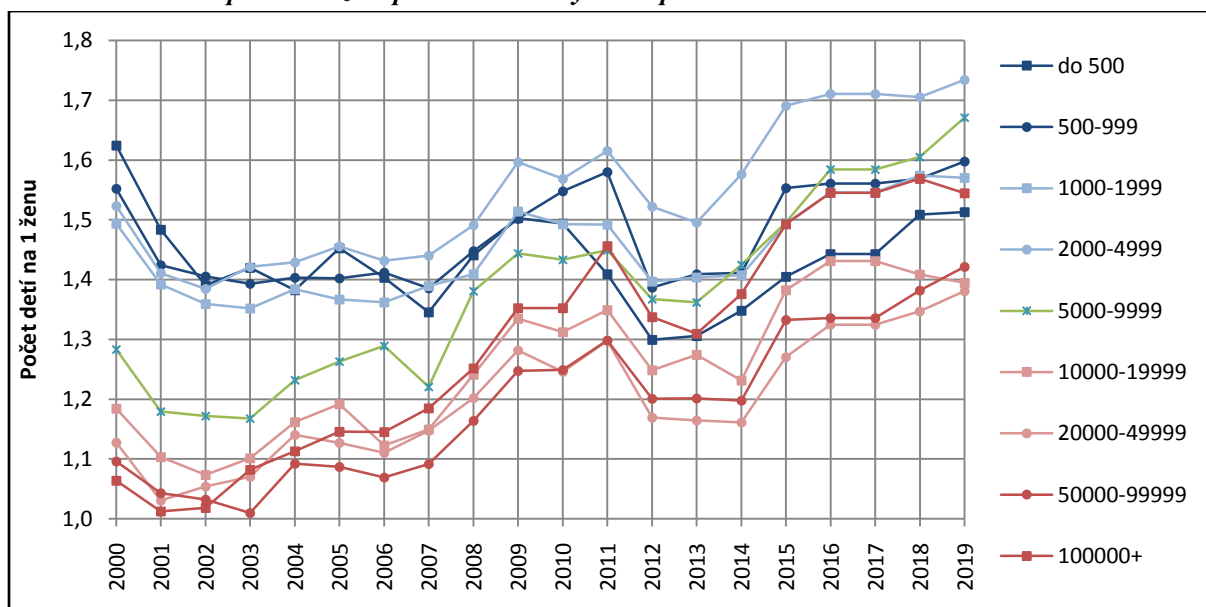
Odkladanie rodenia prvých detí pokračovalo od roku 2000 v podstate vo všetkých veľkostných skupinách obcí. Najvýraznejšie sa hodnota priemerného veku žien pri narodení prvého dieťaťa zvýšila v mestách s viac ako 50 tis. a 100 tis. obyvateľmi. Vo všeobecnosti pritom zostalo v platnosti, že v obciach do 5 tis. osôb sa priemerný vek žien pri narodení prvého dieťaťa výraznejšie od seba neodlišuje a v týchto obciach sa prvýkrát matkami stávajú ženy približne 2,2 – 2,7 roku neskôr ako v najväčších mestách Slovenska (obr. 4.12).

Tab. 4.4: Základné charakteristiky plodnosti vo veľkostných skupinách obcí

Veľkostná skupina obce	2000	2005	2010	2015	2019
<i>Úhrnná plodnosť žien</i>					
do 500	1,62	1,45	1,49	1,40	1,51
500-999	1,55	1,40	1,55	1,55	1,60
1000-1999	1,49	1,37	1,49	1,49	1,57
2000-4999	1,52	1,46	1,57	1,69	1,73
5000-9999	1,28	1,26	1,43	1,50	1,67
10000-19999	1,18	1,19	1,31	1,38	1,39
20000-49999	1,13	1,13	1,25	1,27	1,38
50000-99999	1,10	1,09	1,25	1,33	1,42
100000+	1,06	1,15	1,35	1,49	1,54
<i>Priemerný vek ženy pri narodení 1. dieťaťa</i>					
do 500	23,5	24,6	25,8	26,4	26,6
500-999	23,5	24,6	25,9	26,1	26,1
1000-1999	23,3	24,7	25,9	26,4	26,3
2000-4999	23,1	24,5	25,8	25,7	26,0
5000-9999	23,8	25,2	26,6	26,3	26,5
10000-19999	24,2	25,8	27,0	27,0	27,3
20000-49999	24,3	26,1	27,5	27,4	27,6
50000-99999	25,2	26,8	28,3	28,2	28,6
100000+	26,1	27,7	29,1	29,2	29,4
<i>Podiel plodnosti žien vo veku do 25 rokov</i>					
do 500	44,9	38,1	33,1	29,1	29,6
500-999	46,2	38,3	32,0	29,7	30,1
1000-1999	46,1	38,0	30,7	28,5	29,5
2000-4999	46,8	38,4	32,8	33,1	33,0
5000-9999	43,1	33,9	29,5	30,1	30,5
10000-19999	40,8	30,1	25,8	25,8	25,1
20000-49999	40,1	28,7	23,7	23,2	23,9
50000-99999	33,7	23,0	18,2	17,2	17,5
100000+	29,7	20,0	15,7	14,9	15,2
<i>Podiel plodnosti žien vo veku 30 a viac rokov</i>					
do 500	23,0	28,5	34,9	39,3	39,7
500-999	22,5	28,0	37,1	39,1	39,9
1000-1999	22,8	28,6	36,3	41,5	40,1
2000-4999	22,5	29,2	36,5	37,1	38,9
5000-9999	23,9	31,1	39,3	40,2	40,7
10000-19999	24,6	32,7	42,3	44,3	44,9
20000-49999	24,0	34,7	44,3	46,0	45,9
50000-99999	27,0	38,0	49,8	52,9	52,9
100000+	31,9	43,5	55,5	57,9	56,9
<i>Podiel detí narodených mimo manželstva</i>					
do 500	16,1	26,0	35,1	41,6	41,8
500-999	17,1	25,5	32,2	37,9	39,4
1000-1999	16,2	25,2	31,0	37,1	39,7
2000-4999	18,3	26,1	31,9	39,7	42,5
5000-9999	21,2	30,5	37,1	42,4	42,0
10000-19999	19,7	26,4	37,2	42,9	43,0
20000-49999	19,1	27,6	35,4	43,6	43,9
50000-99999	16,9	21,7	30,6	34,9	36,2
100000+	21,0	25,9	30,5	35,4	33,7

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

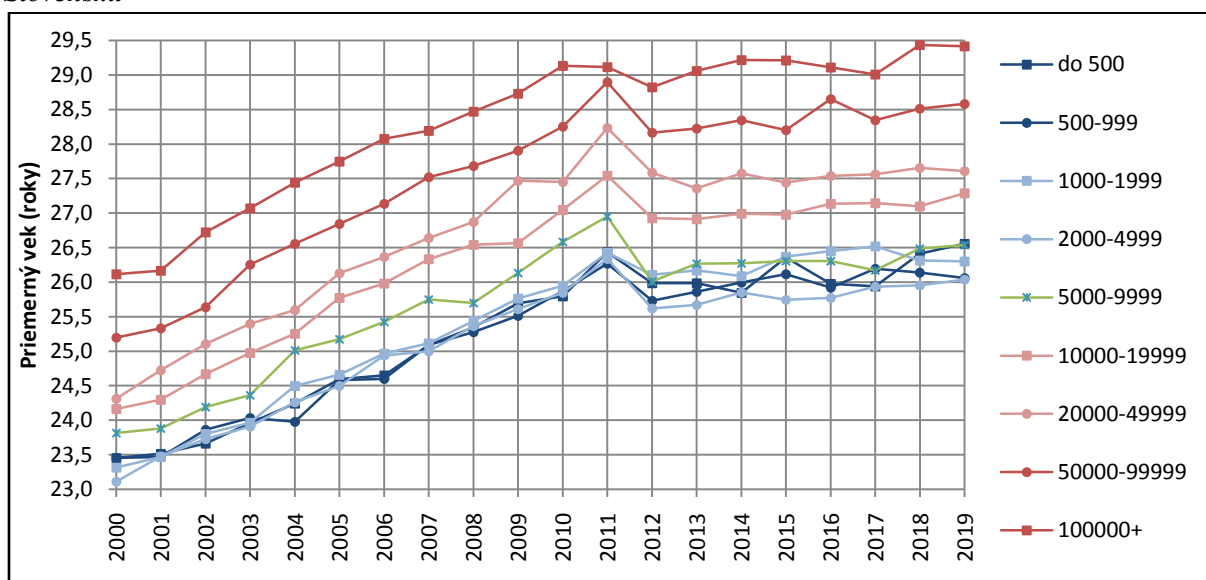
Obr. 4.11: Úhrnná plodnosť žien podľa veľkostných skupín obcí na Slovensku

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

V ďalších veľkostných skupinách už platí pozitívny vzdelanostný gradient, keď s každou nasledujúcou skupinou sa posúva rodenie prvých detí v priemere do čoraz vyššieho veku (obr. 4.12). Rozdielna dynamika procesu odkladania prvých detí tak tiež prispela k prehĺbeniu diferencií v časovaní materských štartov medzi veľkostnými skupinami obcí.

Obr. 4.12: Priemerný vek žien pri narodení prvého dieťaťa podľa veľkostných skupín obcí na Slovensku

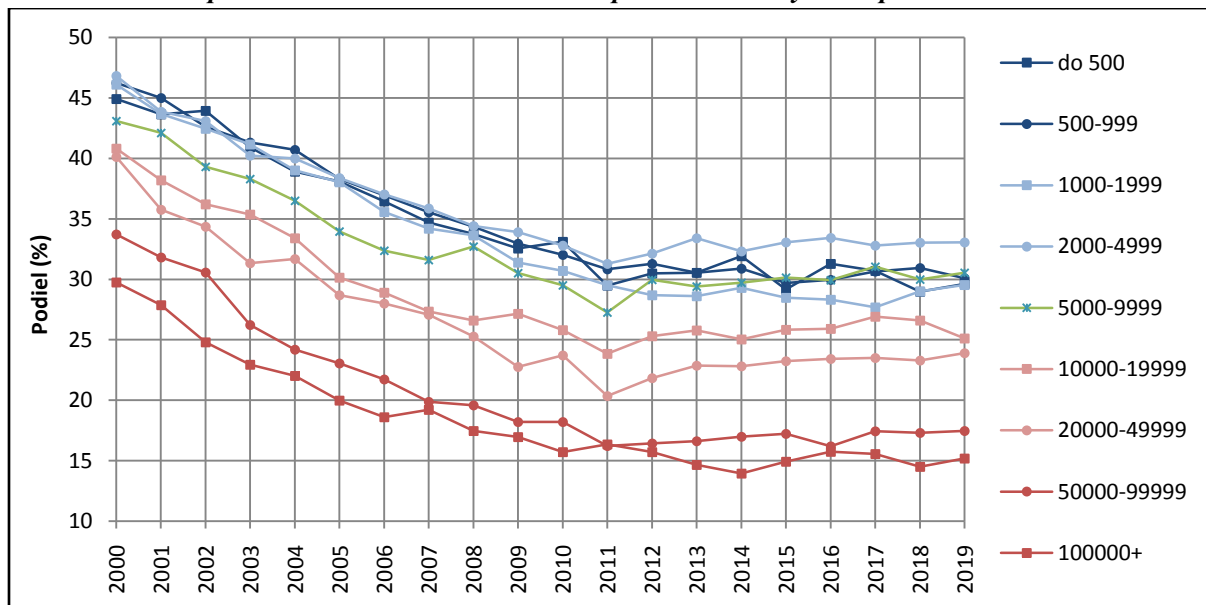

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Uvedené rozdiely v časovaní prvých detí sa odrážajú do značnej miery aj v nastavení celkového priebehu plodnosti podľa veku ženy. Dlhodobo pritom platí, že v menších obciach zostávalo zastúpenie plodnosti žien vo veku do 25 rokov na výrazne vyššej úrovni ako v stredne veľkých a najmä veľkých mestách Slovenska. Na začiatku 21. storočia sa v tomto veku realizovalo ešte približne 45 % celkovej plodnosti. Následný pokles sa stabilizoval

približne na úrovni 30 – 35 %. V mestách s počtom obyvateľov 10 – 50 tis. obyvateľov tvorí plodnosť v tomto vekovom intervale približne štvrtinu a v najväčších dvoch skupinách sa pohybuje okolo úrovne 15 % (obr. 4.13). Z uvedeného vývoja je zrejmé, že práve tieto dve veľkostné skupiny sa výrazne v posledných dvoch desaťročiach oddelili od ostatných obcí a v tomto priestore rodenie detí v mladom a veľmi mladom veku predstavuje značne marginálnu reprodukčnú stratégiu.

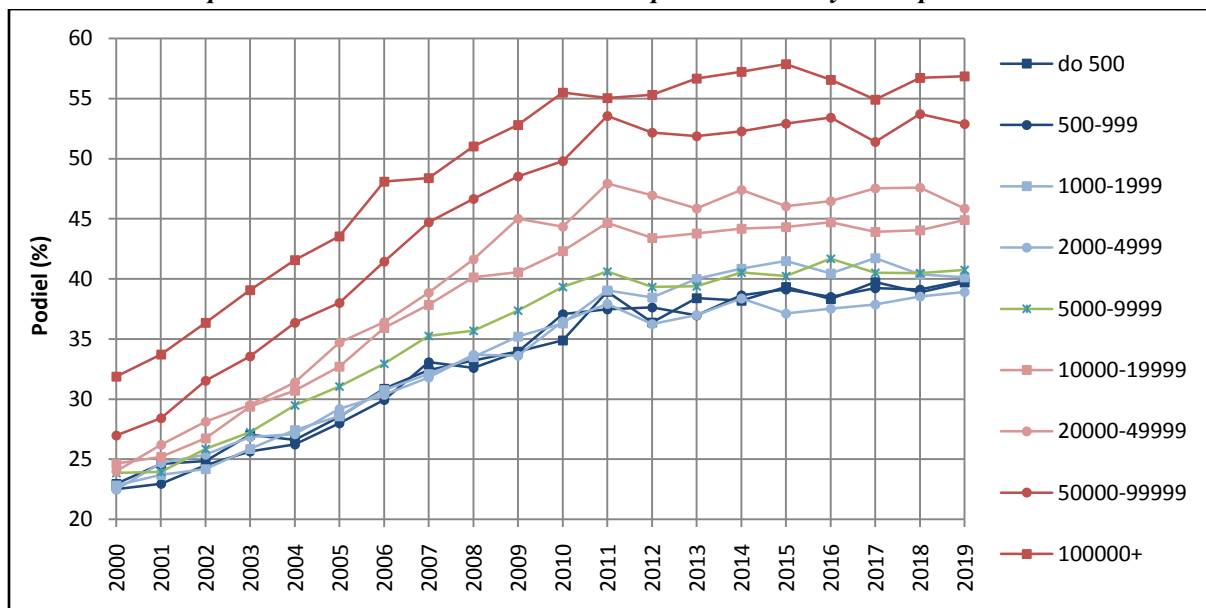
Obr. 4.13: Podiel plodnosti žien vo veku do 25 rokov podľa veľkostných skupín obcí na Slovensku

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Proces odkladania rodenia detí do vyššieho veku sa okrem iného prejavuje aj v náraste váhy plodnosti žien vo veku 30 a viac rokov. Tento trend sa od začiatku sledovaného obdobia prejavil vo všetkých analyzovaných veľkostných skupinách obcí. Až približne v poslednej dekáde identifikujeme určité zmiernenie rastu a nástup určitej medzироčnej stagnácie zvyšovania váhy plodnosti žien v druhej polovici reprodukčného obdobia (obr. 4.14). Rovnako ako v prípade ďalších ukazovateľov časovania a vekového rozloženia plodnosti, aj v tomto prípade sa ukazuje, že vývoj v posledných dvoch dekádach znamenal prehĺbenie diferencií medzi veľkostnými skupinami a určitú vekovú pluralizáciu nastavenia procesu plodnosti. Pri určitom zovšeobecnení sa dá povedať, že v najväčších mestách rástla váha tohto veku najrýchlejšie a smerom k menším obciam sa dynamika znižovala. Výsledkom uvedených zmien je situácia, keď v najväčších dvoch veľkostných skupinách plodnosť žien vo veku 30 a viac rokov má už prevahu. V mestách s 10 – 50 tis. obyvateľmi sa ich príspevky pohybujú na úrovni 45 %, kým ešte na začiatku milénia netvorili ani štvrtinu z celkovej úrovne reprodukcie. V obciach s menej ako 10 tis. obyvateľmi sa príspevky plodnosti žien v druhej polovici reprodukčného obdobia zvýšili z menej ako 25 % na približne 40 %, pričom medzi jednotlivými veľkostnými skupinami nezaznamenávame väčšie diferencie. Spoločne tak predstavujú subpopuláciu, v ktorej sa posun plodnosti do veku nad 30 rokov realizoval zatiaľ v najmenšom rozsahu (obr. 4.14).

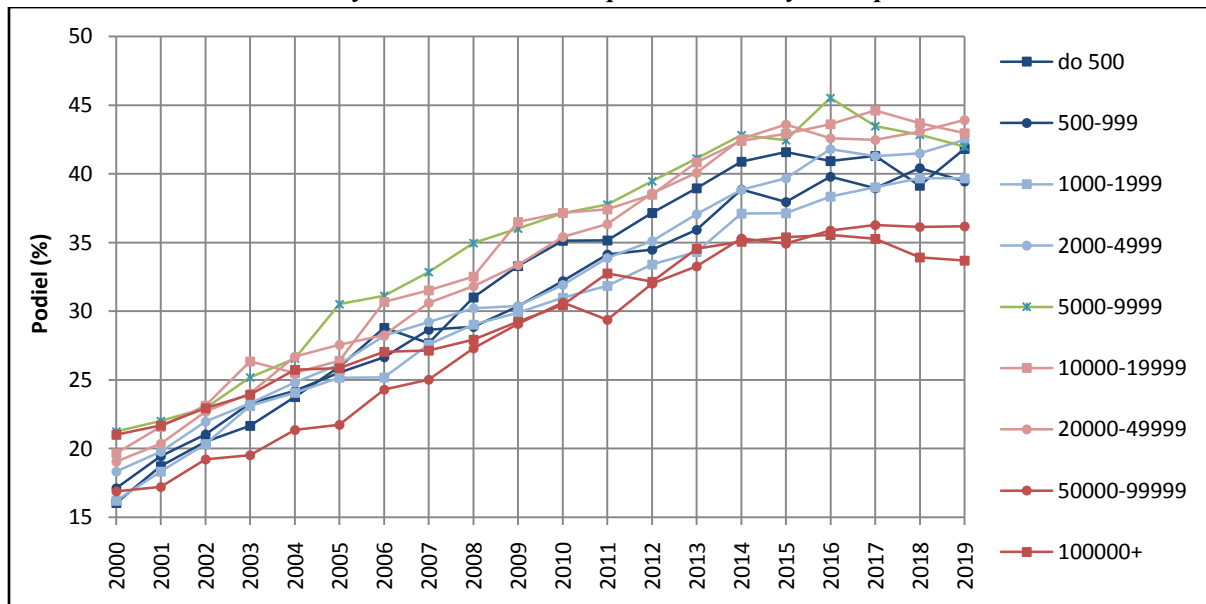
Obr. 4.14: Podiel plodnosti žien vo veku 30 a viac rokov podľa veľkostných skupín obcí na Slovensku

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Rast podielu detí narodených mimo manželstva bol identifikovaný vo všetkých veľkostných skupinách obcí, no aj v tomto prípade s rozdielnou dynamikou. Najrýchlejšie sa zvýšila ich váha v najmenších obciach a v stredne veľkých mestách (10 – 49 tis obyvateľmi), ktoré sa stali subpopuláciami vyznačujúcimi sa nadpriemerným zastúpením nemanželských detí (obr. 4.15). Celkom opačná situácia pritom bola v najväčších mestách, ktoré sa zaradili medzi priestory s najnižším podielom detí narodených mimo manželstva na Slovensku (obr. 4.15).

Obr. 4.15: Podiel detí narodených mimo manželstva podľa veľkostných skupín obcí na Slovensku

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

5. Potratovosť

Tab. 5.1: Základné charakteristiky potratovosti na Slovensku vo vybraných rokoch

Ukazovateľ	2000	2005	2010	2015	2018
Úhrnná samovoľná potratovosť	0,122	0,116	0,109	0,139	0,128
Úhrnná umelá potratovosť	0,449	0,346	0,299	0,253	0,240
Priemerný vek pri samovoľnom potrate	27,81	29,27	30,17	31,06	31,30
Priemerný vek pri umelom potrate	29,03	29,56	30,11	30,89	31,00

Zdroj: ŠÚ SR, výpočty autorov

Počas obdobia 2000 – 2018 boli trendy vývoja potratovosti na Slovensku stabilné. Samovoľná potratovosť sa neznižovala. V prvej časti sledovaného obdobia stagnovala tesne nad hranicou 0,1 samovoľného potratu na ženu, v druhej časti sa mierne zvýšila, nepresiahla však hodnotu 0,15 samovoľných potratov na ženu. Umelá potratovosť sa počas celého sledovaného obdobia znižovala. Pokles umelej potratovosti bol výraznejší na začiatku sledovaného obdobia, po roku 2004 sa pokles zmenil a vývoj od roku 2016 môžeme označiť skôr ako stagnáciu. Celkove za posledné dve desaťročia sa umelá potratovosť na Slovensku znížila z hodnoty 0,45 na 0,24 umelých potratov na ženu, čo predstavuje zníženie o 45 % (Tab. 5.1).

Zvýšil sa priemerný vek žien pri samovoľnom aj umelom potrate, čo bol predovšetkým dôsledok zvyšovania priemerného veku žien pri otehotnení. Nárast priemerného veku bol vyšší pri samovoľných potratoch, ktoré viac kopírujú vývoj pôrodnosti ako umelé potraty, ktoré vo väčšine prípadov môžeme považovať za riešenie nechcených tehotenstiev (nezriedka v mladšom veku). Priemerný vek ženy pri samovoľnom potrate sa počas sledovaného obdobia zvýšil o 3,3 roka, resp. 12,6 %. Priemerný vek pri umelom potrate sa zvýšil o 2,6 roka, resp. 6,8 %. V dôsledku tohto vývoja sa rozdiely medzi priemerným vekom pri samovoľnom a umelom potrate zo začiatku sledovaného obdobia postupne vyrovnali a od roku 2006 už medzi nimi nie je významnejší rozdiel. V roku 2018 to boli len 3 desatiny roka, kým v roku 2000 ešte 1,2 roka (Tab. 5.1).

5.1 Potratovosť v oblastiach

Rozdiely v samovoľnej potratovosti medzi jednotlivými oblasťami sú pomerne výrazné, naopak vo vývoji umelej potratovosti boli trendy podobné a výraznejšie medziregionálne rozdiely neevidujeme (Obr. 5.1, Obr. 5.2).

Vo vývoji samovoľnej potratovosti boli najvýraznejšie rozdiely na začiatku sledovaného obdobia. V roku 2000 bola najnižšia samovoľná potratovosť v oblasti Bratislavský kraj (0,07 samovoľného potratu na ženu) a najvyššia v oblasti Východné Slovensko (0,16 samovoľných

potratov na ženu). V období 2000-2018 mala samovoľná potratovosť pomerne stabilný trend v oblastiach Stredné a Východné Slovensko. Na Západnom Slovensku evidujeme mierny nárast a najviac sa samovoľná potratovosť zvýšila v Bratislavskom kraji. Na začiatku sledovaného obdobia sa samovoľná potratovosť v oblastiach Slovenska pohybovala od 0,07 samovoľných potratov na ženu v oblasti Bratislavský kraj po 0,16 samovoľných potratov na ženu v oblasti Východné Slovensko. Na konci sledovaného obdobia boli rozdiely v úrovni samovoľnej potratovosti menšie ako v roku 2000. S miernym odstupom najvyššia samovoľná potratovosť bola v oblasti Východné Slovensko, v ostatných troch oblastiach boli rozdiely minimálne. Celkove sa úhrnná samovoľná potratovosť pohybovala v roku 2018 od 0,11 samovoľných potratov na ženu v oblasti Stredné Slovensko až po necelých 0,15 samovoľných potratov na ženu v oblasti Východné Slovensko (Obr. 5.1).

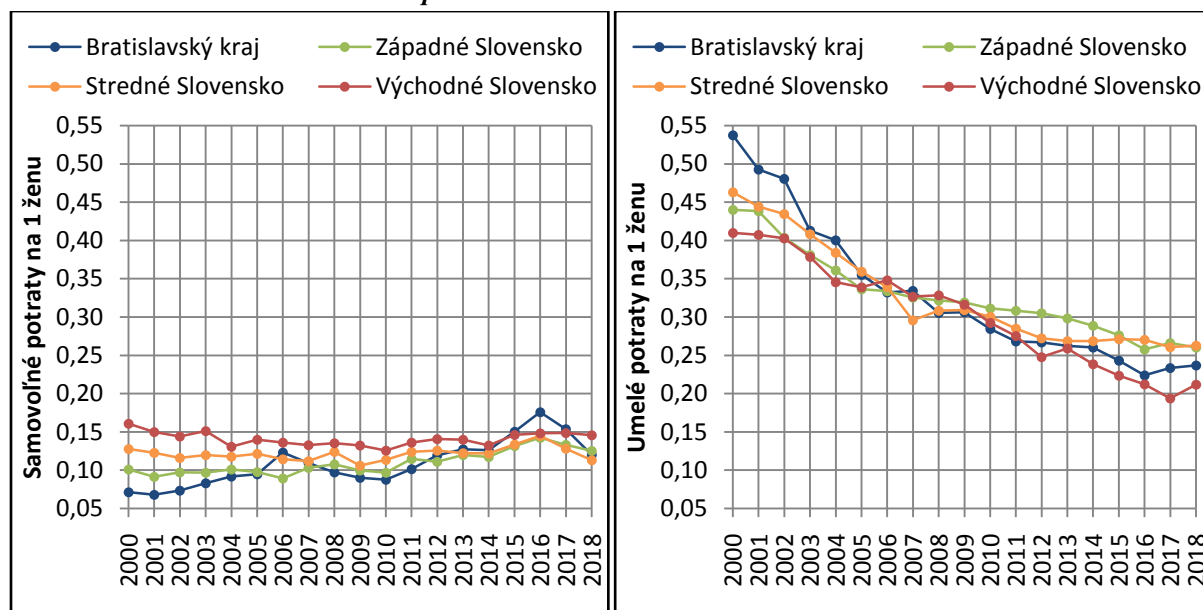
Tab.5.2: Charakteristiky potratovosti v oblastiach Slovenska vo vybraných rokoch

Ukazovateľ	2000	2005	2010	2015	2018
<i>Bratislavský kraj</i>					
Úhrnná samovoľná potratovosť	0,071	0,095	0,088	0,151	0,120
Úhrnná umelá potratovosť	0,538	0,355	0,284	0,243	0,237
Priemerný vek pri samovoľnom potrate	29,65	31,27	31,90	33,60	34,01
Priemerný vek pri umelom potrate	29,24	29,97	30,70	32,32	32,52
<i>Západné Slovensko</i>					
Úhrnná samovoľná potratovosť	0,101	0,098	0,097	0,132	0,125
Úhrnná umelá potratovosť	0,440	0,336	0,311	0,276	0,260
Priemerný vek pri samovoľnom potrate	27,67	29,41	30,56	31,65	31,57
Priemerný vek pri umelom potrate	28,89	29,58	30,24	31,19	31,25
<i>Stredné Slovensko</i>					
Úhrnná samovoľná potratovosť	0,128	0,122	0,114	0,134	0,113
Úhrnná umelá potratovosť	0,463	0,359	0,300	0,271	0,263
Priemerný vek pri samovoľnom potrate	27,96	29,18	30,35	30,87	31,32
Priemerný vek pri umelom potrate	29,11	29,47	30,09	30,54	30,78
<i>Východné Slovensko</i>					
Úhrnná samovoľná potratovosť	0,161	0,140	0,126	0,146	0,146
Úhrnná umelá potratovosť	0,410	0,339	0,293	0,224	0,212
Priemerný vek pri samovoľnom potrate	27,50	28,68	29,15	29,41	30,01
Priemerný vek pri umelom potrate	29,01	29,44	29,74	30,19	30,22

Zdroj: ŠÚ SR, výpočty autorov

Najväčšie rozdiely vo vývoji umelej potratovosti môžeme vidieť na začiatku sledovaného obdobia, kedy sa umelá potratovosť v oblastiach SR pohybovala od hodnoty 0,41 umelých potratov na ženu v oblasti Východné Slovensko až po 0,54 umelých potratov na ženu v oblasti Bratislavský kraj. V krátkom čase (do roku 2005) sa však všetky regionálne rozdiely prakticky zmazali a vývoj v jednotlivých oblastiach bol až do konca sledovaného obdobia podobný (s výnimkou mierne vyšších hodnôt v oblasti Západné Slovensko v období 2010-2015). V roku 2018 sa hodnoty umelej potratovosti pohybovali od 0,21 umelých potratov na ženu v oblasti Východné Slovensko až po 0,26 umelých potratov na ženu v oblasti Západné Slovensko a Stredné Slovensko. Vo všetkých oblastiach Slovenska sa teda v období 2000-2018 umelá potratovosť znížila. Najväčšie zníženie evidujeme v oblasti Bratislavský kraj (56 %), najmenšie v oblasti Západné Slovensko (41 %) (Obr. 5.2).

Obr.5.1 a 5.2: Samovoľná a umelá potratovosť v oblastiach Slovenska

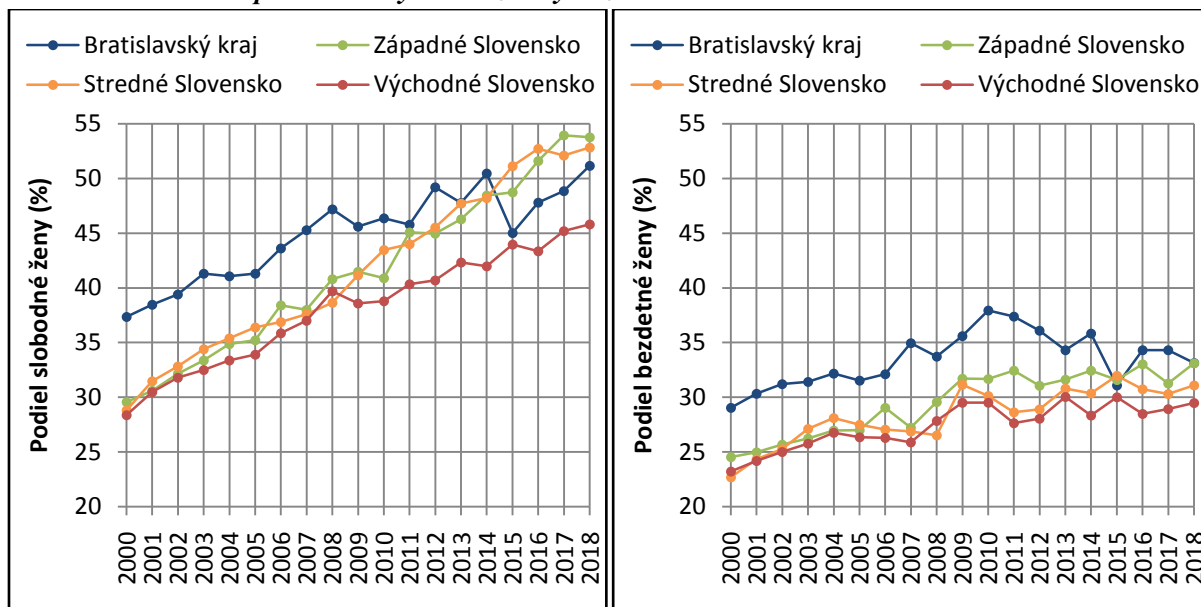
Zdroj: ŠÚ SR, výpočty autorov

Podiel interrupcií, ktoré podstúpili slobodné ženy, sa zvyšoval vo všetkých oblastiach. V oblastiach Západné a Stredné Slovensko evidujeme počas sledovaného obdobia rovnomerný nárast podielu takýchto interrupcií. V oblasti Východné Slovensko sa od roku 2008 nárast interrupcií slobodných žien spomalil. V oblasti Bratislavský kraj evidujeme po roku 2008 ešte výraznejšie spomalenie, ktoré sa v niektorých obdobiach dokonca zmenilo na stagnáciu. V roku 2000 sa v Bratislavskom kraji podiel interrupcií slobodných žien pohyboval nad hranicou 37 %, v ostatných oblastiach boli hodnoty veľmi podobné, pričom nedosahovali 35 %. V dôsledku spomínaného vývoja sa podiel interrupcií slobodných žien najviac zvýšil na Západnom a Strednom Slovensku. V roku 2018 dosiahol podiel interrupcií slobodných žien v obidvoch oblastiach hodnotu zhruba 53 %, čo predstavuje nárast oproti roku 2000 viac ako 80 %. V oblasti Východné Slovensko evidujeme zvýšenie podielu interrupcií slobodných žien počas sledovaného obdobia o viac ako 60 %, čím sa vývoj v tejto oblasti odklonil od oblasti Západné a Východné Slovensko o viac ako 7 percentuálnych bodov do roku 2015. Najmenšie zvýšenie podielu interrupcií slobodných žien evidujeme v Bratislavskom kraji (len 37 %). Takýto vývoj spôsobil, že v roku 2018 bol podiel interrupcií slobodných žien v tejto oblasti len priemerný v rámci Slovenska, hoci v roku 2000 bol s odstupom najvyšší (Obr. 6.3).

Podiel umelých potratov bezdetných žien mal počas sledovaného obdobia podobný trend vo všetkých oblastiach, úrovňou sa však Bratislavský kraj líši od ostatných oblastí. V období 2000-2010 sa podiel tejto skupiny interrupcií zvyšoval vo všetkých oblastiach, pričom Bratislavský kraj si od ostatných oblastí udržiaval odstup. V druhej časti sledovaného obdobia sa podiel interrupcií bezdetných žien v mimobratislavských oblastiach zvyšoval len veľmi mierne a v Bratislavskom kraji sa dokonca znížil. V dôsledku takéhoto vývoja sa do roku 2018 rozdiely medzi mimo bratislavskými oblasťami zväčšili a hodnota v Bratislavskom kraji sa priblížila k hodnote v ostatných oblastiach. V roku 2000 sa podiel interrupcií bezdetných žien pohyboval mimo oblasti Bratislavský kraj pod hranicou 23 % a v Bratislavskom kraji dosahoval hodnotu 29 %. Do roku 2010 sa tento podiel zvýšil v každej oblasti o 7 až 8 percentuálnych bodov. Následne bol rast už výrazne miernejší (menej ako 1 percentuálny

bod) a týkal sa len mimo bratislavských oblastí. V Bratislavskom kraji sa podiel interrupcií bezdetných žien znížil v období 2010-2018 o 4,8 percentuálneho bodu a dosiahol hodnotu 33,1 %, čo bola hodnota rovnaká, ako v susediacej oblasti Západné Slovensko. Na strednom a východnom Slovensku bol podiel interrupcií bezdetných žien nižší, v roku 2018 dosiahol hodnotu 31,1 %, resp. 29,5 % (Obr. 5.4).

Obr.5.3 a 5.4: Interrupcie slobodných a bezdetných žien v oblastiach Slovenska

Zdroj: ŠÚ SR, výpočty autorov

5.2 Potratovosť v mestách a na vidieku

Tab. 5.3: Základné charakteristiky potratovosti v mestách a na vidieku vo vybraných rokoch

Ukazovateľ	2000	2005	2010	2015	2018
<i>Mestá</i>					
Úhrnná samovoľná potratovosť	0,168	0,161	0,160	0,196	0,161
Úhrnná umelá potratovosť	0,738	0,516	0,459	0,362	0,316
Priemerný vek pri samovoľnom potrate	28,34	29,76	30,54	31,52	32,08
Priemerný vek pri umelom potrate	29,13	29,64	30,27	31,11	31,38
<i>Vidiek</i>					
Úhrnná samovoľná potratovosť	0,094	0,086	0,073	0,095	0,103
Úhrnná umelá potratovosť	0,263	0,229	0,183	0,165	0,178
Priemerný vek pri samovoľnom potrate	27,18	28,62	29,55	30,23	30,19
Priemerný vek pri umelom potrate	28,83	29,42	29,81	30,47	30,40

Zdroj: ŠÚ SR, výpočty autorov

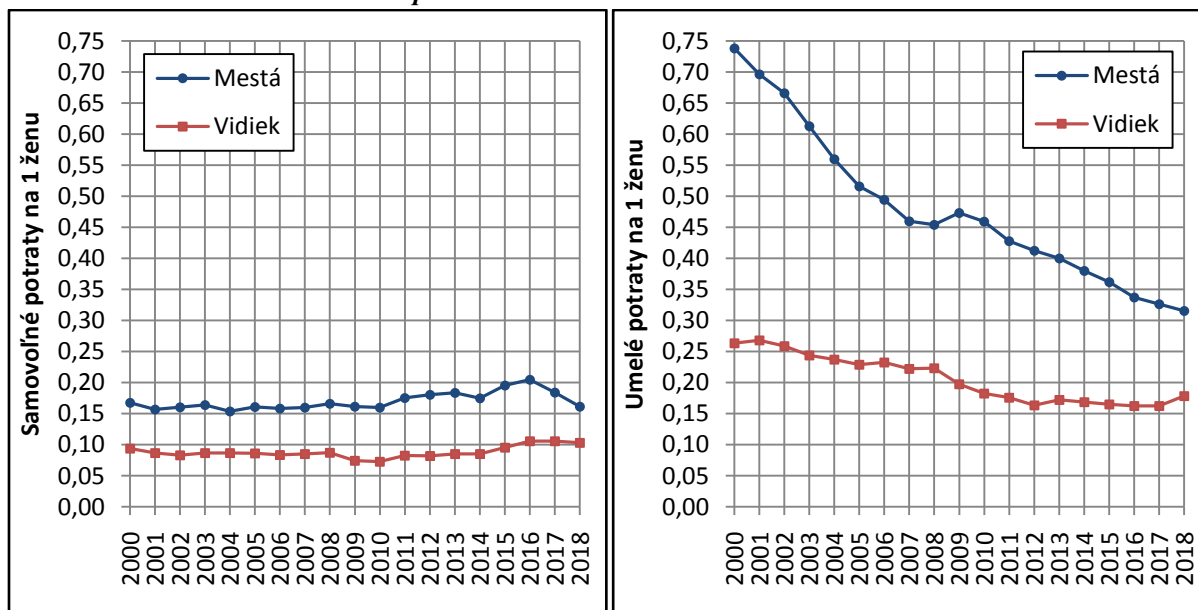
Potratovosť je dlhodobo vyššia v mestách ako na vidieku a týka sa to tak samovoľnej ako aj umelej potratovosti (Obr. 5.5, Obr. 5.6).

Trendy samovoľnej potratovosti v mestách a na vidieku boli počas sledovaného obdobia podobné, hlavný rozdiel bol v úrovni potratovosti. V oboch regionálnych celkoch mala samovoľná potratovosť v prvej časti sledovaného obdobia stagnujúci trend, v druhej časti

evidujeme v mestách aj na vidieku mierny nárast. Nárast samovoľnej potratovosti bol v mestách o niečo väčší, avšak na konci ho vystriedal pokles. Na vidieku evidujeme menší nárast, ktorý na konci sledovaného obdobia vystriedala stagnácia. V konečnom dôsledku boli hodnoty samovoľnej potratovosti na začiatku a na konci sledovaného obdobia podobné (v mestách zhruba 0,16 samovoľných potratov na ženu, na vidieku približne 0,10 samovoľných potratov na ženu). Rozdiel medzi úrovňou samovoľnej potratovosti v mestách a na vidieku zostával počas celého sledovaného obdobia pomerne stabilný a pohyboval sa v rozpätí od 0,07 do 0,09 samovoľných potratov (Obr. 5.5).

Odlíšny vývoj môžeme vidieť v prípade umelej potratovosti. Umeľá potratovosť na vidieku bola výrazne nižšia ako v mestách a jej úroveň sa znižovala miernejšie. Počas sledovaného obdobia evidujeme na vidieku zníženie umelej potratovosti z 0,26 umelých potratov na ženu v roku 2000 na 0,18 umelých potratov na ženu v roku 2018, čo predstavuje pokles o 32 %. V mestách sa za to isté obdobie znížila umelá potratovosť až o 57 %, z 0,74 umelých potratov na ženu v roku 2000 na 0,32 umelých potratov na ženu v roku 2018. Prudší pokles umelej potratovosti v mestách v porovnaní s vidiekom spôsobil, že rozdiel medzi umelou potratovosťou v mestách a na vidieku sa výrazne zmenšoval a na konci sledovaného obdobia bol najnižší za posledných 20 rokov (Obr. 5.6).

Obr.5.5 a 5.6: Samovoľná a umelá potratovosť v mestách a na vidieku

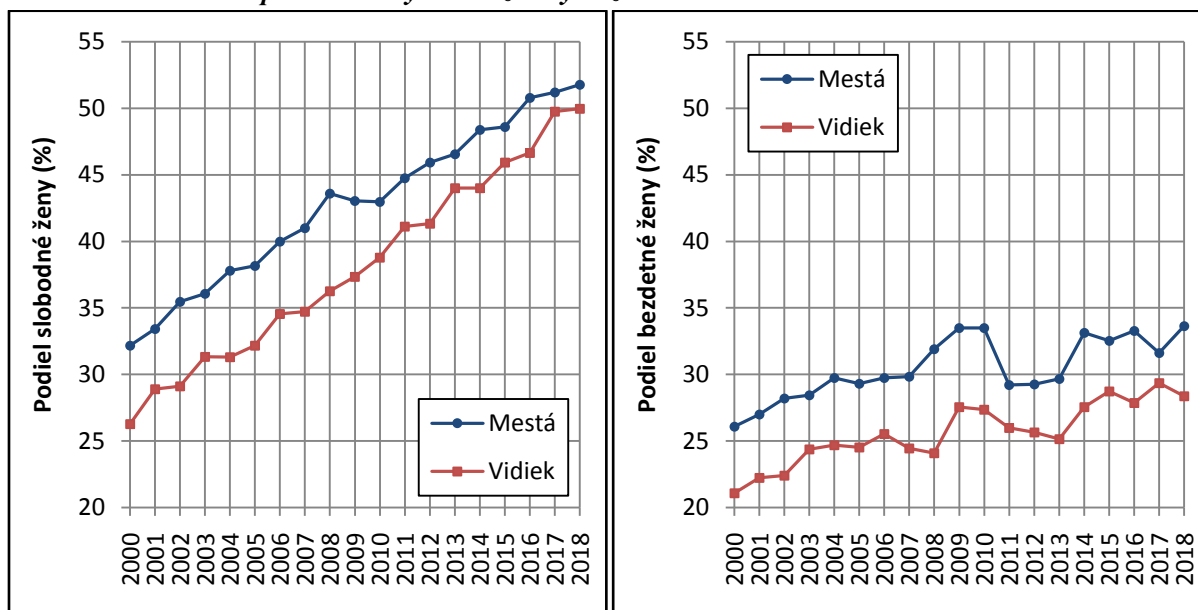
Zdroj: ŠÚ SR, výpočty autorov

Podiel slobodných žien, ktoré podstúpili interrupciu, bol počas sledovaného obdobia vyšší v mestách ako na vidieku. Vývoj v oboch regionálnych celkoch bol rovnomerný a trend podobný, takže rozdiel medzi situáciou v mestách a na vidieku sa za posledných 20 rokov zmenšil len málo. V mestách sa podiel interrupcií slobodných žien zvýšil v období 2000 – 2018 z hodnoty 32,2 % na 51,8 %, t.j. o necelých 20 percentuálnych bodov. Na vidieku bol prírastok 23,7 percentuálnych bodov, pričom podiel interrupcií slobodných žien sa zvýšil z 26,3 % v roku 2000 na 50,0 % v roku 2018 (Obr. 5.7).

Čo sa týka podielu interrupcií bezdetných žien bol trend v mestách a na vidieku rastúci a prakticky zhodný, pričom hodnoty v mestách boli vyššie ako na vidieku. Aj v mestách aj na

vidieku môžeme vidieť niekoľko výraznejších výkyvov v rastúcom trende, hlavne medzi rokmi 2007 a 2018. Vďaka veľmi podobnému trendu boli rozdiely medzi situáciou v mestách a na vidieku stabilné a v jednotlivých rokoch sledovaného obdobia sa pohybovali v blízkosti hranice 5 percentuálnych bodov. Keď zoberieme do úvahy začiatok a koniec sledovaného obdobia, tak v mestách sa zvýšil podiel interrupcií bezdetných žien z 26,1 % na 33,6 % a na vidieku z 21,1 % na 28,4 %, čo znamená prírastok za obdobie 2000-2018 7,5, resp. 7,3 percentuálnych bodov (Obr. 5.8).

Obr.5.7 a 5.8: Interrupcie slobodných a bezdetných žien v mestách a na vidieku

Zdroj: ŠÚ SR, výpočty autorov

5.3 Potratovosť vo veľkostných skupinách obcí

Rozdiely v potratovosti z pohľadu veľkostnej skupiny obce neboli na začiatku sledovaného obdobia výrazné. U samovoľnej aj umelej potratovosti sa od ostatných veľkostných skupín výraznejšie líšila úroveň samovoľnej aj umelej potratovosti len v najväčších obciach nad 100 tisíc obyvateľov. Ostatné veľkostné skupiny obce tvorili relatívne homogénnu skupinu. Postupom času sa najväčšie obce začlenili medzi ostatné ale na konci sledovaného obdobia boli rozdiely medzi jednotlivými veľkostnými skupinami o niečo väčšie ako na začiatku (Obr. 5.9, Obr. 5.10).

Úroveň samovoľnej potratovosti sa v roku 2000 pohybovala vo veľkostných skupinách obce od 0,12 samovoľných potratov na ženu v obciach s počtom obyvateľov od 20 tisíc do 100 tisíc až po 0,15 samovoľných potratov na ženu v najmenších obciach do 500 obyvateľov. Výrazne nižšia hodnota samovoľnej potratovosti v porovnaní s ostatnými veľkostnými skupinami obce bola v obciach nad 100 tisíc obyvateľov (necelých 0,08 samovoľných potratov na ženu). Samovoľná potratovosť stagnovala vo všetkých veľkostných skupinách obce až do roku 2008. Výnimkou boli najväčšie obce, v ktorých sa samovoľná potratovosť výrazne zvýšila a počas

prvých rokov sledovaného obdobia sa úrovňou samovoľnej potratovosti zaradili medzi ostatné veľkostné skupiny obce.

Tab. 5.4: Charakteristiky potratovosti podľa veľkostnej skupiny obce vo vybraných rokoch

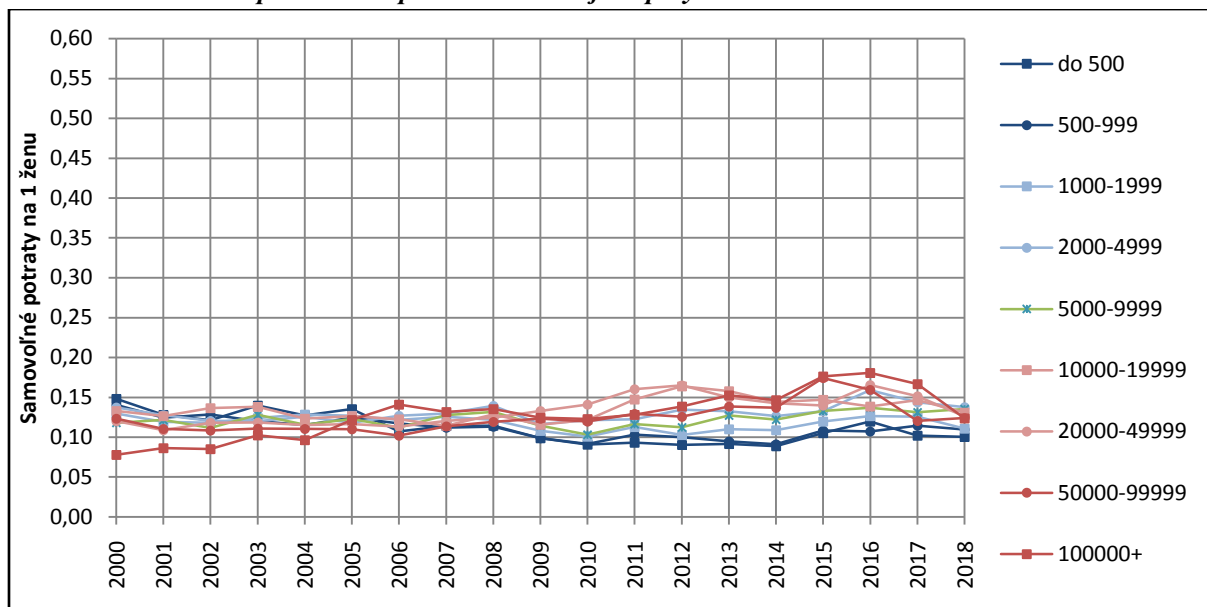
Ukazovateľ	2000	2005	2010	2015	2018
<i>do 500 obyvateľov</i>					
Úhrnná samovoľná potratovosť	0,148	0,135	0,091	0,105	0,100
Úhrnná umelá potratovosť	0,408	0,365	0,234	0,184	0,193
Priemerný vek pri samovoľnom potrate	27,03	28,63	30,23	29,69	30,28
Priemerný vek pri umelom potrate	28,68	29,31	29,37	29,89	30,00
<i>500 - 999 obyvateľov</i>					
Úhrnná samovoľná potratovosť	0,140	0,124	0,092	0,108	0,110
Úhrnná umelá potratovosť	0,391	0,325	0,239	0,201	0,193
Priemerný vek pri samovoľnom potrate	27,38	28,47	29,36	30,27	29,76
Priemerný vek pri umelom potrate	28,94	29,27	29,88	30,39	30,58
<i>1000 - 1999 obyvateľov</i>					
Úhrnná samovoľná potratovosť	0,129	0,127	0,101	0,120	0,111
Úhrnná umelá potratovosť	0,388	0,316	0,252	0,213	0,204
Priemerný vek pri samovoľnom potrate	27,58	29,21	29,60	30,59	30,30
Priemerný vek pri umelom potrate	28,86	29,45	29,91	30,49	30,54
<i>2000 - 4999 obyvateľov</i>					
Úhrnná samovoľná potratovosť	0,137	0,118	0,121	0,133	0,138
Úhrnná umelá potratovosť	0,389	0,348	0,295	0,230	0,242
Priemerný vek pri samovoľnom potrate	26,94	28,41	29,62	29,91	30,42
Priemerný vek pri umelom potrate	28,89	29,59	29,86	30,57	30,29
<i>5000 - 9999 obyvateľov</i>					
Úhrnná samovoľná potratovosť	0,118	0,123	0,103	0,133	0,135
Úhrnná umelá potratovosť	0,456	0,382	0,297	0,272	0,232
Priemerný vek pri samovoľnom potrate	27,27	28,21	29,40	30,61	31,03
Priemerný vek pri umelom potrate	29,15	29,17	30,05	30,67	30,75
<i>10000 - 19999 obyvateľov</i>					
Úhrnná samovoľná potratovosť	0,133	0,126	0,122	0,147	0,131
Úhrnná umelá potratovosť	0,472	0,349	0,361	0,320	0,302
Priemerný vek pri samovoľnom potrate	27,59	29,29	29,57	30,80	31,26
Priemerný vek pri umelom potrate	28,65	28,91	29,78	30,78	30,94
<i>20000 - 49999 obyvateľov</i>					
Úhrnná samovoľná potratovosť	0,120	0,117	0,141	0,140	0,126
Úhrnná umelá potratovosť	0,492	0,363	0,403	0,308	0,256
Priemerný vek pri samovoľnom potrate	28,49	29,54	30,54	31,28	31,68
Priemerný vek pri umelom potrate	29,05	29,51	30,12	31,00	31,29
<i>50000 - 99999 obyvateľov</i>					
Úhrnná samovoľná potratovosť	0,123	0,110	0,120	0,174	0,124
Úhrnná umelá potratovosť	0,461	0,356	0,335	0,278	0,235
Priemerný vek pri samovoľnom potrate	28,56	29,86	30,59	30,94	31,88
Priemerný vek pri umelom potrate	29,21	30,21	30,68	31,07	31,52
<i>100000+ obyvateľov</i>					
Úhrnná samovoľná potratovosť	0,078	0,122	0,123	0,176	0,124
Úhrnná umelá potratovosť	0,557	0,414	0,322	0,217	0,165
Priemerný vek pri samovoľnom potrate	29,21	30,98	31,61	33,28	33,86
Priemerný vek pri umelom potrate	29,45	30,01	30,72	32,36	32,68

Zdroj: ŠÚ SR, výpočty autorov

Po roku 2008 bol vývoj samovoľnej potratovosti v jednotlivých veľkostných skupinách obce diferencovanejší. Vo väčších obciach evidujeme nárast samovoľnej potratovosti, v menších

obciach pokles, čo spôsobilo, že rozpätie samovoľnej potratovosti sa zväčšilo na 0,09 až 0,18 samovoľných potratov na ženu. V období 2015 – 2018 sa rozdiely medzi jednotlivými veľkostnými skupinami obce znovu zmenšili. V roku 2018 sa samovoľná potratovosť vo veľkostných skupinách obce pohybovala od 0,10 po 0,14 samovoľných potratov na ženu (Obr. 5.9).

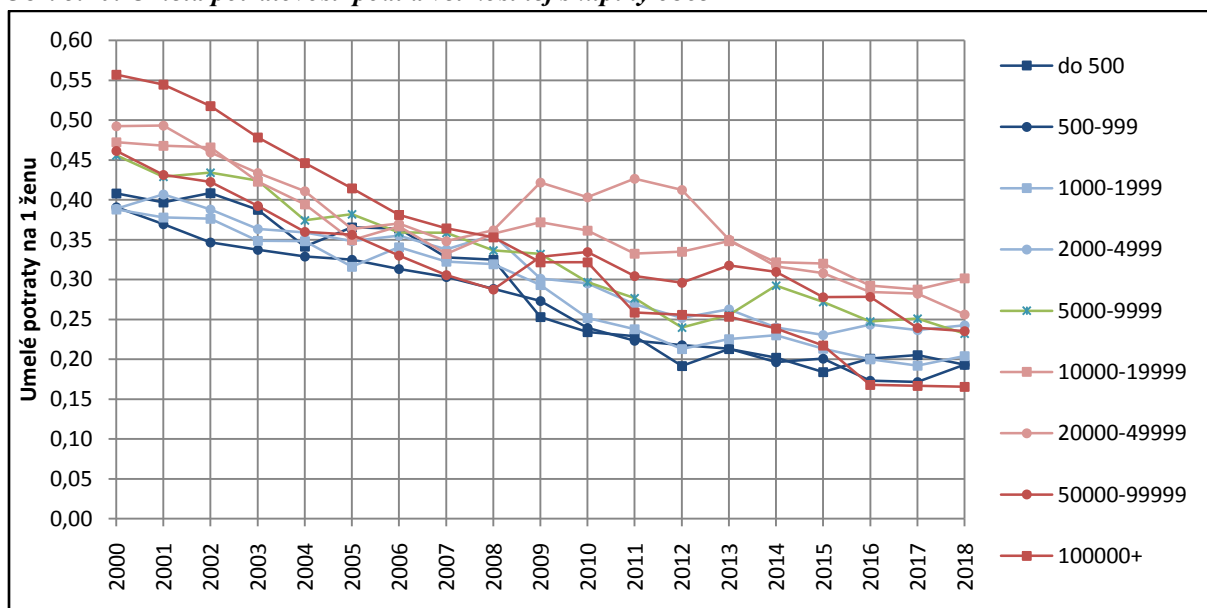
Obr. 5.9: Samovoľná potratovosť podľa veľkostnej skupiny obce

Zdroj: ŠÚ SR, výpočty autorov

Klesajúci trend umelej potratovosti evidujeme počas sledovaného obdobia vo všetkých veľkostných skupinách obce. Výnimkou je obdobie 2009-2012 v obciach s počtom obyvateľov 20 až 50 tisíc osôb, v ktorých sa umelá potratovosť prudko zvýšila a krátky čas zotrvala na tejto zvýšenej hodnote.

Obr. 5.10: Umelá potratovosť podľa veľkostnej skupiny obce

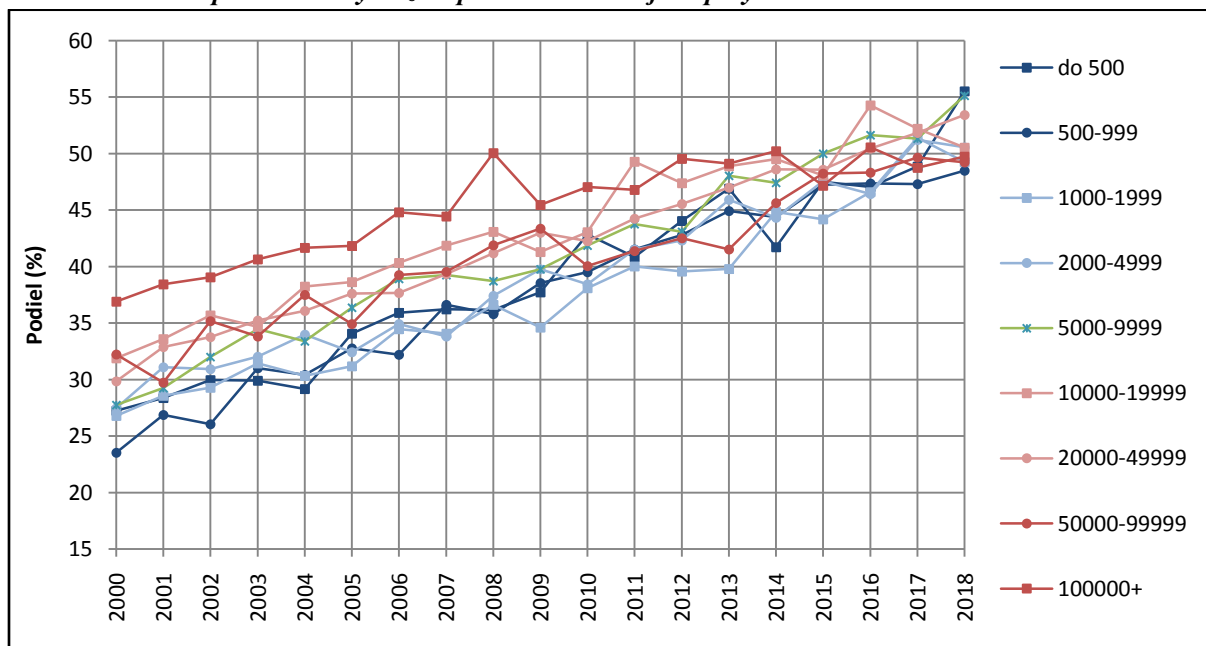

Zdroj: ŠÚ SR, výpočty autorov

Počas sledovaného obdobia sa zníženie umelej potratovosti v jednotlivých veľkostných skupinách obce pohybovalo od 36 % v stredne veľkých obciach až po 70 % v obciach nad 100 tisíc obyvateľov. V roku 2000 umelá potratovosť dosahovala hodnoty od 0,38 interrupcií na ženu v menších obciach až po 0,49 interrupcií na ženu vo väčších obciach. Najväčšia umelá potratovosť bola v roku 2000 v obciach nad 100 tisíc obyvateľov, kde presiahla hodnotu 0,55 interrupcií na ženu. V roku 2018 už umelá potratovosť nebola v žiadnej veľkostnej skupine obce vyššia ako 0,30 interrupcií na ženu. Väčšie a stredne veľké obce mali vyššiu umelú potratovosť. Najnižšia umelá potratovosť (pod hranicou 0,20 interrupcií na ženu) bola v najmenších a najväčších obciach (Obr. 5.10).

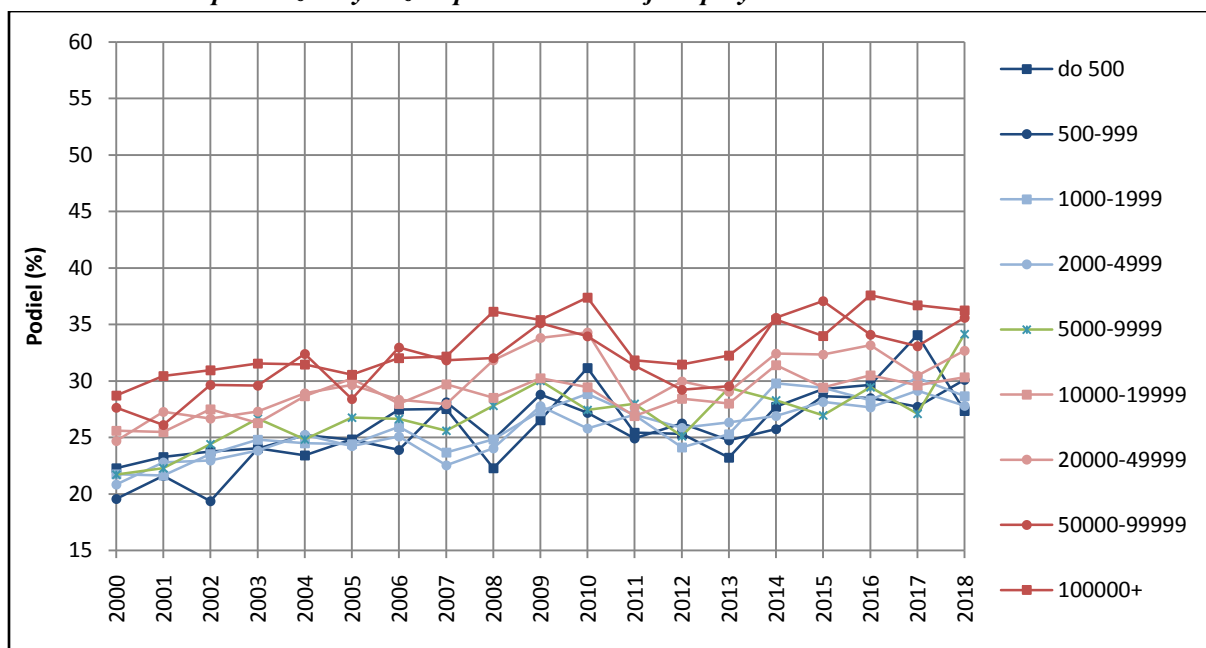
Interrupcie slobodných žien mali počas sledovaného obdobia stabilný trend a rozdiely medzi jednotlivými veľkostnými skupinami obce neboli výrazné. Dalo by sa povedať, že jednotlivé veľkostné skupiny obce tvorili relatívne homogénny celok s výnimkou obcí nad 100 tisíc obyvateľov, ktoré mali v prvej polovici sledovaného obdobia vyšší podiel interrupcií slobodných žien ako ostatné veľkostné skupiny obce. V roku 2000 sa podiel interrupcií, ktoré podstúpili slobodné ženy, pohyboval v jednotlivých veľkostných skupinách obce (okrem obcí nad 100 tisíc obyvateľov) v rozpätí od 27,2 % do 32,2 %. V malých a menších obciach bol podiel interrupcií slobodných žien v spodnej časti uvedeného rozpätia a vo väčších a veľkých obciach naopak v hornej. V obciach nad 100 tisíc obyvateľov bol v roku 2000 podiel interrupcií slobodných žien tesne pod hranicou 37 %. Podiel interrupcií slobodných žien mal počas sledovaného obdobia rastúci trend vo všetkých veľkostných skupinách obce. Zvýšenie sa pohybovalo od necelých 13 percentuálnych bodov do viac ako 28 percentuálnych bodov. Vo väčšine prípadov platilo, že čím väčšie obce, tým bol rastúci trend miernejší. V dôsledku takéhoto vývoja sa do roku 2018 rozdiely medzi jednotlivými veľkostnými skupinami obce zmenšili a žiadna veľkostná skupina sa od ostatných výraznejšie nelíšila. Podiel interrupcií slobodných žien sa v roku 2018 pohyboval od 48,5 % do 55,5 % (Obr. 5.11).

Obr. 5.11: Interrupcie slobodných žien podľa veľkostnej skupiny obce

Zdroj: ŠÚ SR, výpočty autorov

Obr. 5.12: Interrupcie bezdetných žien podľa veľkostnej skupiny obce

Zdroj: ŠÚ SR, výpočty autorov

Vo všetkých veľkostných skupinách obce sa počas sledovaného obdobia zvyšoval podiel interrupcií, ktoré postúpili bezdetné ženy. Rozdiely medzi jednotlivými veľkostnými skupinami obce neboli veľmi výrazné, avšak rozdiely medzi skupinou malých a menších obcí (do 5000 obyvateľov) na jednej strane a veľkých obcí (nad 20 tisíc obyvateľov) na druhej strane, boli viditeľné. V malých obciach bol nižší podiel interrupcií bezdetných žien a vo veľkých obciach naopak vyšší. Rozdiely medzi týmito dvomi skupinami obcí sú zreteľnejšie na začiatku a v prvej polovici sledovaného obdobia. V roku 2000 sa podiel interrupcií slobodných žien pohyboval v intervale od necelých 20 % v obciach od 500 do 1000 obyvateľov až po 28,7 % v najväčších obciach na 100 tisíc obyvateľov. Počas obdobia 2000 až 2018 sa podiel interrupcií bezdetných žien zvýšil od 5 do viac ako 12 percentuálnych bodov, takže na konci sledovaného obdobia sa podiel tejto skupiny interrupcií pohyboval od 27,4 % do 36,3 %. Ide zhruba o rovnako široké rozpätie ako na začiatku sledovaného obdobia v roku 2000 (Obr. 5.12).

6. Úmrtnosť

Tab. 6.1: Základné charakteristiky úmrtnosti Slovenska

Ukazovateľ	2000	2005	2010	2015	2019
Počet zomrelých	52724	53475	53445	53826	53234
Stredná dĺžka života pri narodení, muži	69,14	70,11	71,62	73,03	74,31
Stredná dĺžka života pri narodení, ženy	77,22	77,90	78,84	79,73	80,84
Stredná dĺžka života vo veku 65 rokov, muži	12,91	13,20	13,86	14,83	15,69
Stredná dĺžka života vo veku 65 rokov, ženy	16,38	16,91	17,47	18,24	19,28
Dojčenská úmrtnosť	8,58	7,20	5,69	5,13	5,12

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Základnou informáciou pre zisťovanie vývoja úmrtnosti je počet zomrelých za skúmané obdobie (2000 – 2019). Na Slovensku v roku 2019 zomrelo 53 123 osôb, z toho 27 405 mužov a 25 825 žien. Toto znamená, že relatívnom vyjadrení početnosť populácie poklesla o 9,76 % v dôsledku úmrtí. V tomto smere nenastali zmeny, ktoré by mohli významne ovplyvniť pozitívny vývoj celkovej úmrtnosti od roku 2000. Aj možná dĺžka života populácie, vyjadrená strednou dĺžkou života pri narodení sa predlžuje. V roku 2019 u mužov dosiahla hodnotu 74,3 roka, čo je nárast približne o 5 rokov od roku 2000. U žien tento nárast bol nižší, a to približne 4 roky. Stredná dĺžka života pri narodení v roku 2019 dosiahla 80,84 roka. Dĺžka ďalšieho života populácie v dôchodkovom veku, meraná strednou dĺžkou života vo veku 65 rokov, sa vyvíjala tiež priaznivo. U mužov narástla na hodnotu 15,69 v roku 2019, čo znamená nárast o 2,78 roka od roku 2000. U žien bol nárast o 2,90 roka, čo znamená, že v poslednom období je stredná dĺžka života žien vo veku 65 rokov 19,28 roka. Aj úmrtnosť v prvom roku života má priaznivý vývoj. Dojčenská úmrtnosť v období 2000 až 2019 klesla z hodnoty 8,58 % na hodnotu 5,12 %. Uvedené základné tendencie sú výsledkom synergického efektu úmrtnosti v rôznych populáciách vymedzených územím, alebo inými charakteristikami. V nasledujúcich častiach rozoberieme úmrtnosť mestách, na vidieku, oblastiach Slovenska a vo veľkostných skupinách obcí.

6.1 Úmrtnosť v oblastiach

Skúmanie úmrtnosti v oblastiach Slovenska nie je častou témou analýz. Je výsledkom súčinnosti efektu úmrtnosti v jednotlivých krajoch, ktoré tieto oblasti tvoria. Kraje Slovenska podliehajú analýzam častejšie (Jurčová a kol. 2003, Šprocha a kol. 2019). Tieto analýzy ukazujú výhodnejšie prostredie na nižšiu úmrtnosť západnú časť Slovenska. V ďalšom sa pokúsime ukázať, či sa toto prejaví aj v kontexte oblastí Slovenska. Všeobecne môžeme konštatovať, že stredná dĺžka života pri narodení sa v sledovanom období rokov 2000 – 2019 vo všetkých štyroch oblastiach Slovenska a u oboch pohlaví zvyšovala (obr. 6.1 a 6.2).

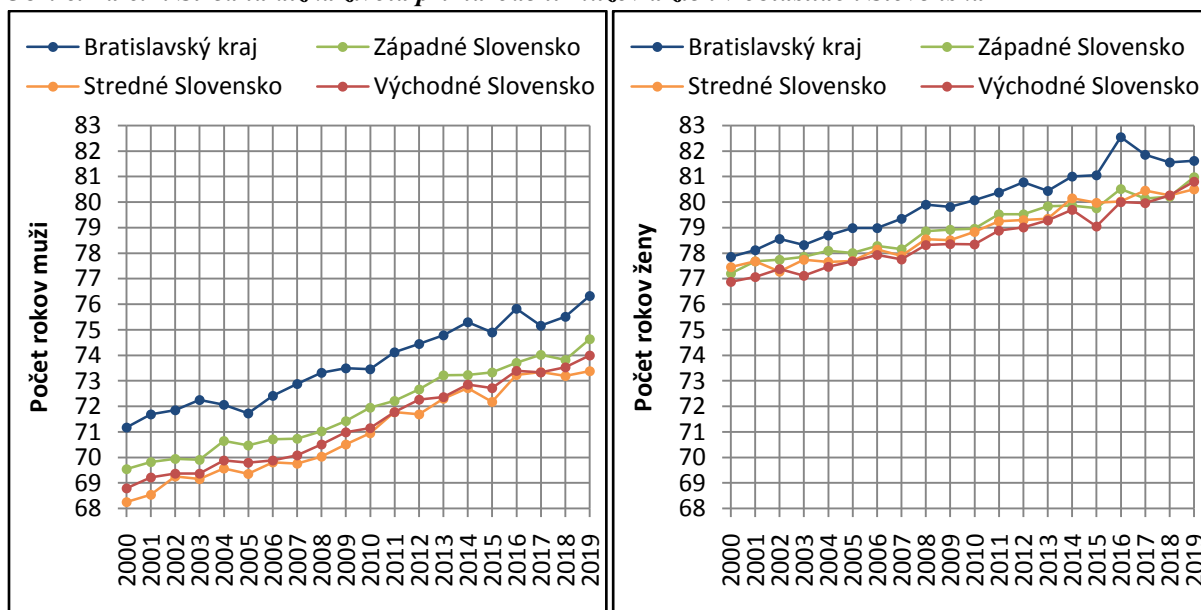
Tab. 6.2: Základné ukazovatele úmrtnosti v oblastiach Slovenska

Ukazovateľ	2000	2005	2010	2015	2019
<i>Bratislavský kraj</i>					
Stredná dĺžka života pri narodení, muži	71,20	71,70	73,50	74,90	76,32
Stredná dĺžka života pri narodení, ženy	77,90	79,00	80,10	81,10	81,62
Stredná dĺžka života vo veku 65 rokov, muži	13,80	14,00	14,80	15,90	16,77
Stredná dĺžka života vo veku 65 rokov, ženy	16,60	17,80	18,30	19,00	19,67
Dojčenská úmrtnosť	5,50	4,90	3,40	1,60	2,82
Štandardizovaná miera úmrtnosti na nádorové ochorenia, muži	5,00	4,70	4,20	4,10	3,81
Štandardizovaná miera úmrtnosti na obehovú sústavu, muži	10,70	10,20	8,80	6,90	6,65
Štandardizovaná miera úmrtnosti na externé príčiny smrti, muži	1,00	0,90	1,00	0,90	0,76
Štandardizovaná miera úmrtnosti na nádorové ochorenia, ženy	2,90	2,50	2,50	2,30	2,20
Štandardizovaná miera úmrtnosti na obehovú sústavu, ženy	8,10	7,90	6,50	5,50	5,06
Štandardizovaná miera úmrtnosti na externé príčiny smrti, ženy	0,40	0,30	0,30	0,30	0,23
<i>Západné Slovensko</i>					
Stredná dĺžka života pri narodení, muži	69,54	70,48	71,96	73,34	74,63
Stredná dĺžka života pri narodení, ženy	77,21	78,01	78,96	79,77	80,97
Stredná dĺžka života vo veku 65 rokov, muži	12,82	13,24	13,79	14,64	15,65
Stredná dĺžka života vo veku 65 rokov, ženy	16,31	16,76	17,37	18,16	19,15
Dojčenská úmrtnosť	5,79	4,95	3,99	3,60	2,86
Štandardizovaná miera úmrtnosti na nádorové ochorenia, muži	5,23	4,73	4,69	4,68	4,11
Štandardizovaná miera úmrtnosti na obehovú sústavu, muži	12,24	12,20	10,40	8,70	7,46
Štandardizovaná miera úmrtnosti na externé príčiny smrti, muži	1,13	1,09	1,08	1,00	0,84
Štandardizovaná miera úmrtnosti na nádorové ochorenia, ženy	2,56	2,39	2,28	2,53	2,26
Štandardizovaná miera úmrtnosti na obehovú sústavu, ženy	9,19	8,87	7,51	6,25	5,47
Štandardizovaná miera úmrtnosti na externé príčiny smrti, ženy	0,32	0,29	0,31	0,39	0,30
<i>Stredné Slovensko</i>					
Stredná dĺžka života pri narodení, muži	68,25	69,35	70,95	72,18	73,38
Stredná dĺžka života pri narodení, ženy	77,46	77,70	78,83	79,97	80,51
Stredná dĺžka života vo veku 65 rokov, muži	12,69	12,76	13,59	14,46	15,26
Stredná dĺžka života vo veku 65 rokov, ženy	16,41	16,73	17,52	18,37	18,85
Dojčenská úmrtnosť	6,94	5,91	4,32	4,22	4,33
Štandardizovaná miera úmrtnosti na nádorové ochorenia, muži	5,23	4,89	4,73	4,62	4,23
Štandardizovaná miera úmrtnosti na obehovú sústavu, muži	12,22	12,44	10,87	8,61	7,97
Štandardizovaná miera úmrtnosti na externé príčiny smrti, muži	1,26	1,23	1,15	1,12	0,92
Štandardizovaná miera úmrtnosti na nádorové ochorenia, ženy	2,23	2,26	2,16	2,30	2,11
Štandardizovaná miera úmrtnosti na obehovú sústavu, ženy	8,99	9,04	7,79	6,39	5,71
Štandardizovaná miera úmrtnosti na externé príčiny smrti, ženy	0,27	0,28	0,29	0,32	0,28
<i>Východné Slovensko</i>					
Stredná dĺžka života pri narodení, muži	68,79	69,80	71,15	72,71	74,00
Stredná dĺžka života pri narodení, ženy	76,88	77,68	78,35	79,05	80,80
Stredná dĺžka života vo veku 65 rokov, muži	12,85	13,26	13,77	14,96	15,71
Stredná dĺžka života vo veku 65 rokov, ženy	16,36	16,96	17,31	17,97	19,76
Dojčenská úmrtnosť	12,96	10,76	9,00	8,64	8,71
Štandardizovaná miera úmrtnosti na nádorové ochorenia, muži	4,77	4,80	4,38	4,43	4,09
Štandardizovaná miera úmrtnosti na obehovú sústavu, muži	12,52	12,00	11,02	8,31	7,15
Štandardizovaná miera úmrtnosti na externé príčiny smrti, muži	1,03	1,12	0,84	0,97	0,78
Štandardizovaná miera úmrtnosti na nádorové ochorenia, ženy	2,30	2,06	2,02	2,27	2,10
Štandardizovaná miera úmrtnosti na obehovú sústavu, ženy	9,18	9,11	7,98	6,24	5,13
Štandardizovaná miera úmrtnosti na externé príčiny smrti, ženy	0,24	0,26	0,22	0,30	0,32

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

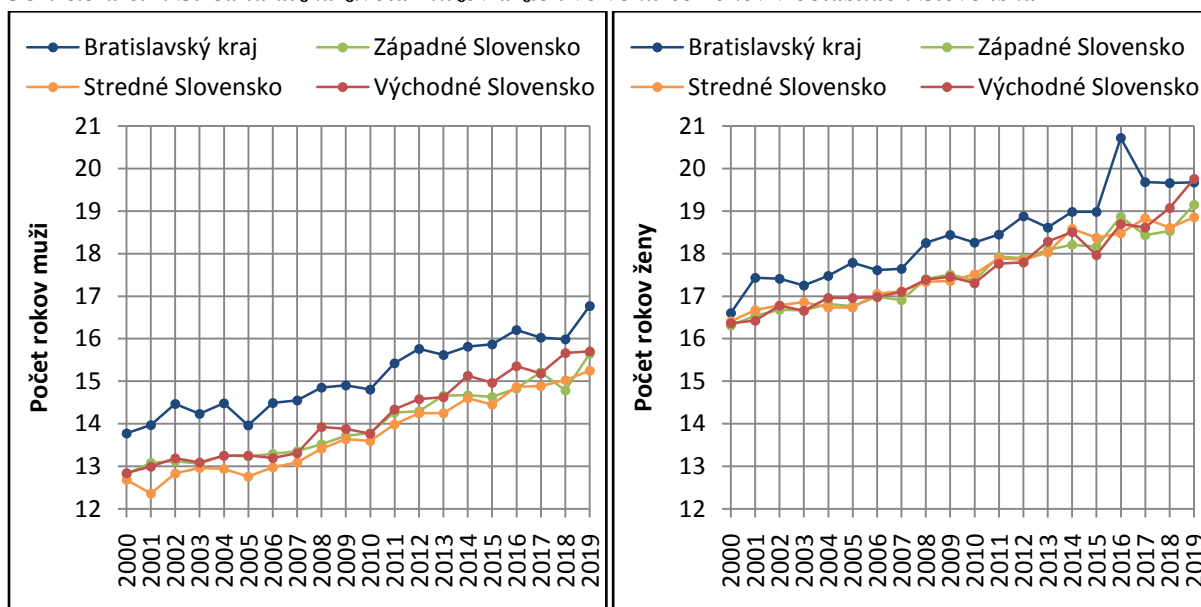
Nie je prekvapenie ani to, že u žien sú hodnoty vyššie ako u mužov vo všetkých oblastiach. V roku 2019 je stredná dĺžka života pri narodení u mužov v intervale 73,4 až 76,3 rokov, u žien 80,5 až 81,6 rokov. Ďalej platí, že najvyššie hodnoty vykazuje oblasť Bratislavský kraj u mužov a aj u žien. Poradie podľa veľkosti ukazovateľa u ostatných oblastí je u mužov Západné Slovensko, Východné Slovensko a na koniec Stredné Slovensko. Treba však konštatovať, že rozdiely v týchto troch oblastiach nie sú veľké. U žien určiť ďalšie poradie podľa veľkosti ukazovateľa je veľmi ťažké, lebo zistené rozdiely sú minimálne. Vizualne z obr. 6.2 sa dá vyčítať, že u žien sa javí najhoršie oblasť Východné Slovensko.

Obr. 6.1 a 6.2: Stredná dĺžka života pri narodení mužov a žien v oblastiach Slovenska

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Obr. 6.3 a 6.4: Stredná dĺžka života mužov a žien vo veku 65 rokov v oblastiach Slovenska

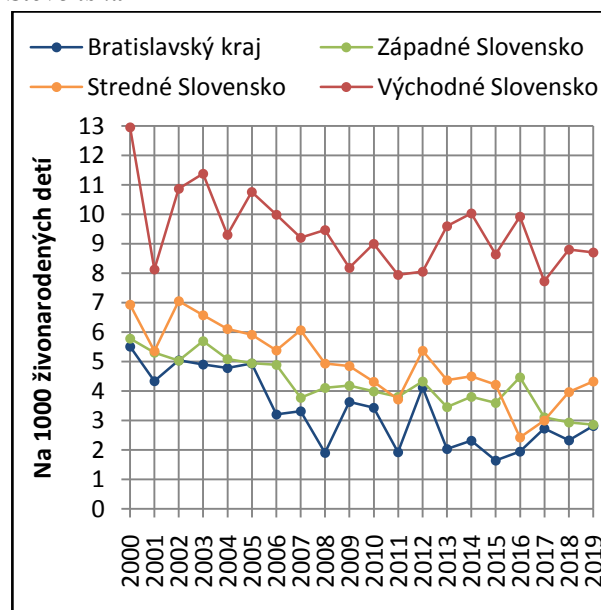

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Počet rokov, ktoré by mohli ešte v budúcnosti dôchodcovia prežiť v oblastiach Slovenska, merané strednou dĺžkou života vo veku 65 rokov má rastúcu tendenciu. V roku 2019 dosiahli hodnoty u mužov 15,3 až 16,8 rokov, u žien hodnoty 18,8 až 19,8 rokov. Muži majú hodnoty tohto ukazovateľa vo všeobecnosti nižšie, čiže žijú kratšie ako ženy. Poradie oblastí podľa strednej dĺžky života mužov vo veku 65 rokov je nasledovné. Najvyššie hodnoty vykazoval v celom skúmanom období Bratislavský kraj. Na ďalšom mieste je oblasť Východné a Západné Slovensko. Najnižšie hodnoty sú z oblasti Stredné Slovensko (obr. 6.3). Treba si však uvedomiť, že poradie troch ostatných oblastí vychádza z malých diferencií, a tak nemožno ho brať ako smerodajné. U žien je situácia podobná, najvyššie hodnoty ukazovateľa sú v oblasti Bratislavský kraj (určitou výnimkou bol posledný rok 2019, obr. 6.4).

Úmrtnosť v prvom roku života sa vyvíja podľa očakávania. Najvyššia je v oblasti Východné Slovensko. Významne (takmer dvojnásobne) prevyšuje ostatné oblasti. Dojčenská úmrtnosť v tejto oblasti bola takmer 9 ‰ v roku 2019, kým v roku 2000 to bolo necelých 13 ‰ (obr. 6.5). Ide o výrazný pokles, no v poslednej dekáde sa jej hodnoty prakticky nemenia. V ostatných oblastiach je tiež možné identifikovať mierne klesajúcu tendenciu. V roku 2019 dosahovala najnižšiu dojčenskú úmrtnosť oblasť Bratislavský kraj a Západné Slovensko s necelými 3 ‰. V oblasti Stredné Slovensko úmrtnosť najmenších detí len mierne prekračovala hodnotu 4 ‰ (obr. 6.5).

Obr. 6.5: Dojčenská úmrtnosť v oblastiach Slovenska

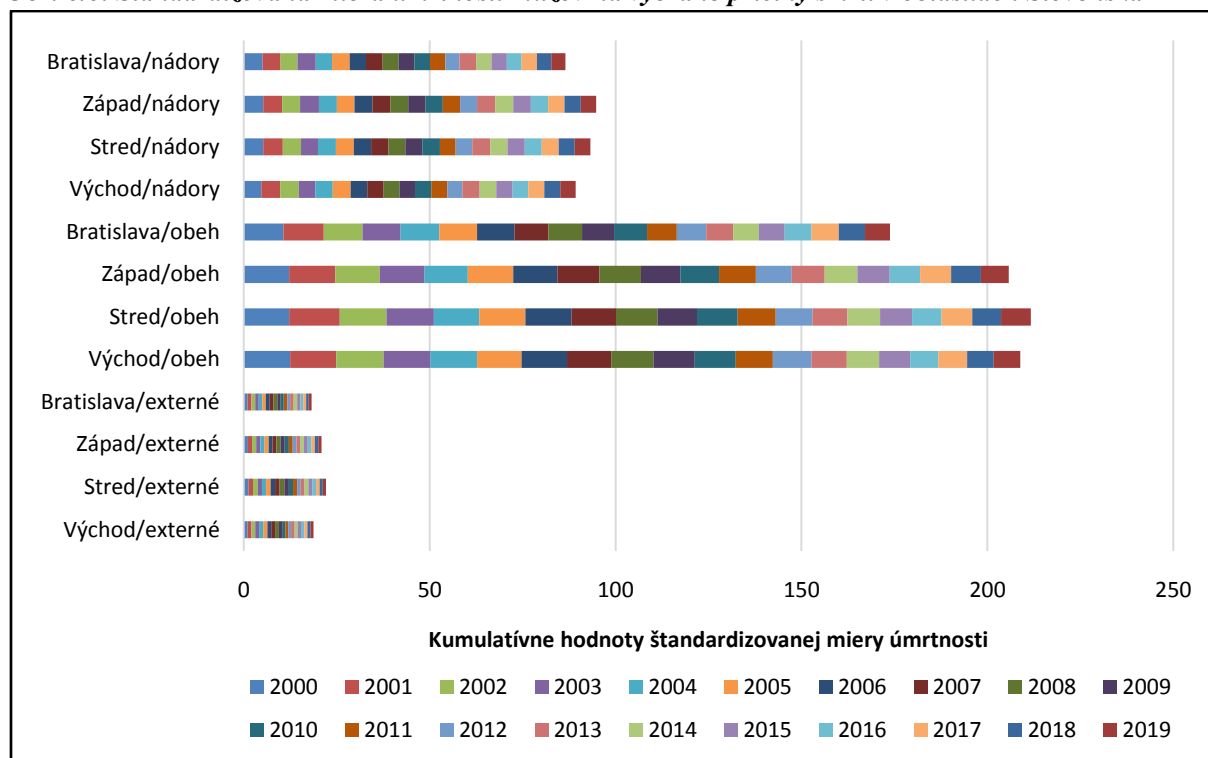
Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Úmrtnosť podľa príčin smrti meraná štandardizovanou mierou úmrtnosti v oblastiach Slovenska vykazovala viacero podobných znakov, ako tomu je na národnej úrovni. Môžeme jednoznačne povedať, že najvyššiu intenzitu nachádzame na choroby obehovej sústavy. Hodnoty sledovaného ukazovateľa v roku 2019 boli z intervalu 6,6 ‰ až necelých 8 ‰. V sledovanom období tiež naše výsledky poukázali na signifikantný pokles. V roku 2000 sa štandardizovaná miera úmrtnosti pohybovala v rozpätí necelých 11 ‰ až 12,5 ‰. Tieto čísla naznačujú aj miernu konvergenciu úmrtnosti v oblastiach. Úmrtnosť na nádorové ochorenia predstavuje ďalšiu významnú skupinu príčin smrti. Jej intenzita je približne polovičná v porovnaní s úmrtnosťou na choroby obehovej sústavy. V roku 2019 ukazovatele boli z intervalu 3,81 ‰ až 4,23 ‰ zomrelých. Aj tu nastal pokles úmrtnosti. Ukazujú to hodnoty z roku 2000, kedy boli z intervalu 4,77 ‰ až 5,0 ‰ zomrelých. Úmrtnosť na externé príčiny smrti vykazuje podobné tendencie, ale na veľmi nízkej úrovni. Hodnoty ukazovateľa v roku 2000 boli z intervalu 1,0 ‰ až 1,26 ‰ zomrelých, v roku 2019 z intervalu 0,76 ‰ až 0,92 ‰.

Na vzájomné porovnanie úmrtnosti v jednotlivých oblastiach podľa príčin smrti sme použili kumulatívne hodnoty štandardizovanej miery za obdobie 2000 až 2019. Táto metóda eliminuje väčšie ročné výkyvy ukazovateľa, ktoré vyplývajú z nízkej početnosti úmrtí

v oblastiach. Na základe tohto môžeme konštatovať, že prípade príčin smrti na obehovú sústavu výrazne najnižšia úmrtnosť mužov je v oblasti Bratislavský kraj. Poradie ostatných oblastí je Západné Slovensko, Východné Slovensko, pričom najvyššia úmrtnosť je v oblasti Stredné Slovensko. Úmrtnosť na nádorové ochorenie je tiež najnižšia v oblasti Bratislavský kraj. Poradie ostatných oblastí je iná, ako pri príčine smrti na obehovú sústavu. Na ďalšom mieste je oblasť Východné Slovensko, ďalej oblasť Stredné Slovensko a na poslednom mieste je oblasť Západné Slovensko. Pri úmrtnosti na externé príčiny smrti je poradie od najnižšej úmrtnosti nasledovné: Bratislavský kraj, Východné, Západné a Stredné Slovensko.

Obr. 6.6: Štandardizovaná miera úmrtnosti mužov na vybrané príčiny smrti v oblastiach Slovenska

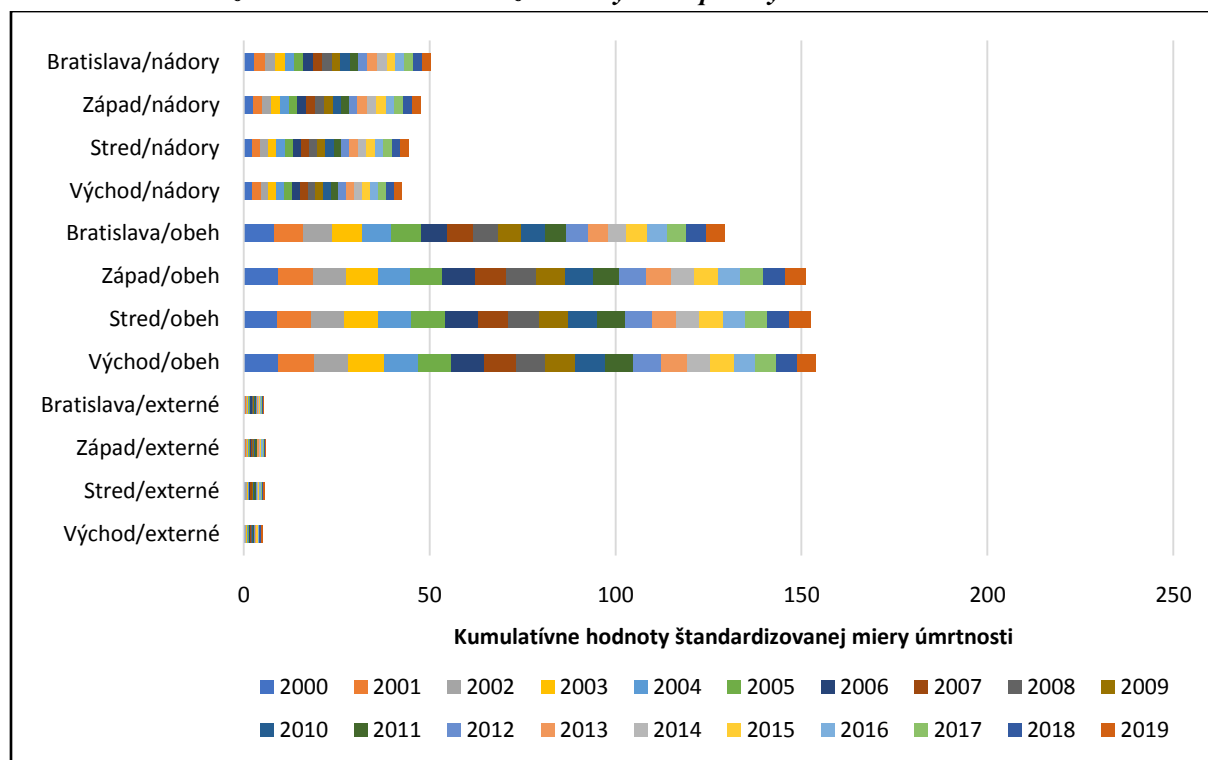

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Úmrtnosť žien na príčiny smrti meraná štandardizovanou mierou ukazuje, že je nižšia ako u mužov. Rozdiel je aj v poradí intenzity vzhľadom na oblasti. Úmrtnosť na choroby obehovej sústavy je najnižšia v oblasti Bratislavský kraj. Potom nasleduje v poradí Západné, Stredné a Východné Slovensko. Pri úmrtnosti na nádorové ochorenie je poradie iné. Najnižšia úmrtnosť je v oblasti Východné Slovensko, nasledujú v poradí Stredné, Západné Slovensko a Bratislavský kraj. Prekvapivé je umiestnenie oblasti Bratislavský kraj. Doteraz vo všetkých prejavoch úmrtnosti vykazovala najlepšie výsledky. U úmrtnosti na externé príčiny smrti je najnižšia úmrtnosť v oblasti Východné Slovensko, potom nasleduje Stredné Slovensko, Bratislavský kraj a nakoniec Západné Slovensko.

Rozdiel medzi strednou dĺžkou života pri narodení v jednotlivých oblastiach je dôsledkom vývoja úmrtností podľa príčin smrti a aj podľa veku, kde sa realizovali. Dekompozíciou tohto rozdielu sa dá zistiť príspevok úmrtí na vybrané príčiny smrti a v ktorých vekoch sa realizovali.

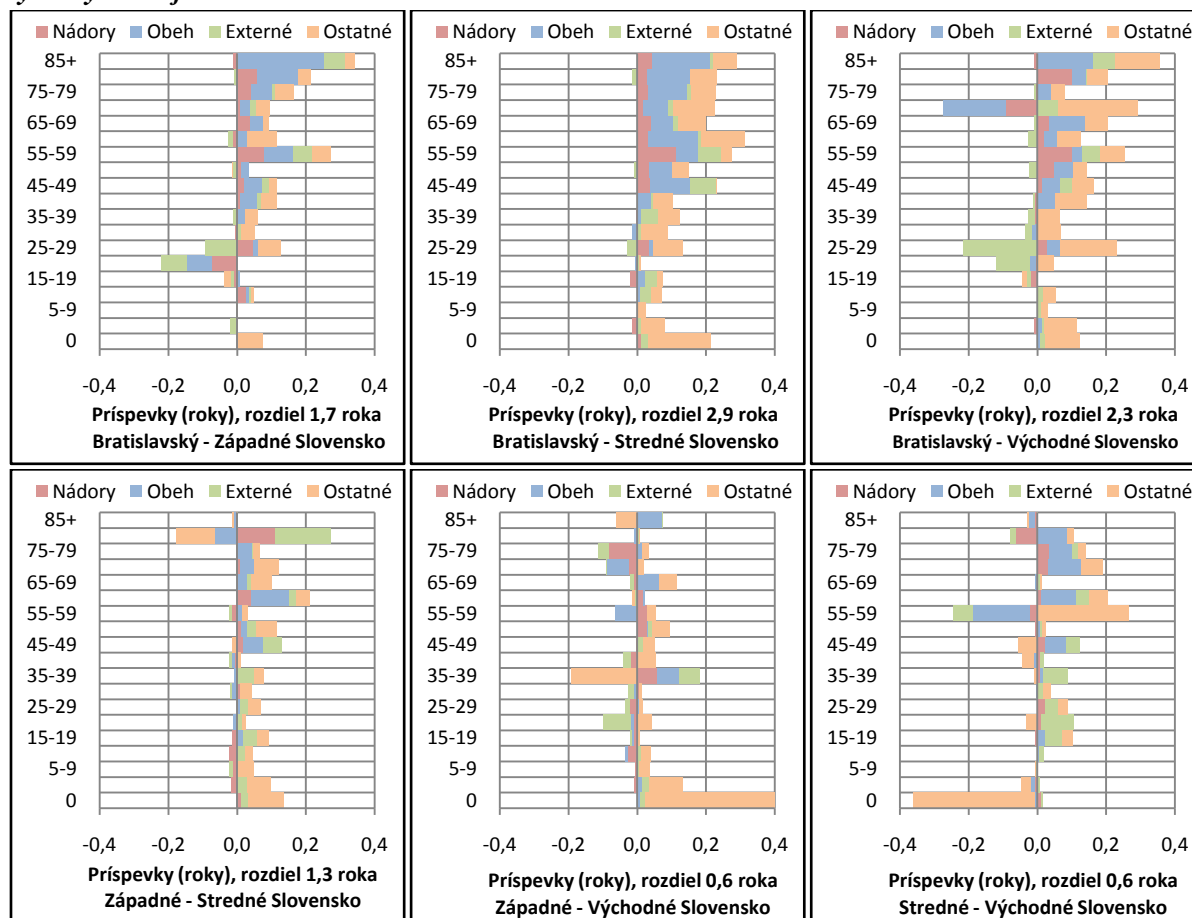
Obr. 6.7: Štandardizovaná miera úmrtnosti žien na vybrané príčiny smrti v oblastiach Slovenska

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

V roku 2019 Bratislavský kraj mal strednú dĺžku života pri narodení mužov o 1,7 roka vyššiu ako oblasť Západné Slovensko. Tento rozdiel vznikol nižšou úmrtnosťou na všetky príčiny smrti vo vekoch 30 a viac rokov. Bol by ešte vyšší, keby vo vekovej skupine 25 až 29 rokov nebola nižšia úmrtnosť na externé príčiny smrti, vo vekovej skupine 20 až 24 rokov na všetky príčiny smrti v oblasti Západné Slovensko. Pri porovnaní Bratislavského kraja s oblasťou Stredné Slovensko môžeme konštatovať, že rozdiel v prospech prvej menovanej oblasti bol 2,9 roka a bol výsledkom nižšej úmrtnosti prakticky vo všetkých vekoch na všetky príčiny smrti v Bratislavskom kraji. Oblasť Východné Slovensko mala o 2,3 roka nižšiu strednú dĺžku života pri narodení ako oblasť Bratislavský kraj. Je to výsledkom nižšej úmrtnosti na všetky príčiny smrti na vekovom intervale do 19 rokov, 30 až 69 rokov a 75 a viac rokov v oblasti Bratislavský kraj. Nižšia úmrtnosť v oblasti Východné Slovensko na externé príčiny smrti vo vekovej skupine 20 až 29 rokov a nižšia úmrtnosť na choroby obehovej sústavy a na nádory vo vekovej skupine 70 až 74 rokov však tento rozdiel znižovali. Stredná dĺžka života pri narodení v oblasti Západné Slovensko bola o 1,3 roka vyššia ako v oblasti Stredné Slovensko. Tento rozdiel vytvorili nižšia úmrtnosť v oblasti Západné Slovensko na všetky príčiny smrti vo všetkých vekových skupinách s výnimkou vekovej skupiny 80 až 84 rokov, kde nižšia úmrtnosť v Strednom Slovensku na choroby obehovej sústavy a ostatné príčiny smrti prispeli k zníženiu rozdielu. Rozdiel 0,6 roka v strednej dĺžke života pri narodení medzi Stredným a Východným Slovenskom bol saturovaný úmrtnosťou v prvom roku života na ostatné príčiny smrti. Vzájomná kombinácia príspevkov ostatných vekových skupín bola takmer nulová.

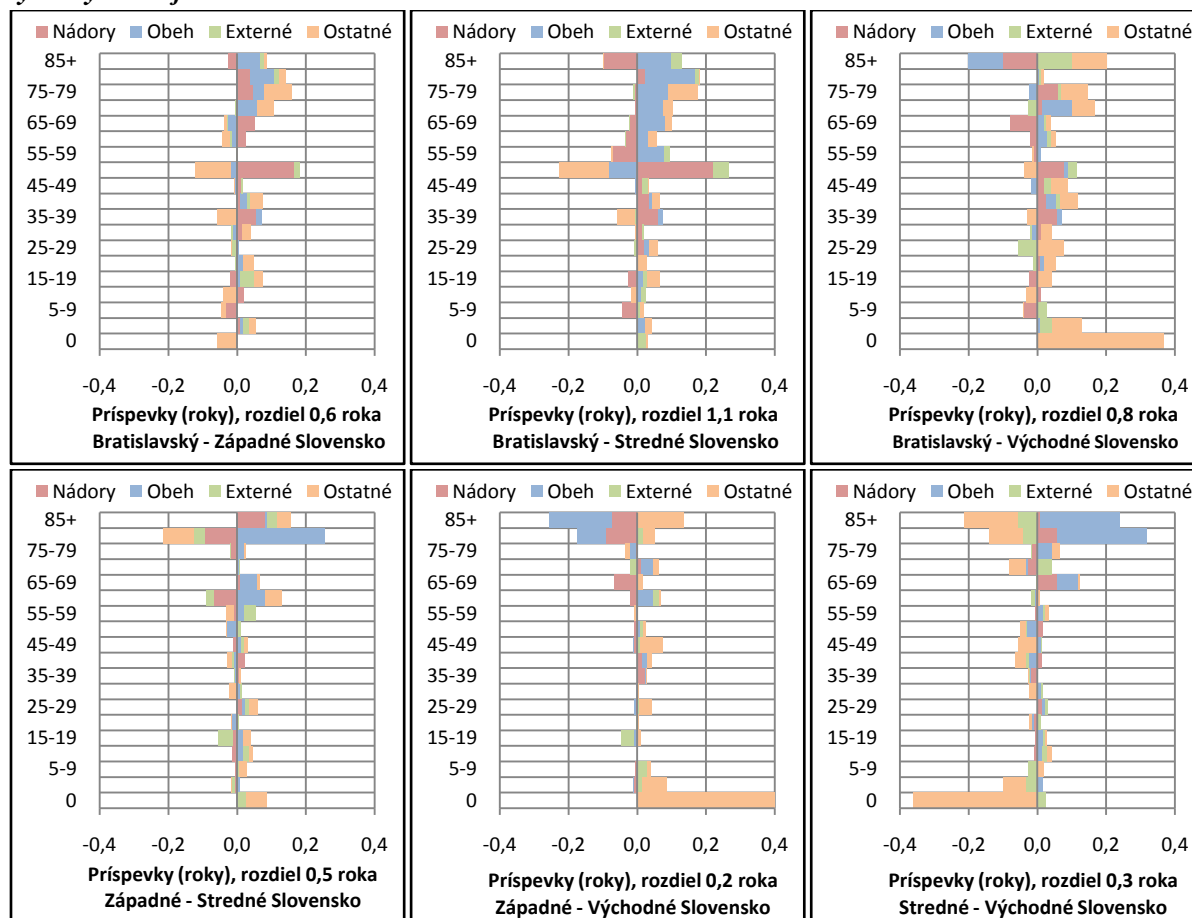
Obr. 6.8-6.13: Dekompozícia stredných dĺžok života pri narodení mužov podľa veku a príčin smrti vo vybraných dvojiciach oblastí Slovenska v roku 2019

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Ako príklad môžeme poukázať na vekovú skupinu 35 až 39, kde príčiny smrti na nádory, na choroby obehovej sústavy a na externé príčiny smrti v oblasti Západné Slovensko pôsobia pozitívne na nárast rozdielu, kým ostatné nešpecifikované príčiny smrti v oblasti Východné Slovensko pôsobia negatívne rovnakých podielom. Tým pádom táto veková skupina je neutrálna s vplyvom. Ukazovateľ v oblasti Stredné Slovensko je o 0,6 roka nižší ako v oblasti Západné Slovensko. Na prvý pohľad sa zdá, že táto hodnota je podhodnotená, lebo vo väčšine vekových skupín sa prejavuje pozitívny vplyv nižšej úmrtnosti v oblasti Stredné Slovensko, ale v prvom roku života je významný negatívny vplyv ostatných príčin smrti, čo je dôsledkom nižšej úmrtnosti v tomto veku v oblasti Západné Slovensko. Rozdiely strednej dĺžky života pri narodení u žien v roku 2019 medzi oblasťami boli podstatne nižšie ako u mužov. Tak ich dekompozícia sa vysvetľuje ťažšie. Rozdiel ukazovateľa oblasti Bratislavský kraj a Západné Slovensko 0,6 roka, je výsledkom nižšej úmrtnosti v Bratislavskom kraji vo vekovej skupine 50 až 54 a 60 a viac rokov. Vo vekovej skupine 50 až 54 rokov pôsobí negatívne nižšia úmrtnosť na ostatné príčiny smrti v oblasti Západné Slovensko. Porovnanie oblastí Bratislavský kraj a Stredné Slovensko vychádza podobne.

Obr. 6.14-6.19: Dekompozícia stredných dĺžok života pri narodení žien podľa veku a príčin smrti vo vybraných dvojiciach oblastí Slovenska v roku 2019

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Positívne pôsobia vekové skupiny už od 35 a viac rokov. Negatívne pôsobí veková skupina 50 až 54 s nižšou úmrtnosťou na choroby obehovej sústavy a ostatných nešpecifikovaných príčin smrti v oblasti Stred a vo vekovej skupine 85 a viac rokov s nižšou úmrtnosťou na nádorové ochorenia v oblasti Stred. Oblasti Bratislavský kraj a Východné Slovensko vykazujú rozdiel 0,8 roka. Je dôsledkom nižšej úmrtnosti na ostatné nešpecifikované príčiny smrti v oblasti Bratislavský kraj, hlavne v prvom roku života. Stojí za zmienku veková skupina 85 a viac rokov, kde úmrtnosť v Bratislavskom kraji na externé príčiny smrti a na ostatné nešpecifikované príčiny smrti pôsobí pozitívne, kým úmrtnosť na choroby obehovej sústavy a na nádory pôsobí negatívne. Rozdiel strednej dĺžky života pri narodení medzi oblasťami Západné a Stredné Slovensko 0,5 roka tvorí hlavne nižšia úmrtnosť na choroby obehovej sústavy vo vekovej skupine 80 až 84, ďalej nižšia úmrtnosť na všetky príčiny smrti vo vekovej skupine 85 a viac v oblasti Západné Slovensko. Ostatné vekové skupiny sa javia v sumáre nulovým príspevkom. Rozdiel ukazovateľov v oblasti Západné a Východné Slovensko 0,2 roka je výsledkom pôsobenia vekovej skupiny 80 a viac voči vekovej skupine 0 rokov. Kým v prvej uvedenej vekovej skupine prevažuje nízka úmrtnosť na nádory a na choroby obehovej skupiny v oblasti Východné Slovensko, na druhej strane výrazne nižšia úmrtnosť v prvom roku života v oblasti Západné Slovensko. V oblasti Východné Slovensko je o 0,3 roka vyššia stredná dĺžka života pri narodení ako v oblasti Stredné Slovensko. Na zvyšovanie rozdielu vplyva nižšia úmrtnosť na tri vybrané príčiny smrti v oblasti Východné

Slovensko vo vekoch 65 a viac rokov. Na znižovanie rozdielu výrazne vplýva nižšia úmrtnosť na ostatné nešpecifikované príčiny smrti v prvom roku života v oblasti Stredné Slovensko.

6.2 Úmrtnosť v mestách a na vidieku

Tab. 6.3: Základné charakteristiky úmrtnosti v mestách a na vidieku

Ukazovateľ	2000	2005	2010	2015	2019
<i>Mestá</i>					
Stredná dĺžka života pri narodení, muži	70,12	71,08	72,72	74,17	75,51
Stredná dĺžka života pri narodení, ženy	77,47	78,13	79,23	80,34	81,78
Stredná dĺžka života vo veku 65 rokov, muži	13,14	13,68	14,41	15,44	16,02
Stredná dĺžka života vo veku 65 rokov, ženy	16,40	17,07	17,68	18,55	19,58
Dojčenská úmrtnosť	8,48	6,52	5,36	4,02	3,88
Štandardizovaná miera úmrtnosti na nádorové ochorenia, muži	5,05	4,59	4,36	4,23	4,01
Štandardizovaná miera úmrtnosti na obehovú sústavu, muži	11,54	10,80	9,59	7,59	6,95
Štandardizovaná miera úmrtnosti na externé príčiny smrti, muži	1,11	1,04	0,96	0,94	0,81
Štandardizovaná miera úmrtnosti na nádorové ochorenia, ženy	2,70	2,39	2,30	2,36	2,22
Štandardizovaná miera úmrtnosti na obehovú sústavu, ženy	8,78	8,32	7,01	5,74	5,02
Štandardizovaná miera úmrtnosti na externé príčiny smrti, ženy	0,30	0,29	0,28	0,33	0,29
<i>Vidiiek</i>					
Stredná dĺžka života pri narodení, muži	67,97	69,05	70,42	71,76	73,04
Stredná dĺžka života pri narodení, ženy	76,86	77,63	78,37	79,02	79,87
Stredná dĺžka života vo veku 65 rokov, muži	12,69	12,77	13,32	14,15	15,27
Stredná dĺžka života vo veku 65 rokov, ženy	16,34	16,76	17,26	17,90	18,93
Dojčenská úmrtnosť	8,68	7,96	6,08	6,33	6,32
Štandardizovaná miera úmrtnosti na nádorové ochorenia, muži	5,21	5,04	4,80	4,88	4,21
Štandardizovaná miera úmrtnosti na obehovú sústavu, muži	12,72	13,21	11,50	9,26	7,95
Štandardizovaná miera úmrtnosti na externé príčiny smrti, muži	1,16	1,21	1,09	1,10	0,87
Štandardizovaná miera úmrtnosti na nádorové ochorenia, ženy	2,23	2,18	2,12	2,42	2,11
Štandardizovaná miera úmrtnosti na obehovú sústavu, ženy	9,25	9,38	8,19	6,72	5,83
Štandardizovaná miera úmrtnosti na externé príčiny smrti, ženy	0,28	0,26	0,27	0,34	0,29

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

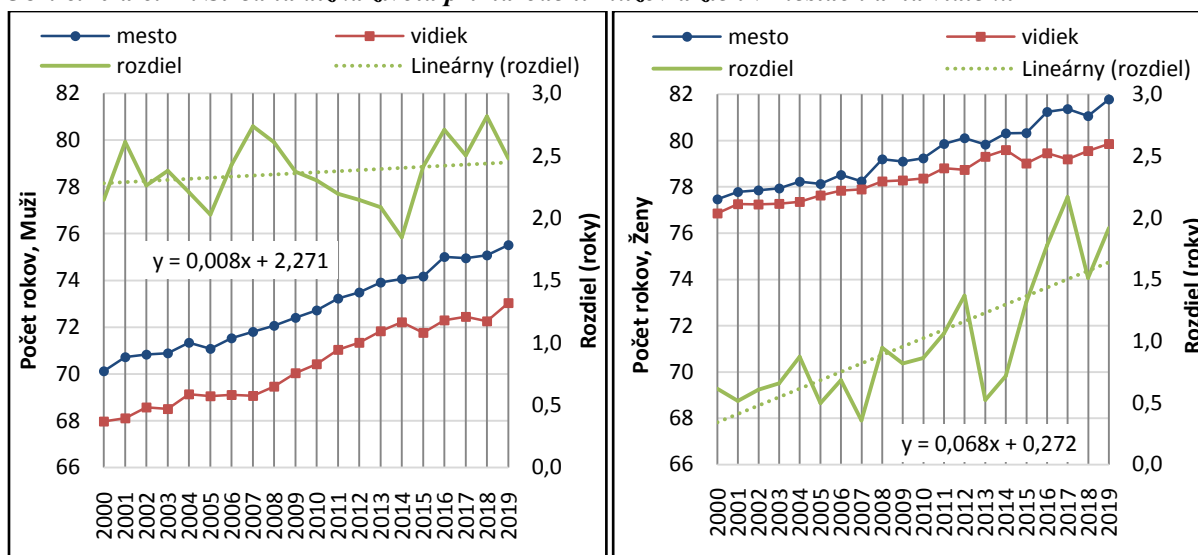
Problematika skúmania úmrtnosti v mestách a vidieckych obciach je častá téma demografických štúdiách (Jenny Garcia 2020, Sastry 2004, Saikia a kol. 2013). Mestské prostredie sa javí ako výhodnejšie prostredie na nižšiu úmrtnosť. Táto výhoda vychádza z toho, že preventívne programy na znižovanie úmrtnosti a zdravotnícke zariadenia sa sústreďujú v mestských oblastiach. Šírenie a presadzovanie zásahov v oblasti verejného zdravia sa môžu prejavovať viac efektívne kvôli blízkosti zariadení (Jenny Garcia 2020). Na druhej strane chudoba a nedostatok služieb pozitívne korelovaných s úmrtnosťou sú faktory prejavujúce sa hlavne na vidieku. Tieto charakteristiky mestského a vidieckeho prostredia sa prejavujú aj v podmienkach Slovenska. V ďalšom ukážeme vývoj niekoľkých ukazovateľov, ktoré to dokazujú.

V roku 2019 sa stredná dĺžka života pri narodení mužov v mestách dostala na úroveň 75,5 rokov. Narástla z hodnoty 70,1 v roku 2000. Vo vidieckych obciach ukazovateľ vykazoval hodnotu 73,04 roka v roku 2019. Táto hodnota narástla z hodnoty 67,97 z roku 2000. Rozdiel medzi ukazovateľmi v mestách a na vidieku po jednotlivých rokoch vykazujú raz menšie

hodnoty a raz väčšie hodnoty, ale vyjadrené trendovou čiarou sú mierne rastúce, čo znamená, že rozdiel dĺžky života v mestách a na vidieku sa mierne zväčšuje.

U žien v roku 2019 bola stredná dĺžka života pri narodení 81,78 roka. Táto hodnota narástla z hodnoty 77,47 od roku 2000. Na vidieku ukazovateľ narástol z hodnoty 76,86 na hodnotu 79,87 roka. Rozdiel medzi hodnotami ukazovateľa po jednotlivých rokoch vykazoval tiež raz menšie a raz väčšie hodnoty, ale trend ukazuje nárast. Znamená to, že rozdiel strednej dĺžky života pri narodení v mestách diverguje od ukazovateľa na vidieku.

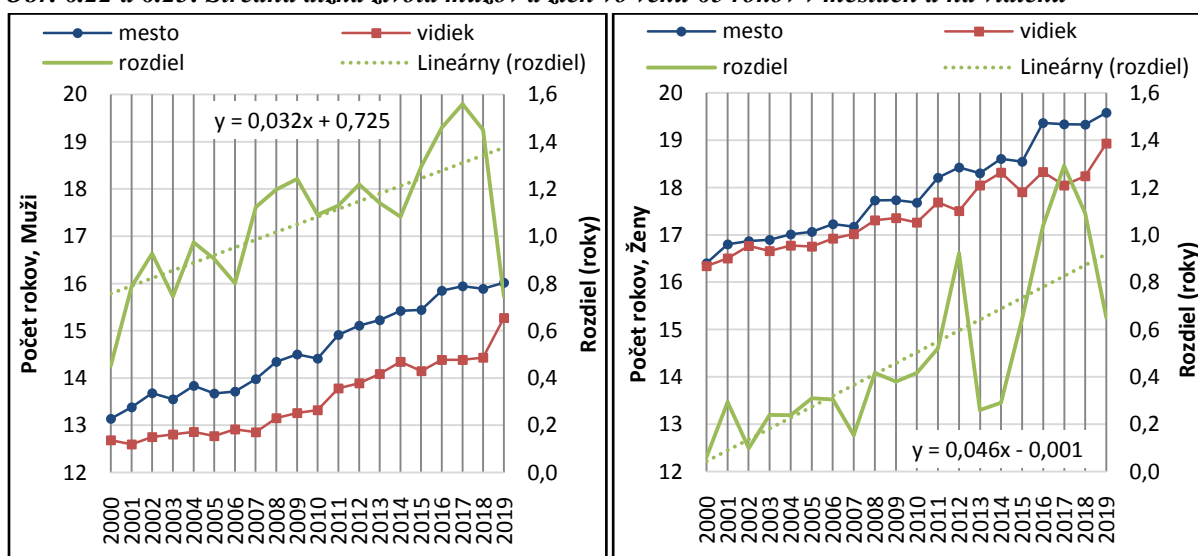
Obr. 6.20 a 6.21: Stredná dĺžka života pri narodení mužov a žien v mestách a na vidieku

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Stredná dĺžka života vo veku 65 rokov v mestách a aj na vidieku narastá. U mužov v mestách dosiahla hodnotu 16,02 v roku 2019, kým v roku 2000 bola 13,14 roka. Na vidieku narástla z hodnoty 12,69 v roku 2000 na hodnotu 15,27 v roku 2019. Negatívne sa javí vývoj rozdielu ukazovateľa v mestách a na vidieku. Prejavuje sa divergencia, hoci rozdiel v poslednom roku výrazne klesol.

Obr. 6.22 a 6.23: Stredná dĺžka života mužov a žien vo veku 65 rokov v mestách a na vidieku

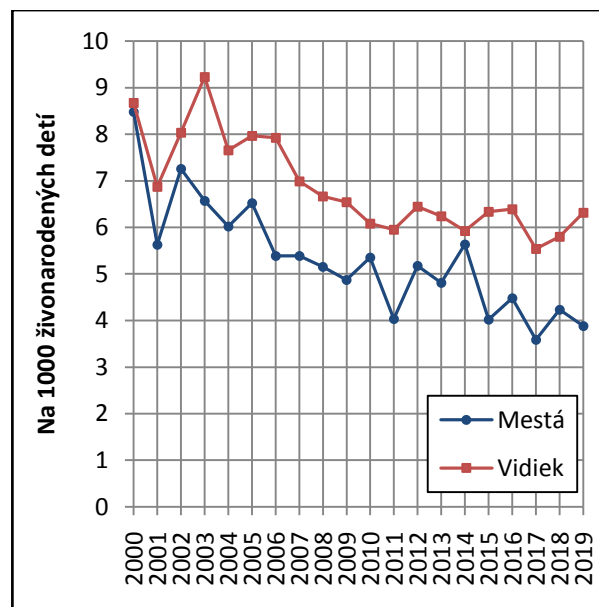

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

U žien je stredná dĺžka života vo veku 65 rokov približne o 3 roky vyššia ako u mužov, aj v mestách a aj na vidieku. V roku 2019 v mestách dosiahla hodnotu 19,58 roka, narástla z hodnoty 16,4 z roku 2000. Na vidieku v roku 2019 bola 18,93 a narástla z hodnoty 16,34 z roku 2000. Rozdiel medzi hodnotami ukazovateľa v mestách voči vidieku narastá. V roku 2000 ukazovatele boli prakticky rovnaké, ale v roku 2017 rozdiel bol 2 roky. Tento rozdiel v roku 2019 sa síce zmenšil na jeden rok, ale celkový vývoj rozdielu naznačuje divergenciu.

Úmrtnosť v prvom roku života môžeme charakterizovať dojčenskou úmrtnosťou. Všeobecne sa dá konštatovať, že jej intenzita klesala v mestách a aj na vidieku (obr. 6.24). Vo všeobecnosti v celom sledovanom období pritom platí, že úmrtnosť detí do jedného roka života je nižšia v mestskom prostredí. Ukazovateľ dojčenskej úmrtnosti klesol v mestách z hodnoty približne 8,5 ‰ v roku 2000 na necelých 3,9 ‰ v roku 2019. Na vidieku bol tento pokles miernejší, a to z hodnoty 8,7 ‰ z roku 2000 na 6,3 ‰ v roku 2019. Tento miernejší pokles je dôsledkom stagnácie dojčenskej úmrtnosti na vidieku od roku 2010-2011, kým v mestách od roku 2015 identifikujeme zrýchlenie znižovania úmrtnosti najmenších detí.

Obr. 6.24: Dojčenská úmrtnosť v mestách a na vidieku

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Vývoj úmrtnosti v mestách a na vidieku podľa príčin smrti sme analyzovali na základe ukazovateľov standardizovaných mier úmrtnosti na nádorové ochorenia, na choroby obehovej sústavy a na externé príčiny smrti. Úmrtia na tieto tri príčiny smrti mužov tvoria 79,5 % všetkých úmrtí mužov v mestách, 74,1 % na vidieku. Úmrtia žien na tieto príčiny smrti v mestách tvoria až 81,1 % na vidieku 76,1 %.

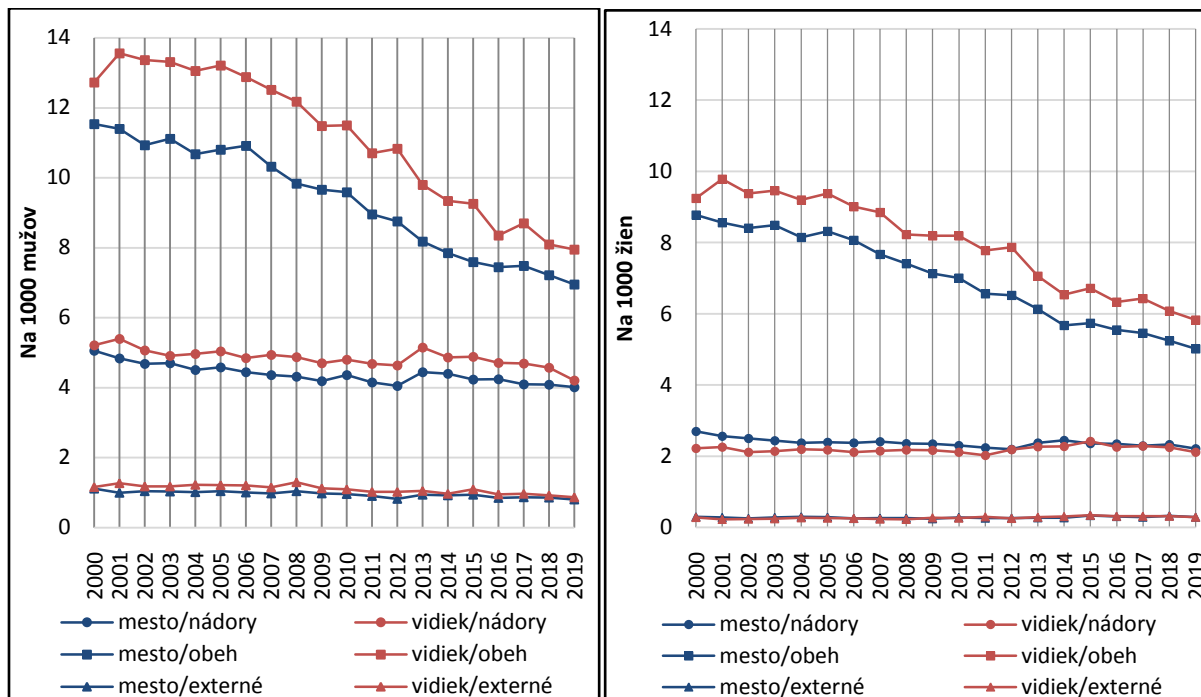
Najvyššia úmrtnosť je vo všeobecnosti na choroby obehovej sústavy. Štandardizovaná miera úmrtnosti na kardiovaskulárne ochorenia sa u mužov v mestách pohybovala podľa posledných údajov na úrovni 6,9 ‰. Na vidieku to bolo 7,9 ‰. Ako vidno aj z obr. 6.29, úmrtnosť na túto chorobu je vyššia na vidieku v celom sledovanom období. Platí to aj u žien, no tu sú rozdiely medzi mestom a vidiekom menšie. Nižšia je aj úmrtnosť žien na túto príčinu smrti voči mužom. V roku 2019 štandardizovaná miera bola v mestách 5 ‰ a na vidieku 5,8 ‰. Pozitívnym javom je celkovo klesajúci trend u oboch pohlaví v mestách i na vidieku.

Úmrtnosť na nádorové ochorenia je druhá najvyššia. Jej vývoj sa odlišuje. Nemá klesajúcu tendenciu, pričom je prakticky nemenná v čase, a to u oboch pohlaví. U mužov je úmrtnosť dvojnásobná voči ženám v mestách a aj na vidieku. Rovnako v mužskej zložke je táto úmrtnosť vyššia na vidieku ako v mestách, čo však u žien neplatí.

Tretia skúmaná príčina smrti je externá príčina smrti. Vybrali sme túto príčinu smrti preto, lebo táto úmrtnosť nepatrí medzi stareckú úmrtnosť, ktorá je vekovo závislá a prejavuje sa vo vyšších vekoch, ale je tzv. úmrtnosť v pozadí a prejavuje sa v každom veku. Úmrtnosť na túto príčinu smrti je už veľmi nízka a ťažko sa analyzuje. Prejavuje sa podobne ako pre príčinu

smrti nádorové ochorenia. Prakticky je čase nemenná. U mužov je mierne vyššia na vidieku ako v mestách, ale nie významne. U žien je táto úmrtnosť prakticky rovnaká v mestách a aj na vidieku.

Obr. 6.25 a 6.26: Štandardizovaná miera úmrtnosti mužov a žien na vybrané príčiny smrti v mestách a na vidieku

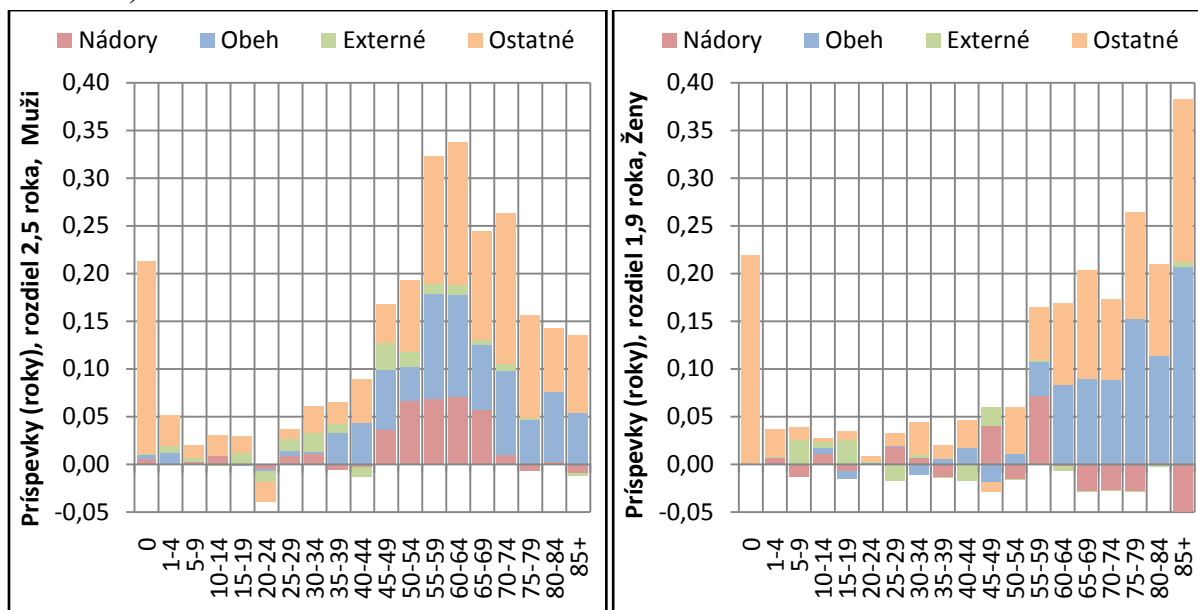

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Vývoj úmrtnosti na jednotlivé príčiny smrti vytvárajú rozdielny prejav dĺžky života v mestách a na vidieku. Ako sme ukázali stredná dĺžka života pri narodení v mestách je vyššia ako na vidieku. U mužov v roku 2019 bol rozdiel 2,5 roka v prospech miest. Podľa dekompozície tohto rozdielu (Arriaga 1984, Pollard 1988) na príspevky podľa príčin smrti a veku zisťujeme, že tento rozdiel vznikol hlavne dôsledku nižšej úmrtnosti na obehovú sústavu v mestách vo veku 35 a viac rokov, nižšou úmrtnosťou na nádorové ochorenia vo vekovej skupine 45 až 69 rokov. Aj príčiny smrti, označené ako ostatné, vyvolávali nárast tohto rozdielu prakticky v celej vekovej škále. Na druhej strane na znižovanie rozdielu prispeli úmrtia na externé príčiny smrti vo vekovej skupinách 20 až 24 a 40 až 44 rokov.

Rozdiel medzi strednou dĺžkou života žien pri narodení v mestách a na vidieku (1,9 roka) je hlavne dôsledkom nižšej úmrtnosti na obehovú sústavu v mestách vo vekoch od 55 a viac rokov. Podobne pôsobili aj príčiny smrti označené ako ostatné, prakticky na celej vekovej škále. Na nárast rozdielu prispeli aj nižšia úmrtnosť na nádorové ochorenia v mestách vo vekovej skupine 45 až 49 a 55 až 59 rokov. Treba však poukázať aj na to, že nižšia úmrtnosť na túto príčina smrti v obciach, hlavne vo vekoch 65 a viac rokov, znižovali rozdiel. Úmrtnosť na externé príčiny smrti prispievali pozitívne na nárast vo vekoch 5 až 24 a 45 až 49, pričom vo vekoch 25 až 29 a 40 až 44 prispievali negatívne.

Obr. 6.27 a 6.28: Dekompozícia rozdielov strednej dĺžky života pri narodení mužov, žien medzi mestami a vidiekom, rok 2019

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

6.3 Úmrtnosť vo veľkostných skupinách obcí

Úroveň úmrtnosti meraná strednou dĺžkou života pri narodení mužov, ukazuje vo všetkých veľkostných skupinách obcí rastúci trend a to v celom skúmanom období 2000 - 2019. Najnižší nárast bol v skupine obcí od 20 do 50 tis. obyvateľov, a to 4,53 roka a naopak najvyšší nárast (o viac ako 5,3 roka) v skupine od 10 do 20 tis. Podľa hodnoty strednej dĺžky života pri narodení v roku 2019 môžeme veľkostné skupiny obcí rozdeliť do troch častí. V prvej časti sú mestá s viac ako 10 tis. obyvateľmi, kde je stredná dĺžka života pri narodení najvyššia, pričom maximálnu hodnotu nachádzame v najväčších sídlach Slovenska, a to 76,23 roka. V druhej časti sú obce spadajúce do veľkostnej skupiny od 500 do 10 tis. obyvateľov, kde sa stredná dĺžka života pri narodení pohybovala na intervale 73,42 až 73,55 roka. Poslednú tretiu predstavovali najmenšie obce do 500 obyvateľov, kde sa stredná dĺžka života mužov pri narodení dostala len na úroveň približne 72,7 roka (obr. 6.29).

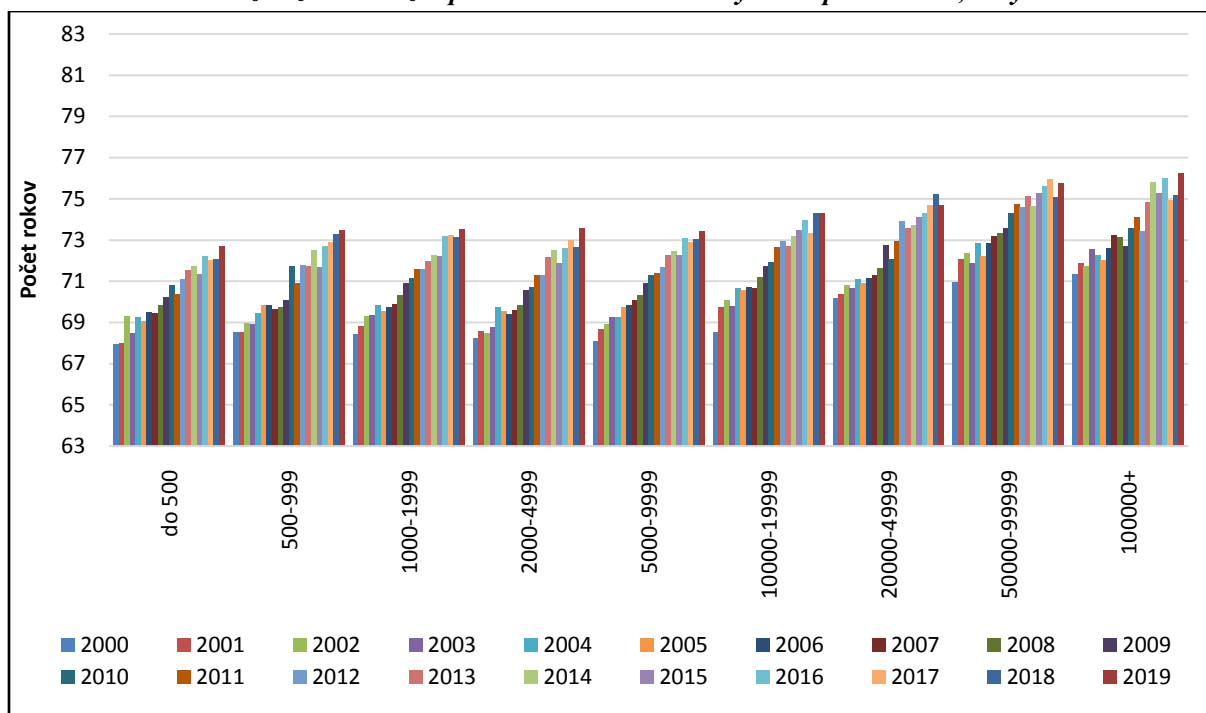
Vývoj strednej dĺžky života pri narodení u žien bol mierne odlišný. Hoci ukazovateľ je výrazne vyšší, jeho nárast v skúmanom období v jednotlivých skupinách bol podstatne menší ako u mužov. Najnižší nachádzame v najmenších obciach do 500 obyvateľov, a to 1,35 roka, kým najväčší v mestách s viac ako 100 tis. obyvateľmi, a to 3,95 roka. Celkovo podľa posledných údajov z roku 2019 boli najvyššie hodnoty strednej dĺžky života pri narodení v mestách s viac ako 20 tis. obyvateľmi. Maximálnu hodnotu, a to 82,04 roka, dosahovali mestské sídla od 50 do 100 tis. obyvateľov. Minimálnu úroveň strednej dĺžky života žien pri narodení nachádzame u najmenších obcí do 500 obyvateľov s 80,36 rokmi (obr. 6.30).

Tab. 6.4: Základné charakteristiky úmrtnosti vo veľkostných skupinách obcí

Ukazovateľ	2000	2005	2010	2015	2019	2000	2005	2010	2015	2019
	do 500 obyvateľov					500 - 999 obyvateľov				
Stredná dĺžka života pri narodení, muži	67,92	69,04	70,82	71,32	72,68	68,54	69,80	71,72	71,66	73,44
Stredná dĺžka života pri narodení, ženy	79,01	78,49	80,22	79,08	80,36	77,92	78,69	79,14	79,53	80,50
Stredná dĺžka života vo veku 65 rokov, muži	13,99	14,78	15,33	14,50	14,94	13,66	14,16	14,98	14,02	15,01
Stredná dĺžka života vo veku 65 rokov, ženy	18,90	18,60	19,39	18,30	19,25	17,74	18,02	18,58	18,46	19,23
Dojčenská úmrtnosť	9,98	10,24	3,22	5,15	4,80	9,12	9,15	6,48	6,32	6,10
ŠMÚ na nádorové ochorenia, muži	4,75	4,27	4,41	4,88	4,45	4,90	4,38	4,25	4,94	4,29
ŠMÚ na obehovú sústavu, muži	10,42	10,45	8,67	9,20	7,98	10,71	10,29	9,15	9,47	8,07
ŠMÚ na externé príčiny smrti, muži	1,34	1,29	1,32	1,10	1,08	1,10	1,20	0,97	1,17	0,88
ŠMÚ na nádorové ochorenia, ženy	2,03	1,85	1,80	2,14	2,00	2,04	2,00	2,00	2,45	2,00
ŠMÚ na obehovú sústavu, ženy	6,94	7,43	6,50	6,85	5,87	8,03	7,88	7,18	6,52	5,85
ŠMÚ na externé príčiny smrti, ženy	0,22	0,27	0,24	0,39	0,30	0,24	0,18	0,26	0,32	0,33
	1 000 - 1 999 obyvateľov					2 000 - 4 999 obyvateľov				
Stredná dĺžka života pri narodení, muži	68,43	69,51	71,16	72,21	73,49	68,23	69,55	70,68	71,87	73,55
Stredná dĺžka života pri narodení, ženy	77,66	78,77	79,34	79,56	80,53	76,96	77,89	79,08	79,43	80,42
Stredná dĺžka života vo veku 65 rokov, muži	13,19	13,35	14,16	14,42	15,44	12,83	13,34	14,12	14,43	15,44
Stredná dĺžka života vo veku 65 rokov, ženy	17,20	17,87	18,26	18,33	19,07	16,65	17,11	18,05	18,37	19,35
Dojčenská úmrtnosť	8,17	6,97	5,29	5,63	7,13	8,73	7,51	7,74	7,34	6,17
ŠMÚ na nádorové ochorenia, muži	4,95	4,99	4,40	4,68	4,29	5,15	4,74	4,57	4,89	4,02
ŠMÚ na obehovú sústavu, muži	11,42	11,05	10,14	9,19	7,97	12,41	11,66	10,05	8,89	7,70
ŠMÚ na externé príčiny smrti, muži	1,15	1,20	0,94	1,09	0,77	1,08	1,07	1,13	1,06	0,84
ŠMÚ na nádorové ochorenia, ženy	2,19	2,13	2,02	2,45	2,19	2,28	2,18	2,13	2,45	2,14
ŠMÚ na obehovú sústavu, ženy	8,56	7,82	7,29	6,69	5,99	9,11	8,66	7,40	6,49	5,51
ŠMÚ na externé príčiny smrti, ženy	0,28	0,26	0,26	0,34	0,29	0,32	0,30	0,24	0,33	0,27
	5 000 - 9 999 obyvateľov					10 000 - 19 999 obyvateľov				
Stredná dĺžka života pri narodení, muži	68,09	69,72	71,27	72,25	73,42	68,52	70,54	71,92	73,48	74,29
Stredná dĺžka života pri narodení, ženy	77,00	77,08	78,35	79,18	80,85	76,90	77,94	78,56	80,51	80,46
Stredná dĺžka života vo veku 65 rokov, muži	12,88	13,37	13,56	14,60	15,40	12,41	13,49	13,77	14,90	15,34
Stredná dĺžka života vo veku 65 rokov, ženy	16,26	16,86	17,19	18,45	19,10	15,85	16,62	17,58	18,47	18,93
Dojčenská úmrtnosť	8,17	7,02	7,51	6,93	7,15	7,68	6,84	6,56	3,25	4,64
ŠMÚ na nádorové ochorenia, muži	4,96	4,41	4,65	5,18	4,16	5,60	4,63	4,41	4,60	4,41
ŠMÚ na obehovú sústavu, muži	12,33	11,63	11,08	8,48	7,78	12,28	11,84	10,68	8,13	7,52
ŠMÚ na externé príčiny smrti, muži	1,41	1,25	1,11	1,06	0,90	1,18	1,03	0,91	0,98	0,71
ŠMÚ na nádorové ochorenia, ženy	2,59	2,32	2,31	2,41	2,23	2,77	2,32	2,30	2,36	2,40
ŠMÚ na obehovú sústavu, ženy	9,28	8,97	8,18	6,44	5,53	10,14	9,34	7,72	6,20	5,47
ŠMÚ na externé príčiny smrti, ženy	0,36	0,25	0,32	0,39	0,31	0,28	0,29	0,31	0,31	0,26
	20 000 - 49 999 obyvateľov					50 000 - 99 999 obyvateľov				
Stredná dĺžka života pri narodení, muži	70,15	70,90	72,06	74,07	74,68	70,95	72,20	74,27	75,26	75,76
Stredná dĺžka života pri narodení, ženy	77,51	77,75	79,21	80,40	81,43	78,45	79,39	80,85	81,49	82,04
Stredná dĺžka života vo veku 65 rokov, muži	12,84	13,48	14,10	15,31	15,75	13,71	14,14	15,12	16,03	16,45
Stredná dĺžka života vo veku 65 rokov, ženy	16,43	16,91	17,49	18,81	19,60	17,38	18,09	19,18	19,41	20,12
Dojčenská úmrtnosť	8,04	6,63	5,54	4,93	3,69	9,83	4,86	3,69	2,85	2,73
ŠMÚ na nádorové ochorenia, muži	5,17	4,63	4,56	4,29	4,01	5,07	4,60	4,10	4,07	3,84
ŠMÚ na obehovú sústavu, muži	12,48	11,53	10,40	7,99	7,41	10,92	10,33	8,82	7,44	6,37
ŠMÚ na externé príčiny smrti, muži	1,02	0,98	1,06	0,97	0,83	1,09	0,98	0,88	0,81	0,83
ŠMÚ na nádorové ochorenia, ženy	2,65	2,46	2,32	2,40	2,11	2,45	2,36	2,18	2,33	2,29
ŠMÚ na obehovú sústavu, ženy	9,32	9,07	7,86	6,14	5,16	7,99	7,44	5,93	5,37	4,72
ŠMÚ na externé príčiny smrti, ženy	0,25	0,33	0,27	0,37	0,34	0,32	0,26	0,24	0,29	0,23
	100 000+ obyvateľov									
Stredná dĺžka života pri narodení, muži	71,30	72,00	73,56	75,26	76,23					
Stredná dĺžka života pri narodení, ženy	78,03	79,18	80,08	81,17	82,00					
Stredná dĺžka života vo veku 65 rokov, muži	13,81	14,51	15,12	16,34	16,53					
Stredná dĺžka života vo veku 65 rokov, ženy	16,92	17,94	18,43	19,35	20,25					
Dojčenská úmrtnosť	7,96	7,05	4,21	2,92	3,00					
ŠMÚ na nádorové ochorenia, muži	4,80	4,47	4,18	3,79	3,73					
ŠMÚ na obehovú sústavu, muži	10,29	9,71	8,32	6,79	6,34					
ŠMÚ na externé príčiny smrti, muži	1,08	1,10	0,90	0,90	0,79					
ŠMÚ na nádorové ochorenia, ženy	2,99	2,41	2,40	2,35	2,19					
ŠMÚ na obehovú sústavu, ženy	7,84	7,39	6,17	5,33	4,70					
ŠMÚ na externé príčiny smrti, ženy	0,32	0,32	0,32	0,33	0,28					

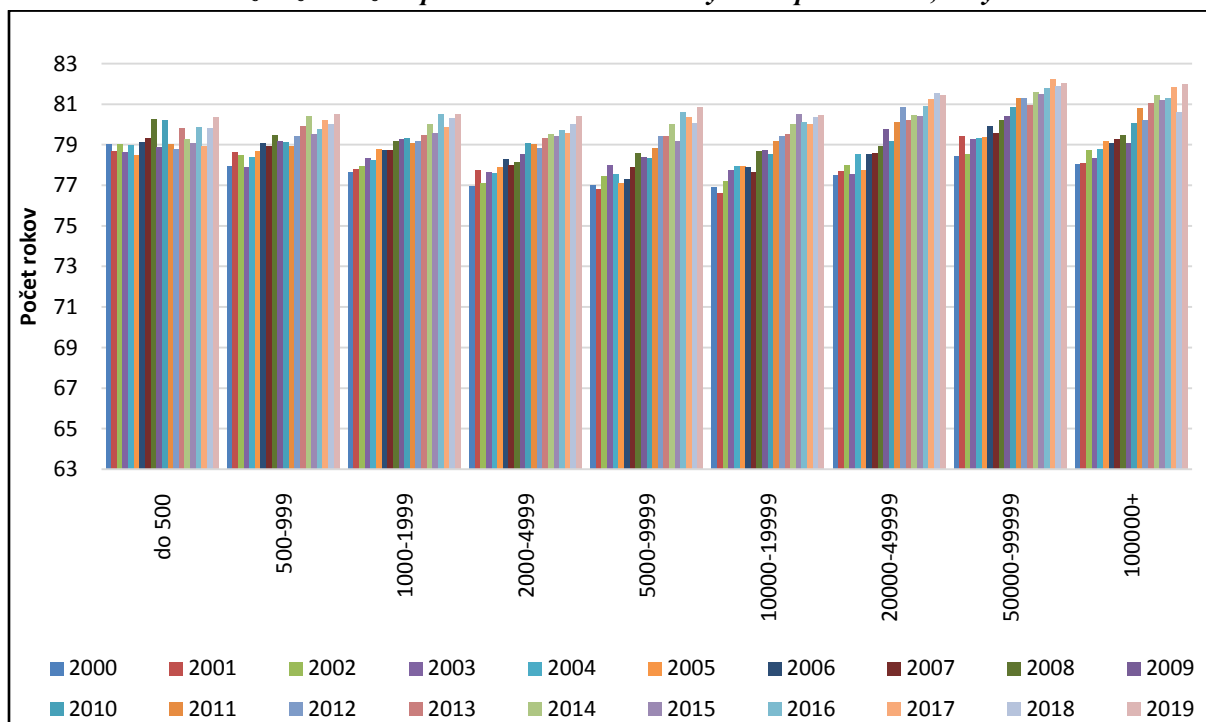
Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Obr. 6.29: Stredná dĺžka života mužov pri narodení vo veľkostných skupinách obcí, roky 2000-2019

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Obr. 6.30: Stredná dĺžka života žien pri narodení vo veľkostných skupinách obcí, roky 2000-2019

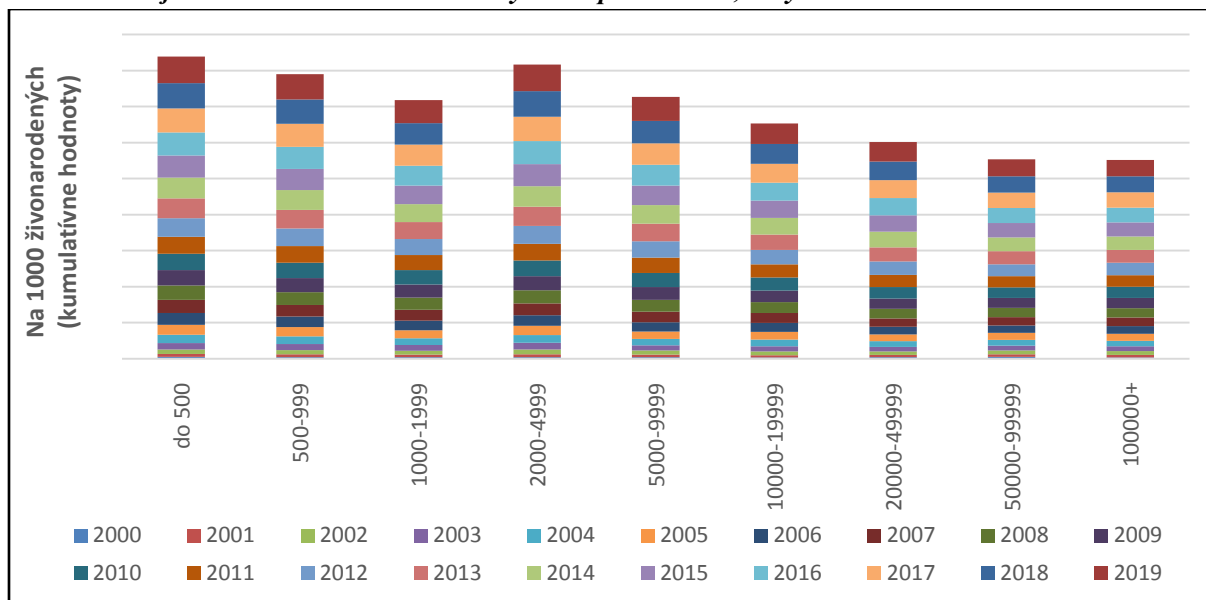

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Úmrtnosť v prvom roku života vo veľkostných skupinách obcí, meraná dojčenskou úmrtnosťou, vykazuje vysokú variabilitu. Je to dôsledok malej početnosti udalostí súvisiace s ňou. Malá zmena počtu zomrelých a živonarodených, môže vyvolať veľkú zmenu ukazovateľa. Takže určiť trendy nárastu alebo poklesu je obťažné a výsledok by bol zaťažený veľkou chybou. Znížiť vplyv týchto chýb je možné priemerovaním, alebo kumulovaním

ukazovateľov. Kumulácia dojčenskej úmrtnosti cez všetky roky nám ukáže, kde je ukazovateľ najnižší a kde najvyšší. Najvyššia dojčenská úmrtnosť sa ukázala vo veľkostnej skupine obcí s 2000 až 4999 obyvateľmi. Najnižšia bola v najväčších mestách Slovenska. Ostatné vekové skupiny môžeme zoradiť tak, že obce s menším počtom obyvateľov majú vyššiu dojčenskú úmrtnosť a obce s väčším počtom nižšiu.

Obr. 6.31: Dojčenská úmrtnosť vo veľkostných skupinách obcí, roky 2000-2019

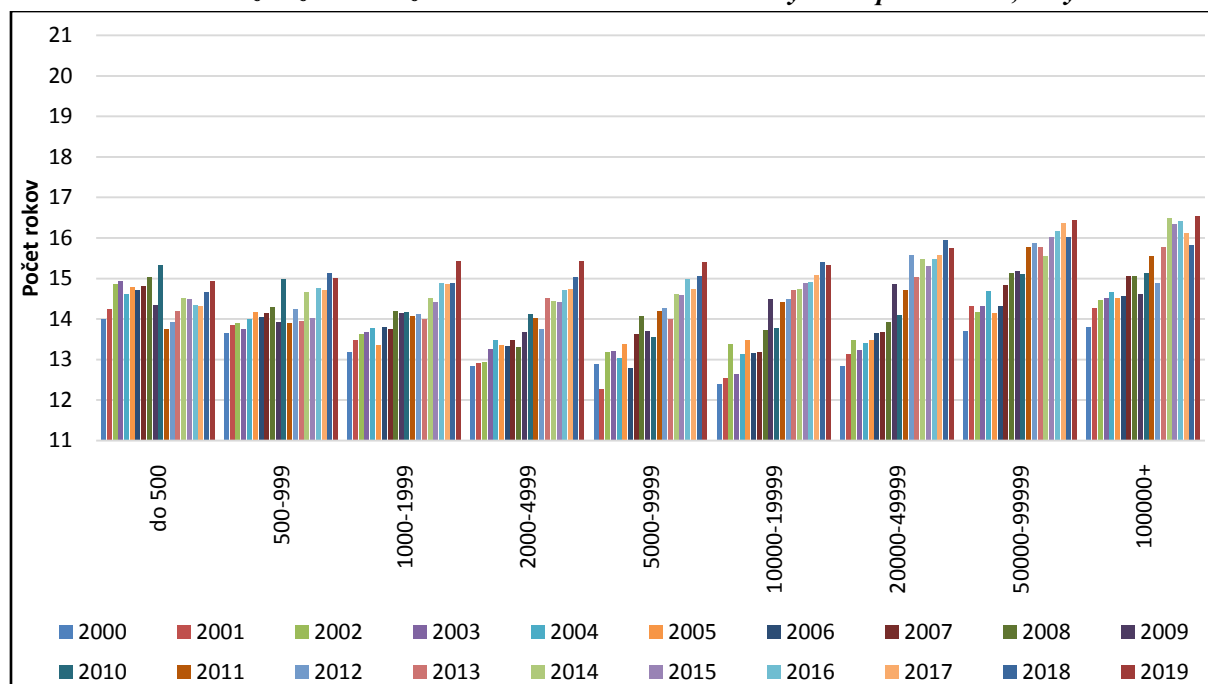

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Úmrtnosť vo vyšších vekoch môžeme charakterizovať ukazovateľom stredná dĺžka života vo veku 65 rokov. Vo všeobecnosti je zrejmé, že jej hodnota u mužov vo všetkých veľkostných skupinách obcí v čase narastá. Výnimku tvoria len najmenšie obce s menej ako 500 obyvateľmi, kde sa nedá jednoznačne hovoriť o rastúcom trend v celom sledovanom období (obr. 6.32). Ukazovateľ v tejto skupine v roku 2011 extrémne klesol (o 1,6 roka). V nasledujúcich rokoch však pokračoval rastúci trend. Obdobný vývoj sledujeme aj v obciach s počtom obyvateľov od 500 do 1000 osôb. V roku 2011 tento ukazovateľ klesol o 1,1 roka. Jednoznačne najvyššiu hodnotu v súčasnosti dosahujú najväčšie mestá, keď potenciálny počet práve 65-ročných mužov sa dostal nad hranicu 16,5 roka. Najnižšiu hodnotu nachádzame v najmenších obciach, kde daný indikátor nedosahuje ani 15 rokov (obr. 6.32). V ostatných skupinách môžeme identifikovať určitý pozitívny veľkostný gradient, keď s rastúcim počtom obyvateľov rastie aj hodnota strednej dĺžky života mužov vo veku 65 rokov.

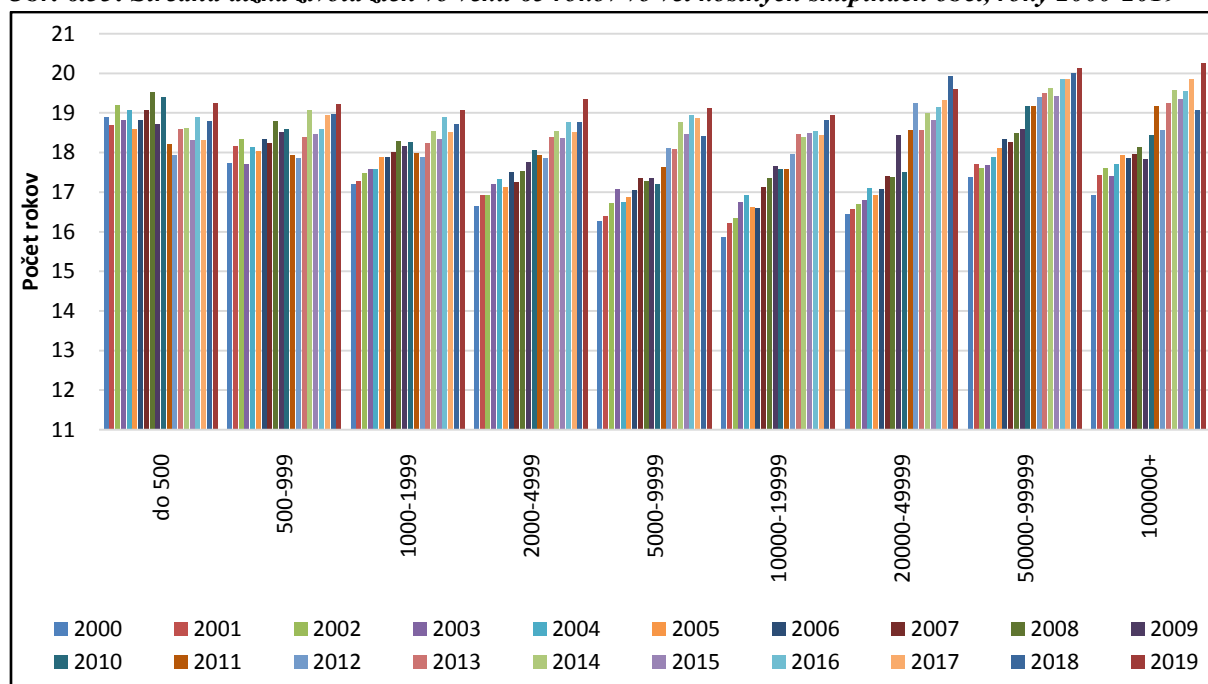
Stredné dĺžky života vo veku 65 rokov u žien prevyšujú hodnoty u mužov v priemere o 4 roky. Vývojové trendy sú však podobné (obr. 6.33). Hodnoty v skupinách v čase narastajú, výnimkou sú najmenšie dve veľkostné skupiny obcí (do 500, 500 – 999 obyvateľov), kde sa skôr prejavuje stagnácia. V roku 2019 najnižšiu hodnotu (18,9 roka) tohto ukazovateľa nachádzame v obciach s počtom obyvateľov od 10 do 20 tis (obr. 6.33). Len o približne pol roka vyššiu strednú dĺžku života vo veku 65 rokov dosahovali ženy žijúce v obciach do 10 tis. obyvateľov. Najvyššie hodnoty môžeme identifikovať v najväčších mestách: 20,25 roka v mestách so 100+ tis. obyvateľmi, 20,12 roku v mestách od 50 do 100 tis. obyvateľmi a 19,6 roku v mestách od 20 do 50 tis. obyvateľmi.

Obr. 6.32: Stredná dĺžka života mužov vo veku 65 rokov vo veľkostných skupinách obcí, roky 2000-2019

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Obr. 6.33: Stredná dĺžka života žien vo veku 65 rokov vo veľkostných skupinách obcí, roky 2000-2019

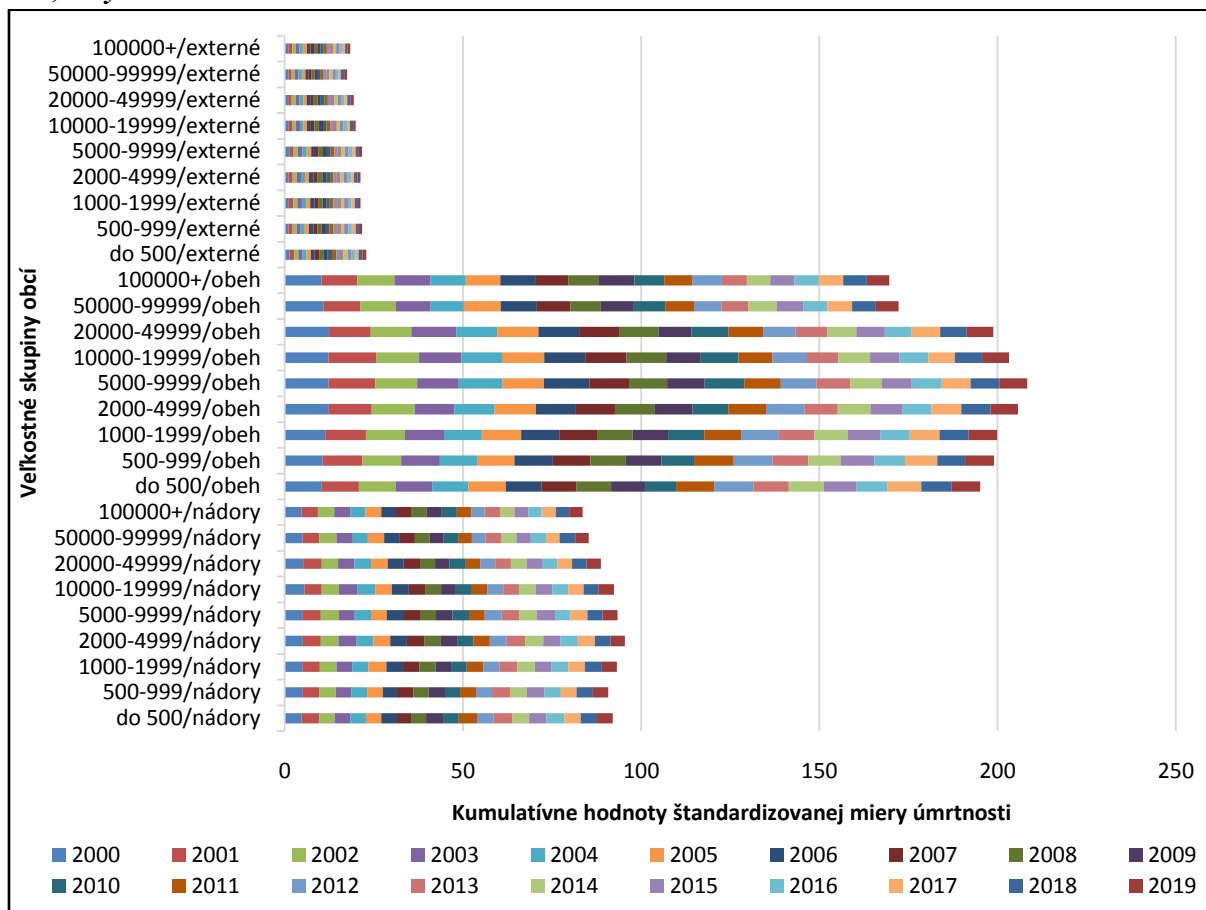

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Základná charakteristika úmrtnosti vo veľkostných skupinách obcí podľa príčin smrti meraná štandardizovanou mierou vyjadruje všeobecne nadradenosť úmrtnosti na choroby obehovej sústavy nad ostatnými chorobami aj u mužov a aj u žien. Nasleduje úmrtnosť na nádorové ochorenie, ktorá je u mužov intenzívnejšia. Úmrtnosť na externé príčiny smrti dosahuje veľmi nízku úroveň. Úmrtnosť na choroby obehovej sústavy u mužov bola najvyššia v skupine obcí s počtom obyvateľov od 5 do 10 tis. nasledovaná obcami s 2 až 5 tis. a 10 až 20 tis.

obyvateľmi. Najnižšia bola v dvoch najväčších veľkostných skupinách (obr. 6.34). V mestách s viac ako 100 tis. obyvateľmi to nie je prekvapivé, lebo značnú časť skupiny tvoria bratislavské mestské časti, kde táto úmrtnosť je nízka. Dokazuje to aj analýza oblasti Bratislavský kraj v prechádzajúcej časti.

Obr. 6.34: Štandardizovaná miera úmrtnosti mužov na vybrané príčiny smrti vo veľkostných skupinách obcí, roky 2000-2019

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

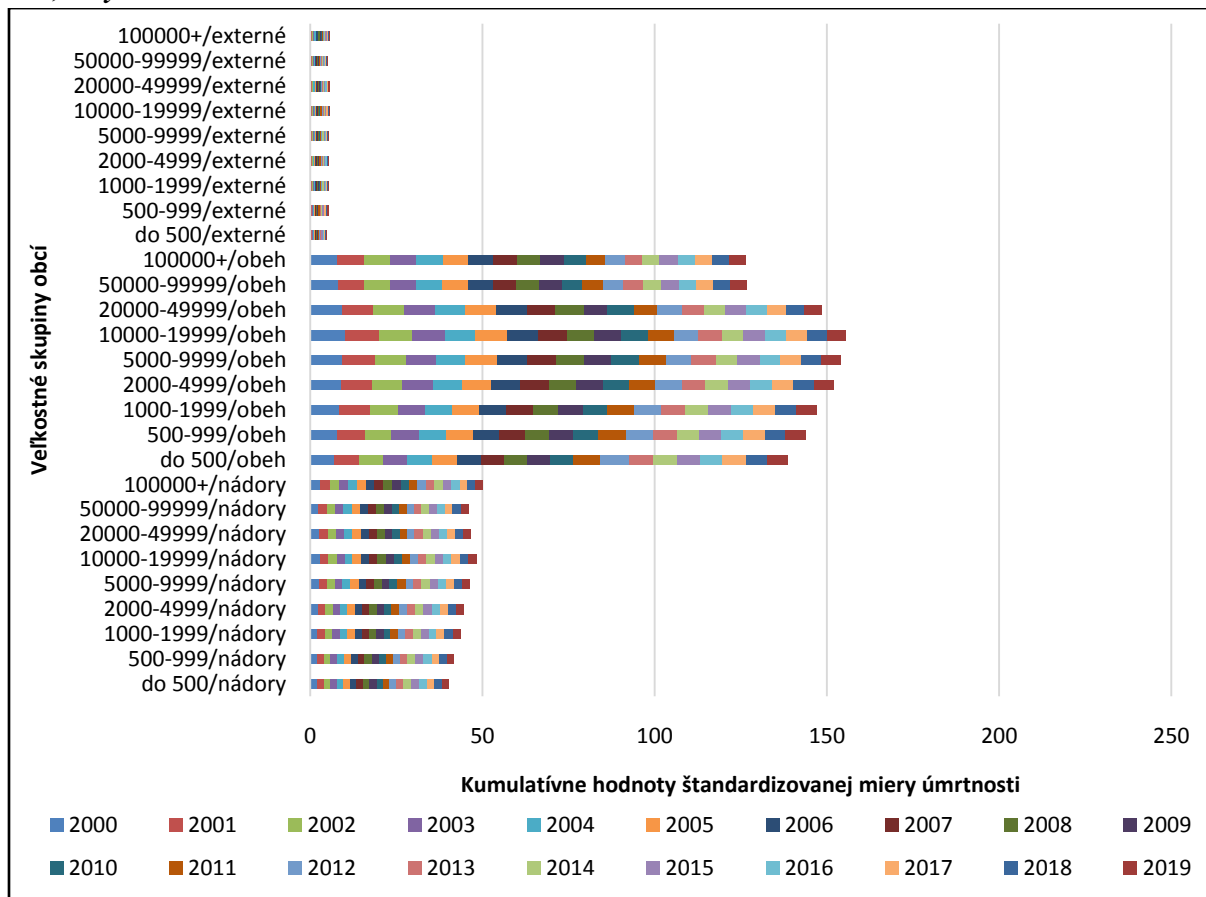
Úmrtnosť na nádorové ochorenia mužov sa ukazovala najvyššia v obciach s 2 až 5 tis. obyvateľmi a opäťovne najnižšia v najväčších mestách Slovenska (obr. 6.34). Úmrtnosť na externé príčiny smrti bola najvyššia v skupine obcí do 500 obyvateľov a najnižšia v mestách od 50 do 100 tis. obyvateľov (obr. 6.34).

Úmrtnosť na príčiny smrti u žien ukazovala väčšinou podobne črty ako u mužov. Choroby na obehovú sústavu vyvolali najvyššiu úmrtnosť v skupine s 10 až 20 tis. obyvateľmi nasledovanej obcami s 2 až 10 tis. Najnižšiu nachádzame v najväčších dvoch veľkostných skupinách obcí (obr. 6.35). Úmrtnosť na nádorové ochorenia však ponúkala odlišný obraz ako u mužov. Najvyššia bola v najväčších mestách a následne v obciach s 10 až 20 tis. obyvateľmi. Najnižšia bola v dvoch najmenších veľkostných skupinách obcí (obr. 6.35). Úmrtnosť na externé príčiny smrti boli vo všeobecnosti na veľmi nízkej úrovni vo všetkých skupinách obcí (obr. 6.35), a tak poradie intenzity je prakticky nemožné určiť.

Identifikované rozdiely v úmrtnostných pomeroch medzi veľkostnými skupinami obcí sú výsledkom vzájomného pôsobenia jednotlivých úmrtí podľa príčin smrti a vekových skupín,

kde sa realizovali. Je možné ich analyzovať dekompozíciou rozdielu strednej dĺžky života pri narodení medzi jednotlivými veľkostnými skupinami obcí. Ak by sme to chceli realizovať medzi všetkými vzájomnými dvojicami veľkostných skupín, museli by sme vykonať 36 dekompozícií pre mužov a rovnaký počet aj pre ženy. Vzhľadom na tak veľkú početnosť sme konštruovali dekompozície len pre susedné veľkostné skupiny, a to pre rok 2019.

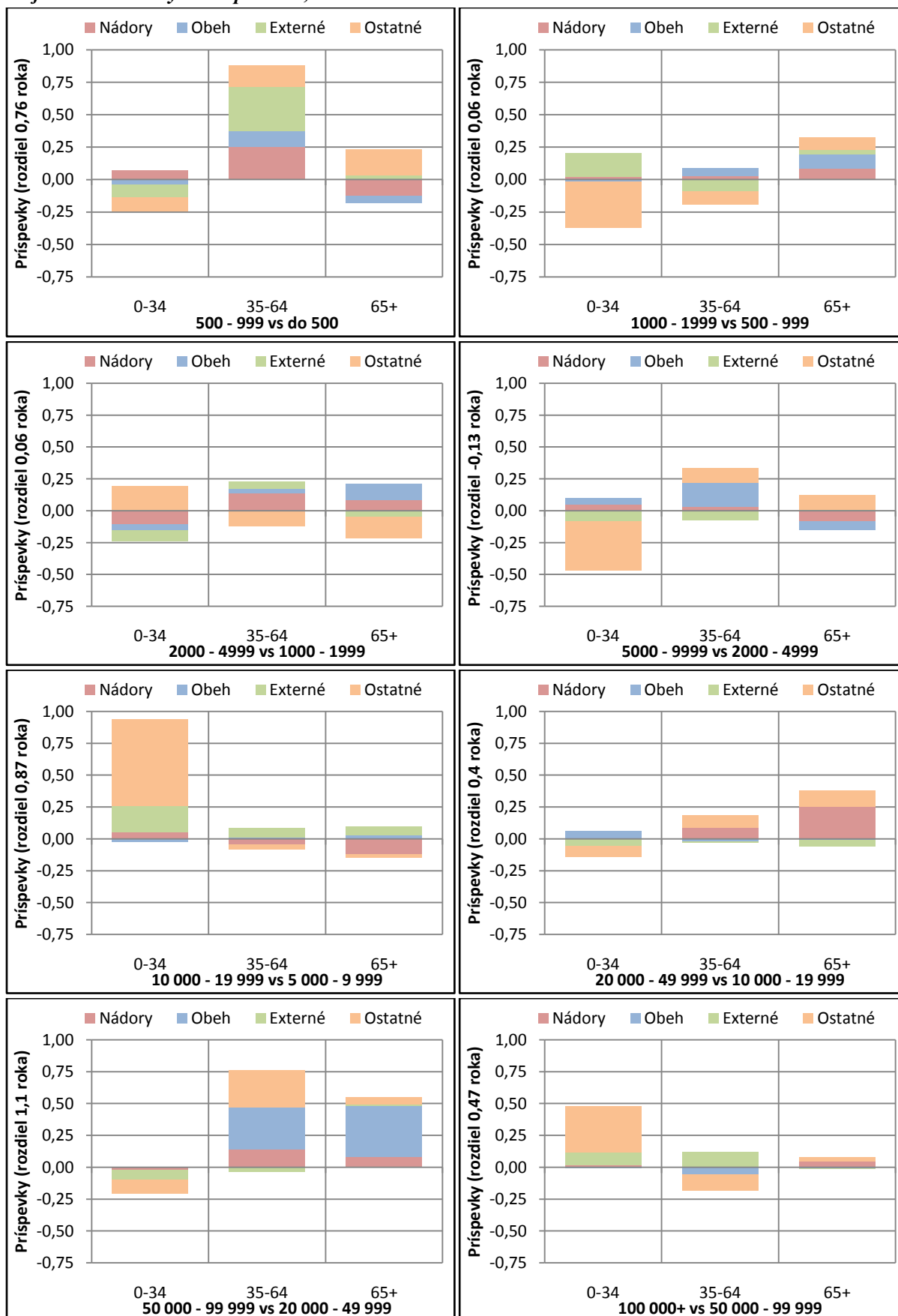
Obr. 6.35: Štandardizovaná miera úmrtnosti žien na vybrané príčiny smrti vo veľkostných skupinách obcí, roky 2000-2019

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

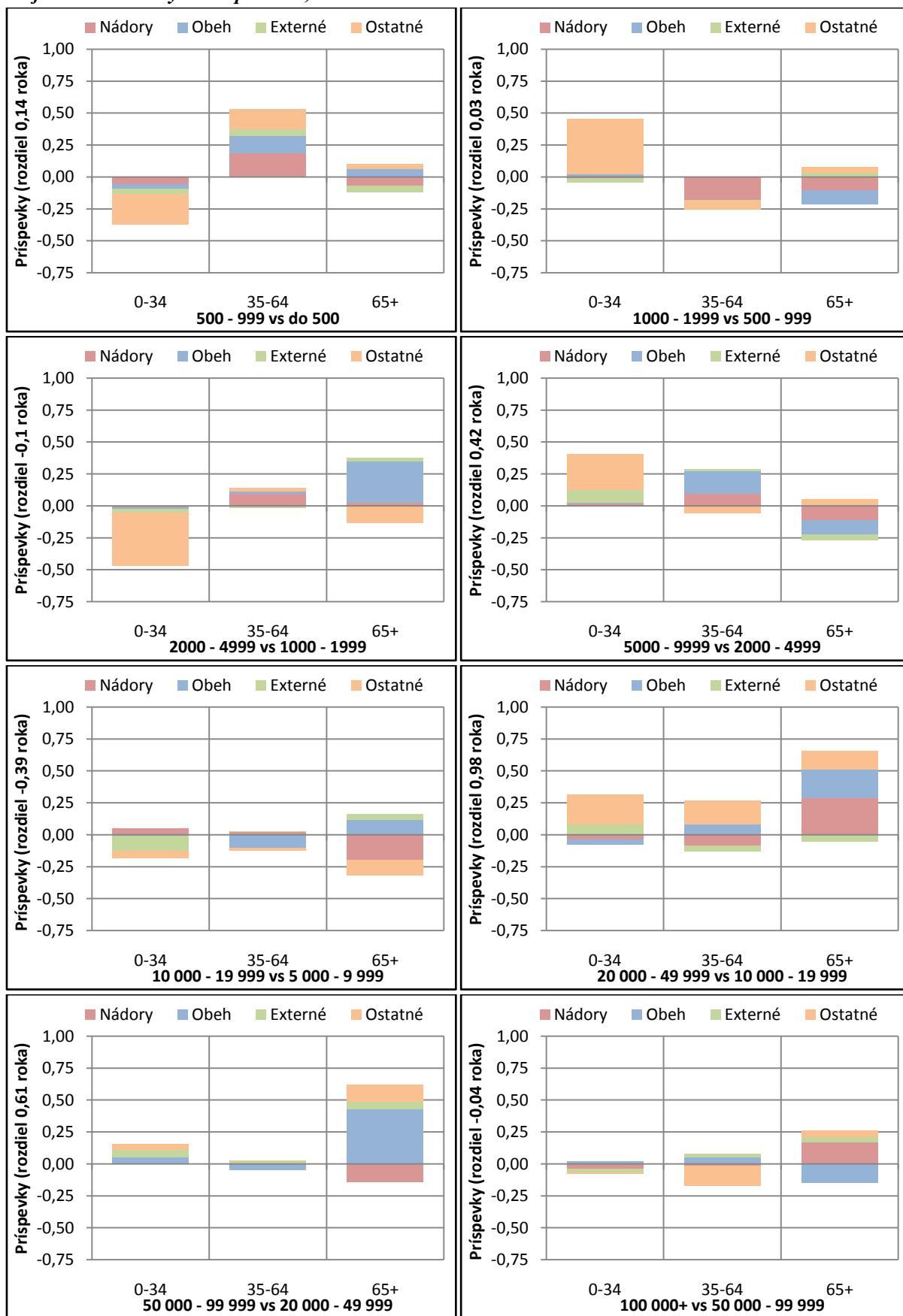
Rozdiel strednej dĺžky života pri narodení u mužov medzi veľkostnými skupinami obcí do 500 a s 500 – 999 obyvateľmi bol 0,76 roka v prospech druhej menovanej skupiny. Tento rozdiel vznikol v dôsledku nižšej úmrtnosti na všetky príčiny smrti vo vekoch 35 až 64 rokov (obr. 6.36). Medzi skupinami s 500–999 a 1000–1999 obyvateľmi je zanedbateľný nárast, a to 0,06 roka. Je to hlavne dôsledok nízkej úmrtnosti na ostatné nešpecifikované príčiny smrti vo vekoch 0 až 34 rokov v prvej menovanej skupine a na druhej strane dôsledok nižšej úmrtnosti na externé príčiny smrti v tých istých vekoch v druhej skupine. K nárastu prispela aj nižšia úmrtnosť na všetky príčiny smrti vo vekoch nad 64 rokov v skupine s 1000–1999 obyvateľmi. U mužov medzi skupinami s 1000–1999 a 2000–4999 obyvateľmi je tiež zanedbateľný nárast. Je to dôsledkom vyrovnanosti úmrtnostných pomerov medzi týmito skupinami. Zvláštna situácia nastala medzi skupinami 2000–4999 a 5000–9999 obyvateľmi, kde veľkostná skupina s nižším počtom obyvateľov v obciach má väčšiu strednú dĺžku života pri narodení.

Obr. 6.36-6.43: Dekompozícia rozdielov stredných dĺžok života pri narodení mužov medzi vybranými dvojicami veľkostných skupín obcí, rok 2019

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Obr. 6.44-6.51: Dekompozícia rozdielov stredných dĺžok života pri narodení žien medzi vybranými dvojicami veľkostných skupín obcí, rok 2019

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Zapríčinila to vyššia úmrtnosť na ostatné nešpecifikované choroby v obciach s 5000–9999 obyvateľmi. Medzi skupinami 5000–9999 a 10000–19999 bol rozdiel stredných dĺžok života pri narodení dosť veľký, a to 0,87 roka. Išlo o výsledok vyššej úmrtnosti na ostatné nešpecifikované choroby a na externé príčiny smrti vo vekoch 0 až 35 v prvej menovanej skupine. Medzi skupinami 10000–19999 a 20000–49999 bol rozdiel 0,4 roka. Prispela k tomu vyššia úmrtnosť na nádorové ochorenia 65 a viac ročných v skupine obcí s 10 až 20 tis. obyvateľmi. Medzi skupinami 20000–49999 a 50000–99999 bol najväčší rozdiel strednej dĺžky života pri narodení, keď prekračoval hodnotu jedného roka. Bol to hlavne výsledok vyššej úmrtnosti na obehovú sústavu vo vekoch 35 a viac rokov v skupine 20000–49999. Posledná dvojica vykazovala rozdiel ukazovateľa 0,47 roka v prospech najväčších miest so 100 a viac tis. obyvateľmi. Bol to výsledok vyššej úmrtnosti na ostatné nešpecifikované príčiny smrti vo veku do 35 rokov v skupine miest s 50 až 100 tis. obyvateľmi.

Dekompozícia rozdielu strednej dĺžky života pri narodení žien medzi obcami do 500 a s 500–999 obyvateľmi na úrovni 0,14 roka ukázala, že tento je podmienený najmä nižšou úmrtnosťou druhej skupiny obcí vo vekoch 35 až 64. Rozdiel by mohol byť ešte väčší nebyť nižšej úmrtnosti na ostatné nešpecifikované príčiny smrti v najmenších obciach vo vekoch do 35 rokov. Zanedbateľný rozdiel (0,03 roka) medzi skupinami 500–999 a 1000–1999 je výsledkom vyváženosti vplyvu úmrtnosti na ostatné nešpecifikované príčiny smrti vo vekoch do 35 rokov a úmrtnosti na obehovú sústavu, nádorové ochorenia a na externé príčiny smrti vo veku 35+ rokov. Záporný rozdiel strednej dĺžky života medzi skupinami 1000–1999 a 2000–4999 je dôsledkom nižšej úmrtnosti na ostatné nešpecifikované príčiny smrti v skupine obcí s menším počtom obyvateľov. Tento negatívny rozdiel mohol byť vyšší, keby nebol vyvážený nižšou úmrtnosťou na obehovú sústavu vo vekoch 65+ rokov vo väčšej skupine. Rozdiel strednej dĺžky života žien pri narodení medzi skupinami 2000–4999 a 5000–9999 bol 0,42 roka. Išlo o výsledok vplyvu nižšej úmrtnosti vo vekoch do 65 rokov vo väčších obciach a nižšej úmrtnosti vo vekoch 65+ rokov v obciach s nižším počtom obyvateľov. Pri porovnaní skupín s 5000–9999 a 10000–19999 obyvateľmi sa rozdiel strednej dĺžky života žien pri narodení pohyboval na úrovni takmer 0,4 roka. Prispela k tomu nižšia úmrtnosť na externé príčiny smrti vo vekoch do 35 rokov, nižšia úmrtnosť na obehovú sústavu vo vekoch 35 až 64 a nižšia úmrtnosť na nádorové ochorenie vo vekoch 65+ rokov v menších obciach.

Nárast rozdielu medzi skupinami 10000–19999 a 20000–49999 na hodnotu 0,98 roka je výsledkom nižšej úmrtnosti na ostatné nešpecifikované príčiny smrti vo všetkých vekoch v druhej skupine. Prispela k tomu aj nižšia úmrtnosť na nádory a na obehovú sústavu vo vekoch 65+ rokov. Rozdiel 0,61 roka medzi skupinami 20000–49999 a 50000–99999 je hlavne dôsledkom nižšej úmrtnosti na obehovú sústavu vo vekoch 65+ rokov. Rozdiel strednej dĺžky života pri narodení žien medzi dvomi najväčšími skupinami obcí bol len -0,04 roka.

7. Migrácia

Migrácia obyvateľstva je základnou formou priestorového pohybu, mobility obyvateľstva. Predstavuje horizontálne presuny obyvateľov naprieč sídlami, regiónmi či krajinami. Existuje viacero definícií migrácie, a jej chápanie a definovanie je značne komplikované. Na rozdiel od procesov prirodzeného pohybu, kde sú demografické udalosti (pôrod, úmrtie či rozvod) jednoznačne definované, je migrant ako nositeľ demografickej udalosti – migrácie, chápaný rôzne. V zásade znamená migrácia dlhodobú zmenu miesta bývania, alebo presun na iné miesto (v rámci regiónu, krajiny, medzinárodne) s cieľom usadiť sa na dlhšie obdobie. Toto je zásadný rozdiel oproti pravidelným pohybom, medzi ktoré patrí predovšetkým denná dochádzka za prácou, často aj na väčšiu vzdialenosť, a často aj cez hranice štátu („pendleri“). Pracovne podmienenú migráciu s pravidelným návratom do miesta trvalého pobytu (raz za týždeň, či raz za dva týždne a pod.) jednoznačne zaraďujeme do migrácie, hoci pri nej často nedochádza k oficiálnemu „administratívnomu aktu“, to jest nahláseniu zmeny trvalého pobytu. Tento problém sa týka predovšetkým zahraničnej migrácie, ale alternatívne dáta napríklad od mobilných operátorov indikujú, že ide aj problém v rámci vnútornej migrácie za prácou (jednak v rámci suburbánnych zón miest, jednak čo sa týka pracovne podmienených migrácií na väčšiu vzdialenosť). Zároveň práca „na týždňovky“ je zmena, kde je nutné rozlišovať, že ide o dlhodobý „stav“ prítomnosti na inom, ako oficiálnom mieste trvalého pobytu. Ak by bola realizovaná zmena trvalého pobytu hneď po presťahovaní (napríklad prihlásenie na adresu miestneho či obecného úradu), presťahovanie by v danom roku jednorazovo bolo započítané do migračnej bilancie, a obyvateľ by nevstúpil do odhadu dlhodobu prítomných obyvateľov bez trvalého pobytu. V prípade, že zmena trvalého pobytu realizovaná nie je, vstupuje iba do odhadu počtu prítomných, hoci zároveň ide o neoficiálneho migranta z pohľadu širšieho chápania migrácie.

Problémom pri meraní a analýze migrácie nie je iba jej rôzne chápanie, ale aj nepresná údajová báza. Za jednoznačný (aj v tomto texte využívaný) prístup sa považuje analýza zmien trvalého pobytu, avšak tento prístup má samozrejme aj svoje nedostatky, vyplývajúce z vyššie uvedeného. Alternatívne prístupy majú tiež svoje nedostatky, preto ako najideálnejšia sa javí kombinácia týchto prístupov, hoci využitie mobilných údajov považujeme ako vhodnejšiu alternatívu skôr pri meraní pravidelných pohybov. Ak chápeme migráciu ako jednorazovú zmenu miesta bydliska, údaje z evidencie obyvateľstva sú absolútne nenahraditeľné, a môžeme prostredníctvom nich skúmať vývoj ročných ukazovateľov v čase a priestore. Migrácia môže byť vyjadrená aj ako „stock“ – to znamená počet obyvateľov, ktorí sa nachádzajú, žijú inde ako je krajina ich narodenia (prístup často využívaný v skúmaní medzinárodnej migrácie). Analogický prístup sa dá aplikovať aj v rámci Slovenskej republiky, ako suma obyvateľov s rozdielnym miestom trvalého pobytu a obvyklého pobytu, avšak tento prístup je iba doplnkový, nedá sa zisťovať každoročne, iba v cenzoach. Kombinovaný by mal byť údajmi z ďalších administratívnych zdrojov, niektoré z nich umožňujú analýzy aj na ročnej báze (napríklad Harvan a kol. 2019). Čo sa týka zahraničnej

migrácie, možno využiť dáta z registrácie resp. deregistrácie z/do systému zdravotného poistenia (Haluš a kol. 2017). Podobné prístupy prinášajú žiaduci doplnkový pohľad, avšak majú aj ďalšie obmedzenia.

Napriek tomu, že evidencia zmien trvalého pobytu kvôli nenahlasovaniu zmien trvalého pobytu, má isté nedostatky, predstavuje jednoznačne najkomplexnejší, ucelený, dlhodobý a až na výnimky relatívne v čase, i metodicky, konzistentný súbor údajov. V prípade demogeografických analýz, napríklad pri analýze vekovej štruktúry migrantov, vzdelanostnej štruktúry, vzdialeností ktoré migrácie prekonávajú, ide o úplne nenahraditeľný zdroj údajov o migrácii. Samozrejme, obmedzenia z hľadiska presnosti je nevyhnutné brať do úvahy pri vyhodnocovaní dát a explanačii zistených skutočností.

Zahraničná aj vnútorná migrácia Slovenskej republiky bola predmetom záujmu stoviek štúdií autorov z domácej proveniencie i zo zahraničia. Nie je cieľom tejto kapitoly podať ich komplexný prehľad, na niektoré z nich sú však odvolávky nižšie v texte empirickej analýzy. Ak by mali byť zhrnuté skutočne tie najvýznamnejšie, kardinálne črty (a najvýraznejšie) zmeny migrácie v období po roku 2000 na národnej úrovni, boli by to nasledovné:

V oblasti zahraničnej migrácie:

1. Nestabilita počtov oficiálne prisťahovaných jednoznačne podmienená geopolitickými a sociálno – ekonomickými faktormi (vstup do EÚ, hospodárska kríza a rast, a ďalšie).
2. Po kríze výrazne rastúci počet cudzincov pracujúcich v SR, a to jednak z krajín EHP, jednak krajín mimo EHP. Hodnoty v posledných rokoch sú oproti začiatku milénia podstatne vyššie, po vstupe do EÚ pracovali v SR rádovo tisíce cudzincov, zatiaľ čo v roku 2019 hodnota atakovala hranicu 80 tisíc osôb.
3. Napriek výraznému nárastu, ešte stále v porovnaní s viacerými krajinami Západnej Európy je podiel pracujúcich cudzincov veľmi nízky, a Slovensko je stále väčším „vývozcom“ pracovnej sily.
4. Pretrvávajú výrazné regionálne odlišnosti medzi regiónmi z hľadiska prihlasovania na trvalý pobyt v prípade cudzích štátnych príslušníkov i z hľadiska samotného zamestnávania cudzincov, hoci prílev zahraničných investícií aj mimo Bratislavského regiónu a regiónu Západného Slovenska čiastočne tieto nerovnomernosti znížil. Stále však napríklad z občanov tretích krajín s povolením na zamestnanie polovica bola v poslednom období alokovaná v Bratislavskom a Trnavskom kraji, a naopak, v krajoch Banskobystrickom, Prešovskom a Košickom spolu iba zhruba desatina.
5. Emigrácia je podhodnotená, a Slovensko bolo v posledných dvoch dekádach pravdepodobne každý rok migračne stratovou krajinou (Divinský 2004; Jurčová a Pilinská 2014) aj v období najvyšších hodnôt migračného salda pred hospodárskou krízou. Hospodárska kríza zastavila dočasne prílev zahraničných migrantov, na druhej strane dočasne zvýšila počet návratových migrantov (občanov zo SR) z krajín Západnej Európy.
6. Česká republika je dlhodobo najvýznamnejším migračným partnerom Slovenska z pohľadu prisťahovania i vystaňovania, hoci poradie na ostatných priečkach zaznamenalo v priebehu dvoch dekád výrazné zmeny.

V oblasti vnútornej migrácie:

1. Po znížení objemu vnútornej migrácie od roku 1989, dochádza od roku 2000 k opätovnému, pozvoľnému nárastu intenzity vnútorného sťahovania, ktoré sa v posledných rokoch zvýšilo až nad hodnotu 90 tisíc vnútorných presťahovaní ročne. Stále však ide o nižšie hodnoty v porovnaní s maximami v socialistickej ére.
2. Po roku 2000 do charakteru vnútornej migrácie výrazne vstúpila rezidenčná suburbanizácia, ako v podstate úplne nový fenomén. Namezoregionálnej úrovni tak koncentráciu (urbanizáciu) nahradila dekoncentrácia.
3. Zvyšuje sa vzdialenosť, ktorú migranti prekonajú, stúpa počet migrácií na väčšiu vzdialenosť, medzikrajských migrácií (Šprocha a kol. 2019a). Gradient migrácie je vo väčšej miere „východno-západný“, zvyšuje sa efektívnosť migrácie spôsobujúca väčšiu redistribúciu obyvateľstva.
4. Mení sa veková a vzdelanostná štruktúra migrantov, čiastočne aj v súvislosti so zmenou vekovej a vzdelanostnej štruktúry populácie (Kakaš a Bleha 2017).

7.1. Migrácia oblastí

Tab. 7.1: Základné charakteristiky migrácie v oblastiach Slovenska

Ukazovateľ	2000	2005	2010	2015	2019
<i>Bratislavský kraj</i>					
migračné saldo zahraničné sťahovanie (na 1000 obyvateľov)	0,67	1,26	1,41	1,75	1,41
migračné saldo - vnútorné sťahovanie (na 1000 obyvateľov)	0,97	3,08	5,57	8,05	10,46
objem vnútornej migrácie (na 1000 obyvateľov)	13,50	17,47	18,61	19,47	21,55
podiel VŠ vzdelaných z počtu vysťahovaných do iných oblastí	13,26	13,82	20,64	23,14	23,11
<i>Západné Slovensko</i>					
migračné saldo zahraničné sťahovanie (na 1000 obyvateľov)	0,20	0,77	0,71	0,51	0,39
migračné saldo - vnútorné sťahovanie (na 1000 obyvateľov)	0,34	0,52	0,09	-0,29	-0,46
objem vnútornej migrácie (na 1000 obyvateľov)	10,60	15,57	12,32	13,28	14,29
podiel VŠ vzdelaných z počtu vysťahovaných do iných oblastí	21,85	27,59	35,27	34,24	38,82
<i>Stredné Slovensko</i>					
migračné saldo zahraničné sťahovanie (na 1000 obyvateľov)	0,25	0,49	0,40	0,20	0,34
migračné saldo - vnútorné sťahovanie (na 1000 obyvateľov)	-0,29	-0,65	-0,96	-1,39	-1,90
objem vnútornej migrácie (na 1000 obyvateľov)	11,30	12,21	11,66	11,49	12,07
podiel VŠ vzdelaných z počtu vysťahovaných do iných oblastí	22,12	26,81	33,96	34,28	37,06
<i>Východné Slovensko</i>					
migračné saldo zahraničné sťahovanie (na 1000 obyvateľov)	0,23	0,35	0,40	0,51	0,95
migračné saldo - vnútorné sťahovanie (na 1000 obyvateľov)	-0,54	1,24	-1,48	-1,64	-2,19
objem vnútornej migrácie (na 1000 obyvateľov)	13,90	14,01	13,44	12,83	13,06
podiel VŠ vzdelaných z počtu vysťahovaných do iných oblastí	24,28	29,60	37,89	38,49	41,93

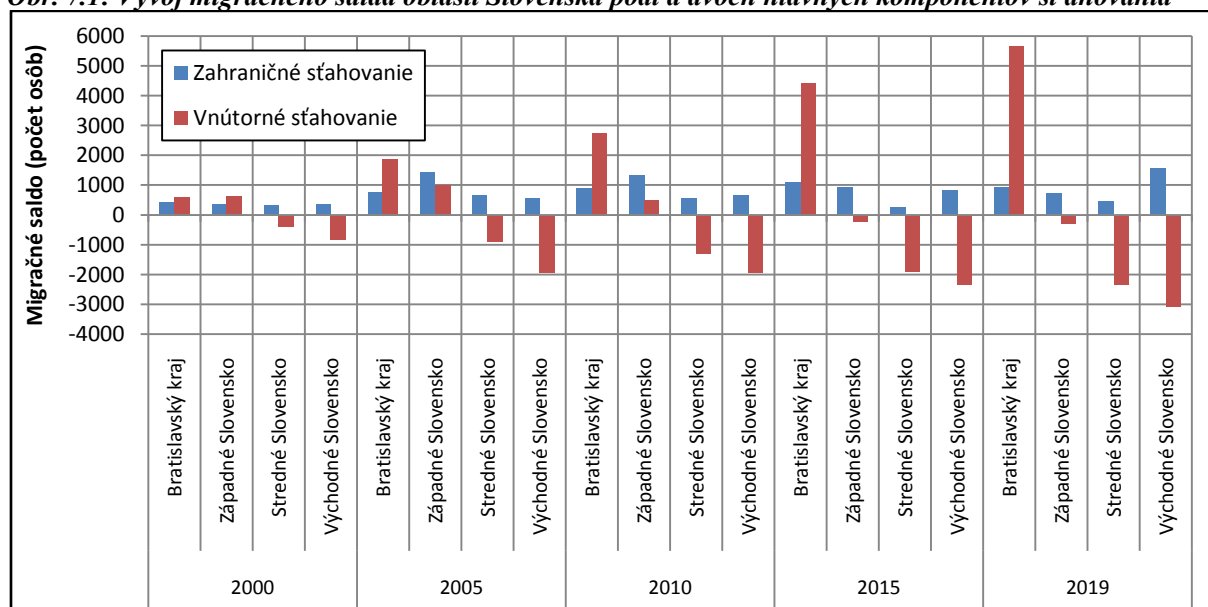
Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Štyri oblasti Slovenska sa pomerne výrazne odlišujú z hľadiska niektorých geografických determinantov zahraničnej i vnútornej migrácie. Obidva komponenty sú v súčasnosti podmienené predovšetkým ekonomickými dôvodmi, najmä pracovne podmienenými príčinami. V analýze oblastí sa menej odrážajú vplyvy migrácie podmienenej suburbanizáciou, keďže tá prebieha prevažne (v podstate iba s jednou väčšou výnimkou) vo

vnútri územia oblastí. Ak sme v publikácii Šprocha a kol. (2019a) konštatovali, že slovenské kraje sú z hľadiska vnútornej regionálnej štruktúry i z hľadiska migrácie značne heterogénne jednotky, a pri hodnotení migrácie je preto nevyhnutné mať na zreteli túto ich vnútornú heterogenitu, a zároveň tiež ich nevhodnú delimitáciu z pohľadu vystihnúť regionálnej štruktúry Slovenskej republiky, tak v prípade hodnotenia oblastí to platí iba čiastočne. Samozrejme, vnútorná geografická rôznorodosť oblastí je ešte väčšia ako v prípade krajov, keďže ide o plošne väčšie jednotky, a vysoký objem migrácie prebieha v ich vnútri. Nedostatky v správnom vyčlenení krajov sú však „skryté“ vo vnútri jednotiek, a čo je najdôležitejšie, hranice medzi regiónmi sú vyčlenené v zásade správne, keďže ich hranice sú hranice tých krajov, kde hranica bola vedená v podstatnej časti prípadov korektne. Diskusiu by bolo možné viesť o severnej časti hranice medzi oblasťou Západného a Stredného Slovenska, kde najsevernejšie okresy prirodzene inklinujú skôr k Žiline (Strednému Slovensku) ako k Trenčínu (Západné Slovensko), a do roku 1996 toto územie bolo súčasťou Stredoslovenského kraja. Na druhej strane, okres Prievidza je aktuálne (a po správosti) súčasťou oblasti Západné Slovensko, zatiaľ čo do roku 1996 bol súčasťou Stredoslovenského kraja.

Obr. 7.1 zobrazuje dve hlavné zložky sťahovania vo vzťahu k ich príspevku na migračnom salde oblastí vo vybraných rokoch. V priebehu analyzovaných dvoch dekád je viditeľná jasná zmena v podobe zvyšujúceho sa rozdielu v hodnotách zahraničného a vnútorného migračného salda. Vo všeobecnosti dochádza k zvyšovaniu prírastkov i strát v priebehu času, pričom počet obyvateľov v poslednom období ovplyvňuje viac vnútorné ako zahraničné sťahovanie. Zvyšovania variability hodnôt salda je dominantne spôsobené vnútorným sťahovaním. Ďalšie analýzy sú prezentované osobitne, najprv za zahraničnú, následne za vnútornú migráciu. Oba komponenty sa značne odlišujú v čase, naprieč oblasťami, z hľadiska pohlavného, vekového či vzdelanostného zloženia migrantov, preto je takáto dekompozícia nevyhnutná.

Obr. 7.1: Vývoj migračného salda oblastí Slovenska podľa dvoch hlavných komponentov sťahovania

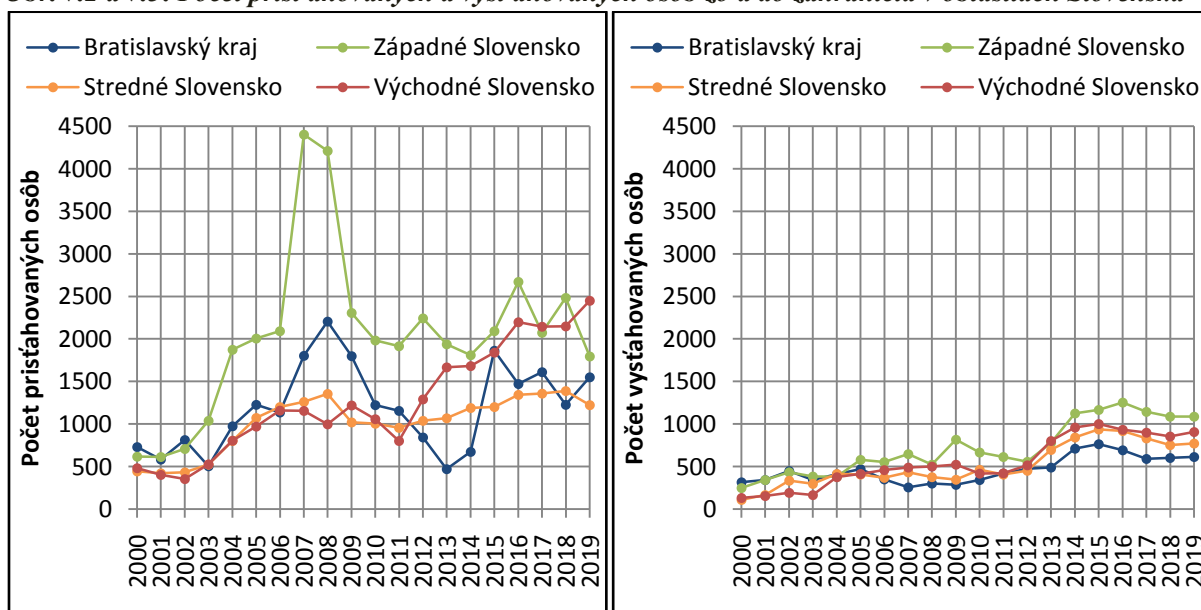

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Obr. 7.2 zobrazuje absolútny počet prisťahovaných do oblastí zo zahraničia. Známu skutočnosťou je, že nárast počtu prisťahovaných do začiatku hospodárskej krízy je v podstatnej miere nárastom oblastí Bratislava a Západné Slovensko. Zatiaľ čo v roku 2000 bol počet prisťahovaných do jednotlivých oblastí veľmi podobný, v rokoch 2007 a 2008 (maximá) sa do Západoslovenskej oblasti prisťahovalo do zahraničia takmer 9-násobne viac osôb, do oblasti Východné Slovensko iba dvojnásobne viac v porovnaní s rokom 2000. Migračná situácia sa zmenila pomerne podstatne opäť od roku 2012. Kríza samozrejme ovplyvnila hodnoty, pokrízové obdobie je obdobím pozvoľného vzostupu vo všetkých oblastiach, hoci v prípade oblastí Bratislava a Západné Slovensko už predkrízové hodnoty nebolo dosiahnuté. Zaujímavou skutočnosťou je však pomerne výrazný vzostupný trend v oblasti Stredné Slovensko (dosiahol hodnoty pred krízou), a predovšetkým v oblasti Východné Slovensko, kde je rast výrazný, a v roku 2019 sa zo zahraničia prisťahovalo viac osôb ako do oblasti Západné Slovensko. Dáta indikujú, že v čase krízy i počas pokrízových rokov stúpa návratová migrácia občanov Slovenskej republiky. Hlavná príčina rastu však tkvie vo výraznom náraste prisťahovaných detí, čo súvisí so zmenou metodiky (deti narodené ženám v zahraničí sa nezahŕňajú do pôrodov, ale prihlasujú sa na trvalý pobyt v rámci evidencie migrácie). V oblasti Východné Slovensko s nižším počtom prisťahovaných to má od roku 2012 najvýraznejší vplyv na počty prisťahovaných zo zahraničia.

Obr. 7.3 zobrazuje počet vystávaných do zahraničia. Počet vystávaných je najmenej presným číslom z pohľadu evidencie zmeny trvalého pobytu, napriek tomu základné trendy možno analyzovať a opatrne i hodnotiť. V posledných rokoch je počet vystávaných z oblastí do zahraničia vyšší ako v období na prelome milénia, pričom v roku 2019 boli rozdiely medzi oblasťami vyššie ako v roku 2000. Iba pre oblasť Západné Slovensko bola zaznamenaná hodnota vyššia ako tisíc vystávaných viac rokov po sebe. Ostatné tri oblasti zaznamenali maximum vystávaných v roku 2015.

Obr. 7.2 a 7.3: Počet prisťahovaných a vystávaných osôb zo a do zahraničia v oblastiach Slovenska

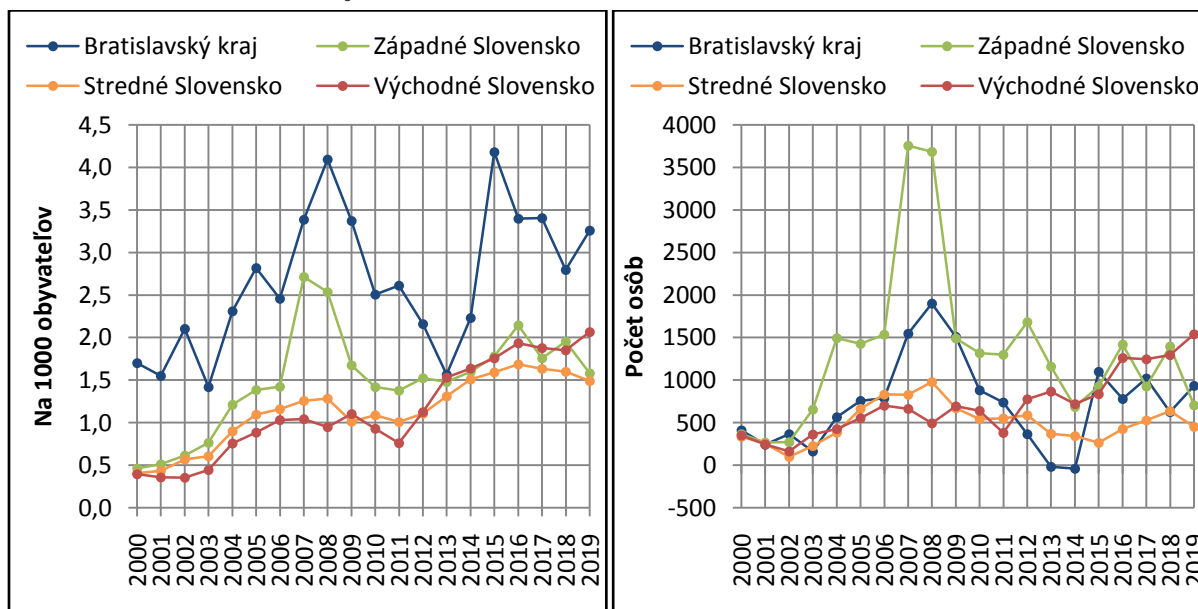

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Na obrázku 7.4 je zobrazený obrat zahraničného sťahovania (súčet prisťahovaných a vystťahovaných) prepočítaný na 1000 obyvateľov. Krivky obratu sú v čase najmenej stabilné v prípade Bratislavy a Západného Slovenska, kde sú veľmi výrazne ovplyvnené krízou resp. pokrízovým vývojom, ale aj vysokým počtom vystťahovaných predovšetkým v regióne Bratislava, kde v prepočte na veľkosť obyvateľov ide o pomerne vysoké hodnoty vysoko nad celoslovenským priemerom. Ostatné tri oblasti v posledných rokoch zaznamenali podobné hodnoty migračného obratu vzhľadom na populačnú veľkosť, hoci sa navzájom líšia z hľadiska vplyvu imigrácie a emigrácie.

Obrázok 7.5 zobrazuje hodnoty salda zahraničného sťahovania. Saldo predstavuje hlavný ukazovateľ migračnej bilancie. Ak v roku 2000 všetky štyri oblasti zaznamenali hodnoty kladného salda necelých 500 osôb, v roku 2019 je rozdiel medzi oblasťami podstatne vyšší. Najvýraznejší prírastok zahraničným sťahovaním (v absolútnych číslach) bol v oblasti Západné Slovensko pred vypuknutím krízy, približne polovica migračného prírastku Slovenska bola v tomto období zabezpečená migráciou tejto oblasti. Rastúci trend počtu prisťahovaných do oblasti Východné Slovensko spôsobuje, že v roku 2019 je Východné Slovensko na špici z pohľadu zisku zo zahraničnej migrácie. V celom analyzovanom období sú iba dva roky, a to v prípade Bratislavskej oblasti, kedy bolo zaznamenané (nepatrné) záporné saldo. Vzhľadom na veľkosť populácie zostávajú vývojové krivky salda podobné ako v prípade absolútneho migračného salda (obrázok 7.6). Najvýraznejší zisk však aktuálne, aj v čase rastu pred krízou, predstavuje bilancia prisťahovaných a vystťahovaných Bratislavskej oblasti, na druhom mieste Východoslovenskej oblasti.

Obr. 7.4 a 7.5: Obrat a saldo zahraničného sťahovania oblastí Slovenska

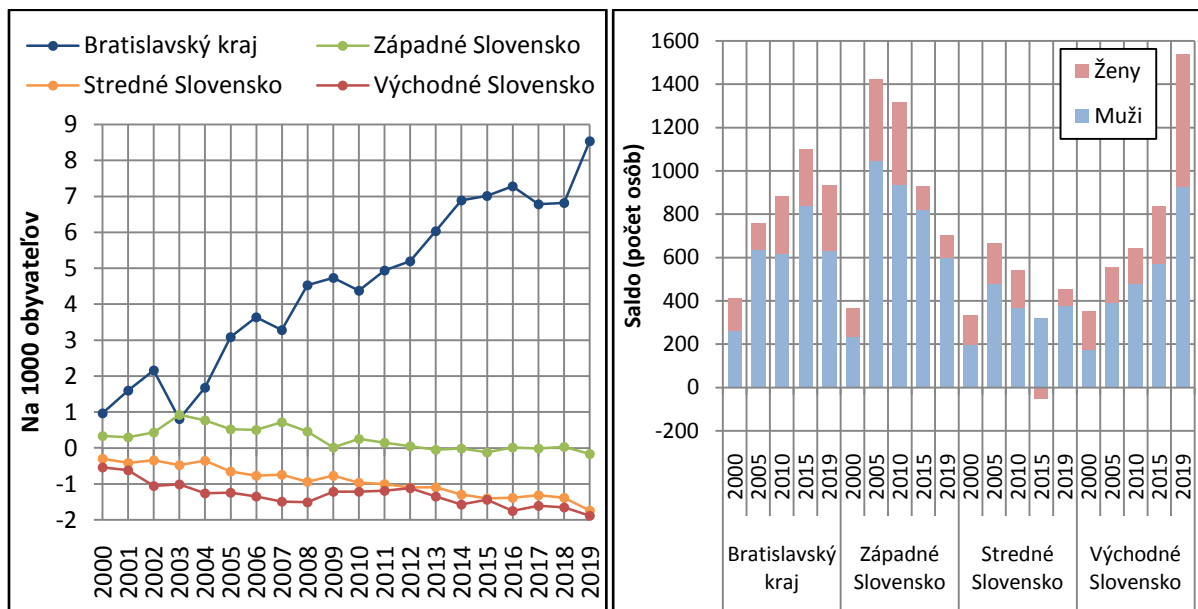

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Zahraničná migrácia je vo všeobecnosti stále pohlavne selektívna. Sťahovanie mužov a žien má odlišné veľkostné a čiastočne i kvalitatívne atribúty, stále sa odlišujú i príčiny migrácie (Faggian a kol. 2007; Eckhard a Stauder 2017; Fischer a Weber 2014, a ďalší). Slovenská republika nie je výnimkou. Celkom jasne je to dokladované na obrázku 7.7, kde je vo vybraných piatich rokoch zobrazený príspevok pohlaví na migračnom salde. Najmä

v obdobiach, kedy bolo saldo indukovaného hospodárskou situáciou, je rast podmienený predovšetkým mužskou zložkou, táto zabezpečuje prinajmenej 60 a viac percent migračného prírastku, v roku 2019 v oblasti Západné a Stredné Slovensko až okolo 85 až 90%. V roku 2015 v oblasti Stredné Slovensko dokonca zahraničná migrácia žien znižovala celkovú migračnú bilanciu (v rokoch 2013 a 2014 takáto situácia nastala aj v oblasti Bratislava).

Obr. 7.6 a 7.7: Saldo a príspevky mužov a žien na hodnote salda zahraničného sťahovania v oblastiach Slovenska

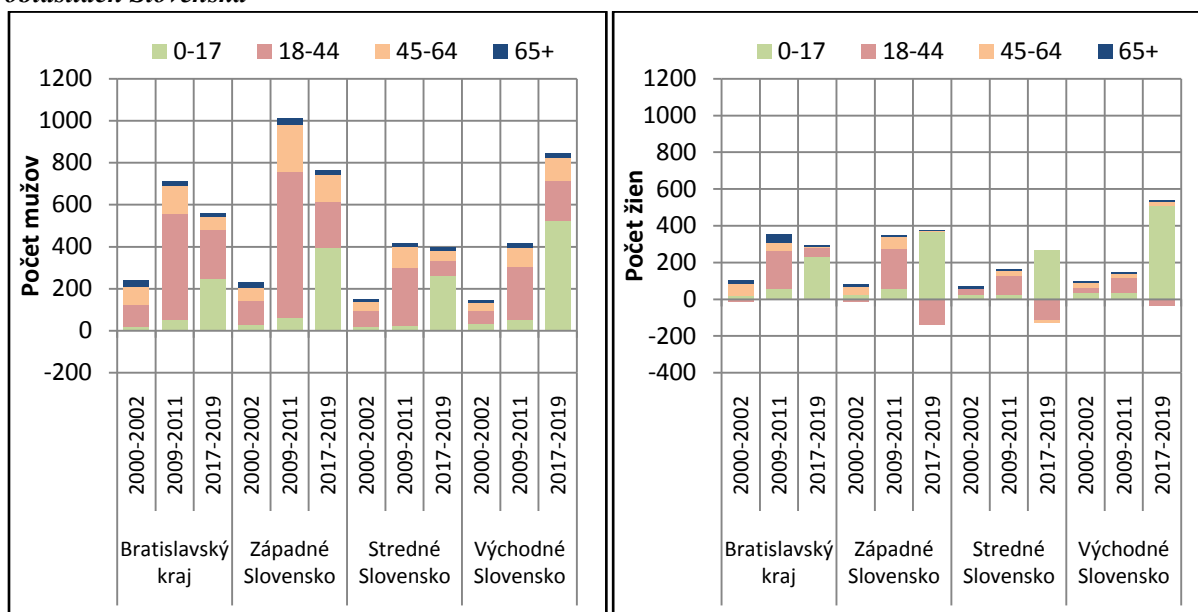
Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Jednou zo zásadných štrukturálnych charakteristík zahraničnej migrácie, i mobility vo všeobecnosti, je veková diferencovanosť (Káčerová a kol. 2013; Kakaš a Bleha 2017). Intenzita sťahovania sa v priebehu života výrazne mení. Vzorce tejto zmeny sa odlišujú naprieč regiónmi, krajinami, vzdelanostnými kategóriami, socioprofesionnými skupinami, avšak veková podmienenosť ako taká je univerzálna. Vekové charakteristiky migrácie mužov a žien sa tiež odlišujú, pričom výrazné odlišnosti medzi sťahovaním mužov a žien sú predovšetkým v prípade zahraničnej migrácie.

Obrázky 7.8 a 7.9 dokumentujú vývoj vekového zloženia migračného salda v čase (tri časové rezy) podľa charakteristických vekových skupín, zároveň je možné porovnanie tohto zloženia a vývoja zloženia diferencovane podľa pohlavia. V troch časových rezoch (ale aj ostatných rokoch, nezobrazených kvôli zachovaniu prehľadnosti a čitateľnosti) je saldo zahraničného sťahovania mužov vždy kladné vo všetkých vekových kategóriách, u žien je niekoľko výnimiek. Podstatnú časť migračného zisku zabezpečovali až do roku 2012, čo sa týka mužskej populácie, obyvatelia vo veku 18 až 44 rokov (reprodukčno-produktívna kategória), nasledovaní kategóriou poreprodukčno-produktívnu (45–64 rokov). Ide predovšetkým o obdobie od vstupu do Európskej únie, hospodárskeho rastu, ale aj obdobie prvých rokov po kríze. Od roku 2012 z dôvodu už spomenutej zmeny v evidencii migrácie sa na hodnote kladnej migračnej bilancie podieľajú v podstatne väčšej miere tiež deti do 17 rokov (predovšetkým deti s dokončeným vekom 0 rokov). V prípade ženskej populácie skladané stĺpce, teda vekové zloženie, vyzerajú podstatne odlišne. Od roku 2012 (na obrázku je to

reprezentované priemerom 2017–2019) je vo všetkých oblastiach migračný prírastok ženskej populácie dominantne (viac ako na 90 %) zabezpečený sťahovaním dievčat v detskom veku. Hodnoty salda u chlapcov a dievčat sú očakávané v absolútnom vyjadrení podobné, avšak v prípade mužskej populácie je saldo dopĺňané aj ziskom mužov vo veku 18 až 64 rokov. Migračné saldo seniorov je v prípade mužov i žien vo všetkých hodnotených časových rezoch síce kladné, ale v porovnaní s ostatnými vekovými kategóriami ide stále o zanedbateľné hodnoty. Najvýraznejší absolútny prírastok kategória detí zaznamenáva aktuálne v oblasti Východné Slovensko.

Obr. 7.8 a 7.9: Príspevok vekových kategórií na hodnote salda zahraničného sťahovania mužov a žien v oblastiach Slovenska

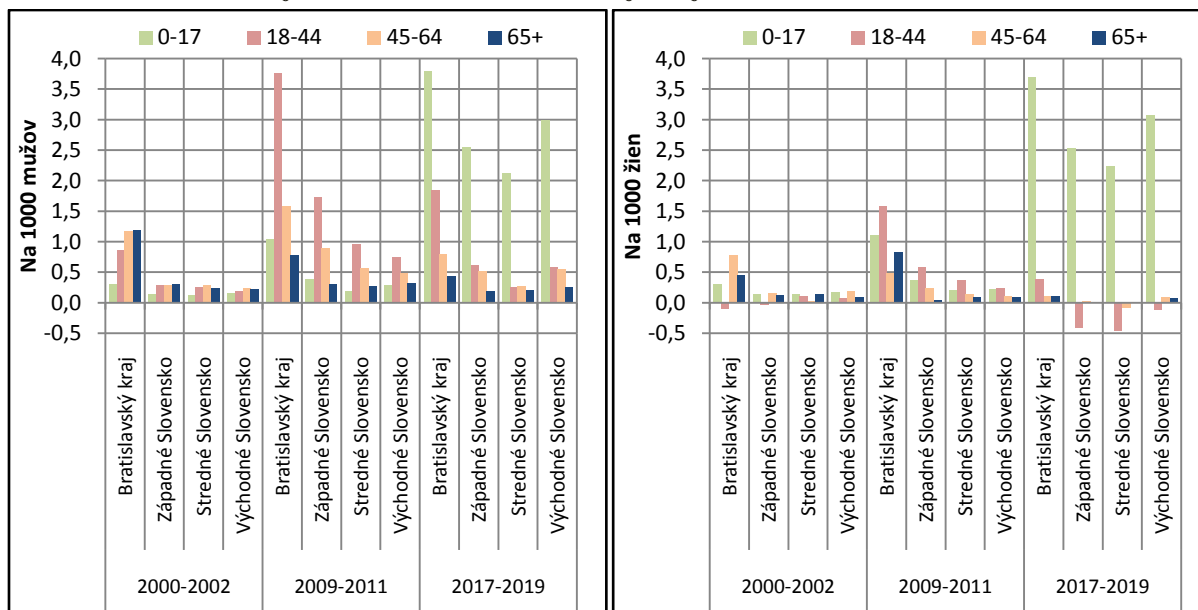
Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Obrázky 7.10 a 7.11 taktiež dokumentujú vekovo a pohlavne špecifické migračné saldá, ale na rozdiel od predchádzajúcej dvojice obrázkov sú saldá prepočítané na stredný stav obyvateľov v príslušnej vekovej kategórii. Tým je eliminovaný vplyv rozdielnej populačnej veľkosti oblastí navzájom, a zároveň aj vplyv rozdielnej veľkosti vekových kategórií v populáciách jednotlivých oblastí. Obrázky 7.10 a 7.11 tak dokresľujú skutočnosti z predchádzajúcich obrázkov. Prepočet na počet obyvateľov podľa očakávania zosilňuje váhu migrácie v detskom veku, saldá detskej migrácie sú od roku 2012 prinajmenej dvojnásobne (a viac) vyššie ako vo vyšších vekoch u mužov, v prípade ženskej populácie je dominancia prírastkov v detskom veku ešte výraznejšia z už spomenutých dôvodov. Vo vekovej kategórii 18–44 rokov je najvýraznejšia miera salda zahraničnej migrácie v Bratislavskej oblasti, a to predovšetkým u mužov, ale (s jednou výnimkou rokov 2000–2002) aj u ženskej populácie. V posledných troch rokoch iba Bratislavská oblasť zaznamenal kladné saldo uženskej populácie v reprodukčno – produktívnom veku. Rozdiely v úrovni salda mužov a žien sú spôsobené aj rozdielmi v počte mužov a žien v jednotlivých vekoch. Výrazne vyšší počet senioriek v oblasti Bratislava napríklad spôsobuje, že relatívne hodnoty salda sú u ženskej populácie ešte nižšie. Je nutné podotknúť, že ide vo všeobecnosti o pomerne nízke absolútne

počty udalostí, navyše ovplyvnené nezdokumentovanou migráciou, hoci vplyv nezdokumentovanej migrácie v seniorskom veku je podľa všetkého najnižší.

Pre kohortu prisťahovaných do oblastí a vysťahovaných z oblastí je možné hodnotiť aj ďalšie indikátory, ako napríklad priemerný vek. Viaceré štúdie naznačujú, že populačné starnutie a vek migrantov úzko súvisia, hoci tesnosť vzťahu variuje naprieč krajinami, sociálnymi skupinami, podľa vzdelania migrantov, z hľadiska priestorovej mierky či ďalších aspektov (Bradley a Longino 2009; Bodvarsson a kol. 2014; Bruce Newbold 2018). V prípade prisťahovaných na Slovensko je hodnotenie vývoja v čase značne ovplyvnené vyššie spomenutou zmenou v evidencii migrácie od roku 2012. Táto zmena spôsobila, že sa priemerný vek prisťahovaných podstatne znížil medzi rokmi 2000 a 2019 (napríklad pre oblasť Východ z 34 na necelých 20 rokov, či pre oblasť Bratislava z 36 na 19,6 roka). Priemerný vek vysťahovaných do zahraničia sa pri porovnaní rokov 2000 a 2019 zvýšil (pre oblasť Západné Slovensko o štyri roky z približne 28 na 32 rokov, pre oblasť Stredné Slovensko až o 5 rokov z 28 na 33 rokov, pre oblasť Východné Slovensko z 30,1 na 31,6 roka). Pre oblasť Bratislava zostal na úrovni zhruba 32 rokov. Bližšie tieto údaje nehodnotíme a nevyvodzujeme hlbšie závery vzhľadom na problémy s evidenciou emigračného komponentu.

Obr. 7.10 a 7.11: Saldo zahraničného sťahovania mužov a žien v oblastiach Slovenska

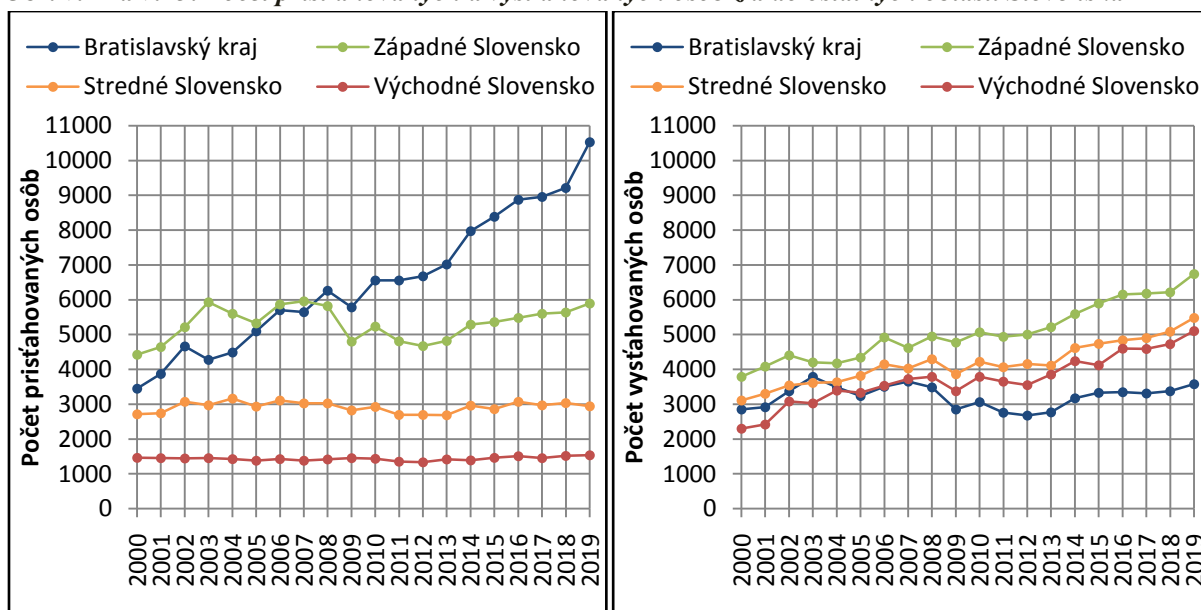

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Vnútna migrácia na Slovensku ovplyvňuje migračnú bilanciu, celkový objem migrácie, zmeny počtu obyvateľov regiónov v podstatne vyššej miere ako migrácia zahraničná. Poukázali na to už viaceré predchádzajúce analýzy (Mládek a kol. 2006; Šprocha a kol. 2013). Obrázok 7.12 dokumentuje počet prisťahovaných do oblastí z ostatných oblastí Slovenska. Obrázok je jedným zo série dôkazov postupných zmien niektorých priestorových vzorcov, ktoré boli dokladované už v analýzach na úrovni okresov a krajov v roku 2019, a tiež niektorých skorších štúdiách (napríklad Bezák 2011; Kakaš a Gruber 2016). Relatívne stabilný počet prisťahovaných v oblastiach Západné Slovensko (tu približne tretinový nárast je badateľný v porovnaní s východným stavom v roku 2000), Stredné Slovensko a Východné

Slovensko je v kontraste s rastúcim počtom prisťahovaných do Bratislavskej oblasti. V roku 2019 sa do tejto oblasti z ostatných území prisťahovalo trojnásobne viac osôb ako v roku 2000. Najvýraznejší medziročný index rastu bol medzi rokmi 2018 a 2019. Dá sa predpokladať, že nemusí ísť o náhodný výkyv, ale aj o dôsledok zmeny parkovacej politiky v hlavnom meste Slovenskej republiky, ktorý znamená dodatočné nahlasovanie osôb žijúcich v hlavnom meste na trvalý pobyt, a zrejme aj vyššiu „disciplínu“ u aktuálne prisťahovaných, ktorí prehlásenie trvalého pobytu neodkladajú. Hodnota migračného salda hlavného mesta sa zvýšila medziročne o 80% o viac ako 1600 osôb, a v podstate celý nárast salda oblasti bol spôsobeným nárastom salda mesta Bratislava (napríklad v okrese Bratislava V po troch dekádach s každoročne zaznamenaným záporným saldom v stovkách i tisíckach osôb došlo k obratu, a saldo v roku 2019 dosiahlo kladnú hodnotu viac ako 900 osôb). Počty vystahovaných z jednotlivých oblastí sa v priebehu dvoch sledovaných dekád zvýšili, s výnimkou Bratislavskej oblasti. Zvýšenie ide na vrub už spomenutej zvyšujúcej sa migrácie do Bratislavskej oblasti (obrázok 7.13).

Obr. 7.12 a 7.13: Počet prisťahovaných a vystahovaných osôb z a do ostatných oblastí Slovenska

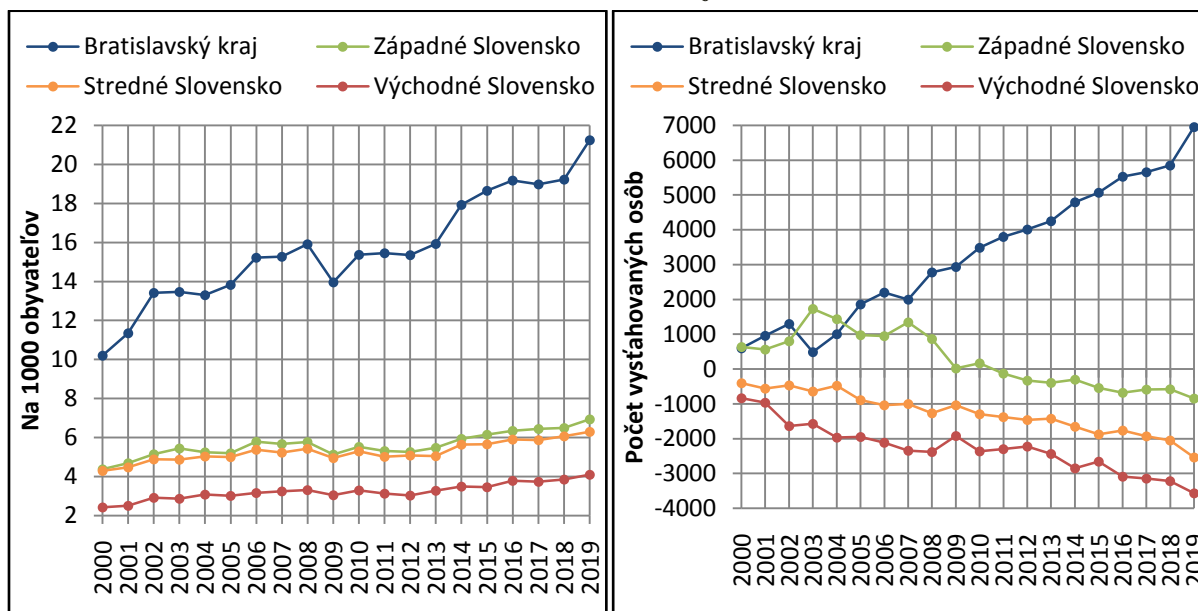
Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Ako bude dokladované neskôr, mobilita obyvateľov Slovenska vyjadrená indikátormi vnútornej migrácie sa zvyšuje. Viac-menej priamo to dokazuje aj zvyšujúci sa obrat vnútorného sťahovania (obrázok 7.14). Obrat sa výrazne zvýšil v prípade Východoslovenského regiónu, a najmä v prípade Bratislavskej oblasti, kde počet osôb prisťahovaných do regiónu a vystahovaných z regiónu prekročil hranicu 20 v prepočte na 1000 obyvateľov, kým v roku 2000 to bolo iba 10 osôb. Ostatné tri oblasti zaznamenali nižší rast, v prípade oblastí Západ a Stred je tempo rastu iba veľmi pozvoľné. V prípade Východného Slovenska je nárast približne jeden a pol násobný, vo vyjadrení na počet osôb ide však o podstatne nižší nárast ako v prípade Bratislavskej oblasti.

Saldo vnútorného sťahovania oblastí zrejme najlepšie vystihuje zmeny v niektorých vzorcoch migračného pohybu obyvateľstva (obrázok 7.15). Zatiaľ čo v roku 2000 získali dve západné oblasti Slovenska iba niečo viac ako 1200 obyvateľov na úkor Stredného a Východného

Slovenska, v roku 2019 získala samotná Bratislavská oblasť vnútorným sťahovaním takmer 7 tisíc obyvateľov, pričom zhruba polovica z tejto hodnoty bola na úkor Východného Slovenska. Dochádza k zvyšovaniu kladného resp. znižovaniu záporného indexu migračnej efektívnosti oblastí (zvyšovanie efektívnosti migrácie vo všeobecnosti). V prípade Bratislavského regiónu sa index migračnej efektívnosti (pomer salda a obratu sťahovania) zvýšil z 0,10 v roku 2000 na 0,49 v roku 2019. V prípade Východného Slovenska sa zvýšila negatívna efektívnosť migrácie (index v spomenutých rokoch klesol z $-0,22$ na $-0,54$). Najnižší index migračnej efektívnosti zaznamenáva v celom období dvoch dekád Západné Slovensko, kde sa pohybovali hodnoty indexu v intervale $(-0,1; +0,1)$ s výnimkami rokov 2003, 2004 a 2007 (hodnoty 0,17; 0,15 a 0,13).

Obr. 7.14 a 7.15: Obrat a saldo vnútorného sťahovania medzi oblasťami Slovenska

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

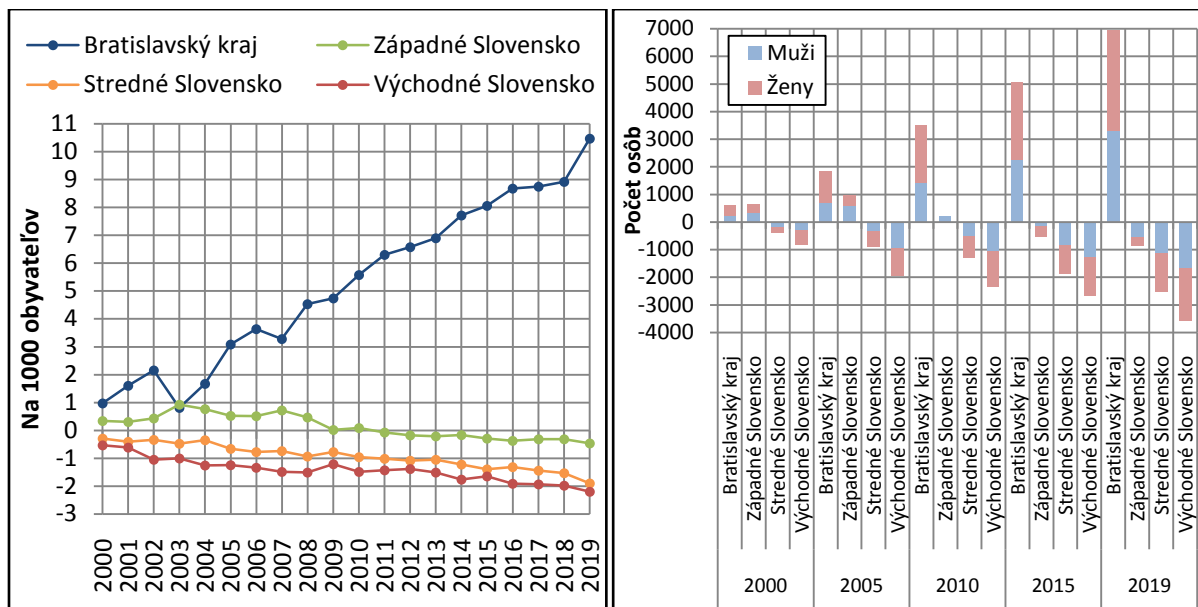
V prepočte na tisíc obyvateľov (obrázok 7.16) Bratislavská oblasť v roku 2019 zaznamenala prekročenie hranice migračného prírastku 10 obyvateľov na tisíc obyvateľov. Stredné a Východné Slovensko v roku 2019 zaznamenali úbytok sťahovaním na úrovni približne 2 osôb na tisíc obyvateľov.

V prípade vnútornej migrácie nie sú rozdiely medzi pohlaviami tak významné, ako v prípade zahraničnej migrácie (obrázok 7.17). Najdôležitejším záverom je, že migračný zisk Bratislavskej oblasti v o niečo vyššej miere generuje ženská populácia, paralelne s vyššími migračnými úbytkami žien na Strednom a Východnom Slovensku. Potvrdzujú sa závery z analýz publikovaných už skôr o vyššom potenciáli viac urbanizovaných priestorov pre migráciu žien (Fleury 2016), hoci tento faktor v najbližšej budúcnosti podľa nášho názoru bude strácať na sile.

Dvojice obrázkov 7.18 a 7.19; 7.20 a 7.21 sú evidentným dôkazom, že vnútorná migrácia je indukovaná predovšetkým kategóriou 18–44 ročných mužov a žien, aj v prepočte na 1000 obyvateľov sú saldá podstatne vyššie ako v ostatných vekových skupinách, a vekovo-spezifické miery zároveň zvýrazňujú pozíciu Bratislavskej oblasti, kde prírastok reprodukčno-

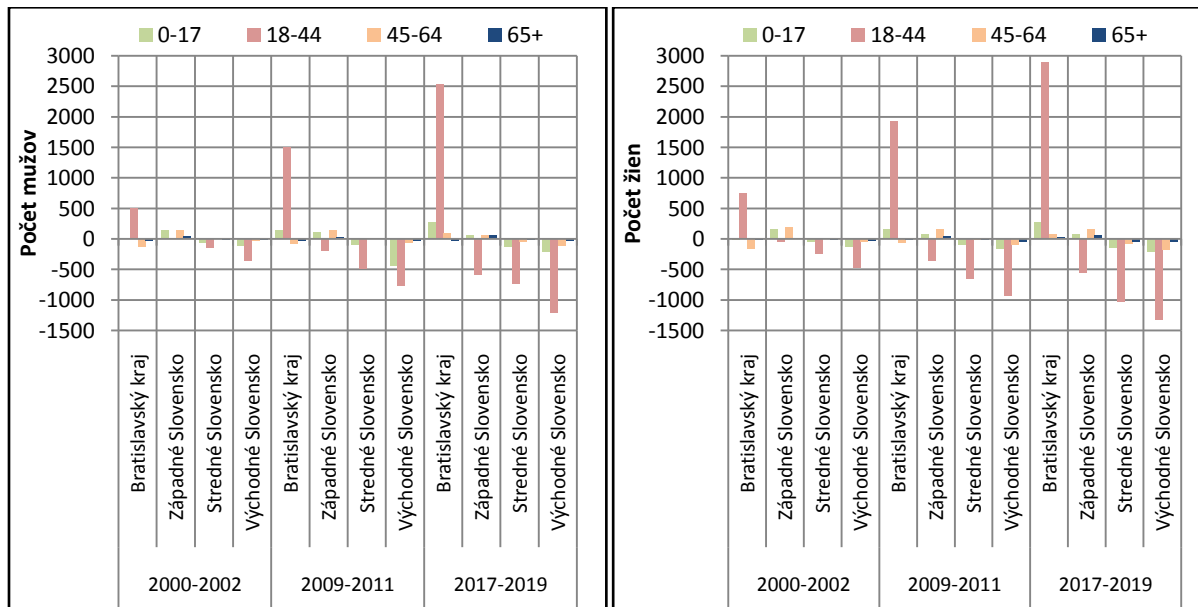
produktívnej kategórie dosahuje u mužov 20 osôb ročne na tisíc obyvateľov, a v prípade žien túto hodnotu dokonca prekračuje.

Obr. 7.16 a 7.17: Saldo vnútorného sťahovania a saldo vnútorného sťahovania podľa pohlavia medzi oblasťami Slovenska

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Obr. 7.18 a 7.19: Absolútne príspevky vekových skupín mužov a žien na hodnote salda vnútorného sťahovania medzi oblasťami Slovenska

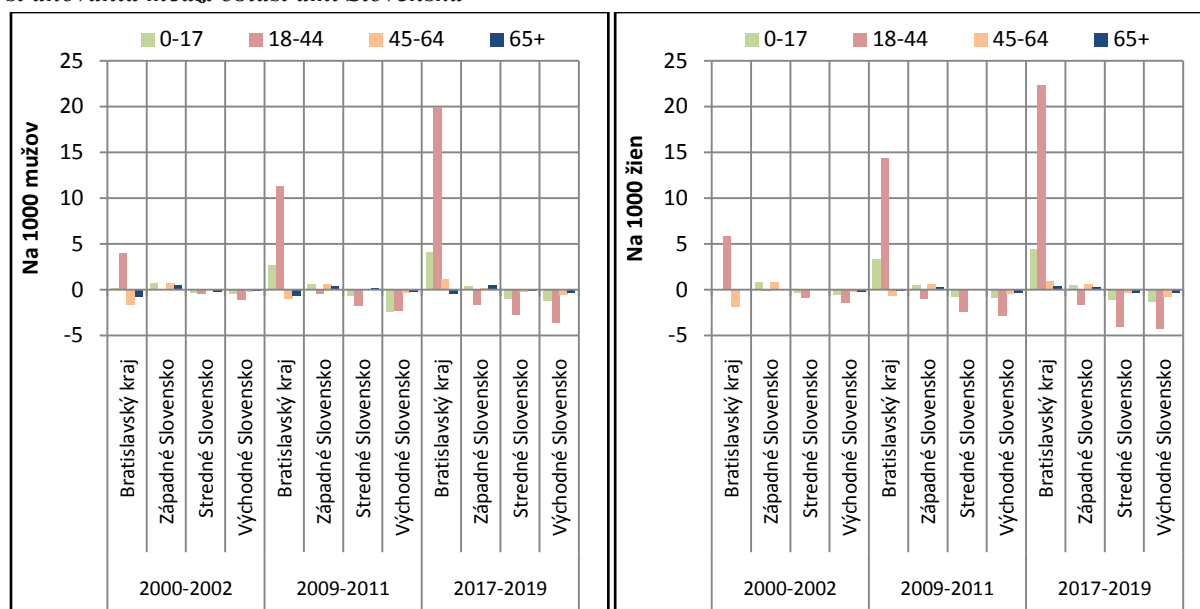

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Priemerný vek prisťahovaných a vystťahovaných do jednotlivých oblastí sa v zásade zvyšuje, avšak nejde o výrazný nárast. Najvýraznejší nárast je v prípade vystťahovaných do iných oblastí zo Stredného a Východného Slovenska (nárast o dva roky z približne 28,5 na 30,5 roka). Priemerný vek vystťahovaných z Bratislavskej oblasti je o niečo vyšší, prekračuje 32 rokov.

Migračné saldo oblastí nepriamo napovedá, ako sú smerované a ako sa vyvíjajú migračné toky medzi oblasťami v čase. Presný obraz poskytujú hodnoty vzájomného migračného salda oblastí v tabuľke 7.2. Dochádza k zvyšovaniu hodnôt čistých migračných tokov, pričom jednoznačne najväčšie čisté migračné toky smerujú z troch oblastí do oblasti Bratislava. V roku 2019 boli hodnoty čistých migračných tokov smerujúcich do tohto regiónu vzácné vyrovnané (okolo 2234; 2354; 2363). V roku 2000 pritom ešte Bratislavská oblasť obyvateľov vo vzťahu k Západnému Slovensku strácala (-215 osôb). Stredné a Východné Slovensko strácali obyvateľov sťahovaním aj so Západným Slovenskom, pričom tieto straty v priebehu analyzovaného obdobia narástli, Východné Slovensko zároveň stráca obyvateľstvo v prospech Stredného Slovenska. Tieto čisté toky sú však rádovo v stovkách osôb ročne, čo sú, vzhľadom na počet obyvateľov, pomerne nízke, hoci určite nie celkom zanedbateľné hodnoty.

Obr. 7.20 a 7.21: Relatívne príspevky vekových skupín mužov a žien na hodnote salda vnútorného sťahovania medzi oblasťami Slovenska

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Tab. 7.2: Vzájomné migračné saldo oblastí Slovenska

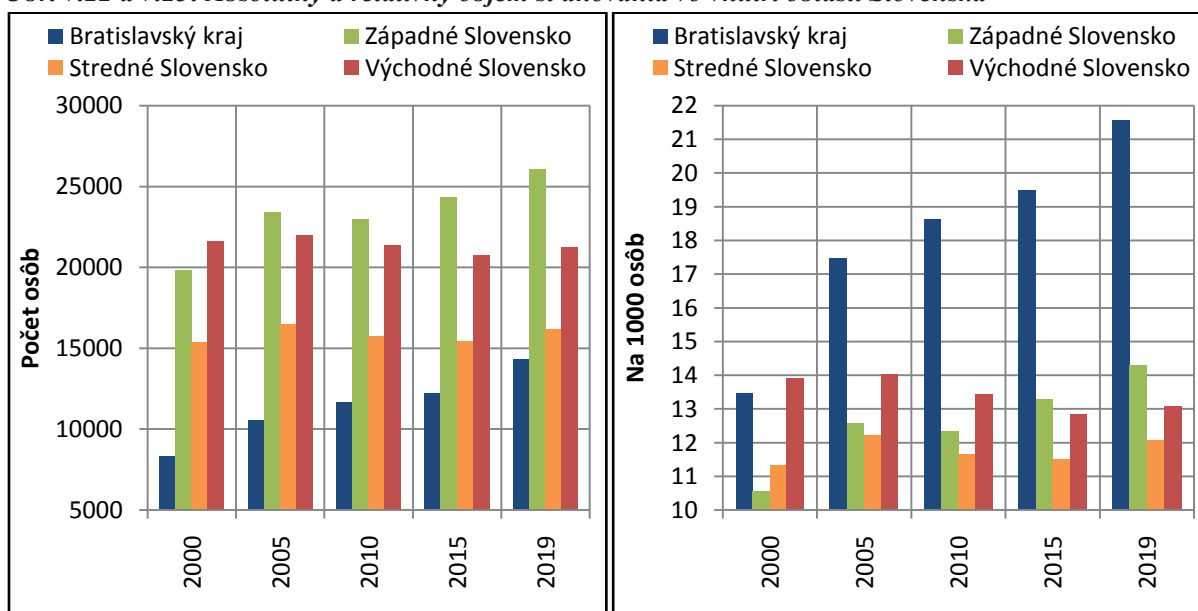
Oblasť a rok	Oblasť		
	Bratislavský kraj	Západné Slovensko	Stredné Slovensko
2000			
Západné Slovensko	-215	.	.
Stredné Slovensko	442	185	.
Východné Slovensko	373	235	228
2010			
Západné Slovensko	956	.	.
Stredné Slovensko	1195	466	.
Východné Slovensko	1336	654	366
2019			
Západné Slovensko	2354	.	.
Stredné Slovensko	2234	668	.
Východné Slovensko	2363	839	364

Pozn.: Pre oblasti označené boldom platí, že kladné číslo migračného salda znamená ich migračnú stratu a záporné číslo znamená ich migračný zisk

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Objem vnútornej migrácie na Slovensku dosiahol v roku 2019 bezmála hodnotu 100 tisíc, po období desať rokov trvajúceho, nepravidelného rastu (v roku 2009 bol počet presťahovaní v rámci Slovenska približne 80 tisíc). Na zvyšovaní tohto objemu sa prirodzene podieľa aj migrácia vo vnútri samotných oblastí (obrázky 7.22 a 7.23), pričom v prepočte na počet obyvateľov dominuje Bratislavská oblasť s viac ako 20 presťahovanými ročne v prepočte na tisíc obyvateľov. V prípade ostatných oblastí je trend menej zreteľný, resp. stagnujúci, pohybujúci sa v celom období medzi hodnotami 10 až 15 osôb presťahovaných v o vnútri oblasti na každých 1000 osôb. Podiel presťahovaní v kategórii medzi-oblastné sťahovanie (cez hranicu oblastí) na celkovom počte vnútroštátnych presťahovaní sa od roku 2000 do roku 2019 zvýšil z 15 % na 21 %, to znamená počet presťahovaní vo vnútri oblastí má v roku 2019 nižšie zastúpenie na celkovom objeme vnútroštátnej migrácie v porovnaní s rokom 2000. Potvrďuje sa skutočnosť, že pribúda migrácií na väčšiu vzdialenosť, medzi vzdialenými funkčnými regiónmi, ktoré sú súčasťou rozličných, často nesusediacich oblastí.

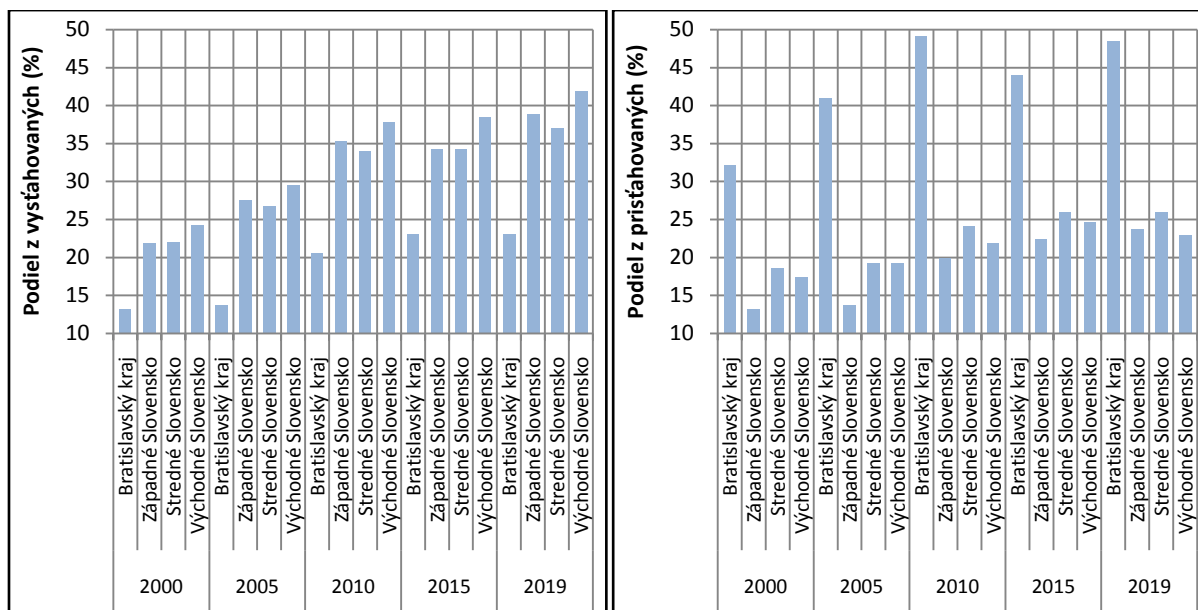
Obr. 7.22 a 7.23: Absolútny a relatívny objem sťahovania vo vnútri oblastí Slovenska

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Vzdelanostná štruktúra Slovenska sa od roku 1989 výrazne zmenila, dobre známou skutočnosťou je nárast zastúpenia vysokoškolsky vzdelaných obyvateľov. Očakávané sa to prejavuje aj na štruktúre migrantov. Obrázok 7.24 dokladuje výrazný nárast zastúpenia vysokoškolsky vzdelaných v štruktúre emigrantov z jednotlivých oblastí do ostatných oblastí Slovenska. Medzi oblasťami však zostávajú značné rozdiely. Podiel vysťahovaných s vysokoškolským vzdelaním z Bratislavskej oblasti je dlhodobo nižší ako v ostatných troch oblastiach. Vysokoškolsky vzdelané osoby v roku 2019 predstavovali v prípade Východoslovenskej oblasti už viac ako 40 % vysťahovaných, Západ a Stred sa k tejto hranici priblížili. Výrazne nadpriemerná je imigrácia vysokoškolsky vzdelaných do Bratislavskej oblasti, kde sa v niektorých rokoch priblížila k 50 percentám, zatiaľ čo v ostatných regiónoch sa (od roku 2010) pohybuje v intervale zhruba 20 – 25% (obrázok 7.25).

Obr.7.24 a 7.25: Podiel prisťahovaných a vystťahovaných osôb s vysokoškolským vzdelaním do a z oblastí Slovenska

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

7.2 Migrácia miest a vidieka

Tab. 7.3: Základné ukazovatele migrácie mestá a vidiek

Ukazovateľ	2000	2005	2010	2015	2019
<i>Mesto</i>					
Migračné saldo - zahraničné sťahovanie (na 1000 obyvateľov)	0,30	0,77	0,69	0,76	0,63
Migračné saldo - vnútorné sťahovanie (na 1000 obyvateľov)	-2,19	-3,13	-4,10	-2,59	-2,61
Migrácia v rámci kategórie: presťahovaní mesto - mesto	13,50	17,47	18,61	19,47	21,55
Podiel VŠ vzdelaných (presťahovaní z vidieka do miest, %)	12,00	14,77	22,63	26,79	31,19
<i>Vidiek</i>					
Migračné saldo - zahraničné sťahovanie (na 1000 obyvateľov)	0,23	0,46	0,54	0,47	0,71
Migračné saldo - vnútorné sťahovanie (na 1000 obyvateľov)	2,87	3,90	4,97	3,01	2,98
Migrácia v rámci kategórie: presťahovaní vidiek - vidiek	10,60	15,57	12,32	13,28	14,29
Podiel VŠ vzdelaných (presťahovaní z miest na vidiek, %)	10,32	13,36	20,86	24,94	26,01

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

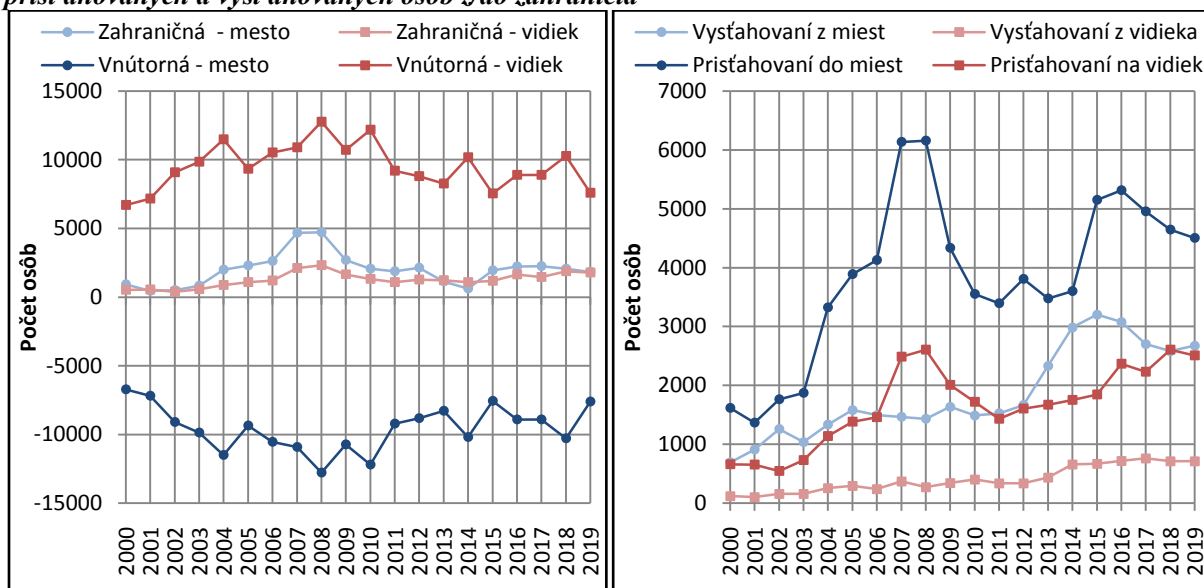
Zahraničná a vnútorná migrácia ovplyvňujú prírastky obyvateľstva miest a vidieka s podstatne odlišnou intenzitou, podobne ako je tomu v prípade oblastí, ale aj krajov či okresov (obrázok 7.26). Z pohľadu samotnej zahraničnej migrácie možno skonštatovať, že prírastok obyvateľov zahraničným sťahovaním sa týka obidvoch analyzovaných kategórií, miest aj vidieka. Rozdiel je v úrovni (aj intenzite) procesu. Vývojové trajektórie sú podobné, spolu vytvárajú celkový obraz o časovom vývoji zahraničnej bilancie Slovenska. Je však zreteľné, že v čase predkrízového boomu mestá očakávané tvorili väčšiu časť prírastku, okolo dvojnásobok hodnoty absolútneho prírastku vidieka. Úplne odlišná je situácia vo vnútornej migrácii, kde prirodzene predstavujú mesto a vidiek spojené nádoby z hľadiska vzájomných

migračných tokov, a vývoj migračného salda mesta je zrkadlovým odrazom vývoja salda vidieka.

Po roku 2000 ruka v ruke s rastúcou intenzitou suburbanizácie rástla strata miest vnútorným sťahovaním až nad hranicu 10 tisíc osôb ročne v roku 2003, a od tohto roku až do roku 2019 možno hovoriť o stabilnom trende s menšími ročnými odchýlkami, priemerne stratili mestá na úkor vidieka v období 2003 až 2019 necelých 10 tisíc obyvateľov ročne. Priblíženie kriviek v roku 2019 je spôsobené veľmi pravdepodobne už spomenutou zmenou parkovacej politiky v hlavnom meste, vzhľadom na absolútne počty prisťahovaných mohla táto skutočnosť ovplyvniť aj agregované krivky veľkých populačných jednotiek ako sú súbor vidieckych obcí resp. mestských obcí.

Obrázok 7.27 je potvrdením všeobecnej skutočnosti, že predovšetkým počet prisťahovaných je určujúcim pre trajektóriu salda zahraničného sťahovania. V rokoch 2007 a 2008 sa do miest prisťahovalo viac ako 6000 osôb zo zahraničia. Výkyvy ovplyvnené sociálno-ekonomickým vývojom sú zreteľnejšie v mestách, aj nárast imigračných tokov od roku 2015 je podstatne rýchlejší v prípade miest. Podobne, výrazne narástol aj počet vystáňovaných z miest v posledných rokoch, čo zvyšuje celkový migračný obrat. Naopak, krivka počtu vystáňovaných je podstatne stabilnejšia.

Obr. 7.26 a 7.27: Vývoj migračného salda podľa dvoch hlavných komponentov sťahovania a počet prisťahovaných a vystáňovaných osôb z/do zahraničia

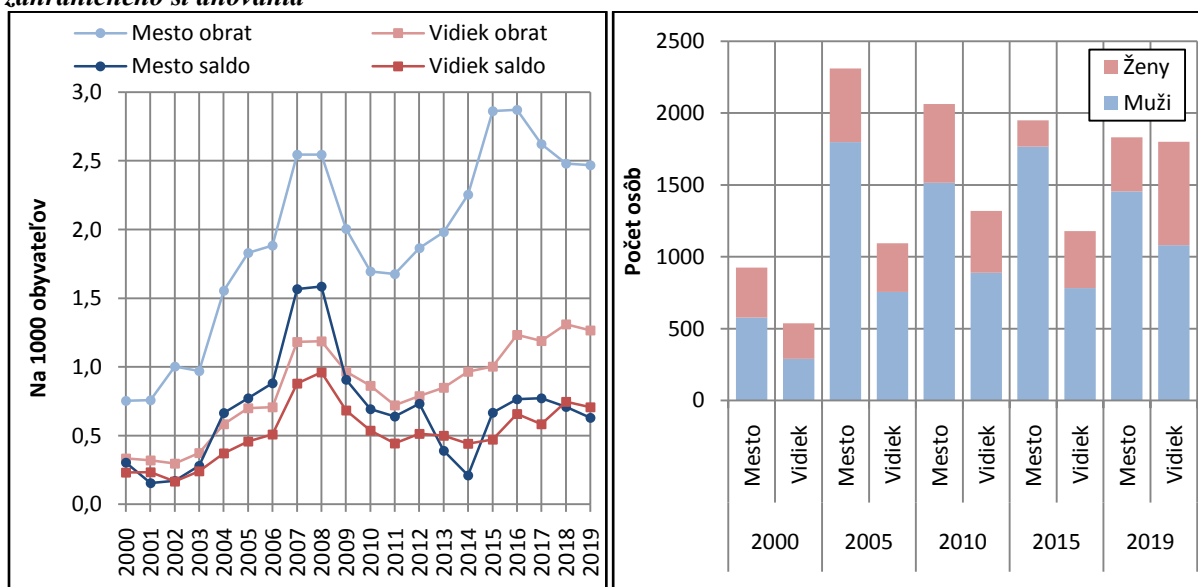
Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Obrázok 7.28 zhŕňa údaje o dvoch základných indikátoroch (zahraničnej) migrácie prepočítaných na stredný stav obyvateľstva. Obrat v poslednom období v prípade miest už výrazne presiahol predkrízové hodnoty, ale aj v prípade vidieka je obrat už o niečo vyšší ako v období 2007–2008. Maximálne hodnoty salda miest boli v rokoch 2007 a 2008 vyššie ako 2,5 osoby na 1000 obyvateľov, aktuálne sú však nižšie ako 1 osoba na 1000 obyvateľov, a vidiek zaznamenal v roku 2019 už dokonca vyššiu hodnotu salda prepočítaného na veľkosť populácie. Podobne ako v prípade Slovenska či oblastí, aj v prípade mesta a vidieka je migrácia odlišná podľa pohlavia sťahujúcich sa (obrázok 7.29). V prípade oboch kategórií

sídiel je migračný prírastok vo väčšej miere podmienený migráciou mužov, avšak rozdiel je zreteľnejší v prípade miest, predovšetkým v druhej polovici sledovaného obdobia.

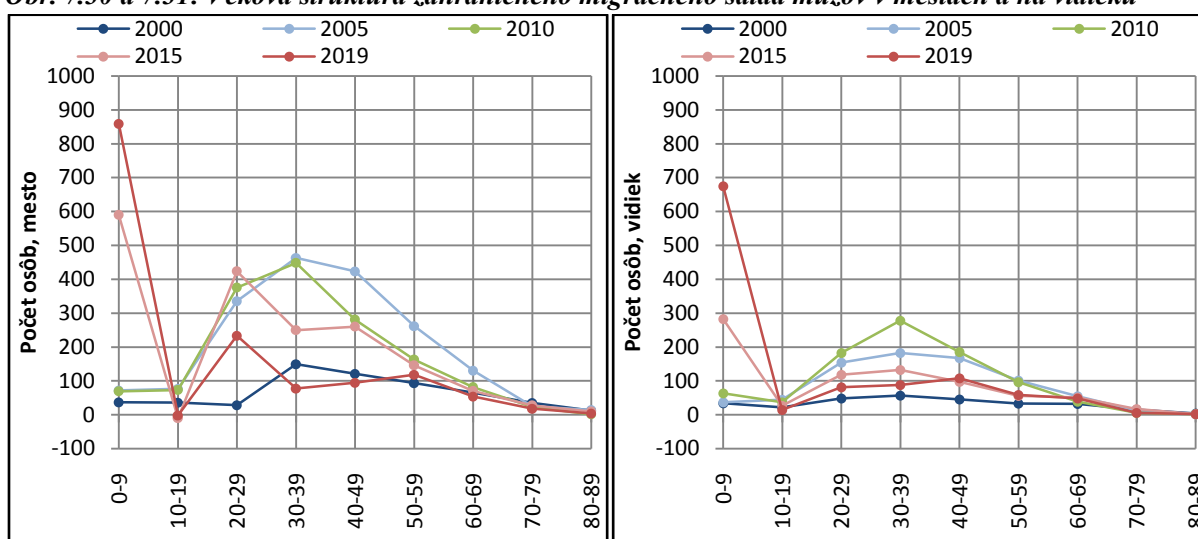
Dve dvojice obrázkov predstavujú vekové zloženie migračného salda miest a vidieka separátne za mužov (obrázky 7.30 a 7.31), a ženy (obrázky 7.32 a 7.33), v piatich vybraných rokoch sledovaného obdobia agregovane podľa 10-ročných vekových kategórií. Potvrdzujú sa rozdiely v migračnom salde mužov a žien v prípade vidieka aj miest. Väčšie rozdiely medzi krivkami sa prejavujú v prípade migrácie ženskej populácie, kedy v dvoch vybraných rokoch (2015 a 2019) v mestách bol zaznamenaný podstatne vyšší úbytok žien v mestách zahraničným sťahovaním ako v prípade žien s trvalým pobytom na vidieku.

Obr. 7.28 a 7.29: Obrat a saldo zahraničného sťahovania a príspevok mužov a žien na hodnote salda zahraničného sťahovania

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Obr. 7.30 a 7.31: Veková štruktúra zahraničného migračného salda mužov v mestách a na vidieku

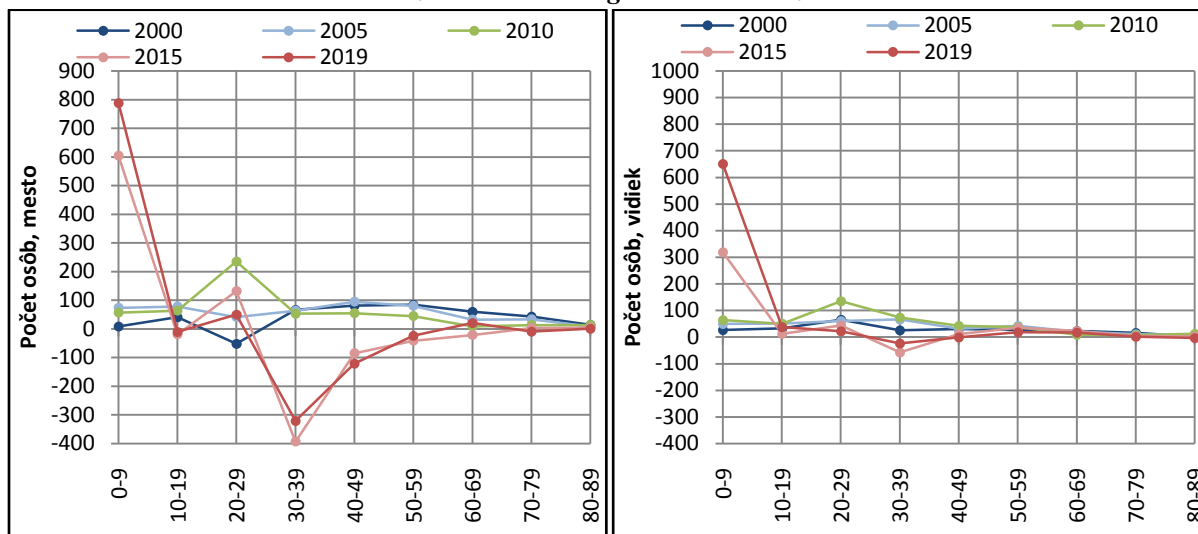

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Ako bolo skonštatované vyššie, najvýraznejšie prírastky sú v kategórii najmladších detí. Pre zachovanie čitateľnosti grafu nie sú tieto maximá v grafoch zobrazené (sú to hodnoty z intervalu 600 až 800 osôb). V prípade mužov popri detskej zložke v mestách aj na vidieku sa striedajú na pozícii najviac prírastkovej kategórie podľa očakávania kategórie 20–29 a 30–39 ročných.

Rozdiely v zahraničnej migrácii medzi mestom a vidiekom sú v niektorých ohľadoch výrazné, avšak zásadné rozdiely sú badateľné v prípade výsledkov analýzy vnútornej migrácie, do ktorej podstatnou mierou zasahujú po roku 2000 najmä suburbanizačné tendencie.

Obr. 7.32 a 7.33: Veková štruktúra zahraničného migračného salda žien v mestách a na vidieku

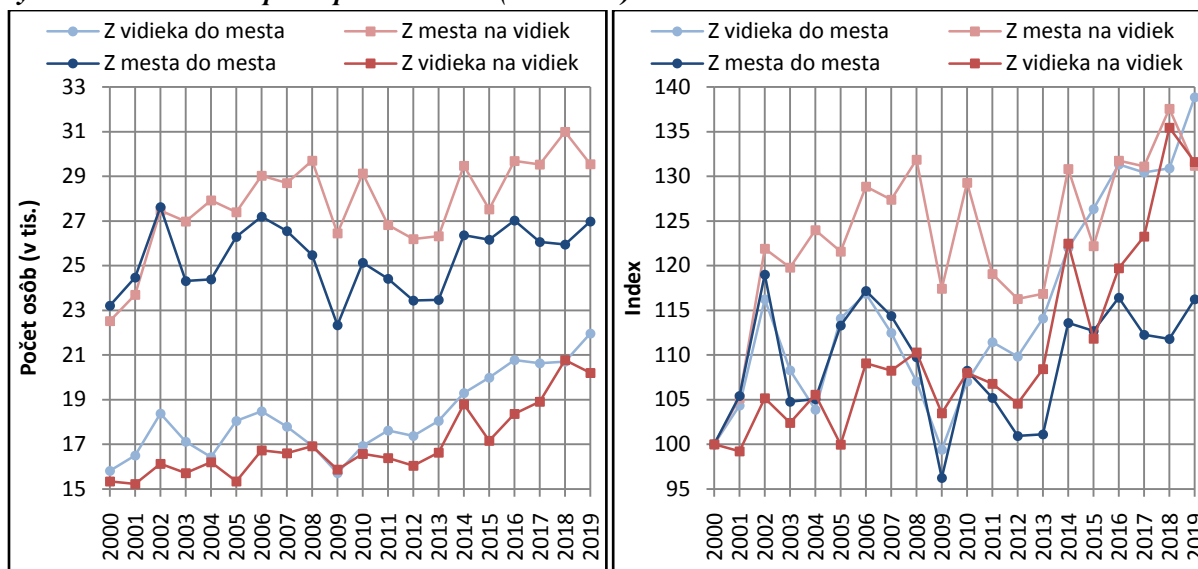

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Vývoj počtu presťahovaní podľa štyroch základných kategórií (kategória zdrojovej a cieľovej obce) je dokumentovaný na obrázku 7.34, a tiež na obrázku 7.35, kde počty sú zobrazené ako indexy rastu (východisková hodnota je rok 2000). V roku 2019 z takmer 99 tisíc presťahovaní sa 30 tisíc udialo v smere z mesta na vidiek, a 27 tisíc z miest do miest (resp. v rámci mestských častí). Ostatné dve kategórie presťahovaní presahujú hodnoty 20 tisíc. Nemožno teda hovoriť o výraznej dominancii, ani o výraznom zvyšovaní dominancie niektorého zo štyroch typov vnútornej migrácie. Ani rastúca intenzita suburbanizácie zatiaľ neznamená výrazne rastúcu prevahu presťahovaní z mesta na vidiek, a vo väčšej miere sa neprejavujú ani trendy takzvanej amenitnej migrácie (Bortlík 2017).

S jedinou výnimkou od roku 2000 dochádza k zvyšovaniu počtu presťahovaní (Obr. 7.34), a potvrdzuje sa tak rastúca vnútroštátna mobilita populácie. V prípade presťahovaní z vidieckej do obce do vidieckej obce (skrátene vidiek–vidiek) sa počet presťahovaní zvýšil o 30%, podobne ako v prípade presťahovaní z mesta na vidiek, kde však došlo k zvýšeniu oproti východiskovému stavu podstatne skôr, zatiaľ čo nárast počtu prvých dvoch spomenutých typov presťahovaní sa prejavuje až približne od roku 2010. Výrazný medziročný nárast počtu presťahovaní z vidieka do mesta je ďalším z radu (nepriamych) dôkazov o vplyve opatrení ako je parkovacia politika v hlavnom meste Slovenska. Rastúca mobilita sa javí ako univerzálny proces z hľadiska týchto typov migrácie.

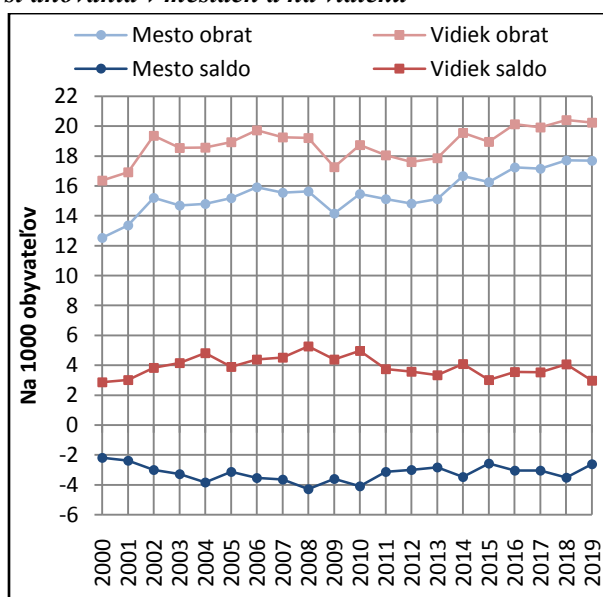
Obr. 7.34 a 7.35: Počet prisťahovaných a vystťahovaných podľa kategórie sídla pôvodného a nového bydliska a index rastu počtu prestťahovaní (2000=100)

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Vývojový trend dvoch základných indikátorov vnútorného sťahovania je zobrazený na obr. 7.36. Krivky obratu miest a vidieka, a tiež salda miest a vidieka sú logicky navzájom prepojené. V prepočte na tisíc obyvateľov je obrat vnútorného sťahovania kategórie vidieckych obcí vyšší, a v posledných rokoch dosahuje hodnotu okolo 20 súčtu prisťahovaných a vystťahovaných na každých 1000 obyvateľov vidieka, v prípade miest je to hodnota necelých 18 obyvateľov. Rozdiel je daný odlišnou veľkosťou miest populácie vidieka a miest. Počas sledovaných dvoch dekád mestá strácajú obyvateľstvo (vidiek ich získava), v prvej dekáde tohto milénia v niektorých rokoch prírastok vnútorným sťahovaním dosiahol resp. tesne presiahol hodnotu 5 osôb na 1000 obyvateľov, v druhej dekáde sa pohyboval zväčša v intervale 3 až 4 osoby, v roku 2019 klesol tesne pod hodnotu 3 osoby.

Obr. 7.36: Obrat a saldo vnútorného sťahovania v mestách a na vidieku

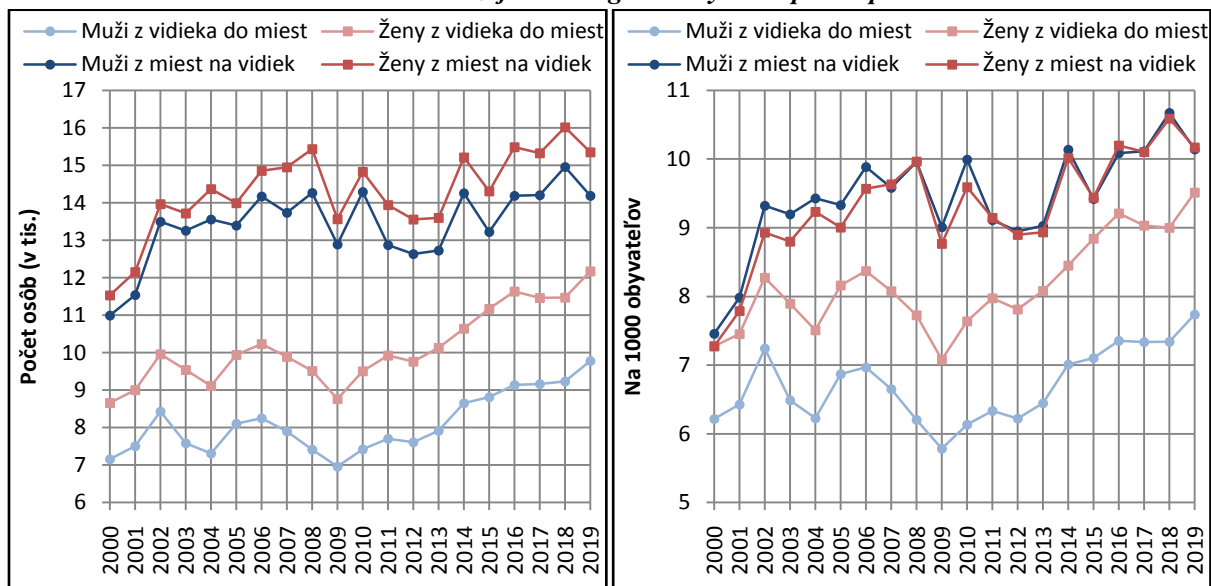
Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Vzájomná migračná výmena miest a vidieka podľa pohlavia indikuje väčšiu migračnú atraktivitu miest pre ženy (Obr. 7.37). Počet vystťahovaných žien z vidieka do miest stúpa v zhode s rastom počtu vystťahovaných mužov. Dochádza však zároveň k miernemu roztváraníu nožníc v prospech vystťahovaných žien. V roku 2019 počet vystťahovaných žien bol viac ako 12 tisíc, zatiaľ čo v prípade mužov necelých 10 tisíc. Dobré je známa skutočnosť, že mestá poskytujú (v zásade) lepšie uplatnenie ako vidiek, najmä mestá vyššieho hierarchického rangu. Na druhej strane, v čase sa môže platnosť tohto tvrdenia meniť, viac alebo menej približovať skutočnosti.

Uvedené tvrdenie by si však vyžadovalo detailnejšie analýzy (čiastočné odpovede môžu dať analýzy za veľkostné kategórie obcí). Nedá sa vylúčiť, že časť migrácie do miest je „vynútená“ presunom seniorov kvôli zabezpečeniu starostlivosti, ktorá je vo väčšej miere poskytovaná v mestách ako na vidieku (predovšetkým v menších vidieckych obciach). Počet vystaňovaných žien z miest na vidiek je vyšší ako počet vystaňovaných mužov, avšak rozdiel medzi pohlaviami je v tomto prípade podstatne nižší, ako v prípade sťahovania z vidieka do miest, hoci absolútny rozdiel medzi počtom mužov a žien sa aj tu v poslednom období o niečo zvýšil. Obrázok 7.38 však odhaľuje, že vzhľadom na veľkosť východiskovej populácie sú rozdiely v počte vystaňovaných mužov a žien v podstate úplne zanedbateľné, zatiaľ čo v prípade migrácie do miest zostávajú rozdiely výrazné.

Obrázky 7.39 a 7.40 zobrazujú základné charakteristiky vnútornej migrácie podľa pohlavia a veku. Vzhľadom na podstatne väčšie počty udalostí v porovnaní so zahraničnou migráciou, sú analýzy spracované podľa jednotiek veku. Napriek volatilité kriviek sú dobre pozorovateľné hlavné vekovo-pohlavné špecifiká a odlišnosti. Podstatnou skutočnosťou je, že napriek dlhodobej negatívnej migračnej bilancii miest vo vzťahu k vidieku, mestá získavali v celom období (s pár výnimkami) dvadsiatnikov a dvadsiatničky, teda najmä osoby vstupujúce prvý krát na trh práce. Podobne je kladná bilancia v prospech miest aj v seniorskom veku, a to predovšetkým v prípade žien, ktoré sú v daných vekoch početnejšie zastúpení ako muži. Táto skutočnosť už bola pertraktovaná vyššie.

Obr. 7.37 a 7.38: Absolútna a relatívna vzájomná migračná výmena podľa pohlavia

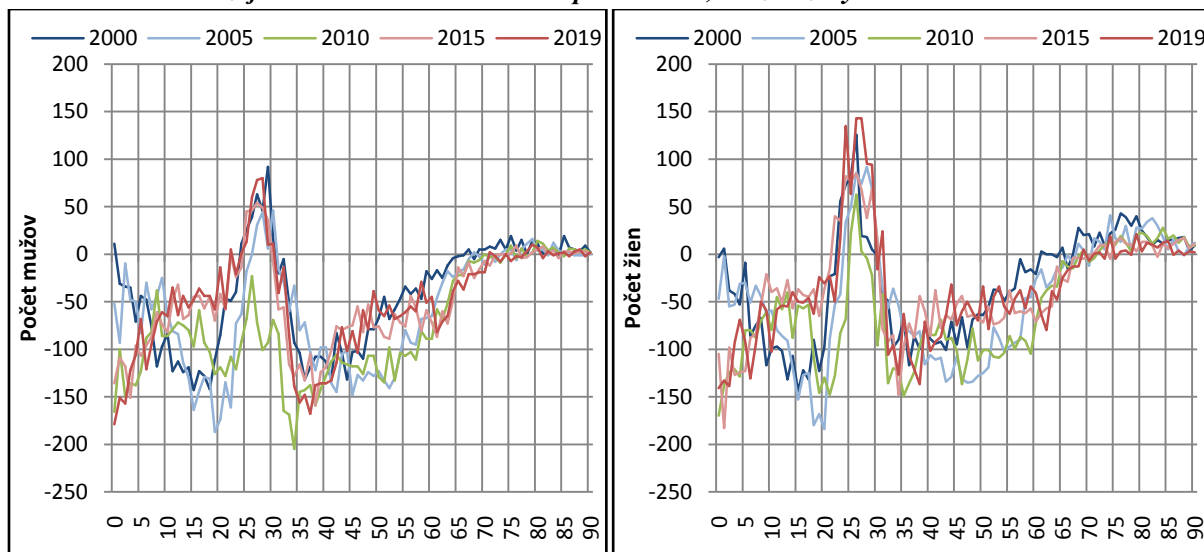

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Agregovaný pohľad na celé obdobie 2000 až 2019 ako celok, a hlavné vekové kategórie z hľadiska reprodukcie a produktivnosti, hovorí jasne v prospech vidieka v prípade oboch pohlaví pre všetky kategórie s výnimkou seniorov (obrázok 7.41). Prírastok v kategórii dvadsiatnikov nedokáže kompenzovať celkové straty v produktívnom veku (jeho mladšej aj staršej poreprodukčnej zložke). Za 20 rokov mestá stratili takmer 33 tisíc chlapcov a viac ako 25 tisíc dievčat vo veku do 17 rokov, viac ako 40 tisíc mužov a viac ako 30 tisíc žien vo veku do 44 rokov, a napokon okolo 32 tisíc mužov a 32 tisíc žien vo veku 45 až 64 rokov. Jediný

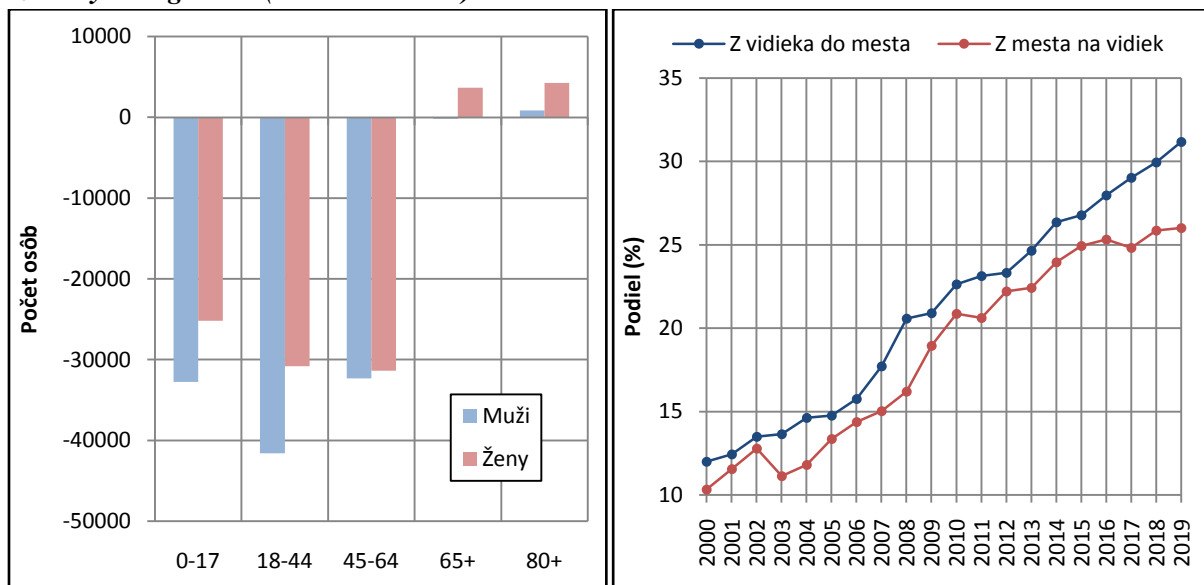
badateľnejší prírastok v mestách, ktorý zároveň prispel k zvýšeniu indexu starnutia a priemerného veku populácie, je prírastok žien v seniorskom veku.

Obr. 7.39 a 7.40: Vzájomné saldo miest a vidieka podľa veku, muži a ženy

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Obr. 7.41 a 7.42: Vzájomné saldo miest a vidieka podľa veku (2000-2019) a podiel vysokoškolsky vzdelaných migrantov (15-roční a starší)

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Obrázok 7.42 dokumentuje skutočnosť, že podiel vysokoškolsky vzdelaných migrantov (očakávané) rastie aj v prípade miest a vidieka. Zároveň sa potvrdzuje, že podiel vysokoškolsky vzdelaných presťahovaných z vidieka do miest na celkovom počte presťahovaných z vidieka do miest je vyšší ako v prípade reverznej migrácie (z miest na vidiek), a to napriek tomu, že suburbanizácie (z miest na vidiek) sa zúčastňujú aj vysokoškolsky vzdelaní obyvatelia. Ako však poukazujú na príklade funkčného mestského regiónu Bratislavy Novotný a Prego (2019), aj v rámci funkčného regiónu existujú rozdiely medzi najbližším zázemím a (od jadra) vzdialenejšími časťami regiónu. Vzdialenejšie časti

regiónu napriek kladnej migračnej bilancii zaznamenávajú skôr zhoršenie vzdelanostnej štruktúry. Približne od roku 2015 dochádza k zvyšovaniu rozdielu medzi spomínanými podielmi, v neprospech vidieka.

7.3 Migrácia veľkostných skupín obcí

Tab. 7.4: Základné charakteristiky migrácie veľkostných skupín obcí

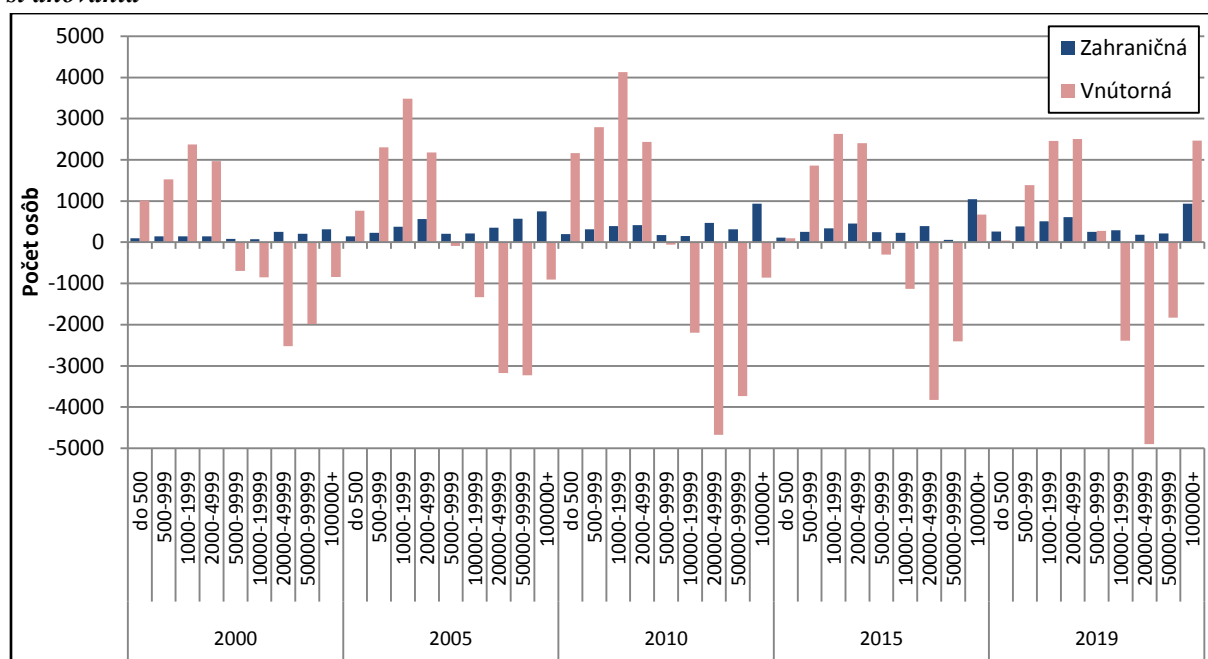
Ukazovateľ	2000	2005	2010	2015	2019
<i>do 500 obyvateľov</i>					
Migračné saldo - zahraničné sťahovanie (na 1000 obyvateľov)	0,30	0,45	0,64	0,36	0,86
Migračné saldo - vnútorné sťahovanie (na 1000 obyvateľov)	3,07	2,40	6,95	0,31	0,13
Migračný obrat na 1000 obyvateľov (zahraničná + vnútorná migrácia)	30,96	32,86	35,66	31,99	34,79
<i>500-999 obyvateľov</i>					
Migračné saldo - zahraničné sťahovanie (na 1000 obyvateľov)	0,26	0,42	0,58	0,46	0,71
Migračné saldo - vnútorné sťahovanie (na 1000 obyvateľov)	2,80	4,20	5,15	3,42	2,55
Migračný obrat na 1000 obyvateľov (zahraničná + vnútorná migrácia)	27,82	30,85	30,97	31,12	33,40
<i>1000-1999 obyvateľov</i>					
Migračné saldo - zahraničné sťahovanie (na 1000 obyvateľov)	0,19	0,49	0,49	0,41	0,63
Migračné saldo - vnútorné sťahovanie (na 1000 obyvateľov)	3,11	4,49	5,18	3,25	3,06
Migračný obrat na 1000 obyvateľov (zahraničná + vnútorná migrácia)	24,90	28,81	28,82	29,56	32,73
<i>2000-4999 obyvateľov</i>					
Migračné saldo - zahraničné sťahovanie (na 1000 obyvateľov)	0,20	0,73	0,52	0,55	0,69
Migračné saldo - vnútorné sťahovanie (na 1000 obyvateľov)	2,70	2,84	3,05	2,91	2,85
Migračný obrat na 1000 obyvateľov (zahraničná + vnútorná migrácia)	22,58	25,83	25,45	26,97	29,84
<i>5000-9999 obyvateľov</i>					
Migračné saldo - zahraničné sťahovanie (na 1000 obyvateľov)	0,21	0,53	0,43	0,60	0,60
Migračné saldo - vnútorné sťahovanie (na 1000 obyvateľov)	-1,90	-0,24	-0,15	-0,73	0,64
Migračný obrat na 1000 obyvateľov (zahraničná + vnútorná migrácia)	25,66	28,61	27,73	28,81	31,70
<i>10000-19999 obyvateľov</i>					
Migračné saldo - zahraničné sťahovanie (na 1000 obyvateľov)	0,18	0,47	0,34	0,48	0,60
Migračné saldo - vnútorné sťahovanie (na 1000 obyvateľov)	-2,00	2,96	-4,83	-2,38	-4,97
Migračný obrat na 1000 obyvateľov (zahraničná + vnútorná migrácia)	23,50	28,52	27,76	30,25	31,63
<i>20000-49999 obyvateľov</i>					
Migračné saldo - zahraničné sťahovanie (na 1000 obyvateľov)	0,28	0,42	0,57	0,47	0,23
Migračné saldo - vnútorné sťahovanie (na 1000 obyvateľov)	-2,79	-3,77	-5,64	-4,55	-6,11
Migračný obrat na 1000 obyvateľov (zahraničná + vnútorná migrácia)	21,71	26,32	25,61	28,19	29,10
<i>50000-99999 obyvateľov</i>					
Migračné saldo - zahraničné sťahovanie (na 1000 obyvateľov)	0,32	0,90	0,51	0,10	0,39
Migračné saldo - vnútorné sťahovanie (na 1000 obyvateľov)	-3,04	-5,07	-5,96	-4,31	-3,32
Migračný obrat na 1000 obyvateľov (zahraničná + vnútorná migrácia)	19,30	25,97	27,18	29,99	30,31
<i>100000+ obyvateľov</i>					
Migračné saldo - zahraničné sťahovanie (na 1000 obyvateľov)	0,46	1,13	1,41	1,59	1,39
Migračné saldo - vnútorné sťahovanie (na 1000 obyvateľov)	-1,22	-1,37	-1,29	1,02	3,66
Migračný obrat na 1000 obyvateľov (zahraničná + vnútorná migrácia)	16,23	21,63	23,73	28,29	31,03

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Výsledky analýzy migrácie za veľkostné skupiny obcí (VSO) dokladujú niektoré trendy, ktoré s istou dávkou opatrnosti možno označiť ako dôsledky dichotómie mesto – vidiek. Obe analýzy (mesto/vidiek a VSO) sú navzájom komplementárne. V zásade platí, že v piatich najväčších veľkostných kategóriách sú takmer výlučne iba mestá, naopak v troch najmenších takmer výlučne vidiecke obce. Do istej miery platí, že kvalitatívne chápaný stupeň urbanizácie sídiel rastie s veľkostnou kategóriou, prinajmenej to platí pri porovnaní obcí z opačných pólů VSO. Z tohto pohľadu je analýza za VSO vhodným doplnkom pre komparáciu miest a vidieka. Na druhej strane platí, že hranice medzi mestom a vidiekom nie je ostrá, a prístupy k ich vyčleňovaniu sú veľmi pestré (Bleha a kol. 2012).

Výrazné rozdiely medzi jednotlivými VSO z hľadiska zahraničnej a predovšetkým vnútornej migrácie dokumentuje obrázok 7.43. Ak v prípade analýzy za oblasti, mesto a vidiek bola skonštatovaná univerzálnosť prírastkov zahraničných sťahovaním v celom priebehu dvoch dekád, rovnako to platí aj v prípade VSO. Údaje na obrázku 7.43 sú zámerne prezentované ako absolútne čísla, aby bola viditeľná úroveň procesu v jednotlivých veľkostných kategóriách. V prípade zahraničnej migrácie sú viditeľné isté pravidelnosti, napríklad očakávaná dominancia najväčších dvoch miest Slovenska z hľadiska prírastku zahraničným sťahovaním, na druhej strane kategória miest s viac ako 50 tisíc obyvateľmi má veľmi nerovnomerný vývoj prírastkov zo zahraničnej migrácie. Z hľadiska vnútornej migrácie predstavuje súbor veľkostných kategórií obcí systém spojených nádob, s pomerne jasnou dichotómiou vyjadrenou trvalým a výrazným migračným prírastkom obcí do 4999 obyvateľov (v roku 2015 aj VSO 5000–9999), ku ktorým sa v roku 2019 pridala aj kategória miest s viac ako 100 tisíc obyvateľmi (ide predovšetkým o Bratislavu, ako už bolo na viacerých miestach vysvetlené vyššie).

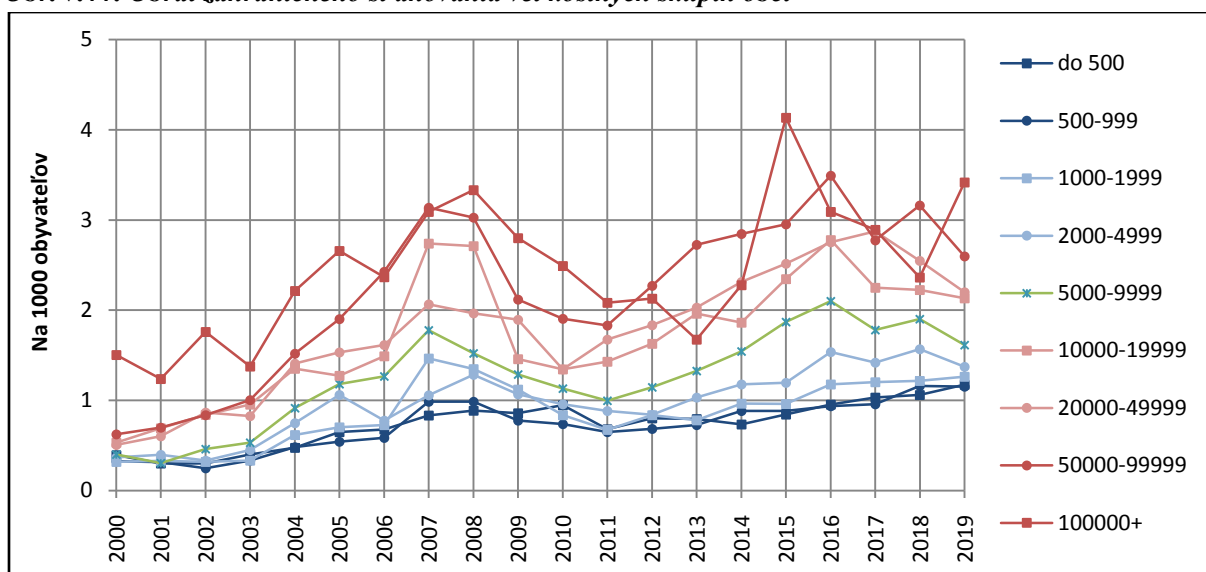
Obr. 7.43: Vývoj migračného salda veľkostných skupín obcí podľa dvoch hlavných komponentov sťahovania

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Najvýraznejšie migračné úbytky zaznamenávajú mestá s viac ako 20 tisíc a s viac ako 50 tisíc obyvateľmi, tieto úbytky idú na vrub suburbanizácie, ale aj sťahovania do Bratislavskej oblasti, predovšetkým v poslednom období. Dynamiku zmien v počet obyvateľov v podstatne väčšej miere (až na niektoré výnimky v niektorých rokoch) ovplyvňuje vnútorná migrácia. Obrat zahraničného sťahovania pri zohľadnení veľkosti populácie je zobrazený na obrázku 7.44. Badateľný je rastúci trend, predovšetkým v predkrízovom období, ale aj v posledných približne piatich rokoch. Takmer všetky VSO už zaznamenávajú vyšší obrat ako v rokoch 2007 a 2008, a bez výnimky všetky výrazne vyšší ako v roku 2000, zároveň stúpila variabilita súboru hodnôt, výrazne sa zvýšilo o. i. variačné rozpätie. V podstate v celom období dvoch dekád sú hodnoty obratu štyroch najväčších VSO vyššie ako v menších veľkostných skupinách, čo je očakávaný výsledok.

Obr. 7.44: Obrat zahraničného sťahovania veľkostných skupín obcí

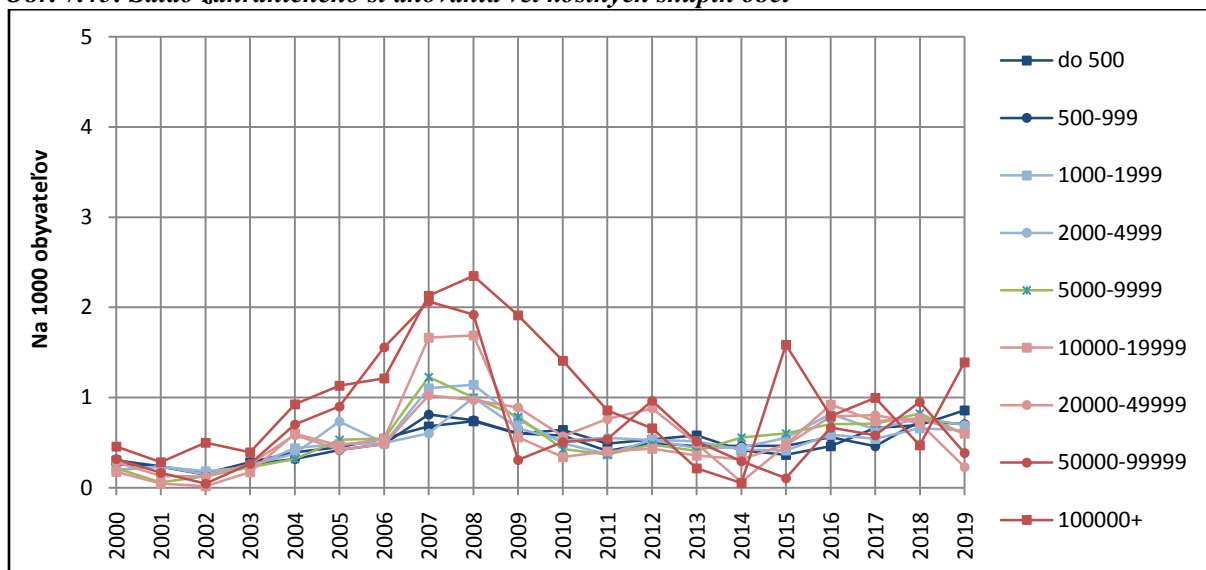
Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Z pohľadu salda zahraničného sťahovania (obrázok 7.45) je viditeľná dominancia dvoch najväčších VSO v období pred hospodárskou krízou, kedy však väčší alebo menší nárast salda zaznamenali všetky kategórie obcí. O čo väčší bol nárast v najväčších kategóriách, o to väčší bol ich prepád po roku 2009, a s výnimkami v niektorých rokoch sa saldo vo všetkých VSO pohybuje približne v intervale kladného prírastku 0,5–1 obyvateľ na tisíc obyvateľov.

Ukazuje sa, že väčšie mestá z hľadiska migrácie výraznejšie a citlivejšie reagujú na sociálno-ekonomické vplyvy. Výkyvy v niektorých rokoch sú však spôsobené skôr pomerne malým súborom udalostí.

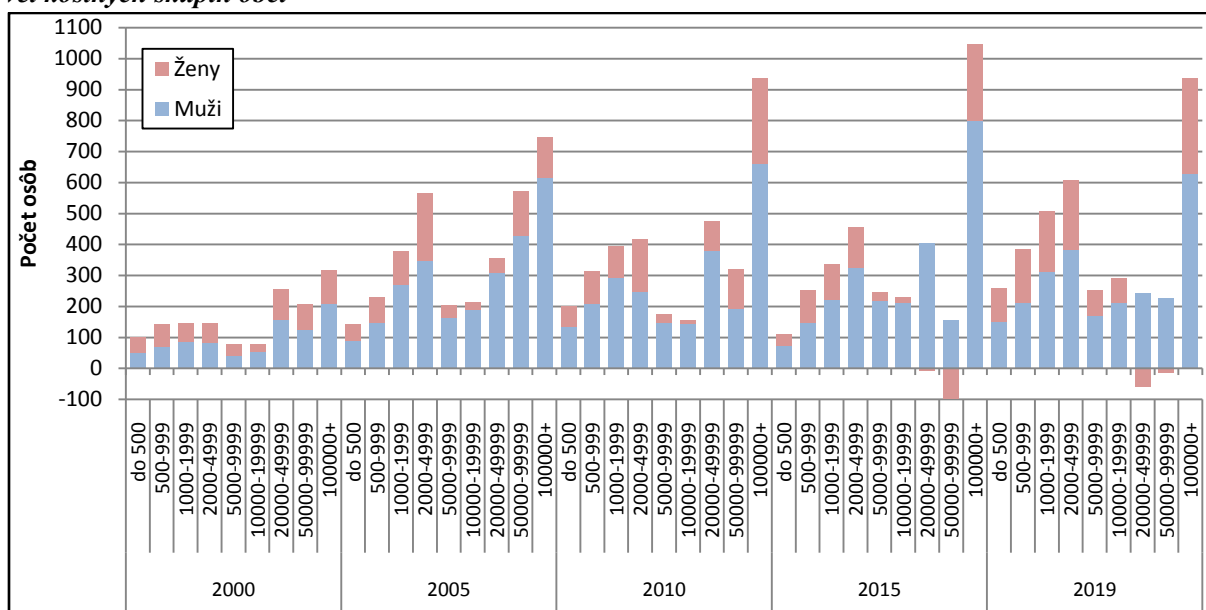
Aj v prípade hodnôt zahraničného migračného salda mužov a žien platí, že medzi pohlaviami existujú značné rozdiely (obrázok 7.46). Ani v jednom z vybraných rokov nie je v žiadnej kategórii prírastok sťahovaním v prípade žien vyšší ako v prípade mužov, v niektorých rokoch je saldo u ženskej populácie záporné (ide o mestá s viac ako 20 tisíc resp. s viac ako 50 tisíc obyvateľmi). V prípade, že je kladné mužské aj ženské saldo, sú hodnoty mužského prírastku vyššie väčšinou dva a viac násobne, pričom rozdiel sa v priebehu času zvyšuje, pričom v období najvyššieho salda pred krízou bol taktiež veľmi vysoký.

Obr. 7.45: Saldo zahraničného sťahovania veľkostných skupín obcí

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Obr. 7.46: Príspevok mužov a žien na hodnote salda zahraničného sťahovania vo vybraných rokoch veľkostných skupín obcí

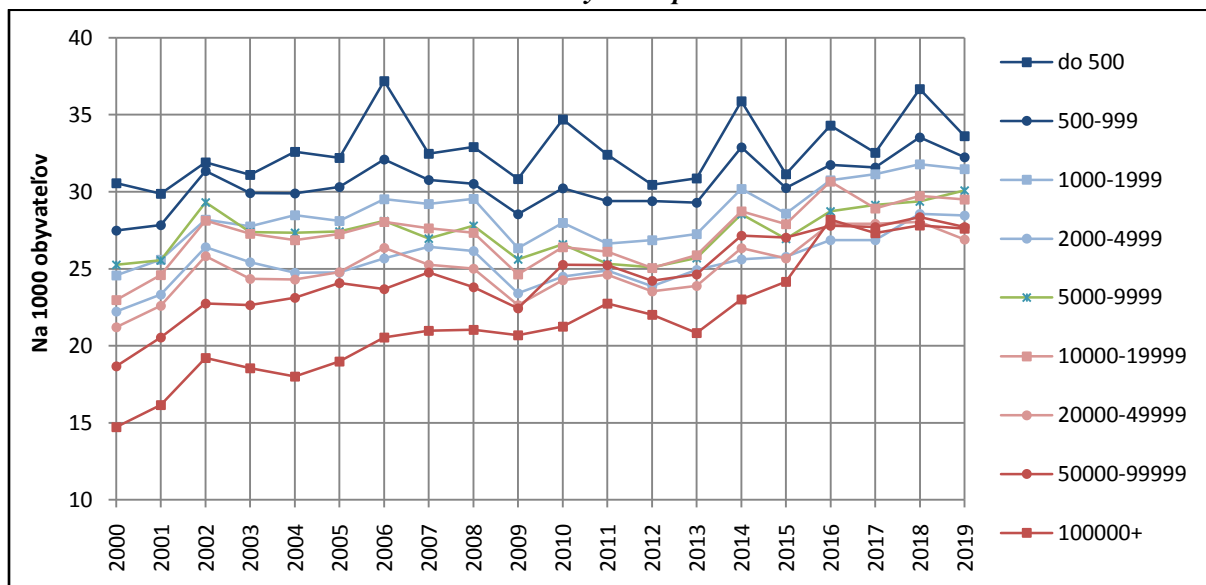
Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Veľmi zaujímavé, hoci v mnohých ohľadoch očakávané výsledky, prináša analýza vnútorného sťahovania. Rastúci obrat sa prejavuje vo všetkých veľkostných kategóriách (obrázok 7.47), avšak tempá rastu, a rozdiel oproti východiskovému roku značne varírujú. Najvýraznejšie obrat stúpol v najväčších mestách nad 50 tisíc resp. nad 100 tisíc obyvateľov, o 9 resp. 13 obyvateľov (v prepočte na 1000 obyvateľov), najmenej (o 3 obyvateľov) sa obrat zvýšil v skupine najmenších obcí do 499 obyvateľov.

Polarizácia čistej migrácie v celom analyzovanom období je dobre viditeľná z obrázka 6. Od roku 2000 začalo prehlbovanie úbytkov vnútorným sťahovaním vo všetkých kategóriách od 20 tisíc obyvateľov vyššie, a strata sa pohybuje približne v intervale 4 až 6 promile. Menej výrazná migračná strata je charakteristická pre kategóriu obcí 5000 až 9999 obyvateľov.

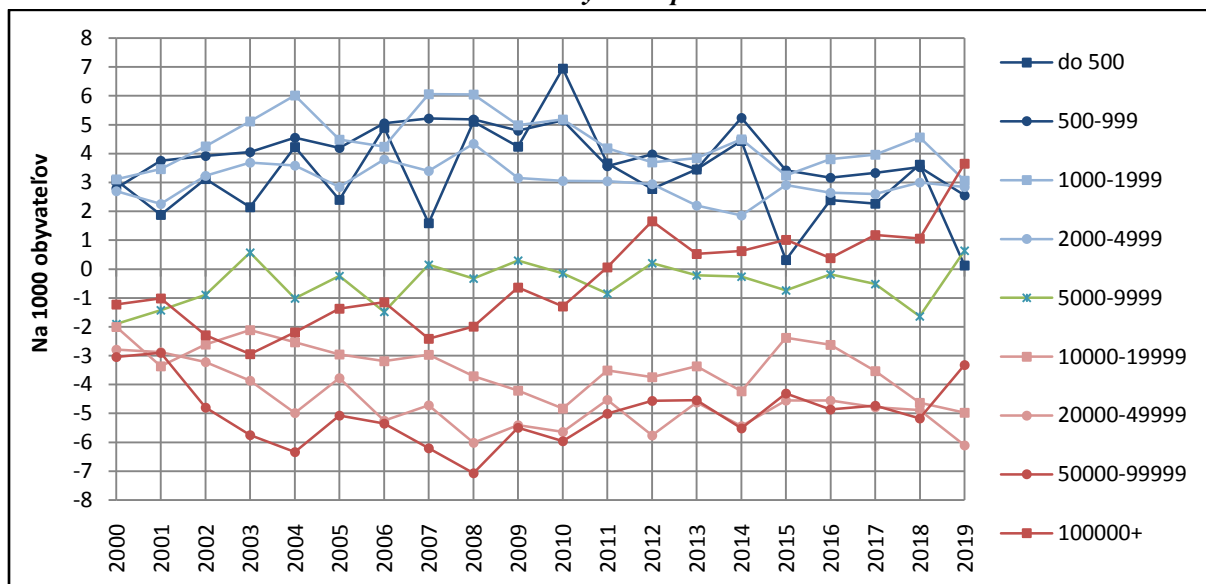
Menšie kategórie sa prírastkami výraznejšie nelíšia až na niektoré jednorôčné výkyvy. Za zmienku iste stojí skutočnosť, že v kategórii obcí so 100 tisíc a viac obyvateľmi došlo k otočeniu trendu v roku 2011, od ktorého je kategória migračne zisková až do roku 2019, kedy jej zisk z vnútornej migrácie bol dokonca najvyšší zo všetkých kategórií.

Obr. 7.47: Obrat vnútorného sťahovania veľkostných skupín obcí

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Obr. 7.48: Saldo vnútorného sťahovania veľkostných skupín obcí

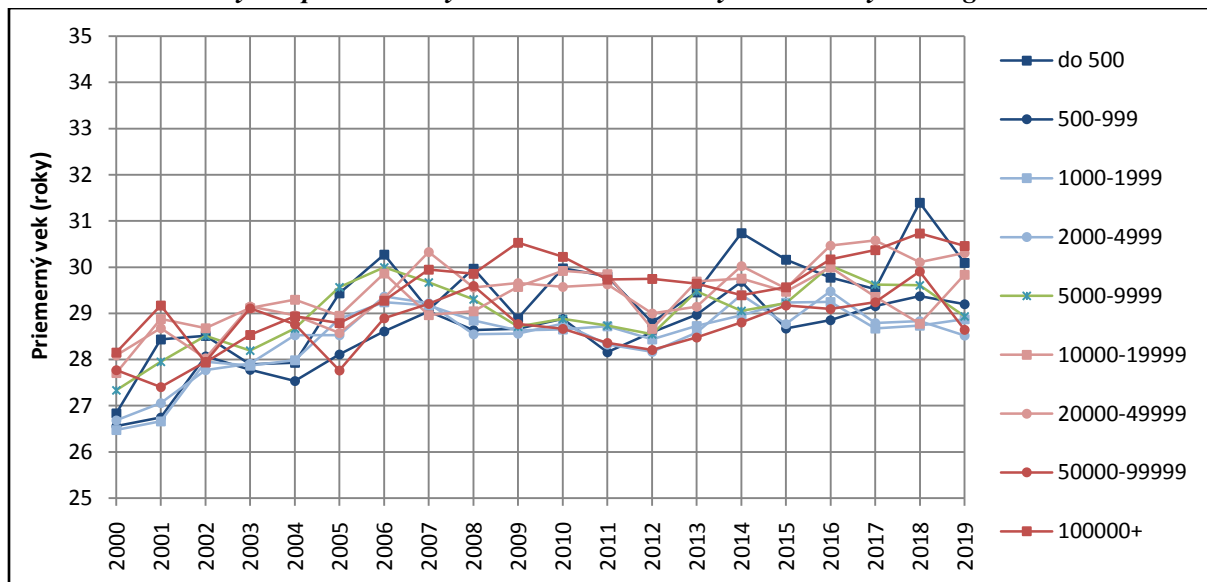

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Z hľadiska vekovej štruktúry migrantov bol vypočítaný a hodnotený dokončený priemerný vek migrantov. Obrázky 7.49 a 7.50 naznačujú, že vývoj priemerného veku prisťahovaných do oblastí z iných oblastí nie je rovnomerný, a že sú diferencie v súbore veľkostných kategórií podľa pohlavia. V prípade mužov je variačné rozpätie hodnôt pre jednotlivé veľkostné skupiny obcí nižšie ako v prípade žien, zároveň je badateľný výraznejší rastový trend. Priemerný vek prisťahovaných mužov sa zvýšil o 1 až 2,5 roka (ide o porovnanie trojročných

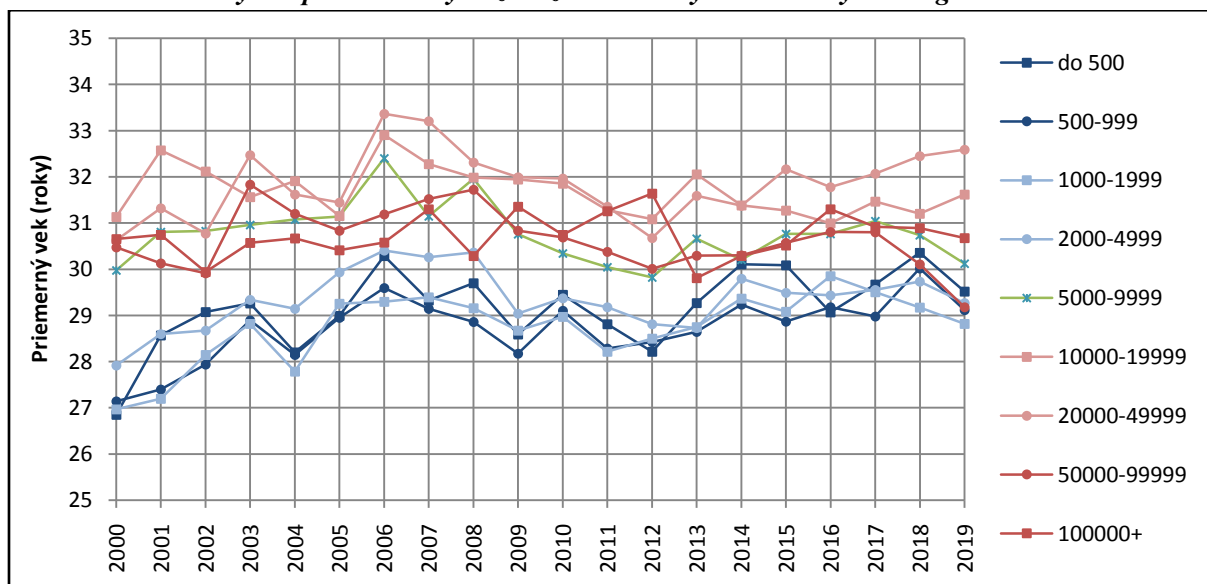
priemerov na začiatku a konci analyzovaného obdobia), v prípade žien o maximálne dva roky, v prípade niektorých kategórií s viac ako 5000 obyvateľmi došlo dokonca k jeho zníženiu. V posledných troch rokoch je priemerný vek prisťahovaných mužov do oblastí až na pár výnimiek nižší, ako priemerný vek prisťahovaných žien, ale rozdiely nie sú veľké, najväčšie (až okolo 2 a viac rokov v prospech žien) sú v kategórii miest nad 10 000 resp. nad 20 000 obyvateľov.

Obr. 7.49: Priemerný vek prisťahovaných mužov z obcí ostatných veľkostných kategórií

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Obr. 7.50: Priemerný vek prisťahovaných žien z obcí ostatných veľkostných kategórií

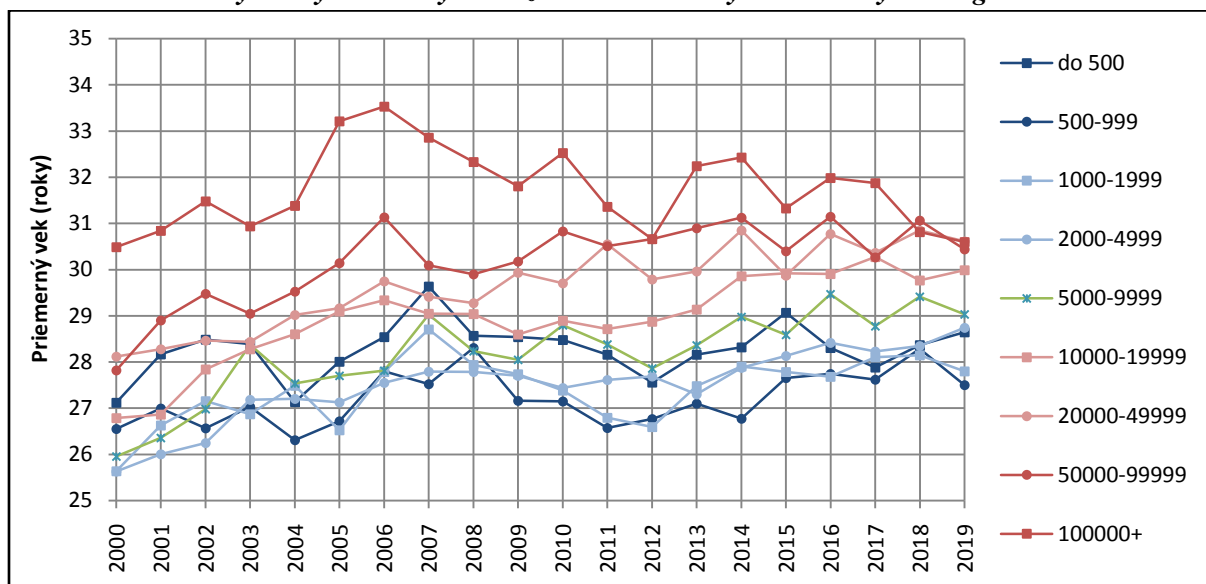

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

V prípade vysťahovaných z jednotlivých oblastí sú diferencie medzi kategóriami väčšie, a platí to aj pre mužskú aj pre ženskú migráciu (obr. 7.51 a 7.52). Zároveň platí, že najvyšší priemerný vek vysťahovaných mužov i žien je u emigrácie z dvoch najväčších vekových kategórií, čo potvrdzuje tézu, že na tomto migračnom pohybe sa podieľajú aj starší

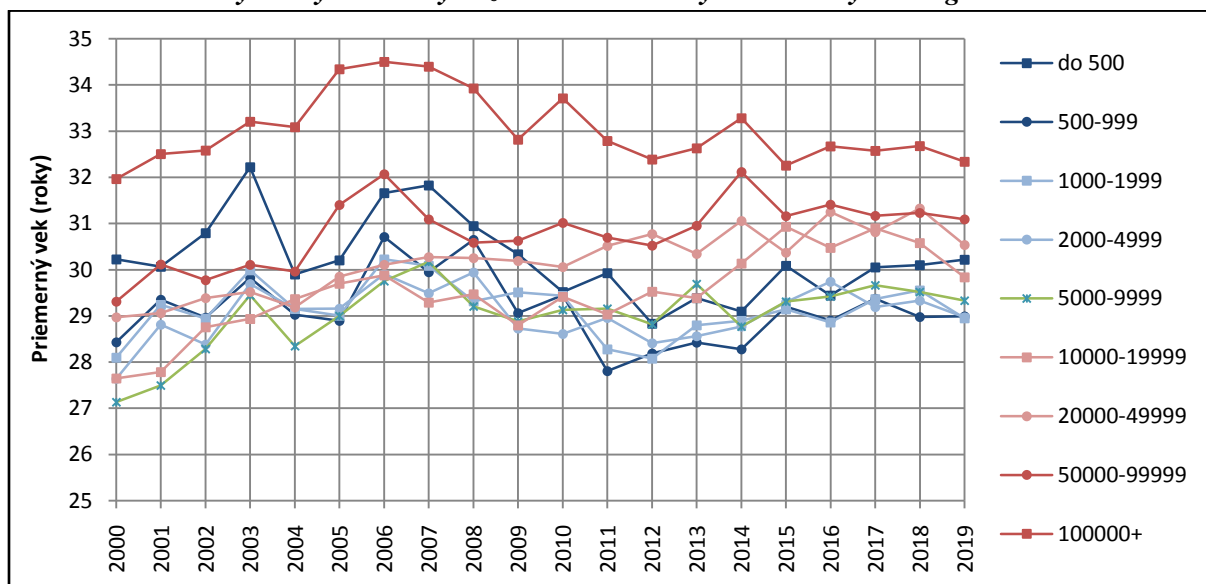
produktívni a poproduktívni migranti v rámci suburbanizácie. Nárast priemerného veku vysťahovaných bol o niečo vyšší v prípade migrácie mužov. Zároveň platí, že priemerný vek vysťahovaných žien z jednotlivých veľkostných skupín obcí v celom období od roku 2000 až do roku 2019 je bez výnimky vyšší ako vek vysťahovaných mužov.

Obr. 7.51: Priemerný vek vysťahovaných mužov do obcí ostatných veľkostných kategórií

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Obr. 7.52: Priemerný vek vysťahovaných žien do obcí ostatných veľkostných kategórií

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

8. Veková štruktúra

Tab. 8.1: Základné ukazovatele vekovej štruktúry Slovenska k 31.12.

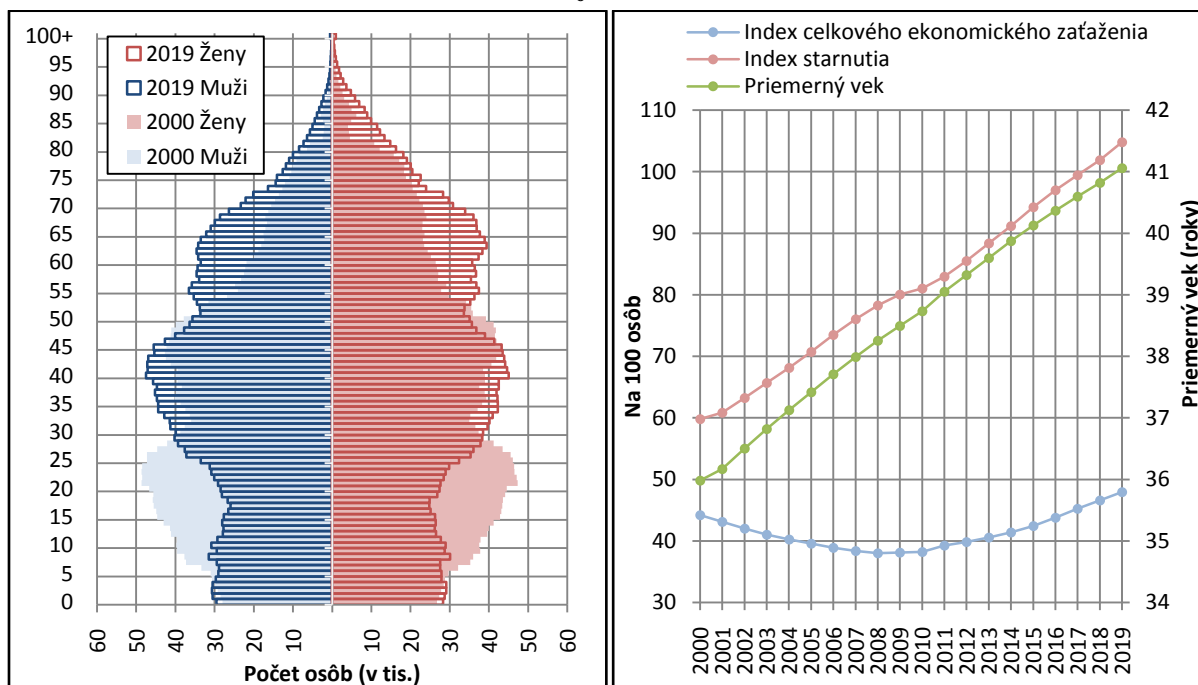
Ukazovateľ	2000	2005	2010	2015	2019
<i>Spolu</i>					
Počet obyvateľov (v tis.)	5402,5	5389,2	5435,3	5426,3	5457,9
0-14	1036,4	894,3	830,5	832,0	863,7
15-49	2934,6	2901,2	2854,2	2705,7	2624,2
50-64	811,9	961,1	1077,9	1104,5	1064,8
65+	619,6	632,6	672,7	783,9	905,2
% zastúpenie 0-14	19,18	16,59	15,28	15,33	15,83
% zastúpenie 15-49	54,32	53,83	52,51	49,86	48,08
% zastúpenie 50-64	15,03	17,83	19,83	20,36	19,51
% zastúpenie 65+	11,47	11,74	12,38	14,45	16,58
Priemerný vek	35,98	37,41	38,73	40,13	41,06
Mediánový vek	33,25	34,59	36,23	38,42	40,03
Index starnutia	59,78	70,74	81,01	94,22	104,8
<i>Muži</i>					
Počet obyvateľov (v tis.)	2626,1	2615,9	2642,2	2646,1	2665,4
0-14	530,2	458,0	425,6	427,0	442,9
15-49	1483,2	1468,3	1450,3	1382,1	1343,8
50-64	376,9	453,2	515,0	533,6	518,3
65+	235,8	236,3	251,4	303,4	360,4
% zastúpenie 0-14	20,19	17,51	16,11	16,14	16,62
% zastúpenie 15-49	56,48	56,13	54,89	52,23	50,42
% zastúpenie 50-64	14,35	17,33	19,49	20,16	19,45
% zastúpenie 65+	8,98	9,03	9,51	11,47	13,52
Priemerný vek	34,4	35,78	37,09	38,5	39,45
Mediánový vek	31,49	32,85	34,76	37	38,62
Index starnutia	44,46	51,59	59,06	71,06	81,38
<i>Ženy</i>					
Počet obyvateľov (v tis.)	2776,5	2773,3	2793,0	2780,2	2792,5
0-14	506,2	436,3	404,9	405,1	420,8
15-49	1451,4	1432,8	1403,9	1323,6	1280,4
50-64	435,1	507,9	562,9	571,0	546,5
65+	383,8	396,3	421,4	480,5	544,8
% zastúpenie 0-14	18,23	15,73	14,5	14,57	15,07
% zastúpenie 15-49	52,27	51,66	50,26	47,61	45,85
% zastúpenie 50-64	15,67	18,31	20,16	20,54	19,57
% zastúpenie 65+	13,82	14,29	15,09	17,28	19,51
Priemerný vek	37,48	38,96	40,28	41,68	42,59
Mediánový vek	34,95	36,46	37,87	39,96	41,51
Index starnutia	75,82	90,84	104,07	118,62	129,45

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Súčasná veková štruktúra Slovenska je výsledkom predchádzajúceho približne storočného demografického vývoja a určujúcim faktorom toho budúceho. Vo vývoji vekovej štruktúry za posledné desaťročia zaznamenávame pomerne dynamické zmeny. Jej hlavnými prejavmi boli

pokles plodnosti a postupné predlžovanie života. To znamená, že rozhodujúcim a zároveň určujúcim faktorom formovania vekovej štruktúry na Slovensku sú dve základné zložky prirodzeného pohybu- vývoj plodnosti a úmrtnosti. Zmeny vysokej intenzity plodnosti a úmrtnosti na nízku úroveň oboch procesov naštartovali proces populačného starnutia (Šprocha, Majo 2016). Na Slovensku máme v súčasnosti regresívny typ vekovej štruktúry (obr. 8.1). Klesajúci podiel detskej zložky populácie má za následok, že ročníky vstupujúce do reprodukčného veku, nebudú schopné nahradiť pomerne početné generácie, ktoré sa presunú do vyššieho veku. Za posledných 20 rokov evidujeme pokles podielu detskej zložky obyvateľstva z 19 % v roku 2000 na 15,8 % v roku 2019 a reprodukčnej zložky populácie z 54 % na 48 %. Na opačnom konci vekového spektra, v dôsledku priaznivého vývoja úmrtnostných pomerov, dochádza k nárastu počtu i podielu osôb v poreprodukčnom (z 15 % na 19,5 %) aj v poproduktívnom veku (z 11,5 % na takmer 17 %). V rámci seniorskej skupiny vzrástol v spomínanom období najviac podiel osôb vo veku 65-74 rokov (tzv. tretí vek).

Obr. 8.1 a 8.2: Veková štruktúra Slovenska a ukazovatele starnutia

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Starnutie populácie Slovenska dokumentuje aj vývoj hodnôt syntetických ukazovateľov vekovej štruktúry. Priemerný vek v sledovanom období vzrástol o 5 rokov na súčasných 41. Kým v roku 2000 bola polovica populácie mladšia ako 33,25 rokov, podľa údajov z roku 2019 je už polovica osôb staršia ako 40 rokov. Index starnutia sa zvýšil zo 60 v roku 2000 na takmer 105 seniorov pripadajúcich na 100 detí v roku 2019. Pokles plodnosti, zvlášť na začiatku a v prvých rokoch nového tisícročia, prispel k znižovaniu indexu závislosti mladého obyvateľstva. V roku 2000 pripadalo na 100 osôb v produktívnom veku takmer 28 detí. Na konci prvej dekády sledovaného obdobia to bolo 21 detí. Na tejto hodnote, resp. blízko nej, sa úroveň indexu závislosti mladého obyvateľstva pohybovala do roku 2015. Až v posledných štyroch rokoch, pod vplyvom opätovného mierneho nárastu plodnosti, mierne vrástli aj hodnoty indexu závislosti mladých. Aktuálne (2019) na 100 osôb v produktívnom veku

pripadá 23 detí. V prípade indexu závislosti starého obyvateľstva možno pozorovať opačnú tendenciu. Rastúci podiel seniorov sa podpísal na jeho zvyšovaní, zvlášť po roku 2010. Na začiatku sledovaného obdobia pripadalo na 100 osôb v produktívnom veku takmer 17 seniorov, na jeho konci už takmer 25. Celkové ekonomické zaťaženie je výsledkom vývoja oboch spomínaných zložiek. Na jeho hodnote sa až do roku 2016 rozhodujúcou mierou podieľal index závislosti mladých. V roku 2017 sa miera závislosti mladých a starých na celkovom zaťažení vyrovnala a v posledných dvoch rokoch (2018, 2019) sa na celkovom zaťažení podieľa už väčšou mierou index zaťaženia starým obyvateľstvom. Index celkového zaťaženia v prvej polovici sledovaného obdobia klesal postupne, zo 44,2 % na 38,2 % v roku 2010. Druhá polovica sledovaného obdobia sa niesla v znamení pomerne intenzívneho rastu tohto ukazovateľa, až na úroveň o málo vyššiu, ako na začiatku celého sledovaného obdobia, keď na 100 osôb v produktívnom veku pripadalo takmer 48 ekonomicky závislých osôb (obr. 8.2).

8.1 Veková štruktúra v oblastiach

Starnutie populácie sa prejavilo aj vo vekovej štruktúre všetkých štyroch oblastí Slovenska. Jedným zo spoločných znakov starnutia na úrovni NUTS 2, je nárast obyvateľstva v poproduktívnom veku, čo je zrejmé aj z tvaru vekových pyramíd (obr. 8.3-8.6). Pri porovnaní stavu z roku 2000 oproti súčasnosti, môžeme na vekových pyramídach pozorovať pomerne masívne „rozširovanie“ v ich hornej časti, hlavne v mladšom seniorskom veku. Pri pohľade na stred vekovej pyramídy z roku 2019 oblastí Západného, Stredného a Východného Slovenska, ohraničený vekom 30 a 50 rokov vidíme, že má takmer identický tvar ako v roku 2000. To znamená, že generácie narodených v 70. a 80. rokoch minulého storočia boli dostatočnou náhradou za generácie z 50. a 60. rokov, ktoré sa vo vekovom spektre počas skúmaného obdobia postupne presunuli smerom k poproduktívnej zložke. Ďalším spoločným znakom spomínaných oblastí je takmer rovnaká základňa vekovej pyramídy na začiatku a na konci sledovaného obdobia. V dôsledku nízkej plodnosti v 90. rokoch minulého storočia, ktorá pokračovala aj v prvých rokoch nového milénia, došlo k výraznému úbytku obyvateľstva v mladšom reprodukčnom veku a v časti populácie, ktorá je tesne pred vstupom do reprodukčného veku. Na vekovej pyramíde je to vidieť ako zárez v jej spodnej časti, ktorý je spomedzi uvedených troch oblastí najvýraznejší na Západnom Slovensku. Veková pyramída oblasti Bratislavský kraj z roku 2019 má špecifický tvar. Už na prvý pohľad sa vyznačuje širokou základňou oproti roku 2000. Oživenie plodnosti po roku 2008 formou realizácie odložených pôrodov, ktoré Slovensko po dlhom čase zaznamenalo, sa v rámci oblastí Slovenska naplno prejavilo práve v oblasti Bratislavský kraj.

Na začiatku sledovaného obdobia mala najvyšší podiel detskej zložky oblasť Východné Slovensko - takmer 22 % populácie. Tesne pod hranicou 20 % bolo zastúpenie 0-14 ročných v oblasti Stredné Slovensko (19,5 %). Podiel detí v zostávajúcich dvoch oblastiach predstavoval 17,9 % na Západnom Slovensku a najmenej 15,6 % v oblasti Bratislavský kraj. Až do roku 2008 podiel detskej populácie vo všetkých štyroch administratívnych celkoch SR klesal rovnomerným tempom, približne o 3-4 percentuálne body v porovnaní s rokom 2000.

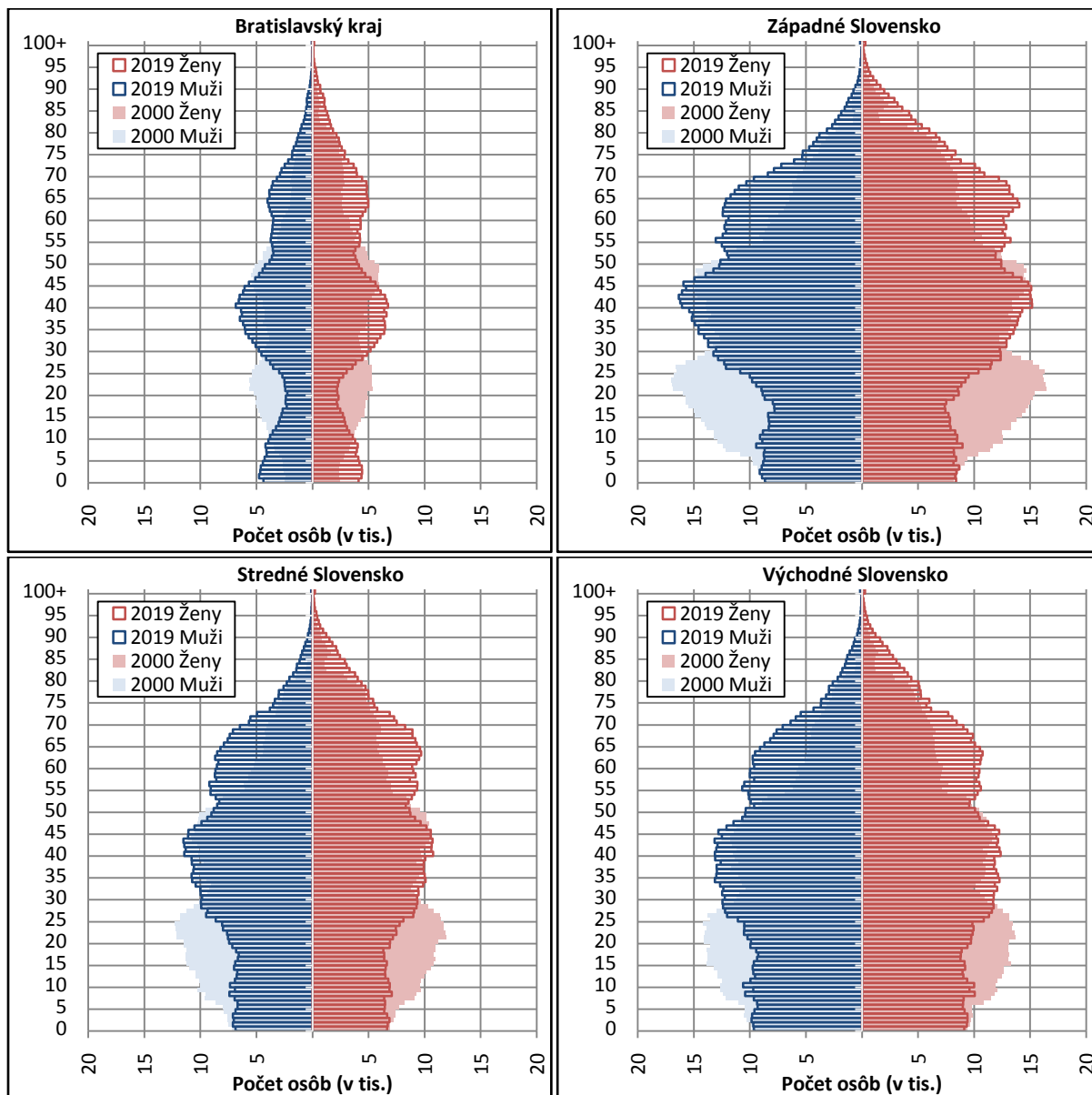
Tab. 8.2: Základné ukazovatele vekovej štruktúry v oblastiach Slovenska k 31.12.

	Ukazovateľ	2000	2005	2010	2015	2019		2000	2005	2010	2015	2019
Bratislavský kraj (NUTS 2)				<i>Spolu</i>			Západné Slovensko			<i>Spolu</i>		
	Počet obyvateľov (v tis.)	617,0	603,7	628,7	633,3	669,6		1874,8	1863,1	1866,7	1832,1	1823,8
	0-14	96,5	79,8	84,3	99,4	117,0		335,5	280,9	253,5	247,8	256,4
	15-49	342,6	326,2	327,5	307,8	319,0		1019,6	1003,1	979,9	907,8	863,5
	50-64	103,3	123,8	136,0	128,2	118,9		293,5	346,3	385,1	391,9	377,0
	65+	74,7	73,9	80,9	97,9	114,7		226,2	232,7	248,1	284,5	327,0
	% zastúpenie 0-14	15,6	13,2	13,4	15,7	17,5		17,9	15,1	13,6	13,5	14,1
	% zastúpenie 15-49	55,5	54	52,1	48,6	47,6		54,4	53,8	52,5	49,5	47,3
	% zastúpenie 50-64	16,7	20,5	21,6	20,2	17,8		15,7	18,6	20,6	21,4	20,7
	% zastúpenie 65+	12,1	12,2	12,9	15,5	17,1		12,1	12,5	13,3	15,5	17,9
				<i>Muži</i>						<i>Muži</i>		
	Počet obyvateľov (v tis.)	292,8	285,7	298,7	300,6	319,1		912,4	905,6	909,7	895,2	892,3
	0-14	49,4	40,6	43,1	51,0	60,1		171,9	144,0	130,0	127,6	131,8
	15-49	167,8	160,6	162,5	152,9	158,6		517,4	509,3	500,3	465,9	444,6
	50-64	47,4	56,6	62,4	58,5	55,1		137,4	164,8	185,8	190,8	184,5
	65+	28,3	27,8	30,7	38,2	45,4		85,7	87,5	93,5	110,9	131,4
	% zastúpenie 0-14	16,9	14,2	14,4	17	18,8		18,8	15,9	14,3	14,3	14,8
	% zastúpenie 15-49	57,3	56,2	54,4	50,9	49,7		56,7	56,2	55	52	49,8
	% zastúpenie 50-64	16,2	19,8	20,9	19,5	17,3		15,1	18,2	20,4	21,3	20,7
	% zastúpenie 65+	9,7	9,7	10,3	12,7	14,2		9,4	9,7	10,3	12,4	14,7
				<i>Ženy</i>						<i>Ženy</i>		
	Počet obyvateľov (v tis.)	324,2	318,0	330,0	332,7	350,5		962,4	957,5	957,0	936,9	931,5
	0-14	47,1	39,1	41,2	48,4	56,9		163,6	136,9	123,4	120,2	124,5
	15-49	174,9	165,6	165,0	154,9	160,4		502,3	493,8	479,7	441,9	418,8
	50-64	55,9	67,2	73,5	69,7	63,9		156,1	181,5	199,3	201,1	192,5
	65+	46,4	46,1	50,3	59,6	69,3		140,5	145,3	154,6	173,6	195,6
	% zastúpenie 0-14	14,5	12,3	12,5	14,6	16,2		17	14,3	12,9	12,8	13,4
	% zastúpenie 15-49	53,9	52,1	50	46,6	45,8		52,2	51,6	50,1	47,2	45
	% zastúpenie 50-64	17,2	21,1	22,3	20,9	18,2		16,2	19	20,8	21,5	20,7
	% zastúpenie 65+	14,3	14,5	15,2	17,9	19,8		14,6	15,2	16,2	18,5	21
Stredné Slovensko	Ukazovateľ	2000	2005	2010	2015	2019	Východné Slovensko	2000	2005	2010	2015	2019
				<i>Spolu</i>						<i>Spolu</i>		
	Počet obyvateľov (v tis.)	1355,9	1351,9	1350,5	1343,5	1336,8		1554,7	1570,5	1589,4	1617,3	1627,7
	0-14	265,0	229,4	207,5	201,7	204,1		339,4	304,2	285,2	283,1	286,3
	15-49	733,8	726,5	709,8	672,8	645,0		838,5	845,3	837,0	817,4	796,7
	50-64	200,6	238,0	266,5	276,0	265,9		214,5	253,0	290,3	308,3	303,0
	65+	156,5	158,0	166,7	192,9	221,8		162,3	168,0	177,0	208,5	241,7
	% zastúpenie 0-14	19,5	17	15,4	15	15,3		21,8	19,4	17,9	17,5	17,6
	% zastúpenie 15-49	54,1	53,7	52,6	50,1	48,2		53,9	53,8	52,7	50,5	48,9
	% zastúpenie 50-64	14,8	17,6	19,7	20,5	19,9		13,8	16,1	18,3	19,1	18,6
	% zastúpenie 65+	11,5	11,7	12,3	14,4	16,6		10,4	10,7	11,1	12,9	14,8
				<i>Muži</i>						<i>Muži</i>		
	Počet obyvateľov (v tis.)	660,8	657,6	657,0	655,7	653,4		760,0	767,0	776,8	794,5	800,5
	0-14	135,5	117,3	106,1	103,2	104,4		173,4	156,0	146,4	145,2	146,6
	15-49	372,5	369,0	361,3	344,5	331,4		425,6	429,4	426,2	418,9	409,2
	50-64	93,5	113,1	128,0	134,2	130,0		98,5	118,8	138,7	150,1	148,8
	65+	59,3	58,2	61,6	73,8	87,6		62,5	62,8	65,6	80,4	96,0
	% zastúpenie 0-14	20,5	17,8	16,1	15,7	16		22,8	20,3	18,8	18,3	18,3
	% zastúpenie 15-49	56,4	56,1	55	52,5	50,7		56	56	54,9	52,7	51,1
	% zastúpenie 50-64	14,1	17,2	19,5	20,5	19,9		13	15,5	17,9	18,9	18,6
	% zastúpenie 65+	9	8,9	9,4	11,3	13,4		8,2	8,2	8,4	10,1	12
				<i>Ženy</i>						<i>Ženy</i>		
	Počet obyvateľov (v tis.)	695,1	694,3	693,5	687,8	683,4		794,7	803,6	812,6	822,8	827,2
	0-14	129,5	112,1	101,5	98,5	99,6		166,0	148,2	138,8	137,9	139,8
	15-49	361,3	357,5	348,4	328,3	313,6		413,0	415,9	410,8	398,5	387,5
	50-64	107,1	124,9	138,5	141,9	135,9		116,0	134,3	151,6	158,3	154,2
	65+	97,2	99,8	105,1	119,1	134,2		99,8	105,2	111,4	128,1	145,7
	% zastúpenie 0-14	18,6	16,1	14,6	14,3	14,6		20,9	18,4	17,1	16,8	16,9
	% zastúpenie 15-49	52	51,5	50,2	47,7	45,9		52	51,8	50,5	48,4	46,9
	% zastúpenie 50-64	15,4	18	20	20,6	19,9		14,6	16,7	18,7	19,2	18,6
	% zastúpenie 65+	14	14,4	15,2	17,3	19,6		12,6	13,1	13,7	15,6	17,6

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Nasledujúce obdobie pre oblasti Západné, Stredné a Východné Slovensko prinieslo stabilizáciu a vyrovnaný kontinuálny vývoj dosahovanej úrovne podielu detí v populácii (obr. 8.7).

Obr. 8.3-8.6: Veková štruktúra oblastí Slovenska v rokoch 2000 a 2019

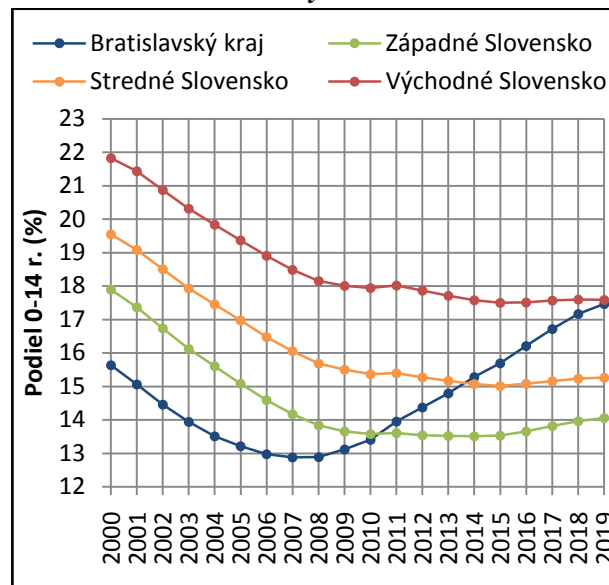
Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Až do konca sledovaného obdobia sa podiel detí na celkovom počte obyvateľstva v oblasti Východné Slovensko pohyboval okolo 17-18 % , v oblasti Západné Slovensko okolo 13-14 % a v oblasti Stredné Slovensko osciloval okolo 15 %. V oblasti Bratislavský kraj nabral vývoj detskej zložky po roku 2008 úplne opačný trend. Podiel detí pomerne intenzívne rástol, z 13 % na 17,5 % v roku 2019. Počet 0-14 ročných sa za posledných 10 rokov v oblasti Bratislavský kraj zvýšil o takmer 39 %. V rámci predproduktívnej vekovej skupiny bol podiel 0 ročných v jednotlivých oblastiach viac menej stabilizovaný. Výnimkou je oblasť Bratislavský kraj, v ktorej v priebehu sledovaného obdobia vzrástol podiel 0 ročných

výraznejšie (z 0,8 % v roku 2000 na 1,3 % v roku 2019) v porovnaní s ostatnými oblasťami Slovenska.

V sledovanom období vzrástol v oblasti Bratislavský kraj podiel všetkých detských päťročných vekových skupín - najviac 5-9 ročných. Pokles podielu bol zaznamenaný iba u 10-14 ročných zo 6,5 % na 4,8 %. Zvyšné tri oblasti Západné, Stredné i Východné Slovensko vykazujú v súčasnosti nižší podiel všetkých päťročných vekových skupín detí do 14 rokov v porovnaní s rokom 2000. Kým na začiatku sledovaného obdobia v predproduktívnej zložke populácie v oblastiach SR dominovala veková skupina 10-14 ročných, aktuálne sa o túto pozíciu delí s 5-9 ročnými (tab. 8.3).

Obr. 8.7: Podiel 0-14 ročných v oblastiach SR

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Tab. 8.3: Veková štruktúra obyvateľstva vo veku do 15 rokov v oblastiach Slovenska

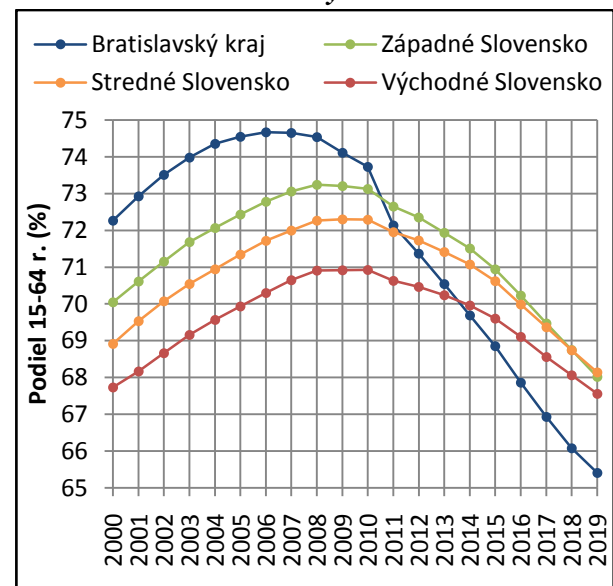
Bratislavský kraj (NTS 2)	Vek	2000	2005	2010	2015	2019	Západné Slovensko	2000	2005	2010	2015	2019	
	Počet obyvateľov (v tis.)							Počet obyvateľov (v tis.)					
	0	4,9	5,9	7,6	8,1	8,5		16,7	16,1	18,0	16,6	17,1	
	1-4	19,6	19,8	27,1	31,9	35,9		71,7	61,7	67,9	68,8	69,4	
	5-9	31,9	23,2	26,3	34,0	40,3		113,3	88,8	78,3	84,4	86,7	
	10-14	40,0	30,9	23,3	25,3	32,3		133,8	114,3	89,3	78,1	83,2	
	3-5	15,5	13,9	18,5	23,8	26,0		56,2	47,1	48,8	52,4	51,7	
	6-9	26,4	18,6	20,3	26,3	32,0		94,1	72,2	62,0	67,0	69,6	
	0-14	96,5	79,8	84,3	99,4	117,0		335,5	280,9	253,5	247,8	256,4	
	Podiel z celkového počtu obyvateľov							Podiel z celkového počtu obyvateľov					
0	0,8	1,0	1,2	1,3	1,3	0,9	0,9	1,0	0,9	0,9			
1-4	3,2	3,3	4,3	5,0	5,4	3,8	3,3	3,6	3,8	3,8			
5-9	5,2	3,8	4,2	5,4	6,0	6,0	4,8	4,2	4,6	4,8			
10-14	6,5	5,1	3,7	4,0	4,8	7,1	6,1	4,8	4,3	4,6			
3-5	2,5	2,3	2,9	3,8	3,9	3,0	2,5	2,6	2,9	2,8			
6-9	4,3	3,1	3,2	4,2	4,8	5,0	3,9	3,3	3,7	3,8			
0-14	15,6	13,2	13,4	15,7	17,5	17,9	15,1	13,6	13,5	14,1			
Stredné Slovensko	Počet obyvateľov (v tis.)						Počet obyvateľov (v tis.)						
	0	14,0	13,5	14,3	13,1	13,5	19,1	18,7	20,3	18,3	18,8		
	1-4	59,4	52,3	54,5	54,0	54,7	80,1	72,3	76,6	75,5	76,3		
	5-9	89,9	73,4	65,5	68,3	67,9	114,6	98,5	90,3	96,7	95,1		
	10-14	101,7	90,3	73,3	66,4	67,9	125,5	114,8	98,0	92,6	96,2		
	3-5	46,0	39,7	39,7	41,6	40,2	61,0	54,5	55,1	58,4	56,3		
	6-9	74,2	59,5	52,1	54,5	54,8	94,4	79,7	71,8	77,4	76,8		
	0-14	265,0	229,4	207,5	201,7	204,1	339,4	304,2	285,2	283,1	286,3		
	Podiel z celkového počtu obyvateľov						Podiel z celkového počtu obyvateľov						
	0	1,0	1,0	1,1	1,0	1,0	1,2	1,2	1,3	1,1	1,2		
	1-4	4,4	3,9	4,0	4,0	4,1	5,2	4,6	4,8	4,7	4,7		
	5-9	6,6	5,4	4,8	5,1	5,1	7,4	6,3	5,7	6,0	5,8		
	10-14	7,5	6,7	5,4	4,9	5,1	8,1	7,3	6,2	5,7	5,9		
	3-5	3,4	2,9	2,9	3,1	3,0	3,9	3,5	3,5	3,6	3,5		
6-9	5,5	4,4	3,9	4,1	4,1	6,1	5,1	4,5	4,8	4,7			
0-14	19,5	17,0	15,4	15,0	15,3	21,8	19,4	17,9	17,5	17,6			
Východné Slovensko	Počet obyvateľov (v tis.)						Počet obyvateľov (v tis.)						
	0	14,0	13,5	14,3	13,1	13,5	19,1	18,7	20,3	18,3	18,8		
	1-4	59,4	52,3	54,5	54,0	54,7	80,1	72,3	76,6	75,5	76,3		
	5-9	89,9	73,4	65,5	68,3	67,9	114,6	98,5	90,3	96,7	95,1		
	10-14	101,7	90,3	73,3	66,4	67,9	125,5	114,8	98,0	92,6	96,2		
	3-5	46,0	39,7	39,7	41,6	40,2	61,0	54,5	55,1	58,4	56,3		
	6-9	74,2	59,5	52,1	54,5	54,8	94,4	79,7	71,8	77,4	76,8		
	0-14	265,0	229,4	207,5	201,7	204,1	339,4	304,2	285,2	283,1	286,3		
	Podiel z celkového počtu obyvateľov						Podiel z celkového počtu obyvateľov						
	0	1,0	1,0	1,1	1,0	1,0	1,2	1,2	1,3	1,1	1,2		
	1-4	4,4	3,9	4,0	4,0	4,1	5,2	4,6	4,8	4,7	4,7		
	5-9	6,6	5,4	4,8	5,1	5,1	7,4	6,3	5,7	6,0	5,8		
	10-14	7,5	6,7	5,4	4,9	5,1	8,1	7,3	6,2	5,7	5,9		
	3-5	3,4	2,9	2,9	3,1	3,0	3,9	3,5	3,5	3,6	3,5		
6-9	5,5	4,4	3,9	4,1	4,1	6,1	5,1	4,5	4,8	4,7			
0-14	19,5	17,0	15,4	15,0	15,3	21,8	19,4	17,9	17,5	17,6			

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Produktívna časť populácie tvorí hlavný zdroj pracovných síl. Vývoj počtu osôb, ktoré patria do tejto širokej vekovej skupiny, zmeny v jej percentuálnom zastúpení a s tým súvisiace zmeny vo vekovej štruktúre, si vyžadujú osobitnú pozornosť aj z regionálneho pohľadu. Na úrovni oblastí Slovenska (NUTS 2) môžeme vývoj počtu a podielu 15-64 ročných osôb za posledných 20 rokov rozdeliť na viac etáp. Prvá (2000-2008) je charakteristická rovnomerným rastom podielu 15-64 ročných vo všetkých štyroch oblastiach Slovenska. Krátkodobé prechodné obdobie (2009-2010), v ktorom podiel osôb v produktívnom veku v jednotlivých oblastiach SR stagnoval, vystriedalo obdobie kontinuálneho poklesu podielu 15-64 ročných v populácii jednotlivých oblastí SR. Na konci sledovaného obdobia v roku 2019 mali oblasti Západné, Stredné a Východné Slovensko podiel produktívnej zložky populácie na takmer rovnakej úrovni ako na jeho začiatku. V oblasti Bratislavský kraj podiel 15-64 ročných začal dramaticky klesať hneď po roku 2008. Oblasť Bratislavský kraj sa až do roku 2011 vyznačovala najvyšším podielom obyvateľov v produktívnom veku spomedzi všetkých štyroch oblastí SR. Postupne však obsadila posledné miesto v rebríčku dosiahnutej úrovne podielu 15-64 ročných, s väčším odstupom od ostatných oblastí (obr. 8.8). V roku 2000 tvoril podiel 15-64 ročných na celkovom počte obyvateľstva 67,7 % pre oblasť Východné Slovensko, takmer 69 % pre Stredné Slovensko a 70 % pre Západné Slovensko. Oblasť Bratislavský kraj sa so 72,3 % vyznačovala najvyšším podielom tejto zložky populácie. V roku 2008 dosiahli všetky oblasti maximum podielu 15-64 ročných: 74,5 % Bratislavský kraj, 73,2 % Západné Slovensko, 72,3% Stredné a 71 % Východné Slovensko. Nasledujúci vývoj priniesol postupné znižovanie produktívnej zložky vo všetkých štyroch oblastiach, pričom tempo poklesu bolo v oblasti Bratislavský kraj najintenzívnejšie. Na konci sledovaného obdobia sa podiel produktívnej zložky populácie pre oblasti Stredné a Východné Slovensko pohyboval na úrovni

67,5-68 %, v oblasti Bratislavský kraj klesol na 65,4 %.

Obr. 8.8: Podiel 15-64 ročných oblastiach SR

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

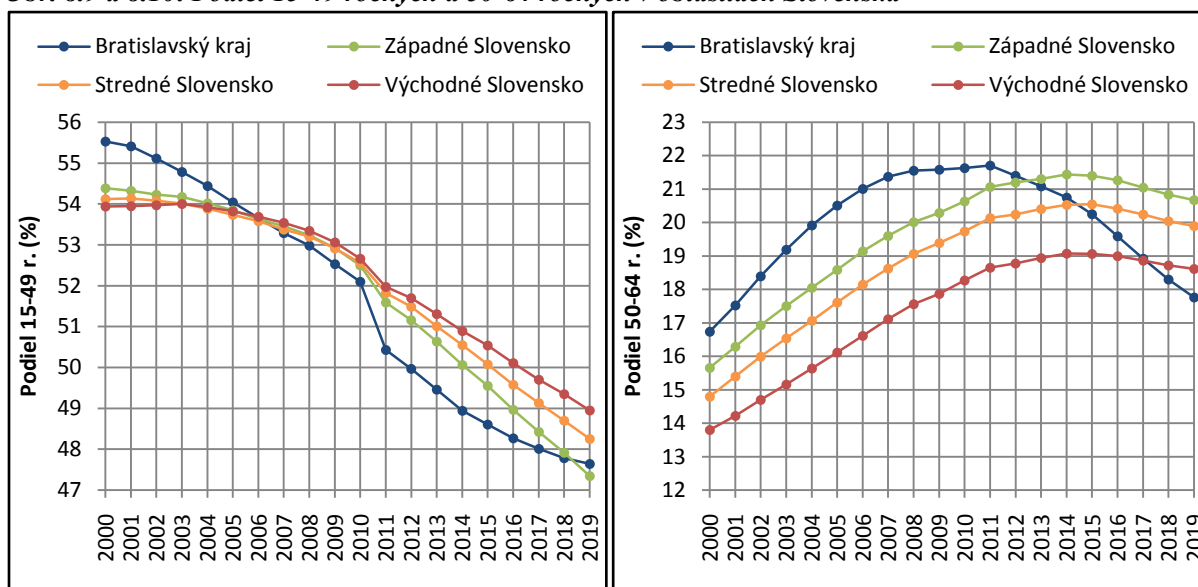
Špecifickú skupinu v rámci produktívnej vekovej skupiny tvorí reprodukčná zložka populácie (15-49 roční). V rámci produktívnej populácie reprodukčná zložka v oblastiach SR v skúmanom období predstavovala viac ako 70 %. V prvých rokoch analyzovaného obdobia podiel reprodukčnej zložky populácie v oblastiach SR, s výnimkou oblasti Bratislavský kraj, osciloval okolo 54 %. Po roku 2006 začal podiel tejto zložky populácie klesať najprv miernym tempom a po roku 2010 už intenzívnejšie. Od roku 2017 je podiel 15-49 ročných už pod hranicou 50 % a do konca sledovaného obdobia klesol na 47 % v oblasti Západné Slovensko a na 48 % v oblastiach Stredné a Východné Slovensko (obr. 8.9). Na začiatku sledovaného obdobia podiel reprodukčnej populácie v oblasti Bratislavský kraj atakoval

hranicu 56 % a do roku 2005 si svoje postavenie oblasti s najvyšším podielom reprodukčnej zložky populácie udržal.

Pokles podielu 15-49 ročných v oblasti Bratislavský kraj prebiehal pomerne intenzívne počas celého analyzovaného obdobia. Ešte na konci prvej dekády bol podiel 15-49 ročných v oblasti Bratislavský kraj na rovnakej úrovni ako v ostatných oblastiach Slovenska (52 %). V druhej dekáde však hodnoty podielu tejto časti populácie boli v porovnaní s ostatnými oblasťami SR nižšie. Na konci roku 2019 mala oblasť Bratislavský kraj podiel reprodukčnej zložky o takmer 8 percentuálnych bodov nižší ako na jeho začiatku (47,6 %).

Na rozdiel od reprodukčnej skupiny obyvateľstva, ktorej podiel v oblastiach počas celého analyzovaného obdobia klesal, podiel poreprodukčnej skupiny vykazoval opačnú vývojovú tendenciu, ktorá sa v podstate zhodovala s trendom vývoja celej produktívnej časti populácie (obr. 8.10). Podiel 50-64 ročných sa vo všetkých oblastiach SR zvyšoval do roku 2011. Počnúc rokom 2012 podiel tejto zložky začal v oblasti Bratislavský kraj intenzívne nepretržite klesať. U ostatných oblastí pokračoval aj ďalej vo svojom raste z predchádzajúcich rokov. V roku 2015 sa však aj v ich prípade rast podielu 50-64 ročných spomalil a posledné 3 roky (2017-2019) mierne klesal. Do roku 2012 vykazovala najvyšší podiel obyvateľov v poreprodukčnom veku oblasť Bratislavský kraj. Od začiatku sledovaného obdobia tam vzrástol podiel 50-64 ročných zo 16,7 % na 21,7 % v roku 2011. V nasledujúcich rokoch oblasť Bratislavský kraj prišla o toto svoje prvenstvo a postupne sa dostala až na posledné miesto so 17,8 % v roku 2019. Poradie zvyšných oblastí SR z hľadiska veľkosti podielu 50-64 ročných v populácii sa v sledovanom období nemenilo.

Obr. 8.9 a 8.10: Podiel 15-49 ročných a 50-64 ročných v oblastiach Slovenska

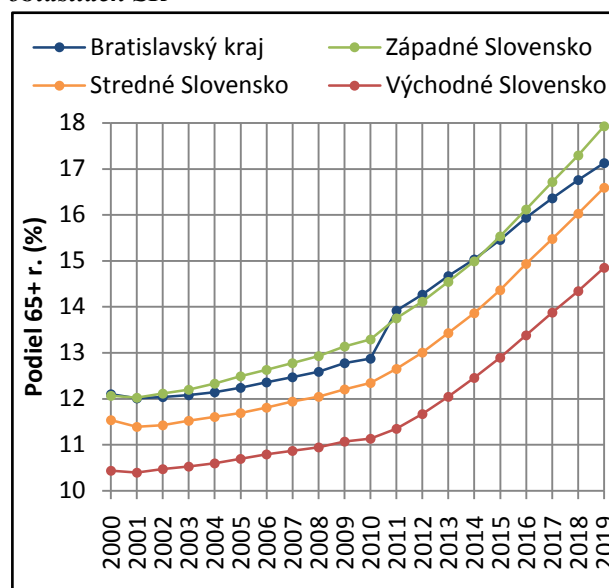
Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Za oblasťou Západné Slovensko, ktorá prebrala prvenstvo po oblasti Bratislavský kraj, nasledovala oblasť Stredné a nakoniec Východné Slovensko, s najnižším podielom 50-64 ročných. Podiel obyvateľov v poreprodukčnom veku v spomínaných troch oblastiach vzrástol za dvadsať rokov v priemere o 5 percentuálnych bodov oproti počiatočnému stavu: v oblasti Západné Slovensko na 20,6 %, Stredné Slovensko na 19,9 % a Východné Slovensko 18,6 %.

V roku 2000 sa podiel 65 ročných a starších v oblastiach Slovenska pohyboval od 10 % (Východné Slovensko) do 12 % (oblasť Bratislavský kraj a Západné Slovensko). Do roku 2010 podiel 65 ročných a starších vzrástol iba minimálne (o 0,7-1,2 percentuálneho bodu). Zato v druhej dekáde sledovaného obdobia podiel poproduktívnej zložky populácie v jednotlivých oblastiach Slovenska začal narastať kontinuálne a pomerne dynamicky (o 3,7 – 4,6 percentuálneho bodu). V roku 2019 mali najvyšší podiel poproduktívneho obyvateľstva oblasti Západné Slovensko (takmer 18 %) a Bratislavský kraj (17 %). V oblasti Stredné Slovensko predstavoval podiel tejto zložky populácie 16,6 % a Východné Slovensko 14,8 % (obr. 8.11). Počas dvadsaťročného vývoja vzrástol počet najstarších osôb v populácii najviac - o 53,6 % v oblasti Bratislavský kraj, o takmer polovicu (48,9 %) v oblasti Východné Slovensko. Vo zvyšných dvoch oblastiach to bolo menej o 44,6 % v oblasti Západné Slovensko a o 41,8 % v oblasti Stredné Slovensko. V sledovanom období v jednotlivých oblastiach SR vzrástol podiel všetkých päťročných vekových skupín od 65 do 84 rokov, pričom najviac vzrástol podiel osôb v najmladšom seniorskom veku 65-69 ročných (tab.8.4). Pri hodnotení početnosti týchto vekových skupín na všetkých regionálnych úrovniach je potrebné brať ohľad na to, že sa jedná o rôznorodú skupinu obyvateľstva, ktorá má z hľadiska zdravotného stavu, životného štýlu rozdielne špecifiká a potreby. Z tohto pohľadu tvoria najväčší podiel na celkovej populácii osoby v tzv. „treťom veku“ (young-old), t.j. vo veku 65 až 74 rokov. Najviac vzrástol počet osôb v treťom veku v oblasti Bratislavský kraj (o 60,4 %), v ostatných oblastiach to bolo okolo 45-48 %.

Aktuálne sa ich podiel v oblastiach Slovenska pohybuje od 9 % (Východné Slovensko) do 11 % (Západné Slovensko). V oblastiach Bratislavský kraj a Východné Slovensko dramaticky stúpol aj počet tzv. „oldest-old“ 85 ročných a starších. V oblasti Bratislavský kraj o takmer 94 % a v oblasti Východné Slovensko o 87 %. Vo zvyšných oblastiach počet osôb vo veku 85 rokov a viac vzrástol o polovicu. Na celkovom počte obyvateľov ich podiel v oblastiach Slovenska aktuálne predstavuje 1,4-1,7 %. V roku 2019 dosiahli priemerný aj mediánový vek svoje doteraz najvyššie hodnoty na úrovni oblastí Slovenska.

Obr. 8.11: Podiel 65-ročných a starších v oblastiach SR

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

V oblasti Bratislavský kraj vzrástol priemerný vek od začiatku sledovaného obdobia o 3 roky z 37,9 na takmer 41 rokov a mediánový vek o 3,5 roka z 36,3 na 39,8 rokov. Priemerný vek obyvateľstva v oblasti Východné Slovensko vzrástol o takmer 5 rokov a mediánový vek o takmer 7 rokov. Napriek tomu má Východné Slovensko spomedzi všetkých oblastí najnižší priemerný (39,3 rokov) aj mediánový vek (37,8 rokov). Priemerný vek na Západnom Slovensku vzrástol o 5,7 rokov na 42,5 rokov a mediánový vek až o 7,5 roka na 41,8 rokov,

čím sa aktuálne zaradil medzi najstaršie oblasti Slovenska. Podobne je na tom oblasť Stredné Slovensko, kde priemerný vek vzrástol o 5,4 roka na 41,2 rokov a mediánový o 7,2 roka na 40,2 rokov (tab. 8.4). Do roku 2011 vývoj priemerného veku vo všetkých štyroch oblastiach Slovenska rástol kontinuálne s medziročným nárastom v priemere o 3 mesiace. Po roku 2011 sa tempo rastu priemerného veku v oblasti Bratislavský kraj spomalilo a od roku 2015 stabilizovalo tesne pod hodnotou 41 rokov. V ostatných oblastiach Slovenska priemerný vek pokračoval vo svojom rastúcom trende až do konca roku 2019 (obr. 8.12).

Tab. 8.4: Veková štruktúra obyvateľstva vo veku 65 rokov a viac v oblastiach Slovenska

Bratislavský kraj (NUTS 2)	Vek	2000	2005	2010	2015	2019	Západné Slovensko	2000	2005	2010	2015	2019	
	Počet obyvateľ'ov (tis.)							Počet obyvateľ'ov (tis.)					
	65-69	22,9	21,6	27,0	35,6	41,9		73,3	73,1	80,8	100,1	118,9	
	70-74	21,7	19,1	19,0	24,1	29,7		64,4	62,3	63,4	71,3	83,2	
	75-79	17,3	16,7	15,5	16,3	20,0		49,8	49,4	49,2	52,2	59,1	
	80-84	7,0	11,4	11,8	11,7	11,9		20,0	32,4	33,1	35,1	36,8	
	65+	74,7	73,9	80,9	97,9	114,7		226,2	232,7	248,1	284,5	327,0	
	85+	5,8	5,1	7,7	10,3	11,2		18,6	15,6	21,6	25,9	29,1	
	Podiel z celkového počtu obyvateľ'ov							Podiel z celkového počtu obyvateľ'ov					
	65-69	3,7	3,6	4,3	5,6	6,3		3,9	3,9	4,3	5,5	6,5	
70-74	3,5	3,2	3,0	3,8	4,4	3,4	3,3	3,4	3,9	4,6			
75-79	2,8	2,8	2,5	2,6	3,0	2,7	2,7	2,6	2,8	3,2			
80-84	1,1	1,9	1,9	1,8	1,8	1,1	1,7	1,8	1,9	2,0			
65+	12,1	12,2	12,9	15,5	17,1	12,1	12,5	13,3	15,5	17,9			
85+	0,9	0,8	1,2	1,6	1,7	1,0	0,8	1,2	1,4	1,6			
Počet obyvateľ'ov (tis.)						Počet obyvateľ'ov (tis.)							
65-74 tretí vek	44,6	40,7	46,0	59,7	71,6	137,7	135,4	144,2	171,4	202,0			
75+ štvrtý vek	30,1	33,2	34,9	38,2	43,1	88,5	97,4	104,0	113,1	125,0			
85+	5,8	5,1	7,7	10,3	11,2	18,6	15,6	21,6	25,9	29,1			
Podiel z celkového počtu obyvateľ'ov						Podiel z celkového počtu obyvateľ'ov							
65-74 tretí vek	7,2	6,7	7,3	9,4	10,7	7,3	7,3	7,7	9,4	11,1			
75+ štvrtý vek	4,9	5,5	5,6	6,0	6,4	4,7	5,2	5,6	6,2	6,9			
85+	0,9	0,8	1,2	1,6	1,7	1,0	0,8	1,2	1,4	1,6			
Stredné Slovensko	Počet obyvateľ'ov (tis.)						Východné Slovensko	Počet obyvateľ'ov (tis.)					
	65-69	50,5	48,4	53,6	68,2	81,0		55,1	52,7	55,7	74,9	87,6	
	70-74	44,2	42,6	41,7	47,4	56,5		46,0	46,5	45,5	50,0	61,9	
	75-79	34,8	33,9	33,6	34,6	38,7		35,4	35,3	36,7	38,2	42,1	
	80-84	13,7	22,5	22,7	24,3	24,9		13,8	23,0	23,6	26,6	27,5	
	65+	156,5	158,0	166,7	192,9	221,8		162,3	168,0	177,0	208,5	241,7	
	85+	13,2	10,7	15,1	18,3	20,7		12,1	10,5	15,4	18,9	22,6	
	Podiel z celkového počtu obyvateľ'ov							Podiel z celkového počtu obyvateľ'ov					
	65-69	3,7	3,6	4,0	5,1	6,1		3,5	3,4	3,5	4,6	5,4	
	70-74	3,3	3,1	3,1	3,5	4,2		3,0	3,0	2,9	3,1	3,8	
	75-79	2,6	2,5	2,5	2,6	2,9		2,3	2,2	2,3	2,4	2,6	
	80-84	1,0	1,7	1,7	1,8	1,9		0,9	1,5	1,5	1,6	1,7	
	65+	11,5	11,7	12,3	14,4	16,6		10,4	10,7	11,1	12,9	14,8	
	85+	1,0	0,8	1,1	1,4	1,5		0,8	0,7	1,0	1,2	1,4	
	Počet obyvateľ'ov (tis.)							Počet obyvateľ'ov (tis.)					
	65-74 tretí vek	94,8	91,0	95,3	115,7	137,5		101,1	99,2	101,2	124,8	149,5	
	75+ štvrtý vek	61,7	67,0	71,4	77,3	84,3		61,2	68,8	75,8	83,7	92,2	
85+	13,2	10,7	15,1	18,3	20,7	12,1	10,5	15,4	18,9	22,6			
Podiel z celkového počtu obyvateľ'ov						Podiel z celkového počtu obyvateľ'ov							
65-74 tretí vek	7,0	6,7	7,1	8,6	10,3	6,5	6,3	6,4	7,7	9,2			
75+ štvrtý vek	4,6	5,0	5,3	5,8	6,3	3,9	4,4	4,8	5,2	5,7			
85+	1,0	0,8	1,1	1,4	1,5	0,8	0,7	1,0	1,2	1,4			

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Priemerný vek mužov sa v oblastiach Slovenska na začiatku sledovaného obdobia pohyboval od 32,8 rokov v oblasti Východné Slovensko, do 36,2 rokov v oblasti Bratislavský kraj. Ženy

boli v priemere o 3 roky staršie. V priebehu 20 rokov vzrástol priemerný vek mužov aj žien najviac, o takmer 6 rokov, v oblasti Západné Slovensko a najmenej, približne o 3 roky, v oblasti Bratislavský kraj.

Tab. 8.5: Ukazovatele starnutia obyvateľstva v oblastiach Slovenska

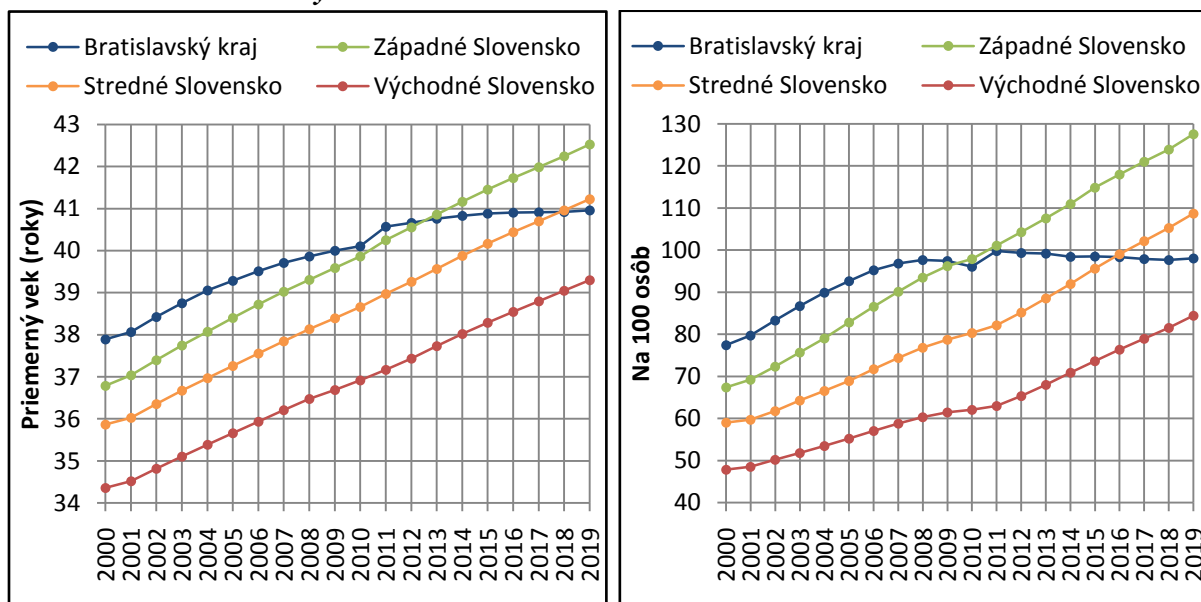
Ukazovateľ		2000	2005	2010	2015	2019	2000	2005	2010	2015	2019
		Bratislavský kraj					Západné Slovensko				
Priemerný vek	spolu	37,9	39,3	40,1	40,9	41,0	36,8	38,4	39,9	41,5	42,5
	muži	36,2	37,6	38,4	39,1	39,2	35,2	36,8	38,2	39,8	40,9
	ženy	39,4	40,8	41,6	42,5	42,6	38,3	39,9	41,4	43,0	44,1
Mediánový vek	spolu	36,3	37,2	37,6	38,9	39,8	34,3	35,9	37,6	40,0	41,8
	muži	34,2	34,8	35,9	37,5	38,6	32,6	34,1	36,0	38,5	40,3
	ženy	38,1	39,4	39,5	40,4	41,1	35,9	37,8	39,4	41,6	43,3
Index veku (%)		54,2	40,4	38,9	44,0	50,1	64,6	48,5	40,0	36,6	36,4
Index starnutia (%)		77,4	92,6	96,0	98,5	98,1	67,4	82,9	97,9	114,8	127,6
Billeterov index (%)		-23,8	-36,1	-40,5	-41,2	-36,6	-18,1	-29,7	-38,8	-47,2	-51,8
Ukazovateľ		2000	2005	2010	2015	2019	2000	2005	2010	2015	2019
		Stredné Slovensko					Východné Slovensko				
Priemerný vek	spolu	35,9	37,3	38,7	40,2	41,2	34,4	35,7	36,9	38,3	39,3
	muži	34,3	35,6	37,0	38,5	39,6	32,9	34,1	35,3	36,8	37,8
	ženy	37,4	38,8	40,2	41,7	42,8	35,8	37,2	38,4	39,7	40,8
Mediánový vek	spolu	33,0	34,4	36,2	38,5	40,2	30,9	32,3	34,1	36,2	37,8
	muži	31,4	32,7	34,7	37,1	38,8	29,3	30,8	32,7	34,9	36,4
	ženy	34,7	36,2	37,8	40,1	41,8	32,6	33,9	35,6	37,7	39,3
Index veku (%)		74,2	57,9	47,9	43,0	41,8	90,1	72,2	61,0	54,8	52,6
Index starnutia (%)		59,0	68,9	80,3	95,6	108,7	47,8	55,2	62,1	73,7	84,4
Billeterov index (%)		-12,5	-22,9	-31,8	-39,7	-44,0	-4,5	-13,8	-21,8	-28,6	-32,4

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Klesajúci trend predreprodukčnej a naopak rast poreprodukčnej zložky v populáciách oblastí zapríčinil pokles hodnôt indexu veku. Pre oblasti Západné, Stredné a Východné Slovensko index veku klesal počas celého sledovaného obdobia. V roku 2000 pripadalo na 100 osôb v poreprodukčnom veku takmer 65 detí v oblasti Západné Slovensko a 74 detí v oblasti Stredné Slovensko. Na konci sledovaného obdobia to bolo 36 a 42 detí na 100 osôb v poreprodukčnom veku. V oblasti Východné Slovensko dosahoval index veku na začiatku sledovaného obdobia najvyššie hodnoty, keď na 100 osôb v poreprodukčnom veku pripadalo 90 detí, v súčasnosti je to necelých 53 detí. Oblasť Bratislavský kraj na rozdiel od ostatných oblastí SR, vykazovala pokles indexu veku iba v prvej polovici sledovaného obdobia. V druhej naopak index veku v tejto oblasti kontinuálne rástol až na hodnotu 50 detí pripadajúcich na 100 osôb v poreprodukčnom veku, čím sa priblížil k svojej hodnote v roku 2000 (54 detí na 100 osôb v poreprodukčnom veku). S poklesom detskej zložky v populáciách oblastí Slovenska klesá aj Billeterov index. Všetky oblasti SR v celom sledovanom období vykazovali záporné hodnoty tohto ukazovateľa. Hodnota Billeterovho indexu vďaka nárastu poreprodukčnej zložky populácie na úkor detskej rástla vo všetkých oblastiach Slovenska, na strednom a východnom Slovensku pomerne intenzívne. V oblasti Stredné Slovensko vzrástla jeho hodnota tri a pol násobne a v oblasti Východné Slovensko, dokonca sedemnásobne. Výsledkom predlžovania ľudského života na jednej strane a vplyvom nízkej plodnosti na strane druhej, je rast hodnôt indexu starnutia v oblastiach Slovenska. Podobne, ako u vyššie spomenutých ukazovateľov starnutia, oblasť Bratislavský kraj vykazovala v prvej polovici sledovaného obdobia rovnaký rastúci trend ako zvyšné tri. Ku koncu prvej dekády sa rast

indexu starnutia v oblastiach Slovenska prechodne spomalil. Počnúc rokom 2011 v oblastiach Západné, Stredné a Východné Slovensko index starnutia opäť pokračoval vo svojom rastúcom trende. V oblasti Bratislavský kraj hodnoty indexu starnutia až do roku 2019 oscilovali tesne pod hodnotou 100 % (obr. 8.13). Index starnutia v sledovanom období vzrástol najviac v oblasti Západné Slovensko. Kým v roku 2000 tam na 100 detí pripadalo 67 seniorov, v roku 2019 to už bolo takmer 128 osôb 65 ročných a starších. Hodnotu nad 100% dosahuje v súčasnosti index starnutia ešte v oblasti Stredné Slovensko (108,7 %). Najnižší index starnutia počas celého sledovaného obdobia vykazovala oblasť Východné Slovensko. V roku 2000 v nej pripadalo na 100 detí takmer 48 seniorov. Kým hodnoty indexu starnutia v ostatných oblastiach Slovenska boli od začiatku sledovaného obdobia nad hranicu 60%, oblasť Východné Slovensko ju dosiahla s osemročným oneskorením. Na konci sledovaného obdobia index starnutia dosiahol v tomto regióne 84,4 %, t.j. na 100 detí pripadalo 84 osôb vo veku 65 rokov a viac.

Obr. 8.12 a 8.13: Priemerný vek a index starnutia v oblastiach Slovenska

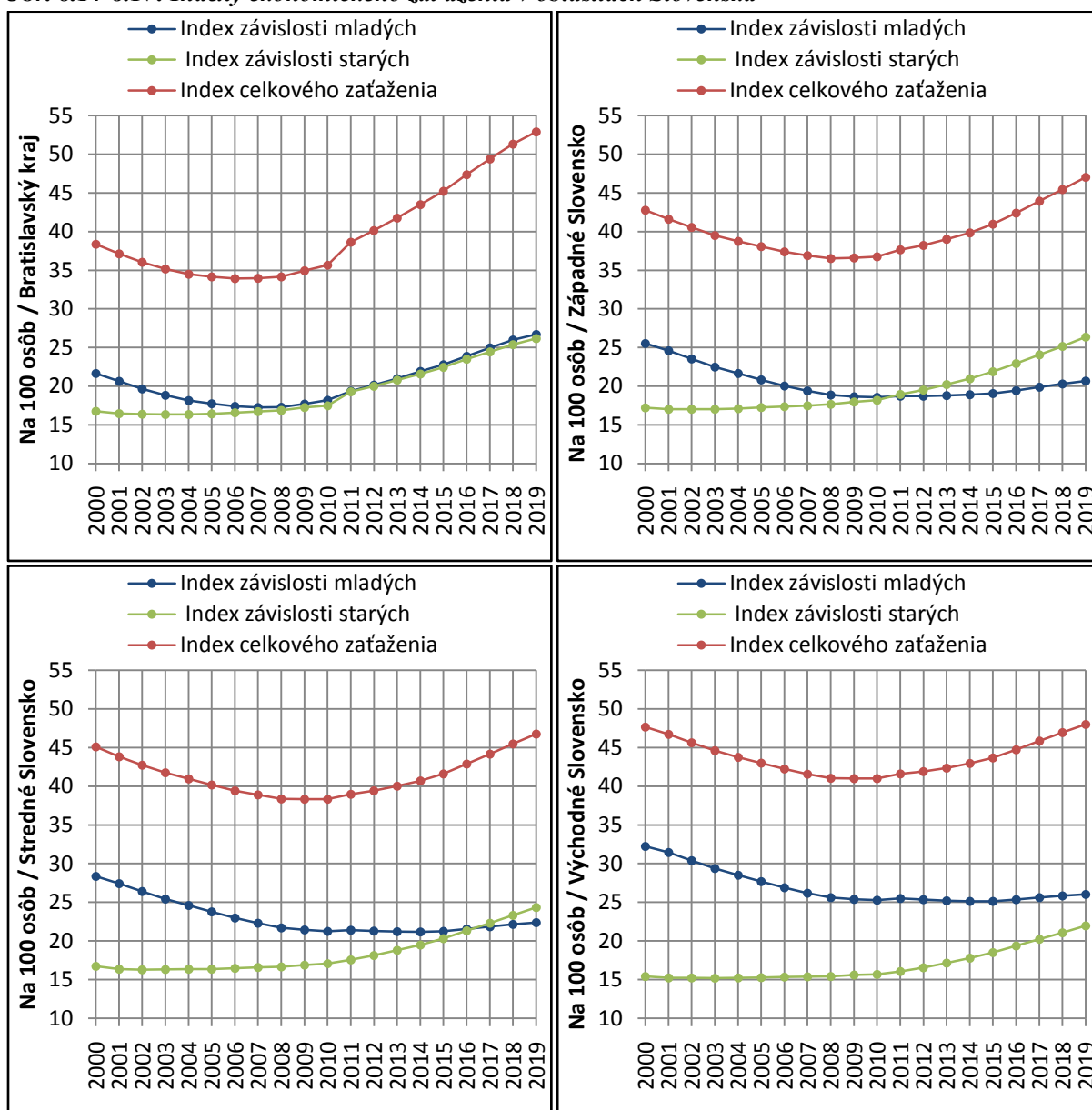

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

V roku 2000 bola produktívna časť populácie zaťažaná neproduktívnou najviac v oblasti Východné Slovensko, v ktorej na 100osôb v produktívnom veku pripadalo takmer 48 ekonomicky závislých osôb (vo veku do 15 rokov a 65 ročných a starších). V tom istom roku dosahoval index celkového zaťaženia viac ako 40 % aj v oblasti Stredné (45 %) a Západné Slovensko (42,8 %). V oblasti Bratislavský kraj to bolo menej - 38,3 %. Nízky podiel detí v populácii, rast obyvateľstva v poproduktívnom veku a iba mierne sa zvyšujúce zastúpenie produktívnej zložky populácie, sa prejavilo na poklese indexu celkového zaťaženia v oblastiach SR, ktorý trval do roku 2010. Od roku 2011 v dôsledku zvyšovania podielu detskej populácie začína opäť narastať, v oblasti Bratislavský kraj najintenzívnejšie oproti ostatnými oblastiam Slovenska. V roku 2018 prekročil index celkového zaťaženia v oblasti Bratislavský kraj 50 % a aktuálne je jeho úroveň na hodnote 52,9 %, t.j. na 100 ekonomicky aktívnych osôb pripadá takmer 53 ekonomicky závislých osôb. V ostatných oblastiach SR sa index celkového zaťaženia v roku 2019 pohyboval okolo 47-48 %.V oblasti Bratislavský kraj

sa rozhodujúcou mierou na celkovom indexe zaťaženia podieľal index závislosti mladých iba v prvých rokoch sledovaného obdobia (približne do roku 2005), keď predstavoval 52-56 % z celkového ekonomického zaťaženia. Počet detí, ktoré pripadali na 100 osôb v produktívnom veku sa postupne znižoval z 21 v roku 2000 na necelých 18 v roku 2005. V nasledujúcich rokoch sa podiel indexu závislosti mladých a podiel závislosti starých na celkovom ekonomickom zaťažení vyrovnali, t.j. na 100 osôb v produktívnom veku pripadal rovnaký počet 0-14 ročných a 65 ročných a starších. Zo 17 % v roku 2006 vzrástla hodnota oboch čiastkových indexov závislosti na 26 % v roku 2019. V ostatných oblastiach sa vývoj parciálnych indexov závislosti vyvíjal podľa rovnakého scenára: index závislosti mladých v priebehu prvej dekády sledovaného obdobia postupne klesal a index závislosti starých rástol iba miernym tempom (Stredné Slovensko) alebo stagnoval (Západné, Východné Slovensko).

Obr. 8.14-8.17: Indexy ekonomického zaťaženia v oblastiach Slovenska

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

V druhej polovici sledovaného obdobia sa pokles indexu závislosti mladých spomalil a stabilizoval na konštantných hodnotách, naopak index závislosti starých začal narastať. Na celkovom zaťažení sa v oblasti Západné a Stredné Slovensko spočiatku rozhodujúcou mierou podieľal index závislosti mladých. Postupne sa však podiely, akými na celkovom zaťažení participovali oba čiastkové indexy, vyrovnali a neskôr (od roku 2012 v oblasti Západné Slovensko a od roku 2017 aj v oblasti Stredné Slovensko) sa väčšou mierou podieľal na celkovom zaťažení už index závislosti starých. Iba v oblasti Východné Slovensko predstavoval index závislosti mladých rozhodujúcu zložku celkového zaťaženia počas celého sledovaného obdobia, hoci aj tá sa postupne znižovala, zo 67,6 % na 54 % (z celkového zaťaženia).

V roku 2000 z 25 detí pripadajúcich na 100 osôb v produktívnom veku v oblasti Západné Slovensko, postupne, t.j. do roku 2007, klesal index závislosti mladých na 19. Na tejto úrovni sa stabilizoval ďalších desať rokov a na konci sledovaného obdobia tesne prekročil hranicu 20 %. Index závislosti starých dosiahol v roku 2019 26,4 %. Z 28 % v roku 2000 klesol index závislosti mladých na 22 % v roku 2019 v oblasti Stredné Slovensko, v oblasti Východné Slovensko z 32 % na 26 %. Index závislosti starých vo všetkých oblastiach kontinuálne narastal, spočiatku pomalým tempom a približne od polovice sledovaného obdobia intenzívnejšie. V oblasti Západné Slovensko sa udržal na hodnote 17-18 % počas celej prvej dekády sledovaného obdobia, v nasledujúcich rokoch jeho hodnota rástla až na 26 % v roku 2019. V oblasti Stredné Slovensko vzrástol index závislosti starých zo 16,7 % na 24 %, v oblasti Východné Slovensko z 15,4 % na 22 % (obr. 8.14-8.17).

8.2 Veková štruktúra v mestách a na vidieku

Zmenám vo vekovej štruktúre v dôsledku starnutia sa nevyhli ani slovenské mestá a obce. Z tvaru vekovej pyramídy z roku 2000 a 2019 je zrejmé, že obyvateľstvo v mestách starne rýchlejšie. Nízka plodnosť v 90. rokoch a na začiatku nového milénia sa v súčasnej vekovej štruktúre prejavila znížením podielu ročníkov v staršom detskom a mladšom reprodukčnom veku. Na vekovej pyramíde z roku 2019 je to vidieť ako zárez v jej spodnej časti, ohraničený vekom 7-30 rokov, ktorý sa v mestách prejavil omnoho výraznejšie, ako na vidieku (obr. 8.18 a 8.19). Spoločnou črtou súčasnej vekovej štruktúry miest a obcí Slovenska je nárast počtu osôb v poproduktívnom veku, predovšetkým v mladšom seniorskom veku (65-70 rokov), čo dokumentuje rozširovanie v hornej časti vekovej pyramídy, ktoré vzniklo presunom generácii narodených po 2. svetovej vojne a v 50. rokoch minulého storočia do vyššieho veku. Zmeny v zastúpení dvoch parciálnych vekových skupín (reprodukčnej a poreprodukčnej) v rámci produktívnej zložky populácie, sa vo vekovej štruktúre miest a obcí prejavilo ako starnutie zo stredu vekovej pyramídy. V mestách aj na vidieku je možné na vekovej pyramíde identifikovať evidentný nárast počtu osôb od 55 rokov a viac, v prípade vidieka aj mladších ročníkov, vo vyššom reprodukčnom veku (35-45 rokov).

Podiel detskej populácie klesol v sledovanom období v mestách z 18,7 % v roku 2000 na 14 % v roku 2008. Na tejto úrovni stagnoval až do roku 2015 a až v nasledujúcich rokoch sa začal približovať k hranici 15 %. Podobne prebiehal vývoj podielu 0-14 ročných vo

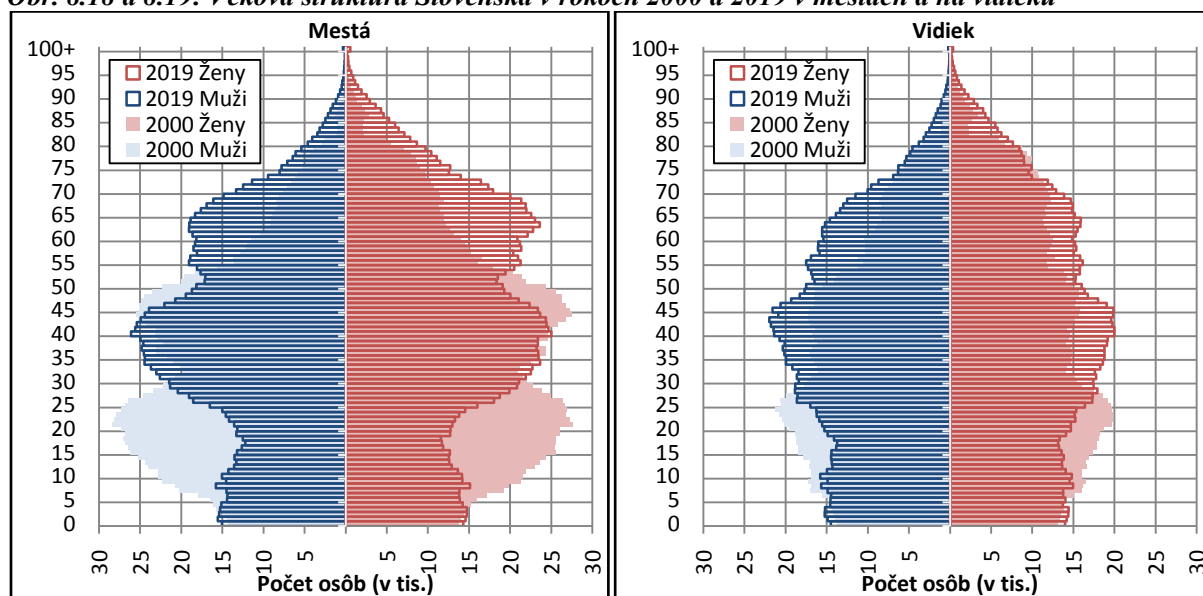
vidieckych sídlach. Z úrovne takmer 20 % v roku 2000 v pomerne krátkom čase klesol na 18 % (2005). V nasledujúcom období, prakticky až do konca sledovaného obdobia, jeho hodnota oscillovala okolo 17 %. V priebehu 20 rokov klesol v mestách počet detí o takmer štvrtinu, na vidieku iba o 6,4 % (obr. 8.20).

Tab. 8.6: Veková štruktúra populácie Slovenska k 31.12., mestá, vidiek

	Ukazovateľ	2000	2005	2010	2015	2019		2000	2005	2010	2015	2019	
		Spolu						Spolu					
Mestá	Počet obyvateľov	3057,1	2986,8	2972,2	2917,8	2907,4	Vidiek	2345,4	2402,4	2463,0	2508,4	2550,4	
	0-14	571,8	455,1	415,0	415,3	429,1		464,6	439,2	415,4	416,8	434,7	
	15-49	1732,7	1656,7	1576,1	1443,3	1378,7		1201,9	1244,5	1278,0	1262,4	1245,5	
	50-64	456,6	559,6	629,2	628,5	588,3		355,3	401,5	448,7	476,0	476,6	
	65+	295,9	315,5	351,9	430,7	511,4		323,6	317,2	320,8	353,2	393,7	
	% zastúpenie 0-14	18,7	15,2	14,0	14,2	14,8		19,8	18,3	16,9	16,6	17,0	
	% zastúpenie 15-49	56,7	55,5	53,0	49,5	47,4		51,2	51,8	51,9	50,3	48,8	
	% zastúpenie 50-64	14,9	18,7	21,2	21,5	20,2		15,1	16,7	18,2	19,0	18,7	
	% zastúpenie 65+	9,7	10,6	11,8	14,8	17,6		13,8	13,2	13,0	14,1	15,4	
	Muži							Muži					
	Počet obyvateľov	1472,5	1434,1	1427,6	1402,9	1397,9		1153,5	1181,7	1214,7	1243,1	1267,4	
	0-14	292,3	232,7	212,7	213,1	219,9		237,9	225,4	212,9	213,9	223,0	
	15-49	856,7	822,9	789,8	729,7	700,6		626,6	645,5	660,5	652,4	643,2	
	50-64	209,9	258,8	291,6	292,1	274,7		166,9	194,4	223,3	241,4	243,5	
	65+	113,7	119,8	133,4	168,0	202,7		122,1	116,5	117,9	135,4	157,7	
	% zastúpenie 0-14	19,8	16,2	14,9	15,2	15,7		20,6	19,1	17,5	17,2	17,6	
	% zastúpenie 15-49	58,2	57,4	55,3	52,0	50,1		54,3	54,6	54,4	52,5	50,8	
	% zastúpenie 50-64	14,3	18,0	20,4	20,8	19,7		14,5	16,4	18,4	19,4	19,2	
	% zastúpenie 65+	7,7	8,4	9,3	12,0	14,5		10,6	9,9	9,7	10,9	12,4	
	Ženy							Ženy					
	Počet obyvateľov	1584,6	1552,7	1544,7	1514,9	1509,5		1191,9	1220,6	1248,4	1265,3	1283,0	
	0-14	279,6	222,4	202,3	202,2	209,2		226,7	213,9	202,6	202,9	211,7	
	15-49	876,1	833,8	786,3	713,6	678,1		575,3	599,0	617,5	610,0	602,3	
	50-64	246,7	300,8	337,6	336,4	313,5		188,4	207,1	225,4	234,6	233,0	
	65+	182,3	195,7	218,5	262,7	308,7		201,5	200,6	202,9	217,8	236,1	
	% zastúpenie 0-14	17,6	14,3	13,1	13,3	13,9		19,0	17,5	16,2	16,0	16,5	
	% zastúpenie 15-49	55,3	53,7	50,9	47,1	44,9		48,3	49,1	49,5	48,2	46,9	
	% zastúpenie 50-64	15,6	19,4	21,9	22,2	20,8		15,8	17,0	18,1	18,5	18,2	
	% zastúpenie 65+	11,5	12,6	14,1	17,3	20,5		16,9	16,4	16,3	17,2	18,4	

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Obr. 8.18 a 8.19: Veková štruktúra Slovenska v rokoch 2000 a 2019 v mestách a na vidieku

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

V rámci detskej zložky populácie bol zaznamenaný pokles podielu najviac v skupine 10-14 ročných detí, a to zo 7,6 % na 4,7 % v mestách a zo 7,1 % na 5,6 % na vidieku (tab.8.7).

Tab. 8.7: Veková štruktúra obyvateľstva vo veku do 15 rokov, mestá, vidiek

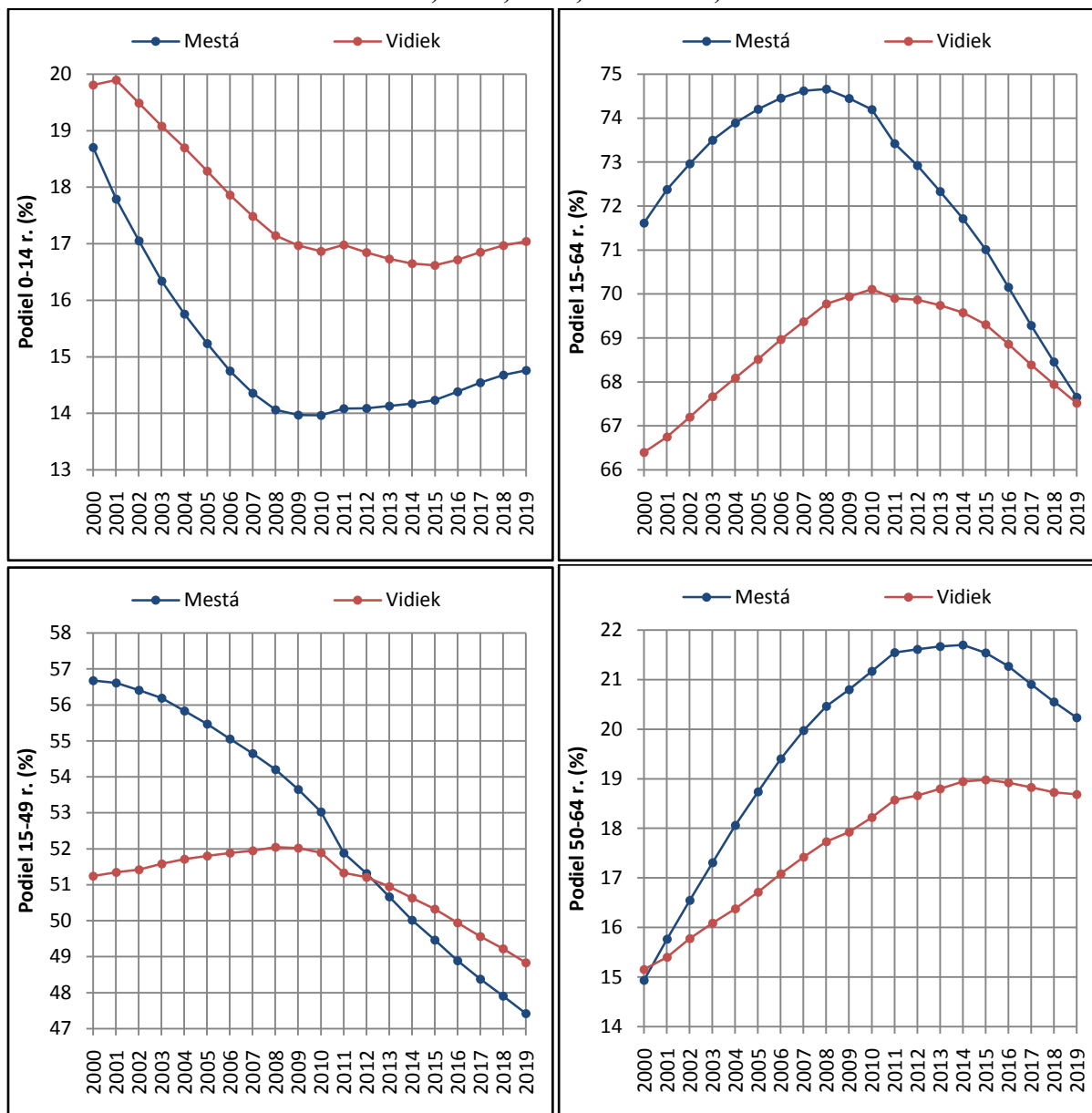
Mestá	Vek	2000	2005	2010	2015	2019	Vidiel	2000	2005	2010	2015	2019	
	Počet obyvateľov (tis.)							Počet obyvateľov (tis.)					
	0	28,0	28,6	31,8	29,4	29,4		26,8	25,5	28,4	26,7	28,5	
	1-4	119,3	105,6	117,4	118,6	119,6		111,5	100,4	108,7	111,6	116,6	
	5-9	191,1	139,4	130,0	140,8	144,5		158,7	144,4	130,3	142,5	145,6	
	10-14	233,5	181,4	135,8	126,4	135,6		167,6	168,9	148,1	136,0	143,9	
	3-5	93,9	77,6	82,9	90,2	87,7		84,8	77,6	79,2	86,1	86,5	
	6-9	158,8	113,0	102,4	111,5	116,2		130,3	116,9	103,7	113,8	117,0	
	0-14	571,8	455,1	415,0	415,3	429,1		464,6	439,2	415,4	416,8	434,7	
	Podiel z celkového počtu obyvateľov							Podiel z celkového počtu obyvateľov					
0	0,9	1,0	1,1	1,0	1,0	1,1	1,1	1,2	1,1	1,1			
1-4	3,9	3,5	3,9	4,1	4,1	4,8	4,2	4,4	4,4	4,6			
5-9	6,2	4,7	4,4	4,8	5,0	6,8	6,0	5,3	5,7	5,7			
10-14	7,6	6,1	4,6	4,3	4,7	7,1	7,0	6,0	5,4	5,6			
3-5	3,1	2,6	2,8	3,1	3,0	3,6	3,2	3,2	3,4	3,4			
6-9	5,2	3,8	3,4	3,8	4,0	5,6	4,9	4,2	4,5	4,6			
0-14	18,7	15,2	14,0	14,2	14,8	19,8	18,3	16,9	16,6	17,0			

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Vývoj produktívnej populácie v mestách a na vidieku v sledovanom období vykazoval rovnaké vývojové tendencie, avšak s odlišnou intenzitou. Rastúci podiel 15-64 ročných v populácii miest Slovenska sa zastavil v roku 2008, v prípade obcí o dva roky neskôr, v roku 2010. V nasledujúcom období nepretržite klesal, v mestách dynamickejšie (obr. 8.21). V súčasnosti dosahuje podiel 15-64 ročných v mestách i na vidieku takmer rovnakú úroveň (67,7 a 67,5 %). V mestách tak klesol podiel tejto časti populácie z počiatočných 71,6 % o takmer 4 percentuálne body, na vidieku naopak vzrástol o 1,1 percentuálneho bodu oproti 66,4 % v roku 2000. V rámci produktívnej populácie miest a vidieka má prevahu reprodukčná zložka (15-49 roční) nad poreprodukčnou (50-64 roční). Vývoj podielu 15-49 ročných na celkovej populácii vykazoval v mestách a na vidieku odlišné vývojové tendencie (obr. 8.22). Podiel 15-49 ročných v mestách klesal kontinuálne v celom sledovanom období. Z takmer 57 % v roku 2000 na 53 % v roku 2010, až na 47,4 % v roku 2019. Počet obyvateľov v mestách vo veku 15-49 tak celkovo v sledovanom období klesol o 354 tisíc, t.j. o 20 %. Na vidieku bol podiel 15-49 ročných relatívne stabilizovaný. V prvej polovici sledovaného obdobia sa pohyboval okolo 51 – 52 %. V druhej polovici sledovaného obdobia – po roku 2010 začal klesať. V roku 2016 klesol po prvýkrát pod 50 % a do konca roka 2019 klesol na 48,8 %. V porovnaní so stavom v roku 2000 však počet 15-49 ročných na vidieku vzrástol o 43,6 tisíc, t.j. o 3,6 %. Podiel poreprodukčnej zložky v mestách aj na vidieku v sledovanom období narastal, v mestách o čosi dynamickejšie (obr. 8.23). Na začiatku sledovaného obdobia predstavoval v oboch prípadoch 15 %. V mestách prekročil hranicu 20 % v roku 2008. V ďalšom období sa pohyboval medzi 21 -22 %. V posledných dvoch rokoch sledovaného obdobia opäť mierne klesol na 20,2 %. Na vidieku sa podiel 50-64 ročných približoval ku hranici 19 %, ktorú však neprekročil. V závere sledovaného obdobia sa stabilizoval na hodnotách tesne pod ňou - na 18,7 %. V priebehu dvadsiatich rokov vzrástol počet obyvateľov

vo veku 50-64 rokov v mestách o takmer 29 % (o 131,6 tisíc) a na vidieku až o 34 % (o 121 tisíc).

Obr. 8.20-8.23: Podiel osôb vo veku 0-14, 15-64, 15-49, 50-64 rokov, mestá a vidiek

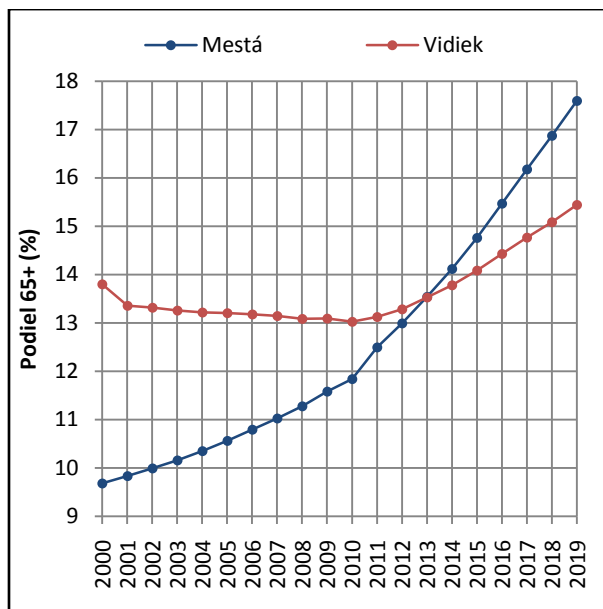

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Nárast počtu i podielu osôb v poproduktívnom veku zaznamenali v sledovanom období vo väčšej miere mestá ako obce. Z takmer 10 % v roku 2000 rástol podiel 65 ročných a starších v mestách kontinuálne v celom sledovanom období. V súčasnosti dosahuje 17,6 %. Počet seniorov v mestách vzrástol za dvadsať rokov o 215 tisíc osôb, resp. o takmer 73 %. Na vidieku sa podiel 65 ročných a starších dlhodobo stabilizoval na úrovni medzi 13-14 %. Ku koncu sledovaného obdobia začal atakovať hranicu 15 %, ktorú v roku 2019 prekročil (obr.8.24). Na vidieku vzrástol počet osôb 65 ročných a starších od roku 2000 o 70 tisíc, t.j. o 21,7 %. Všetky päťročné vekové skupiny od 65 do 84 rokov zaznamenali vyšší nárast podielu v mestách ako na vidieku (tab. 8.8). Podobne ako na národnej úrovni, aj

v populáciách miest a obcí v seniorskej zložke majú prevahu osoby v tzv. treťom veku (65-74 roční). Kým na vidieku vzrástol ich podiel iba o 1 percentuálny bod (z 8,2 % v roku 2000 na 9,3 % v roku 2019), v mestách to bolo o 5 percentuálnych bodov (zo 6 % na 11,2 %).

Obr. 8.24: Podiel osôb vo veku 65+ rokov, mestá a vidiek

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Zmeny vo vekovej štruktúre miest a obcí sa premietli do hodnôt ukazovateľov starnutia (tab. 8.9). Na začiatku sledovaného obdobia bol priemerný vek vyšší na vidieku ako v mestách (36,7 a 35,4 rokov). V krátkom čase (2004) sa hodnoty priemerného veku v mestách a obciach SR vyrovnali (37 rokov) a od roku 2005 vykazujú vyšší priemerný vek mestá. Priemerný vek rástol v mestách i na vidieku kontinuálne. V mestách sa zvyšovala jeho hodnota rýchlejším tempom s medziročným nárastom v priemere o tretinu roka, t.j. o 4 mesiace, na vidieku to bolo o polovicu menej, t.j. v priemere o necelé 2 mesiace (obr. 8.25).

V polovici sledovaného obdobia dosahoval priemerný vek v mestách 39 rokov, obyvatelia vidieka boli v priemere o jeden rok mladší. V nasledujúcom desaťročí sa rozdiel medzi hodnotami priemerného veku v mestách a obciach SR postupne ešte viac prehĺboval. Od roku 2017 predstavuje rozdiel medzi priemerným vekom v mestách a na vidieku 2 roky. V roku 2013 prekročil priemerný vek v mestách hranicu 40 rokov, vo vidieckych sídlach táto hranica nebola zatiaľ prekročená.

Tab. 8.8: Veková štruktúra obyvateľstva vo veku 65+ rokov, mestá, vidiek

	Vek	2000	2005	2010	2015	2019		2000	2005	2010	2015	2019
	Počet obyvateľov					Počet obyvateľov						
Mestá	65-69	100,4	101,3	119,2	160,2	191,6	Vidiek	101,4	94,5	97,8	118,6	137,8
	70-74	84,7	85,5	88,7	106,4	133,0		91,6	84,9	81,0	86,3	98,3
	75-79	64,0	65,9	69,0	74,8	88,3		73,2	69,3	66,1	66,5	71,6
	80-84	25,4	42,8	45,9	51,0	54,2		29,1	46,5	45,3	46,6	46,9
	65+	295,9	315,5	351,9	430,7	511,4		323,6	317,2	320,8	353,2	393,7
	85+	21,5	20,0	29,2	38,3	44,4		28,3	21,9	30,6	35,1	39,2
	Podiel z celkového počtu obyvateľov					Podiel z celkového počtu obyvateľov						
	65-69	3,3	3,4	4,0	5,5	6,6		4,3	3,9	4,0	4,7	5,4
	70-74	2,8	2,9	3,0	3,6	4,6		3,9	3,5	3,3	3,4	3,9
	75-79	2,1	2,2	2,3	2,6	3,0		3,1	2,9	2,7	2,7	2,8
	80-84	0,8	1,4	1,5	1,7	1,9		1,2	1,9	1,8	1,9	1,8
	65+	9,7	10,6	11,8	14,8	17,6		13,8	13,2	13,0	14,1	15,4
	85+	0,7	0,7	1,0	1,3	1,5		1,2	0,9	1,2	1,4	1,5
	Počet obyvateľov					Počet obyvateľov						
	65-74 tretí vek	185,1	186,7	207,8	266,6	324,6		193,0	179,5	178,8	205,0	236,1
	75+ štvrtý vek	110,8	128,7	144,1	164,1	186,9		130,6	137,7	142,0	148,3	157,7
	85+	21,5	20,0	29,2	38,3	44,4		28,3	21,9	30,6	35,1	39,2
Podiel z celkového počtu obyvateľov					Podiel z celkového počtu obyvateľov							
65-74 tretí vek	6,1	6,3	7,0	9,1	11,2	8,2	7,5	7,3	8,2	9,3		
75+ štvrtý vek	3,6	4,3	4,8	5,6	6,4	5,6	5,7	5,8	5,9	6,2		
85+	0,7	0,7	1,0	1,3	1,5	1,2	0,9	1,2	1,4	1,5		

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

V súčasnosti dosahuje priemerný vek v mestách 42 rokov a na vidieku 39,9 rokov. Počas dvadsiatich rokov vzrástol priemerný vek v mestách o takmer 7 rokov (6,66 rokov) na vidieku o 3,2 roka. Muži aj ženy v mestách sú v priemere starší ako na vidieku. V mestách dosahoval priemerný vek mužov na konci sledovaného obdobia 40,3 rokov, na vidieku 38,5 rokov. V prípade žien to bolo 43,7 rokov v mestách a 41,3 rokov na vidieku. Významne vzrástol aj mediánový vek (tab.8.9). V mestách o takmer 8 a na vidieku o 5 rokov. Kým v roku 2000 bola polovica populácie v mestách i na vidieku mladšia ako 33 rokov, o dvadsať rokov neskôr už bola polovica populácie v mestách staršia ako 41 rokov a na vidieku staršia ako 38,7 roka. Klesajúci a v závere sledovaného obdobia viac menej stagnujúci podiel predreprodukčnej zložky mestskej a vidieckej populácie a naopak rast poreprodukčnej zložky, sa prejavili na klesajúcich hodnotách indexu veku. V roku 2000 pripadalo v mestách na 100 osôb v poreprodukčnom veku 76 detí, na konci sledovaného obdobia to bolo o viac ako polovicu detí menej - iba 39 detí. V roku 2000 dosahoval index veku na vidieku 68 %, v roku 2019 50 %, t.j. na dve osoby v poreprodukčnom veku pripadalo 1 dieťa. Prevaha osôb v poreprodukčnom veku nad osobami v predreprodukčnom veku sa prejavila na raste záporných hodnôt Billeterovho indexu. Jeho hodnota z počiatočných -10 % (mestá) a -17,8 % (vidiek) vzrástla na -48,6 % a -35 %.

Tab. 8.9: Ukazovatele starnutia obyvateľstva, mestá, vidiek

Ukazovateľ			2000	2005	2010	2015	2019
Mestá	Priemerný vek	spolu	35,4	37,5	39,2	40,9	42,1
		muži	34,0	35,9	37,6	39,2	40,3
		ženy	36,8	38,9	40,7	42,5	43,7
	Mediánový vek	spolu	33,1	35,0	36,9	39,3	41,1
		muži	31,3	33,0	35,1	37,6	39,4
		ženy	34,9	37,0	38,8	41,1	42,9
	Index veku (%)		76,0	52,0	42,3	39,2	39,0
	Index starnutia (%)		51,8	69,3	84,8	103,7	119,2
	Billeterov index (%)		-10,4	-25,4	-35,9	-44,6	-48,6
Vidiek	Priemerný vek	spolu	36,7	37,3	38,2	39,2	39,9
		muži	34,9	35,6	36,5	37,7	38,5
		ženy	38,4	39,0	39,7	40,6	41,3
	Mediánový vek	spolu	33,4	34,1	35,5	37,4	38,7
		muži	31,7	32,7	34,2	36,3	37,7
		ženy	35,3	35,7	36,7	38,6	39,8
	Index veku (%)		68,4	61,1	54,0	50,3	49,9
	Index starnutia (%)		69,7	72,2	77,2	84,7	90,6
	Billeterov index (%)		-17,8	-22,5	-27,7	-32,7	-35,0

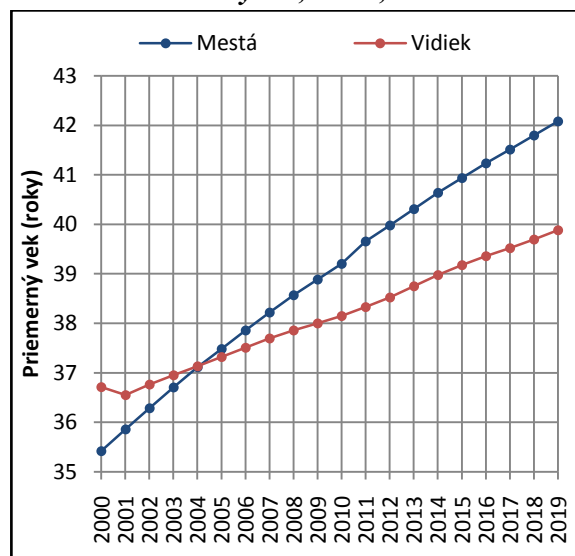
Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Ďalším dôkazom rýchlejšieho starnutia mestskej populácie na rozdiel od vidieckej, je intenzívnejší rast indexu starnutia v mestách v porovnaní s vidiekom. Na začiatku sledovaného obdobia bol index starnutia vyšší na vidieku. V roku 2006 dosiahol tento ukazovateľ v mestách aj na vidieku 73 % a počnúc rokom 2007 dosahuje vyššie hodnoty už v mestách. Index starnutia sa v mestách v priebehu sledovaného obdobia z počiatočných 51,7 % zdvojnásobil. To znamená, že v súčasnosti v mestách na 100 detí pripadá 119 osôb vo veku 65 rokov a viac. Na vidieku rástol index starnutia miernejším tempom. V roku 2000 bola jeho hodnota tesne pod hranicou 70 %. V roku 2013, s päťročným oneskorením oproti mestám, prekročila 80 %. V súčasnosti je na úrovni 90,6 % (obr. 8.26).

Zaťaženie produktívnej zložky populácie neproduktívnou je na vidieku vyššie ako v mestách. Dôkazom toho sú vyššie hodnoty indexu celkového zaťaženia na vidieku v celom sledovanom období v porovnaní s mestami. Jeho vývoj má v mestách a na vidieku podobný priebeh. Môžeme ho rozdeliť na dve etapy, podobne ako v prípade oblastí Slovenska. Prvá (2000-2010) je charakteristická kontinuálnym poklesom indexu celkového zaťaženia, ktorý sa v jej závere spomalil. Z 39,6 % klesol do roku 2010 index celkového zaťaženia v mestách na 34 %, na vidieku z 50,6 % na 42,6 %. Nasledujúca dekáda priniesla obrat vo vývoji. Index celkového zaťaženia rastie, v mestách dynamickejšie. Na konci sledovaného obdobia sa hodnota tohto ukazovateľa v mestách dostala na rovnakú hodnotu ako na vidieku, keď na 100 osôb v produktívnom veku pripadalo 48 osôb v predproduktívnom a poproduktívnom veku.

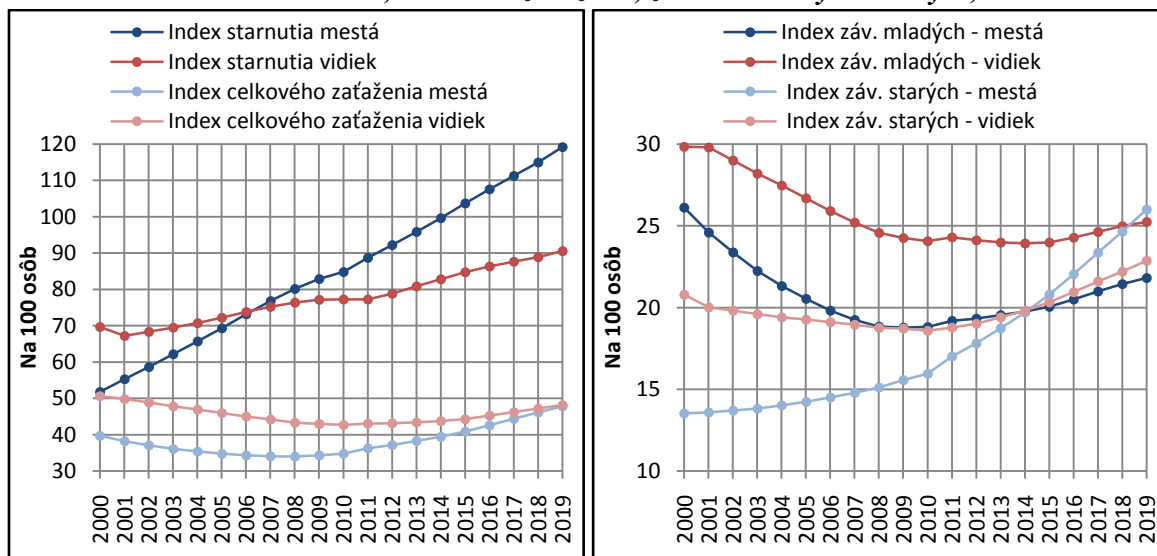
V mestách na celkovom ekonomickom zaťažení až do roku 2013 väčšou mierou participovalo zaťaženie mladým obyvateľstvom (obr. 8.27). V roku 2014 sa podiel zaťaženia mladými aj starými na indexe celkového zaťaženia vyrovnal a posledných päť rokov sledovaného obdobia sa na celkovom zaťažení v mestách už väčšou mierou podieľa zaťaženie starým obyvateľstvom. Index závislosti mladými v mestách klesal z 26 % v roku 2000 na svoju najnižšiu hodnotu sledovaného obdobia 18,8 % v roku 2010. Od roku 2011 opäť rastie na svoje maximum 21,8 % v roku 2019. Index závislosti starými v mestách rástol nepretržite po celé sledované obdobie – z 13,5 % na 26 % v roku 2019.

Obr. 8.25: Priemerný vek, mestá, vidiek

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Obr. 8.26 a 8.27: Index starnutia, celkového zaťaženia, závislosti mladých a starých, mestá a vidiek

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Vo vidieckej populácii sa na zaťaženie produktívnej zložky obyvateľstva rozhodujúcou mierou podieľa zaťaženie starými, hoci v priebehu sledovaného obdobia sa tento podiel postupne znižoval.

V roku 2000 dosahoval index závislosti starými takmer 21 %. Jeho pozvoľný pokles v prvej dekáde sledovaného obdobia (na 18,5 % v roku 2010), sa v druhej dekáde zmenil na mierny rast. V súčasnosti dosahuje takmer 23 %. Index závislosti mladými vo vidieckej populácii klesal z počiatočnej hodnoty takmer 30 % (2000) nepretržite do roku 2014 na 23,9 %. Do konca sledovaného obdobia jeho hodnota mierne vzrástla a pohybovala sa okolo 24-25 % (obr.8.27).

8.3 Veková štruktúra vo veľkostných skupinách obcí

Vo vekovej štruktúre obcí Slovenska, došlo v sledovanom období ku zmenám v relatívnom zastúpení hlavných vekových skupín, ktoré viedli k prehĺbeniu starnutia na všetkých úrovniach veľkostných skupín. Súčasná veková štruktúra veľkostných skupín obcí vykazuje znaky regresívneho typu vekovej štruktúry – znižujúci sa podiel detskej populácie a populácie v reprodukčnom veku a naopak rastúci podiel poreproduktívnej zložky a obyvateľstva v poproduktívnom veku. Tvar vekovej pyramídy veľkostnej skupiny do 500 obyvateľov vypovedá o výraznejšom starnutí zdola. S rastúcim počtom obyvateľov v obciach sa naopak, začínajú viac prejavovať známky starnutia z vrcholu aj zo stredu vekovej pyramídy (obr. 8.28-8.36). V sledovanom období prebiehal vývoj podielu 0-14 ročných vo veľkostných skupinách obcí v dvoch fázach. V prvej fáze 2000-2010, sa podiel 0-14 ročných vo všetkých veľkostných skupinách obcí znižoval nepretržite a pomerne dynamickým tempom. V druhej fáze 2011-2019, sa tempo poklesu spomalilo. Podiel detskej zložky populácie sa stabilizoval, resp. mierne vzrástol. Z opísaného trendu sa vymyká veľkostná skupina obcí s viac ako 100 tisíc obyvateľmi. V jej prípade došlo k zastaveniu poklesu podielu detskej populácie už v roku 2008 a v nasledujúcich rokoch podiel detí opäť rástol pomerne intenzívne, až sa priblížil k úrovni zo začiatku sledovaného obdobia (obr.8.37). V roku 2000 bol podiel detskej populácie v jednotlivých veľkostných skupinách obcí nad hranicou 18 %, okrem veľkostnej skupiny s viac ako 100 tisíc obyvateľmi (16,2 %). V roku 2019 hranicu 18 % dosiahol podiel 0-14 ročných iba vo veľkostnej skupine obcí od 2 do 5 tisíc obyvateľov, v ostatných veľkostných skupinách to bolo menej ako 17 %. Počas dvadsaťročného vývoja klesol podiel detí najviac vo veľkostných skupinách obcí od 10 do 100 tisíc obyvateľov. V roku 2000 mali najvyšší podiel 0-14 ročných veľkostné skupiny obcí s počtom obyvateľov od 2 do 5 tisíc (20,7 %) a od 5 do 10 tisíc (20,2 %). Svoje prvenstvo si obe veľkostné skupiny obcí obhájili aj na konci sledovaného obdobia, napriek tomu, že v nich podiel predproduktívnej zložky klesol na 18 % a 16,7 %. Najnižší podiel detí vykazovali obce s počtom obyvateľov od 20 do 50 tisíc (13,8 %). V rámci detskej zložky populácie bol v sledovanom období podiel 0 ročných vo všetkých veľkostných skupinách obcí relatívne stabilizovaný (0,8-1,2 %). V porovnaní s rokom 2000 vzrástol jeho podiel významnejšie iba v najväčšej veľkostnej skupine obcí s počtom obyvateľov nad 100 tisíc. Všetky 5 ročné vekové skupiny detskej populácie vykazovali vo všetkých veľkostných skupinách obcí klesajúci trend. Najviac klesol

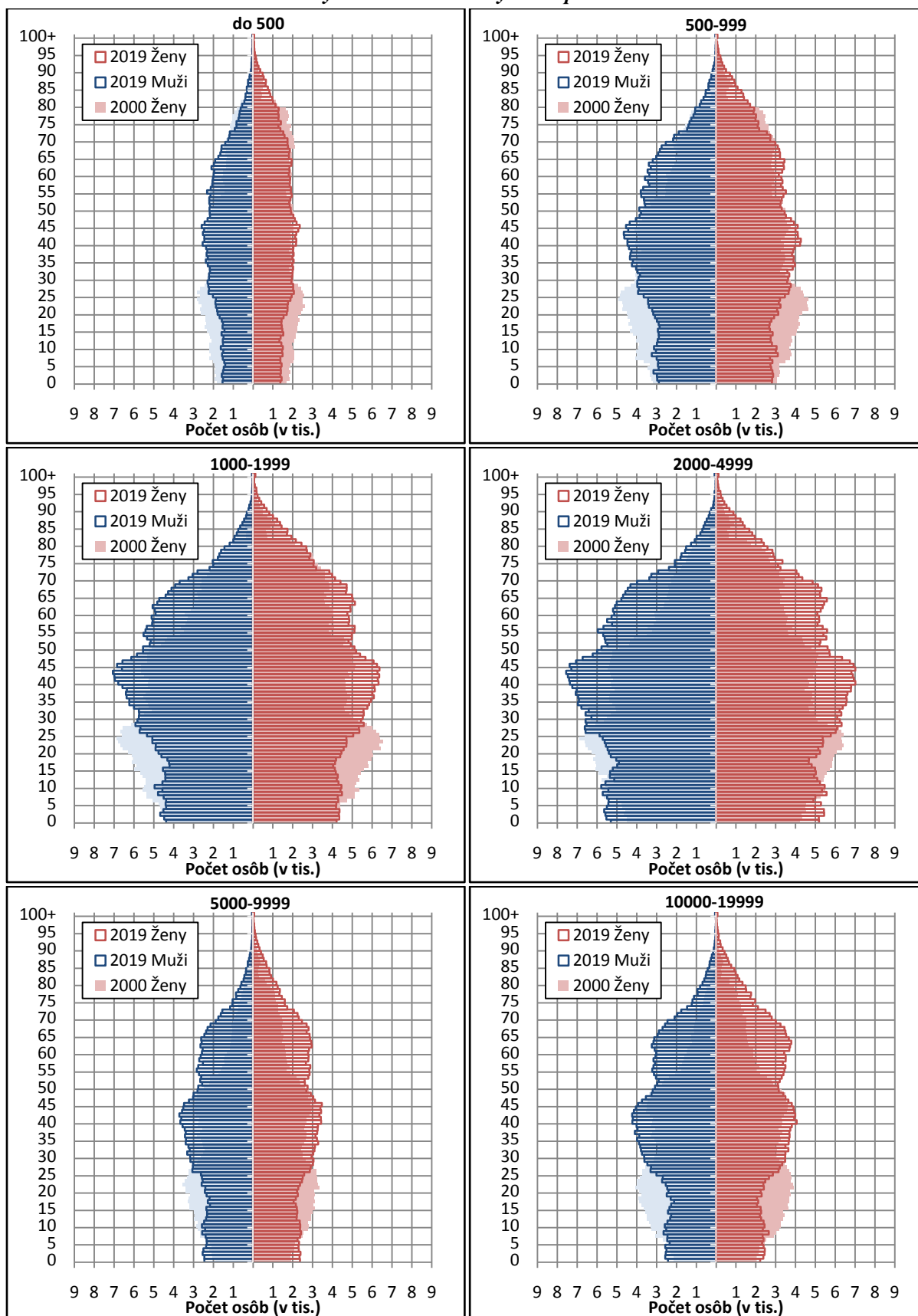
podiel 10-14 ročných detí v obciach s počtom obyvateľov od 10 do 100 tisíc. Výnimkou je nárast podielu 1-4 ročných detí v obciach s viac ako 50 tisíc obyvateľmi.

Tab. 8.10: Veková štruktúra populácie veľkostných skupín obcí k 31.12.

Ukazovateľ	2000	2005	2010	2015	2019	2000	2005	2010	2015	2019
<i>do 500 obyvateľov</i>						<i>5000-9999 obyvateľov</i>				
Počet obyvateľov (tis.)	325,9	319,5	311,0	307,9	299,5	364,3	381,9	412,4	417,0	425,2
0-14	59,9	54,8	47,6	44,9	44,1	73,6	66,7	67,4	67,9	71,2
15-49	157,1	158,1	156,4	151,9	142,7	202,4	210,1	219,1	210,6	206,9
50-64	52,0	54,2	57,9	60,3	59,6	51,6	65,4	79,8	83,3	81,7
65+	5,5	4,0	5,5	5,8	6,3	2,8	2,6	4,0	4,9	5,7
% zastúpenie 0-14	18,4	17,2	15,3	14,6	14,7	20,2	17,5	16,3	16,3	16,7
% zastúpenie 15-49	48,2	49,5	50,3	49,3	47,6	55,6	55,0	53,1	50,5	48,6
% zastúpenie 50-64	16,0	17,0	18,6	19,6	19,9	14,2	17,1	19,4	20,0	19,2
% zastúpenie 65+	1,7	1,2	1,8	1,9	2,1	0,8	0,7	1,0	1,2	1,3
<i>500-999 obyvateľov</i>						<i>10000-19999 obyvateľov</i>				
Počet obyvateľov (tis.)	553,3	544,3	538,7	539,0	538,2	424,2	451,6	453,0	465,6	480,2
0-14	108,5	98,4	89,2	86,8	87,6	84,2	73,4	66,6	68,7	72,6
15-49	280,1	279,3	277,9	269,7	261,0	241,7	252,8	244,1	234,5	231,0
50-64	84,5	91,1	98,4	103,9	103,1	60,4	81,0	92,5	98,9	98,2
65+	7,2	5,3	7,3	8,2	9,0	2,7	2,6	3,8	5,1	6,1
% zastúpenie 0-14	19,6	18,1	16,6	16,1	16,3	19,9	16,3	14,7	14,8	15,1
% zastúpenie 15-49	50,6	51,3	51,6	50,0	48,5	57,0	56,0	53,9	50,4	48,1
% zastúpenie 50-64	15,3	16,7	18,3	19,3	19,2	14,2	17,9	20,4	21,2	20,4
% zastúpenie 65+	1,3	1,0	1,4	1,5	1,7	0,6	0,6	0,8	1,1	1,3
<i>1000-1999 obyvateľov</i>						<i>20000-49999 obyvateľov</i>				
Počet obyvateľov (tis.)	754,6	783,8	804,0	809,0	800,1	902,5	840,6	876,8	837,7	799,8
0-14	148,8	142,0	134,3	130,5	132,3	176,5	131,4	121,9	114,4	110,5
15-49	389,6	408,0	418,5	408,3	391,5	519,2	474,2	470,7	416,9	377,4
50-64	115,6	132,9	148,2	155,9	151,5	127,7	152,6	185,6	186,3	170,7
65+	8,7	6,8	9,3	10,8	11,9	5,7	5,0	7,5	9,7	11,3
% zastúpenie 0-14	19,7	18,1	16,7	16,1	16,5	19,6	15,6	13,9	13,7	13,8
% zastúpenie 15-49	51,6	52,1	52,1	50,5	48,9	57,5	56,4	53,7	49,8	47,2
% zastúpenie 50-64	15,3	17,0	18,4	19,3	18,9	14,1	18,1	21,2	22,2	21,3
% zastúpenie 65+	1,2	0,9	1,2	1,3	1,5	0,6	0,6	0,9	1,2	1,4
<i>2000-4999 obyvateľov</i>						<i>50000-99999 obyvateľov</i>				
Počet obyvateľov (tis.)	737,0	772,3	797,6	831,5	889,0	650,8	634,9	575,3	556,5	549,6
0-14	152,6	146,4	139,0	146,3	160,3	120,6	92,3	76,3	76,0	78,8
15-49	388,3	406,7	418,2	420,4	436,3	371,5	355,5	304,0	271,8	256,6
50-64	107,3	127,7	144,6	155,0	161,3	96,8	119,9	124,9	123,5	113,5
65+	7,2	6,0	8,5	10,4	12,1	4,2	4,2	5,9	7,8	9,1
% zastúpenie 0-14	20,7	19,0	17,4	17,6	18,0	18,5	14,5	13,3	13,7	14,3
% zastúpenie 15-49	52,7	52,7	52,4	50,6	49,1	57,1	56,0	52,8	48,8	46,7
% zastúpenie 50-64	14,6	16,5	18,1	18,6	18,1	14,9	18,9	21,7	22,2	20,6
% zastúpenie 65+	1,0	0,8	1,1	1,2	1,4	0,6	0,7	1,0	1,4	1,7
<i>100000+ obyvateľov</i>										
Počet obyvateľov (tis.)	689,9	660,3	666,7	662,1	676,3					
0-14	111,8	88,9	88,1	96,5	106,3					
15-49	384,7	356,5	345,4	321,6	320,8					
50-64	116,1	136,3	146,0	137,6	125,3					
65+	5,8	5,3	8,0	10,7	11,9					
% zastúpenie 0-14	16,2	13,5	13,2	14,6	15,7					
% zastúpenie 15-49	55,8	54,0	51,8	48,6	47,4					
% zastúpenie 50-64	16,8	20,6	21,9	20,8	18,5					
% zastúpenie 65+	0,8	0,8	1,2	1,6	1,8					

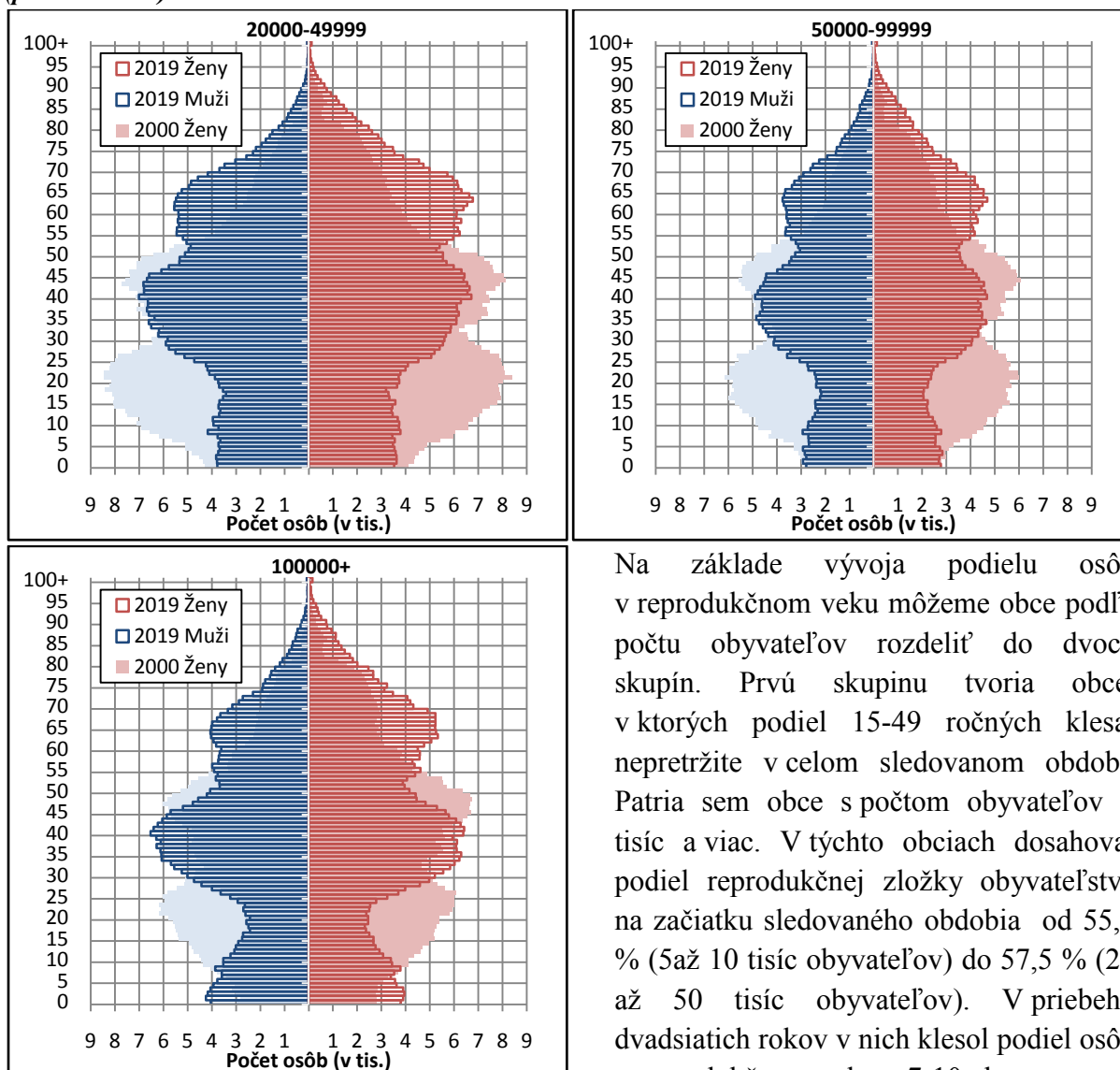
Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Obr. 8.28-8.36: Veková štruktúra obyvateľstva veľkostných skupín obcí v rokoch 2000 a 2019

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Obr. 8.28-8.36: Veková štruktúra obyvateľstva veľkostných skupín obcí v rokoch 2000 a 2019 (pokračovanie)

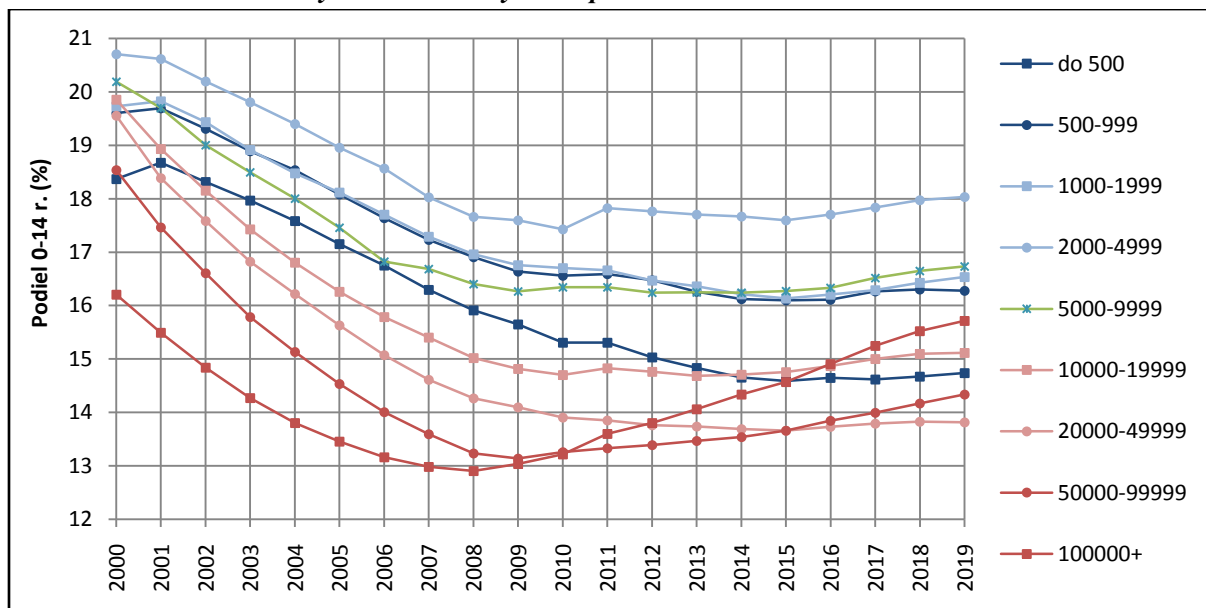
Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Najviac vo veľkostnej skupine od 20 do 50 tisíc a od 50 do 100 tisíc obyvateľov. Druhú skupinu tvoria obce s počtom obyvateľov do 5 tisíc. V tejto skupine obcí bol podiel 15-49 ročných na začiatku sledovaného obdobia relatívne stabilizovaný, resp. rástol iba veľmi miernym tempom. Pohyboval sa medzi 48-52 %. Po roku 2010 však aj v týchto obciach došlo k postupnému poklesu tejto časti populácie, takže v súčasnosti je podiel osôb v reprodukčnom veku vo všetkých veľkostných skupinách obcí podobný a pohybuje sa v rozmedzí 47-49 % (obr. 8.38).

Na začiatku sledovaného obdobia sa podiel počtu osôb v poreprodukčnom veku v jednotlivých veľkostných skupinách obcí pohyboval medzi 14-16 %, v obciach s počtom obyvateľov nad 100 tisíc to bolo takmer 17 %. V prvých rokoch analyzovaného obdobia vykazovali všetky obce rastúci trend podielu 50-64 ročných. Pomerne dynamicky rástol ich podiel hlavne v obciach s 10 tisíc a viac obyvateľmi. Po dosiahnutí maxima, okolo roku 2014 začal podiel poreprodukčnej zložky populácie vo všetkých veľkostných skupinách obcí postupne mierne klesať (obr. 8.39).

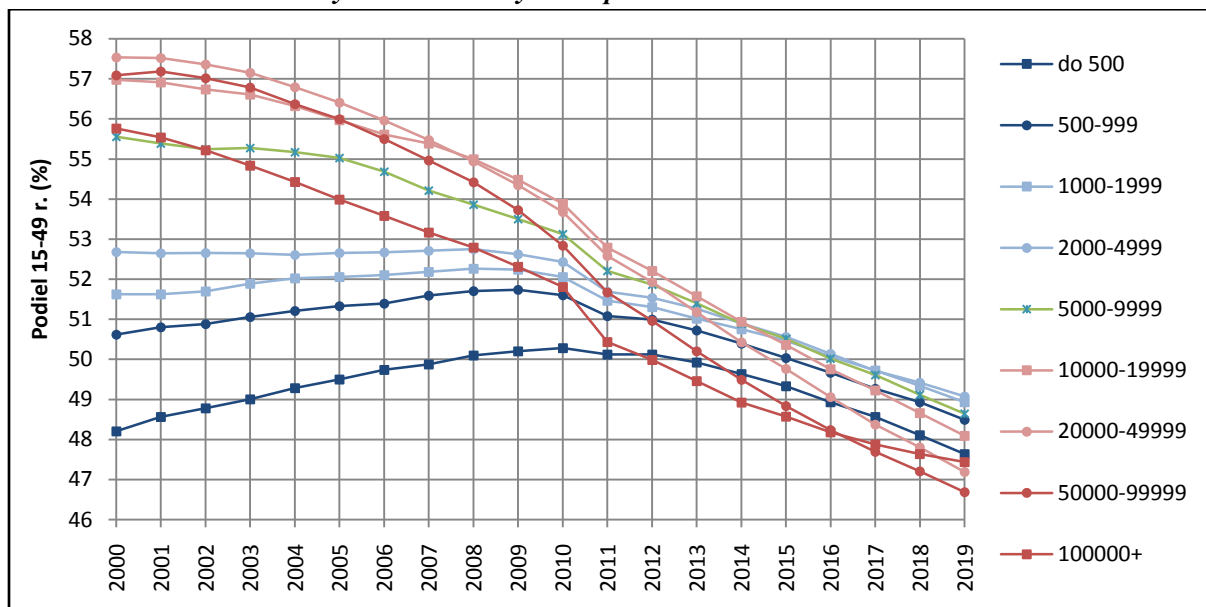
Na základe vývoja podielu osôb v reprodukčnom veku môžeme obce podľa počtu obyvateľov rozdeliť do dvoch skupín. Prvú skupinu tvoria obce, v ktorých podiel 15-49 ročných klesal nepretržite v celom sledovanom období. Patria sem obce s počtom obyvateľov 5 tisíc a viac. V týchto obciach dosahoval podiel reprodukčnej zložky obyvateľstva na začiatku sledovaného obdobia od 55,5 % (5až 10 tisíc obyvateľov) do 57,5 % (20 až 50 tisíc obyvateľov). V priebehu dvadsiatich rokov v nich klesol podiel osôb v reprodukčnom veku o 7-10p.b.

Obr. 8.37: Podiel 0-14 ročných vo veľkostných skupinách obcí k 31.12.

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Obr. 8.38: Podiel 15-49 ročných vo veľkostných skupinách obcí k 31.12.

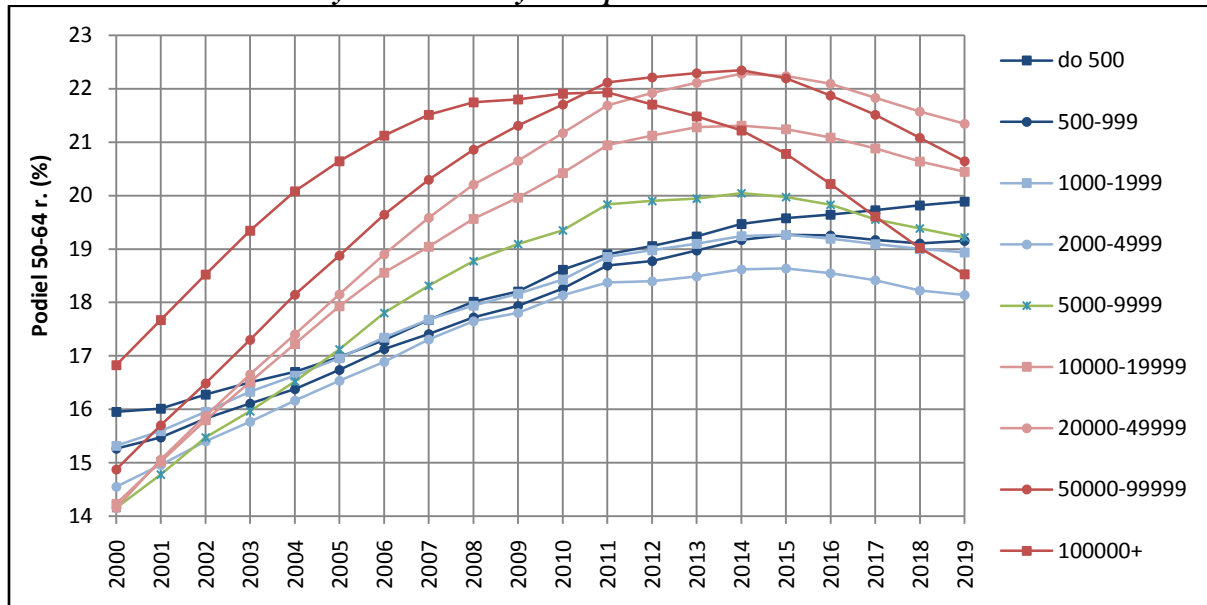

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

V súčasnosti dosahuje približne rovnakú úroveň, ako na konci prvej dekády v roku 2010 (20-21 %). V našich najväčších obciach prebiehal vývoj tejto zložky populácie „dramatickejšie“. Na začiatku sledovaného obdobia v nich podiel 50-64 ročných dosahoval najvyššie hodnoty – takmer 17 %. Jeho prudký nárast sa po roku 2008 prechodne stabilizoval tesne pod hranicou 22 % a po roku 2014 nastal obrat vo vývoji, keď sa zmenil na prudký pokles. V roku 2019 dosiahol podiel poreprodukčnej zložky v tejto veľkostnej skupine obcí 18,5 %, o necelé 2 percentuálne body viac ako na začiatku. V obciach s počtom obyvateľov do 10 tisíc rástol podiel poreprodukčnej zložky populácie plynulo z počiatočnej úrovne 14-16 % (2000) na 18-19 % v roku 2010, vo veľkostnej skupine s 5-10 tisíc obyvateľmi až 19,3 %. Rast podielu tejto zložky obyvateľstva pokračoval ešte približne do polovice druhej

dekády sledovaného obdobia (2014-2015), neskôr sa stabilizoval okolo 19 %, resp. mierne klesol na 18 % (obce s počtom obyvateľstva od 2 do 5 tisíc). Iba v najmenších obciach (do 500 obyvateľov) podiel 50-64 ročných kontinuálne rástol v celom sledovanom období, a to až na takmer 20 % (obr. 8.39).

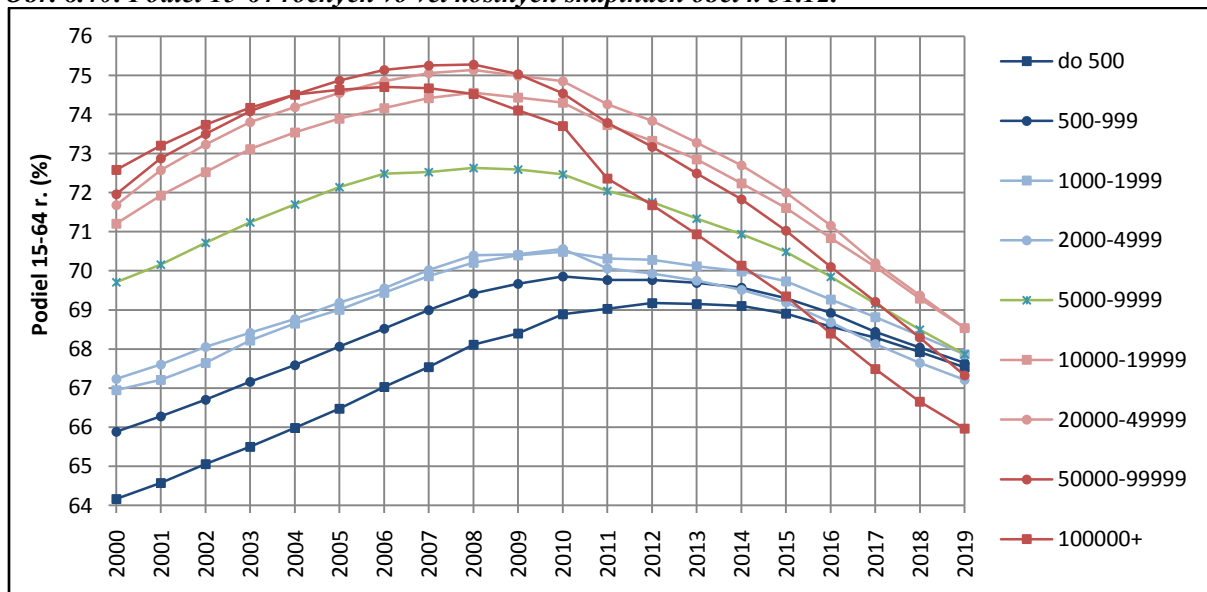
Obr. 8.39: Podiel 50-64 ročných vo veľkostných skupinách obcí k 31.12.

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Ak sa na obe skupiny populácie pozeráme ako na jeden celok – na obyvateľstvo v produktívnom veku, tak jeho vývoj v období 2010-2019 prebiehal vo všetkých veľkostných skupinách podobne. Počiatočný nárast podielu 15-64 ročných sa po dosiahnutí maximálnej úrovne prechodne stabilizoval a neskôr začal kontinuálne klesať. Rozdiely však nachádzame v dynamike rastu a v následnom poklese podielu 15-64 ročných, v odlišnej úrovni hodnôt na začiatku sledovaného obdobia, a v čase, kedy dosiahol svoje maximum.

Obr. 8.40: Podiel 15-64 ročných vo veľkostných skupinách obcí k 31.12.

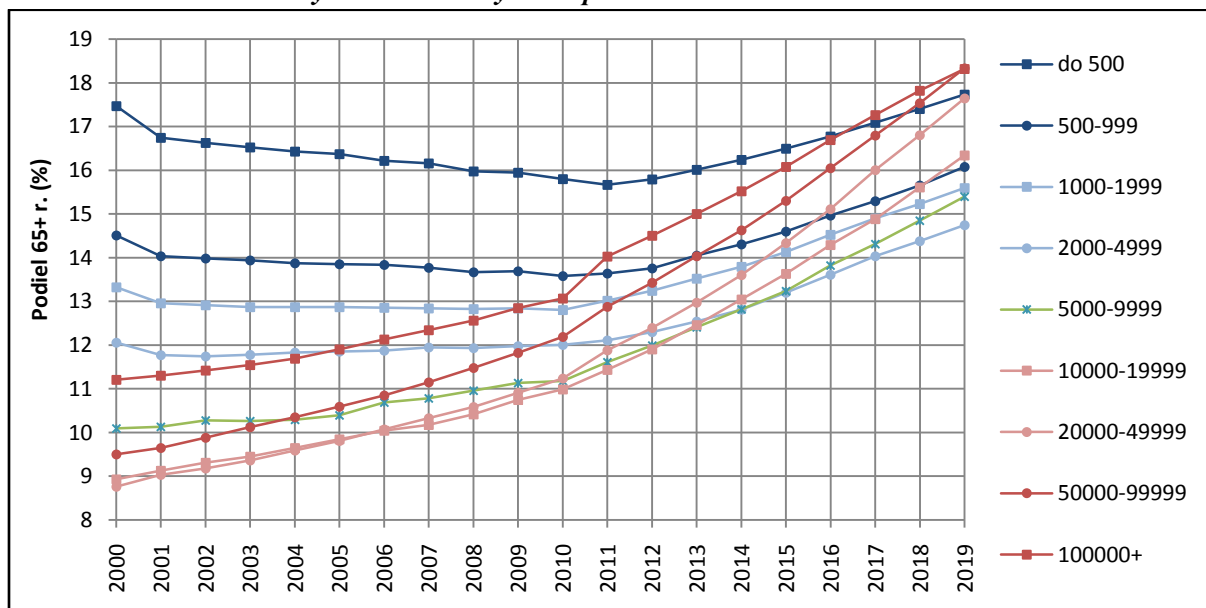

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Obce s počtom obyvateľstva s viac ako 10 tisíc mali v roku 2000 podiel produktívnej populácie na úrovni 71-72,6 %. Svoje maximum 73-74,5 % dosiahli v kratšom čase medzi rokmi 2006-2008, na rozdiel od obcí s počtom obyvateľov do 10 tisíc, ktoré ho dosiahli medzi rokmi 2010-2012 (69-70,5 %). Následný pokles podielu produktívnej populácie prebiehal najdramatickejšie v našich najväčších obciach s viac ako 100 tisíc obyvateľmi. Kým na začiatku sledovaného obdobia patrili k obciam s najvyšším podielom 15-64 ročných (72,6 %), na jeho konci skončili na poslednom mieste so 66 % (obr. 8.40). V sledovanom období zaznamenali nárast podielu produktívnej populácie iba obce s počtom obyvateľstva do 2 tisíc. Podiel seniorov v jednotlivých veľkostných skupinách obcí sa v roku 2000 pohyboval v intervale 8-18 %. Vyššie hodnoty podielu 65 ročných a starších vykazovali obce počtom obyvateľov do 5 tisíc a sídla s viac ako 100 tisíc obyvateľov. V roku 2000 najväčší podiel poproduktívnej zložky 17,5 % z celkovej populácie vykazovali obce do 499 obyvateľov (obr. 8.41). Podiel obyvateľstva v poproduktívnom veku vo veľkostných skupinách obcí začal pomerne dynamicky narastať až v druhej polovici sledovaného obdobia t.j. po roku 2010. Jeho vývoj pred rokom 2010 v obciach od tisíc do 5 tisíc obyvateľov sa vyznačoval relatívne stabilizovanými hodnotami a v obciach s viac ako 5 tisíc obyvateľmi mierne rástol. Výraznejší pokles podielu najstarších osôb v populácii bol zaznamenaný iba v obciach s menej ako 500 obyvateľov. Na konci sledovaného obdobia dosiahli najvyšší podiel seniorov obce s 50 tisíc a viac obyvateľmi (18,3 %). Tesne pod tohto hranicu 18 % bol zaznamenaný podiel seniorov v obciach do 500 obyvateľov a v obciach s počtom obyvateľov 20 až 50 tisíc (v oboch prípadoch 17,7 %). V ostatných veľkostných skupinách obcí sa podiel seniorov na konci sledovaného obdobia pohyboval od 14,7 do 16,3 %. Za celé obdobie vzrástol podiel 65 ročných a starších najviac, t.j. o 7 až takmer 9 percentuálnych bodov oproti stavu v roku 2000 vo veľkostných skupinách obcí s počtom obyvateľov 10 tisíc a viac. V rámci seniorskej populácie tvoria v jednotlivých veľkostných skupinách obcí dominantnú skupinu osoby v tzv. treťom veku (65-74 rokov). V sledovanom období sa ich podiel znížil, hoci nepatrne iba v obciach do 500 obyvateľov. V ostatných veľkostných skupinách vzrástol, najviac o takmer o 6 percentuálnych bodov, vo veľkostnej skupine od 20 do 50 tisíc obyvateľov. Podiel osôb vo veku 75-84 rokov (tzv. štvrtý vek, resp. old-old) rástol vo všetkých veľkostných skupinách obcí v sledovanom období. Vo veľkostných skupinách s počtom obyvateľov nad 20 tisíc sa ich počet zdvojnásobil. Podiel 85 ročných a starších (oldest-old) vo veľkostných skupinách obcí tvoril 1-2 % populácie. Hranicu 2 % prekročil iba v obciach do 500 obyvateľov (2019). Syntetické ukazovatele starnutia vykazovali v sledovanom období v jednotlivých veľkostných skupinách obcí rovnakú vývojovú tendenciu. V roku 2000 sa priemerný vek vo veľkostných skupinách obcí pohyboval od 34,5 rokov (v obciach s počtom obyvateľov 10 až 50 tisíc) do takmer 39 rokov (obce do 500 obyvateľov). Do roku 2008 bola hodnota priemerného veku vo všetkých veľkostných skupinách obcí stále pod hranicou 40 rokov. V roku 2009 ju po prvýkrát prekročil priemerný vek v obciach s viac ako 100 tisíc obyvateľmi. Postupne sa k hranici 40 rokov približoval priemerný vek aj v ďalších veľkostných skupinách obcí. V súčasnosti je, s výnimkou obcí s počtom obyvateľov 2-5 tisíc, vo všetkých veľkostných skupinách obcí priemerný vek vyšší ako 40 rokov. Medziročne vzrástol priemerný vek vo veľkostných skupinách obcí v priemere o 1,7 (obce do 500 obyvateľov) až 4,8 mesiaca (obce od 20 do 50 tisíc obyvateľov). V sledovanom období vzrástol najviac, o takmer 8 rokov,

priemerný vek v obciach od 20 do 50 tisíc obyvateľov a o 7 rokov v obciach od 50 do 100 tisíc obyvateľov.

Obr. 8.41: Podiel 65+ ročných vo veľkostných skupinách obcí k 31.12.

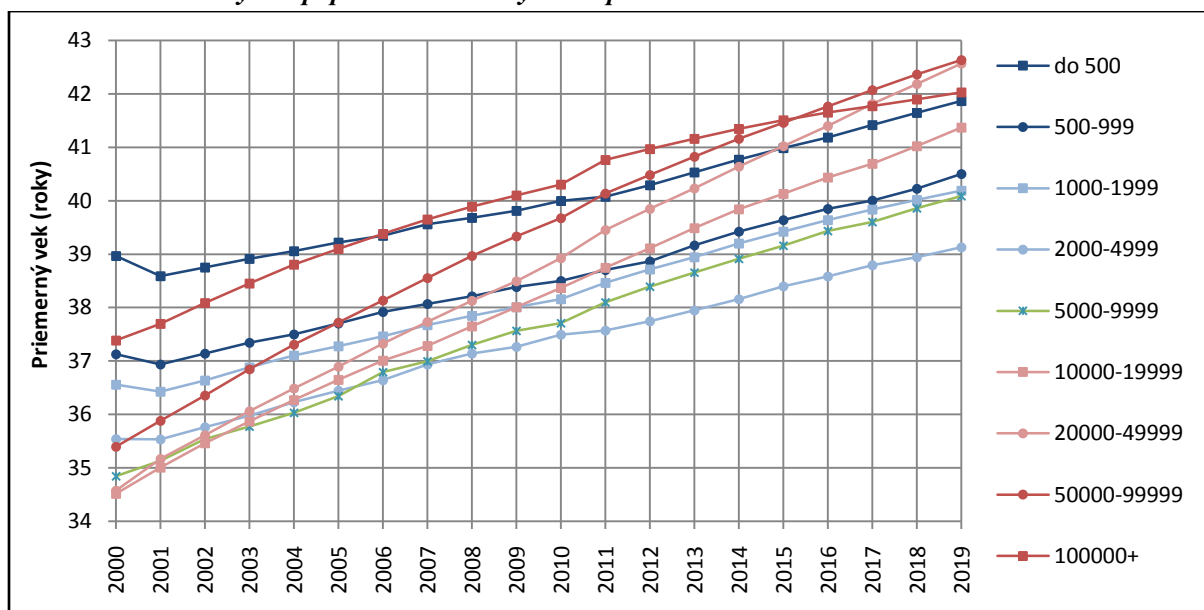

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

V spomínaných obciach sa hodnota priemerného veku v roku 2019 približovala k 43 rokom (obr. 8.42). Podobne aj mediánový vek sa v priebehu sledovaného obdobia zvyšoval vo všetkých veľkostných skupinách obcí. V roku 2000 bol mediánový vek vo všetkých veľkostných skupinách pod hranicou 40 rokov. Najvyššiu hodnotu dosiahol v obciach do 500 obyvateľov, v ktorých bola polovica obyvateľstva mladšia ako 36,1 rokov. Naopak najnižšiu hodnotu mediánového veku mali veľkostné skupiny obcí od 5 do 10 tisíc a od 10 do 20 tisíc obyvateľov, v oboch skupinách bola polovica populácie mladšia ako 31,8 rokov. Na konci sledovaného obdobia prekročil mediánový vek hranicu 40 rokov vo veľkostných skupinách obcí do 500 obyvateľov a v obciach s viac ako 10 tisíc obyvateľmi. Takmer 42 rokov dosiahol v roku 2019 mediánový vek v obciach od 20 do 50 tisíc obyvateľov. Počas dvadsiatich rokov vzrástol mediánový vek vo veľkostných skupinách obcí v priemere o 6,8 roka. Najmenej vzrástol mediánový vek v obciach do 500 obyvateľov (z 36 na 40,8 rokov) a v obciach nad 100 tisíc obyvateľov (z 35,8 na 40,7 rokov). Naopak najviac, o takmer 10 rokov, vzrástol mediánový vek v obciach od 20 do 50 tisíc obyvateľov (z 32 na 41,8 rokov). O viac ako 8 rokov vzrástla jeho hodnota vo veľkostnej skupine obcí s 10 až 20 tisíc a s 20 až 50 tisíc obyvateľmi (tab. 8.11).

Pokles predreprodukčnej a naopak rast poreprodukčnej zložky populácie spôsobili pokles hodnôt indexu veku aj vo veľkostných skupinách obcí. Index veku sa na začiatku sledovaného obdobia vo veľkostných skupinách obcí pohyboval od 55 % (obce do 500 obyvateľov) do takmer 86 % (obce od 10 do 20 tisíc obyvateľov). Viac ako 80 osôb v predreprodukčnom veku na 100 osôb v poreprodukčnom veku pripadalo v obciach s 5 až 10 tisíc, 10 až 20 tisíc a 20 až 50 tisíc obyvateľmi. Najnižší index veku bol zaznamenaný v obciach do 500 obyvateľov (55 osôb v predreprodukčnom veku na 100 osôb v poreprodukčnom veku) a v obciach s viac ako 100 tisíc obyvateľmi (takmer 58 osôb).

Obr. 8.42: Priemerný vek populácií veľkostných skupín obcí Slovenska

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Tab. 8.11: Ukazovatele starnutia populácií veľkostných skupín obcí

Ukazovateľ	2000	2005	2010	2015	2019	Ukazovateľ	2000	2005	2010	2015	2019
do 500 obyvateľov						10000-19999 obyvateľov					
Priemerný vek	39,0	39,2	40,0	41,0	41,9	Priemerný vek	34,5	36,7	38,4	40,1	41,4
Mediánový vek	36,1	36,4	37,4	39,3	40,8	Mediánový vek	31,8	33,9	36,0	38,5	40,5
Index veku (%)	55,0	51,4	44,5	40,4	39,2	Index veku (%)	85,7	55,9	46,8	42,3	41,1
Index starnutia (%)	95,1	95,4	103,2	113,1	120,3	Index starnutia (%)	45,0	62,8	74,8	92,4	108,1
Billeterov index (%)	-31,2	-32,7	-38,0	-43,5	-48,0	Billeterov index (%)	-5,8	-21,9	-31,0	-39,9	-45,1
500-999 obyvateľov						20000-49999 obyvateľov					
Priemerný vek	37,1	37,7	38,5	39,6	40,5	Priemerný vek	34,6	36,9	38,9	41,0	42,6
Mediánový vek	33,9	34,6	35,8	37,8	39,4	Mediánový vek	32,1	34,4	36,7	39,6	41,8
Index veku (%)	65,8	59,1	52,0	47,5	46,2	Index veku (%)	85,3	58,5	42,9	37,4	35,4
Index starnutia (%)	74,0	76,6	82,0	90,7	98,7	Index starnutia (%)	44,8	60,5	80,8	105,0	127,7
Billeterov index (%)	-20,1	-24,4	-29,6	-35,5	-39,1	Billeterov index (%)	-5,8	-20,6	-34,5	-46,0	-53,3
1000-1999 obyvateľov						50000-99999 obyvateľov					
Priemerný vek	36,6	37,3	38,2	39,4	40,2	Priemerný vek	35,4	37,7	39,7	41,5	42,6
Mediánový vek	33,3	34,1	35,5	37,7	39,1	Mediánový vek	33,3	35,4	37,4	39,8	41,5
Index veku (%)	68,9	60,7	53,5	48,3	47,9	Index veku (%)	76,0	49,3	39,1	36,4	36,8
Index starnutia (%)	67,6	71,0	76,7	87,6	94,3	Index starnutia (%)	51,3	72,9	91,9	112,0	127,9
Billeterov index (%)	-17,3	-22,5	-27,9	-34,2	-36,8	Billeterov index (%)	-10,2	-26,7	-39,1	-48,8	-52,8
2000-4999 obyvateľov						100000+ obyvateľov					
Priemerný vek	35,5	36,4	37,5	38,4	39,1	Priemerný vek	37,4	39,1	40,3	41,5	42,0
Mediánový vek	32	33,1	34,8	36,6	37,9	Mediánový vek	35,8	37,1	37,9	39,6	40,7
Index veku (%)	77,8	66,8	57,8	55,3	54,8	Index veku (%)	57,8	41,3	37,8	39,5	42,6
Index starnutia (%)	58,3	62,5	68,9	75,0	81,8	Index starnutia (%)	69,2	88,5	98,9	110,3	116,6
Billeterov index (%)	-11,2	-17,9	-24,2	-28,2	-30,3	Billeterov index (%)	-21,2	-35,4	-42,0	-45,9	-44,6
5000-9999 obyvateľov											
Priemerný vek	34,8	36,3	37,7	39,2	40,1						
Mediánový vek	31,8	33,3	35,1	37,4	39,1						
Index veku (%)	83,2	63,4	53,5	49,0	48,3						
Index starnutia (%)	50,0	59,5	68,4	81,3	92,0						
Billeterov index (%)	-7,3	-18,3	-26,7	-33,5	-36,8						

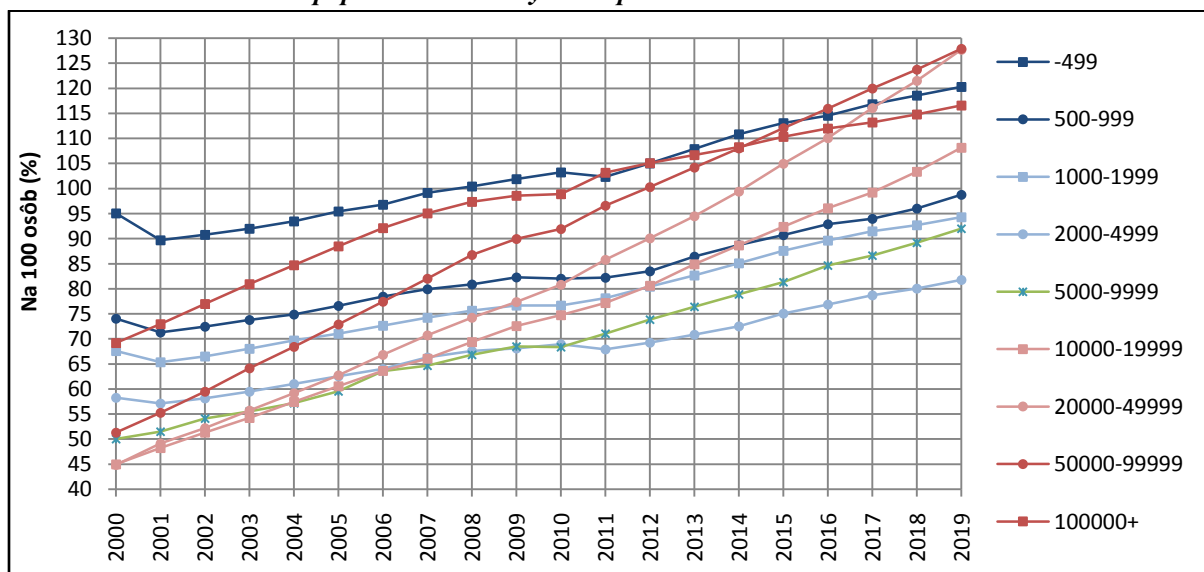
Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Na konci sledovaného obdobia sa index veku pohyboval od 35,4 % (obce od 20 do 50 tisíc obyvateľov) do 54,8 % (obce od 2 do 5 tisíc obyvateľov). O viac ako polovicu sa hodnota

indexu veku znížila v troch veľkostných skupinách obcí: od 10 do 20 tisíc obyvateľov (z 85,7 % na 41%), 20 až 50 tisíc obyvateľov (z 85,3 % na 35,4 %) a 50 až 100 tisíc obyvateľov (zo 76 % na 36,8 %). Rastúci počet a podiel osôb v poreprodukčnom veku a naopak pokles počtu reprodukčnej zložky obyvateľstva sa podpísali na zvyšovaní hodnôt Billeterovho indexu vo veľkostných skupinách obcí. Jeho hodnoty sa na začiatku sledovaného obdobia pohybovali od -5,8 % v obciach od 10 do 50 tisíc obyvateľov do -31,2 % v obciach do 500 obyvateľov. Do konca roku 2019 vzrástla jeho hodnota v jednotlivých veľkostných skupinách o 16,5 až takmer 48 percentuálneho bodu. V súčasnosti sa jeho hodnota nachádza medzi -30 % (obce od 2 do 5 tisíc obyvateľov) a -53,3 % (obce od 20 do 50 tisíc obyvateľov). Najviac vzrástol Billeterov index vo veľkostných skupinách obcí, v ktorých došlo v priebehu sledovaného obdobia k najvyššiemu zníženiu podielu reprodukčnej zložky, t.j. v obciach s 20 tisíc a viac obyvateľmi.

Podobný priebeh ako priemerný vek mal aj vývoj indexu starnutia vo veľkostných skupinách obcí. Na začiatku sledovaného obdobia vo veľkostných skupinách obcí pripadalo na 100 detí v priemere 62 seniorov vo veku 65 rokov a viac. Najmenej, t.j. 45 seniorov pripadalo na 100 detí v obciach od 10 do 20 a od 20 do 50 tisíc. Naopak najviac, t.j. 95 osôb vo veku 65 rokov a viac pripadalo na 100 detí v našich najmenších obciach do 500 obyvateľov. Rast indexu starnutia prebiehal v jednotlivých veľkostných skupinách kontinuálne bez výkyvov v trende (obr. 8.43). Ako prvé dosiahli index starnutia 100 %, t.j. na 1 dieťa pripadal 1 senior, v roku 2008 obce s počtom obyvateľov do 500. O tri roky neskôr sa k nim pripojila aj najpočetnejšia veľkostná skupina s viac ako 100 tisíc obyvateľmi. Postupne sa k hranici 100 % začali približovať aj ďalšie veľkostné skupiny obcí, predovšetkým tie s vyšším počtom obyvateľov. V súčasnosti už vo všetkých obciach s viac ako 10 tisíc obyvateľmi a v obciach do 500 obyvateľov, pripadá na jedno dieťa minimálne jedna osoba vo veku 65 rokov a viac. Index starnutia vzrástol v priebehu posledných 20 rokov najviac vo veľkostnej skupine 20 až 50 tisíc obyvateľov, zo 45 % a vo veľkostnej skupine 50 až 100 tisíc obyvateľov z 51 %, na takmer 128 %. Viac ako dvojnásobne vzrástla hodnota indexu starnutia aj v obciach s počtom obyvateľov od 10 do 20 tisíc (zo 45 % na 108 %).

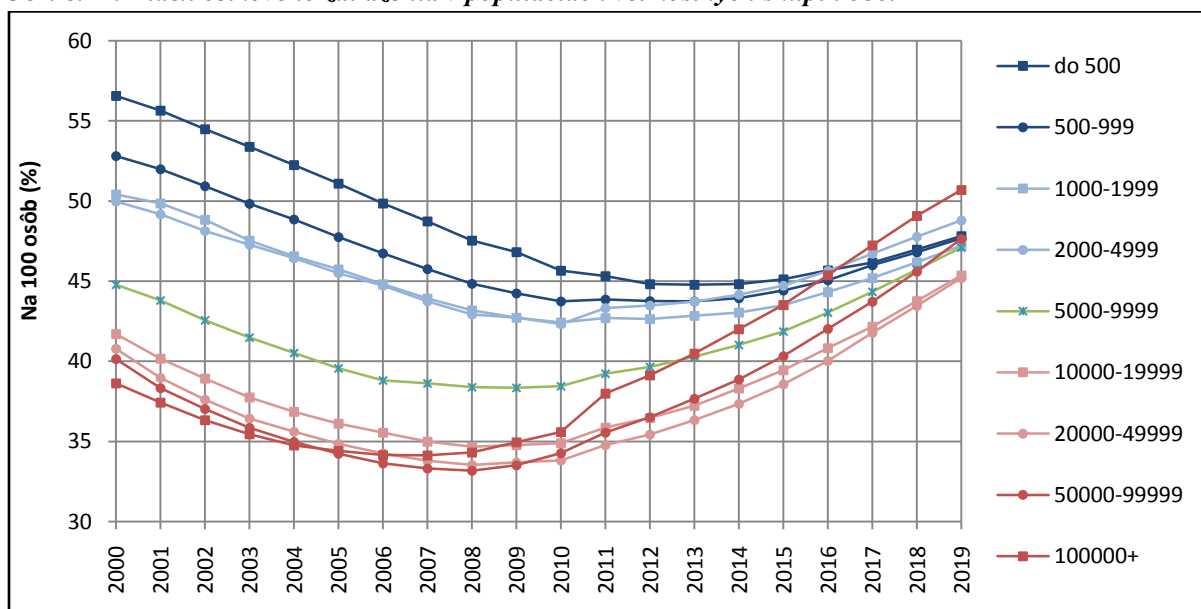
Obr. 8.43: Index starnutia populácií veľkostných skupín obcí

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Priebeh vývoja indexu celkového zaťaženia korešponduje so zmenami zastúpenia hlavných vekových skupín obyvateľstva v jednotlivých veľkostných skupinách obcí. Na začiatku sledovaného obdobia, v ktorom podiel detskej zložky vykazoval klesajúcu tendenciu a podiel produktívnej populácie rástol, bolo zastúpenie poproduktívnej zložky populácie relatívne stabilizované, resp. zvyšovalo sa iba miernym tempom, index celkového zaťaženia vo veľkostných skupinách obcí klesal. Klesajúci trend sa ku koncu prvej dekády sledovaného obdobia spomalil a následne, v dôsledku znižovania podielu produktívnej a predproduktívnej populácie v kontraste s narastajúcim podielom seniorov, začal rásť. Vo veľkostných skupinách obcí do 5 tisíc obyvateľov miernejším tempom, vo väčších obciach naopak pomerne dynamicky (obr. 8.44). Vyššiu ekonomickú záťaž produktívneho obyvateľstva v celom sledovanom období vykazujú všetky veľkostné skupiny obcí do 10 tisíc obyvateľov a od roku 2013 vrátane obcí s viac ako 100 tisíc obyvateľmi.

Obr. 8.44: Index celkového zaťaženia v populáciách veľkostných skupín obcí

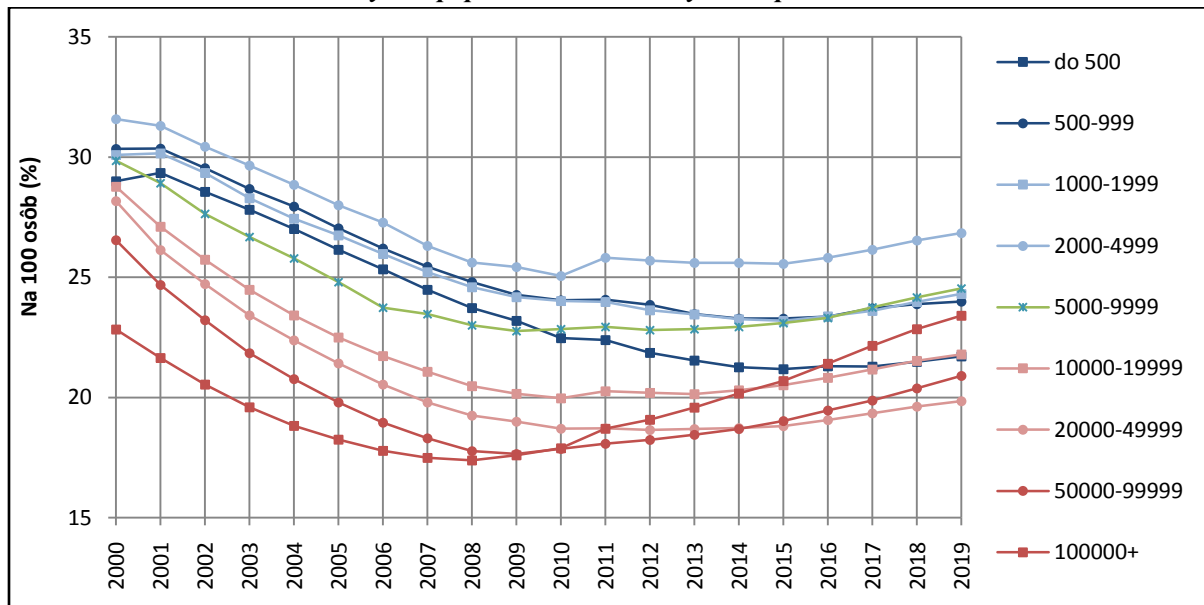

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

V roku 2000 sa index celkového zaťaženia vo veľkostných skupinách obcí pohyboval od 38,6 % do 56,5 %. V súčasnosti na 100 osôb v produktívnom veku pripadá 47-51 osôb v predproduktívnom a produktívnom veku. Oproti počiatočnému stavu vzrástol index celkového zaťaženia vo všetkých veľkostných skupinách obcí od 5 tisíc obyvateľov, najviac v obciach s viac ako 100 obyvateľmi (o 12 percentuálnych bodov). V obciach s nižším počtom obyvateľov ako 5 tisíc, dosiahol index celkového zaťaženia nižšie hodnoty ako na jeho začiatku, napriek jeho rastu v druhej polovici sledovaného obdobia. Vývoj indexu závislosti mladých vo veľkostných skupinách obcí vykazoval v prvej polovici sledovaného obdobia klesajúcu tendenciu z hodnôt 23 – 30 % v roku 2000, na 18 – 25 % v roku 2010. V nasledujúcich rokoch sa jeho klesajúci trend prechodne spomalil a premenil na mierny rast. Aktuálne sa jeho hodnoty pohybujú v intervale 20 -27 %, Najviac sa index závislosti mladých znížil v obciach od 20 do 50 tisíc obyvateľov a do 500 obyvateľov. Jedinou veľkostnou skupinou, ktorá dosiahla vyšší index závislosti mladých na konci sledovaného obdobia ako na jeho začiatku, boli obce s viac ako 100 tisíc obyvateľmi (obr. 8.45). Vývoj indexu závislosti

starými vykazoval klesajúcu tendenciu najintenzívnejšie v obciach do 500 obyvateľov, v obciach od 500 až do 5 tisíc obyvateľov bol jeho pokles menej intenzívny. V obciach s 5 tisíc a viac obyvateľmi mierne rástol (obr. 8.46).

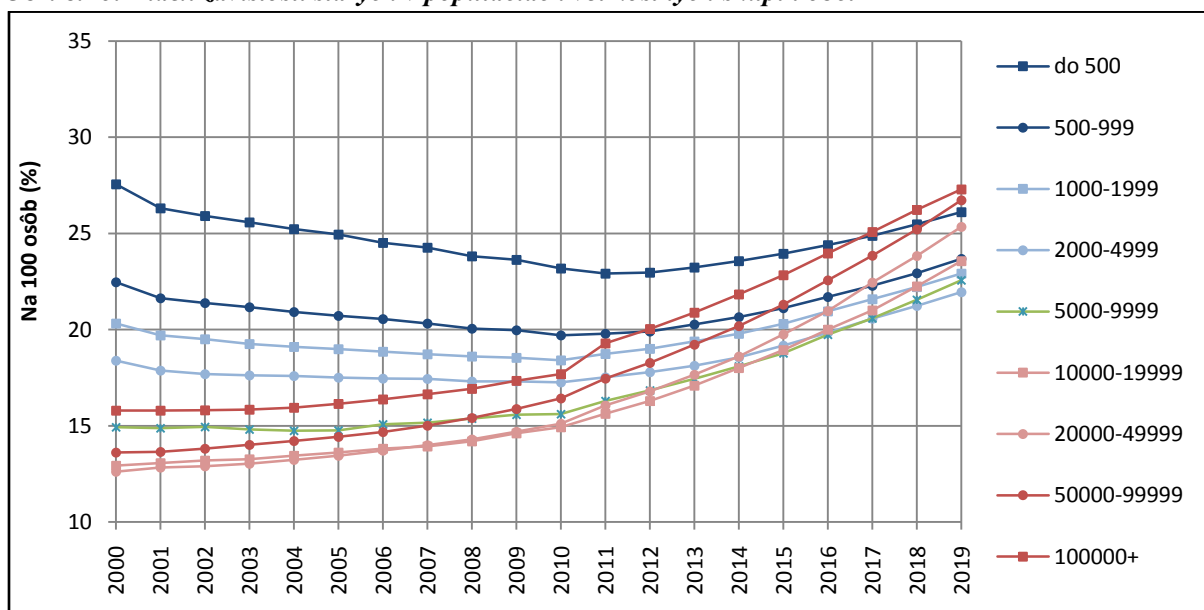
Obr. 8.45: Index závislosti mladých v populáciách veľkostných skupín obcí

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Druhá polovica sledovaného obdobia bola už charakteristická rastom hodnôt indexu závislosti starými vo všetkých veľkostných skupinách obcí. Širšie rozpätie intervalu hodnôt tohto ukazovateľa na začiatku sledovaného obdobia 12,6 – 27,5 % sa na jeho konci zúžilo na 22,5 – 27 %. Index závislosti starými výrazne vzrástol vo veľkostných skupinách obcí od 10 tisíc obyvateľov, najviac vo v obciach od 50 do 100 tisíc obyvateľov.

Obr. 8.46: Index závislosti starých v populáciách veľkostných skupín obcí

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Podobne ako na predchádzajúcich administratívnych úrovniach (NUTS 2, mesto, vidiek), aj v prípade veľkostných skupín obcí na celkovom zaťažení populácie dominantne participovalo zaťaženie mladým obyvateľstvom, zvlášť vo väčších obciach s počtom obyvateľstva viac ako 2 tisíc. Po prvýkrát v sledovanom období prevýšil podiel indexu závislosti starými index závislosti mladými na celkovom zaťažení obyvateľstva v roku 2008, a to v obciach do 500 obyvateľov. V roku 2011 sa k nim pripojili obce s viac ako 100 tisíc obyvateľmi a o rok neskôr aj obce od 50 do 100 tisíc obyvateľov. Od roku 2018 má prevahu na celkovom zaťažení index závislosti starých nad mladými aj vo všetkých veľkostných skupinách obcí s viac ako 10 tisíc obyvateľmi.

9. Prírastok a počet obyvateľov

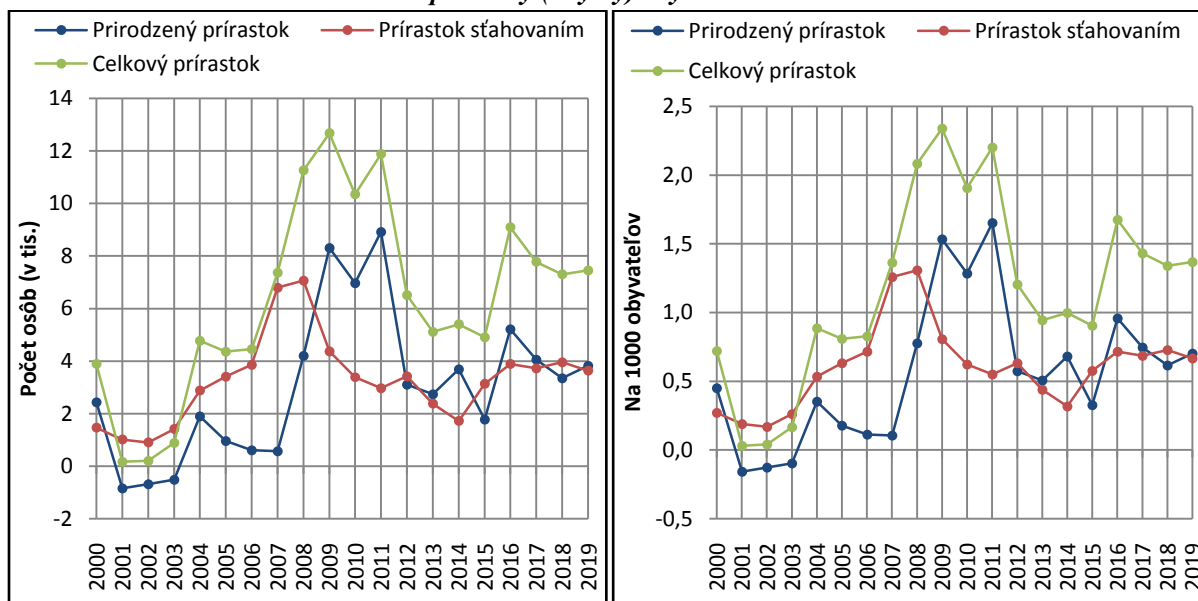
Tab. 9.1: Prírastok (úbytok) obyvateľov na Slovensku

Ukazovateľ	Počet osôb					Na 1000 obyvateľov				
	2000	2005	2010	2015	2019	2000	2005	2010	2015	2019
Prírodný prírastok	2427	955	6965	1776	3820	0,45	0,18	1,28	0,33	0,70
Prírastok sťahovaním	1463	3403	3383	3127	3632	0,27	0,63	0,62	0,58	0,67
Celkový prírastok	3890	4358	10348	4903	7452	0,72	0,81	1,91	0,90	1,37

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Znižovanie počtu narodených detí, pokles čistej miery reprodukcie pod zápornú hodnotu na jednej strane a zlepšujúce sa úmrtnostné pomery na druhej strane, spôsobili prudký pokles prírodného prírastku Slovenska v 90. rokoch minulého storočia, ktorý pokračoval aj v prvých rokoch nového milénia. V roku 2001 počet zomretých po prvýkrát v histórii povojnového demografického vývoja prevýšil počet živonarodených detí. Prírodný úbytok obyvateľstva sa síce postupne znižoval, ale trval až do roku 2003. Iba vďaka prírastku z migrácie dokázala Slovenská republika straty z prírodného pohybu vykompenzovať, čím sa podarilo zachovať kladný celkový prírastok, aj keď na veľmi nízkych hodnotách (v rokoch 2001 a 2002 dosiahol celkový prírastok iba 168, resp. 210 osôb). Od roku 2004 nadobúda prírodný prírastok Slovenska opäť kladné hodnoty. Do roku 2008 počet obyvateľov Slovenska rástol najmä vďaka migrácii (obr. 9.1). V tomto roku dosiahol migračný prírastok svoje historické maximum 7,1 tisíc osôb. Odvtedy sa postupne znižoval, až na 1,7 tisíc osôb v roku 2014, čím sa priblížil k úrovni migračného prírastku z konca 90. rokov.

Obr. 9.1 a 9.2: Absolútne a relatívne prírastky (úbytky) obyvateľstva Slovenska

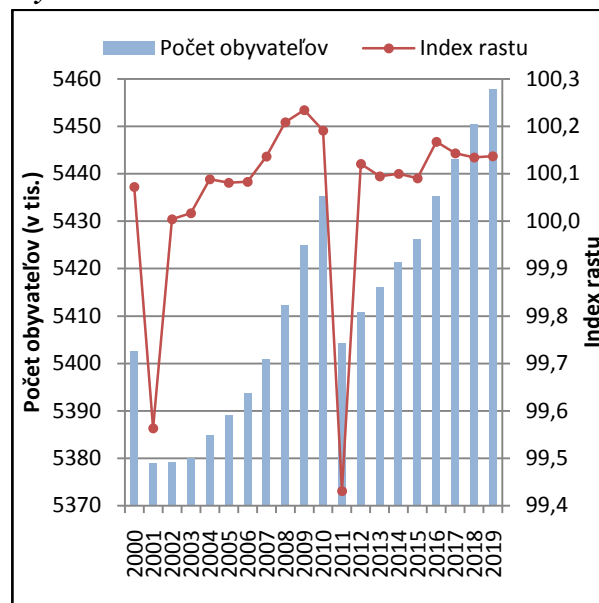

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Od roku 2015 bol migračný prírastok nad hranicou 3 tisíc osôb. V súčasnosti sa približuje k hranici 4 tisíc. Od roku 2009 (s výnimkou rokov 2012 a 2015) sa na celkovom prírastku obyvateľstva Slovenska opäť väčšou mierou podieľal prirodzený prírastok. Zvýšený počet živonarodených detí, ktorý súvisel najmä s realizáciou odložených pôrodov, spolu so stagnujúcou úmrtnosťou, znamenal nárast prirodzeného prírastku na 8,3 tisíc osôb v roku 2009 a neskôr, v roku 2011 až na takmer 9 tisíc. Od roku 2012 kolísal prirodzený prírastok medzi 3-4 tisíc, čo spolu s klesajúcim migračným prírastkom zabezpečovalo celkový prírastok iba vo výške 5,1 – 6,5 tisíc osôb, t.j. prírastok 1 osoby na 1000 obyvateľov.

V roku 2015 prirodzený prírastok prechodne klesol, ale hneď v nasledujúcom roku sa jeho hodnota takmer strojnásobila (5,2 tisíc osôb v roku 2016). V posledných rokoch sledovaného obdobia pozorujeme jeho mierne klesajúci trend. V súčasnosti sa prirodzený prírastok obyvateľstva pohybuje na úrovni 3,8 tisíc a na celkovom prírastku sa podieľa iba o málo vyššou mierou ako migračný prírastok (51,3 %). Nízke prírastky obyvateľstva spôsobili, že počet obyvateľov Slovenska sa medziročne zvyšuje iba mierne. Na základe prirodzeného vývoja a migrácie vzrástol počet obyvateľov od roku 2000 do roku 2019 len o 55,3 tisíc osôb (v priemere o necelých 3 tisíc ročne). K 31.12.2019 mala Slovenská republika 5 457 873 obyvateľov (obr. 9.3).

Obr. 9.3: Vývoj počtu obyvateľov a index rastu obyvateľstva Slovenska

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

9.1 Prírastok a počet obyvateľov v oblastiach

Demografický vývoj na Slovensku je regionálne diferencovaný, čo potvrdzuje aj vývoj prírastkov na rôznych administratívnych úrovniach. Z hľadiska dosahovanej úrovne prirodzeného prírastku v období 2000-2019, môžeme zaradiť oblasť Bratislavský kraj a Východné Slovensko medzi oblasti s prirodzeným prírastkom obyvateľstva, oblasť Západné Slovensko s prirodzeným úbytkom obyvateľstva. Oblasť Stredné Slovensko sa vyznačovala veľmi nízkym, takmer nulovým prirodzeným prírastkom, resp. úbytkom obyvateľstva (tab. 9.2). V roku 2000 sa prirodzený prírastok v oblastiach Slovenska pohyboval od -2,6 tisíc (Západné Slovensko) do 5,5 tisíc (Východné Slovensko), resp. od -1,5 ‰ do 3,5 ‰. Kladný, ale veľmi nízky prirodzený prírastok mala aj oblasť Stredné Slovensko (480 osôb, resp. 0,4 ‰). Oblasť Bratislavský kraj sa vyznačovala prirodzeným úbytkom -944 osôb, resp. 1,5 ‰. Na približne podobnej úrovni sa prirodzený prírastok/úbytok udržal až do roku 2007. Výnimkou je oblasť Bratislavský kraj, v ktorej prirodzený prírastok od roku 2000 kontinuálne narastal. Obdobie rokov 2008-2011 prinieslo prechodné zvýšenie úrovne prirodzeného

prírastku vo všetkých oblastiach SR. Bola to reakcia na zvýšenie počtu živonarodených detí v dôsledku realizácie odložených pôrodov z predchádzajúceho obdobia.

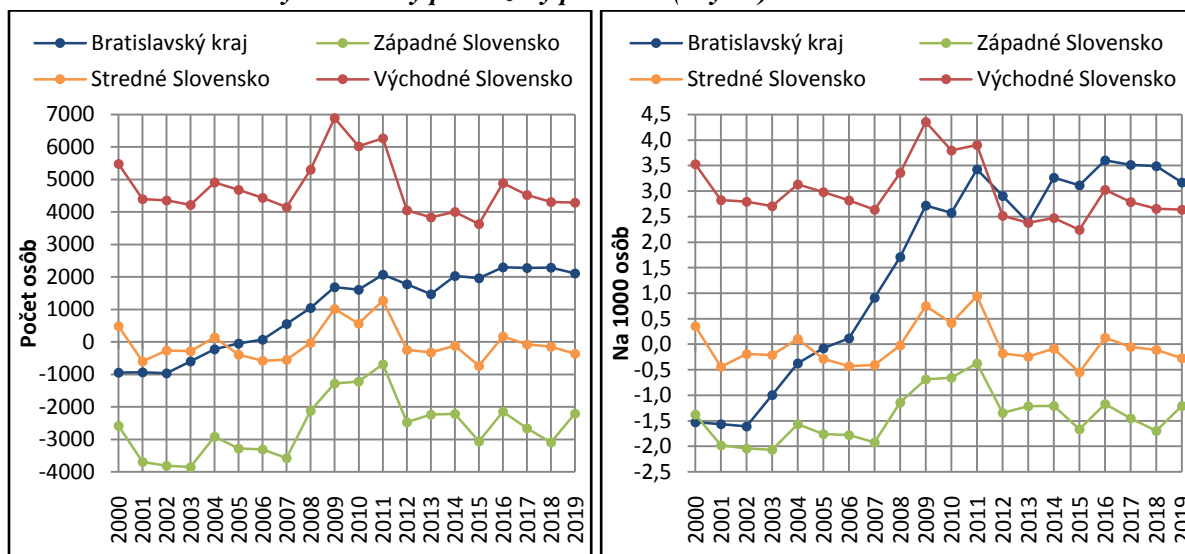
Tab. 9.2: Prírastky (úbytky) obyvateľov v oblastiach Slovenska

Oblasť	Ukazovateľ	2000	2005	2010	2015	2019	Oblasť	2000	2005	2010	2015	2019
Bratislavský kraj (NUTS2)	Prírodný prírastok	-944	-48	1610	1960	2108	Západné Slovensko	-2588	-3288	-1228	-3063	-2211
	Prírastok sťahovaním	1011	2615	4370	6161	7886		1001	2404	1480	390	-142
	Celkový prírastok	67	2567	5980	8121	9994		-1587	-884	252	-2673	-2353
	Prírodný prírastok (na 1000 obyvateľov)	-1,53	-0,08	2,57	3,11	3,17		-1,38	-5,46	-1,96	-4,87	-1,21
	Prírastok sťahovaním (na 1000 obyvateľov)	1,64	4,34	6,98	9,79	11,87		0,53	3,99	2,36	0,62	-0,08
	Celkový prírastok (na 1000 obyvateľov)	0,11	4,26	9,56	12,91	15,04		-0,85	-1,47	0,40	-4,25	-1,29
Stredné Slovensko	Prírodný prírastok	480	-392	557	-744	-370	Východné Slovensko	5479	4683	6026	3623	4293
	Prírastok sťahovaním	-64	-223	-753	-1606	-2087		-485	-1393	-1714	-1818	-2025
	Celkový prírastok	416	-615	-196	-2350	-2457		4994	3290	4312	1805	2268
	Prírodný prírastok (na 1000 obyvateľov)	0,35	-0,29	0,41	-0,55	-0,28		3,53	2,98	3,80	2,24	2,64
	Prírastok sťahovaním (na 1000 obyvateľov)	-0,05	-0,16	-0,56	-1,19	-1,56		-0,31	-0,89	-1,08	-1,12	-1,24
	Celkový prírastok (na 1000 obyvateľov)	0,31	-0,45	-0,15	-1,75	-1,84		3,22	2,10	2,72	1,12	1,39

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Najvýznamnejšie vrástol prírodný prírastok v oblastiach Bratislavský kraj a Východné Slovensko. Na konci roku 2011 bol prírodný prírastok v oblasti Bratislavský kraj takmer štvornásobne vyšší v porovnaní s rokom 2007 (2069 osôb), čo znamenalo prírastok viac ako 3 osoby na 1000 obyvateľov (3,4 ‰). V oblasti Východné Slovensko dosiahol prírodný prírastok svoje maximum, keď prekročil hranicu 6 tisíc osôb (6891 osôb, resp. 4,4 ‰). Pre oblasť Stredné Slovensko to znamenalo prechodne zmenu z prirodzeného úbytku na prírastok, takmer 1,3 tisíc v roku 2011.

Obr. 9.4 a 9.5: Absolútny a relatívny prírodný prírastok (úbytok) v oblastiach Slovenska

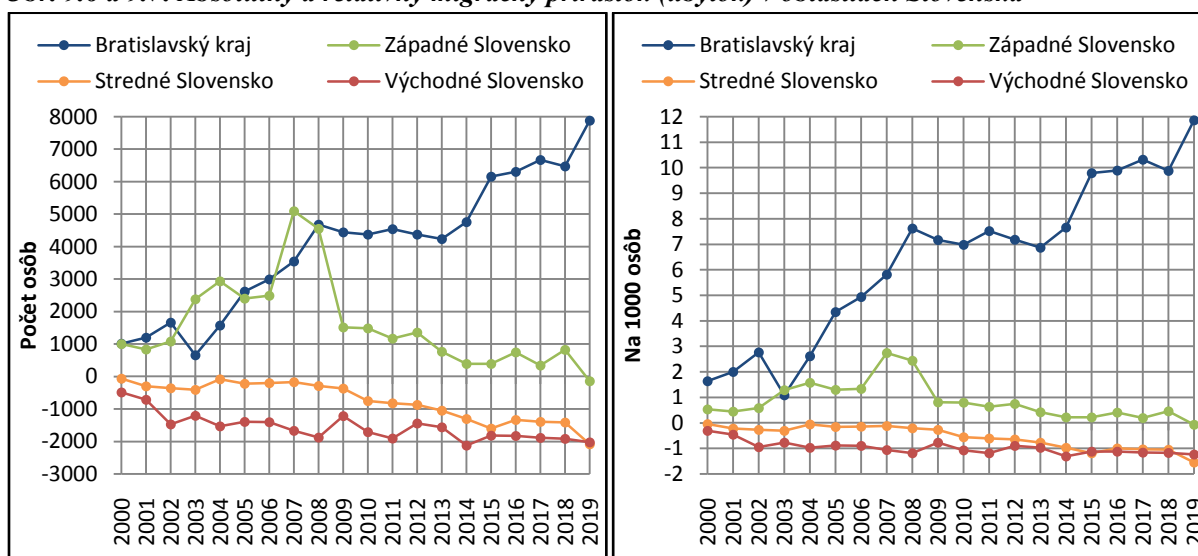

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Oblasť Západné Slovensko sa aj naďalej vyznačovala prirodzeným úbytkom obyvateľstva, ale výrazne nižším ako pred rokom 2007. Nasledujúce obdobie znamenalo pre oblasti Západné, Stredné i Východné Slovensko „návrat“ prirodzeného prírastku na približne rovnakú úroveň ako pred rokom 2008. V oblasti Bratislavský kraj sa prirodzený prírastok stabilizoval na úrovni okolo 2 tisíc osôb, resp. 3-3,5 ‰ (obr. 9.4 a 9.5).

Migračné prírastky a úbytky na regionálnej úrovni tvorí vnútorné i zahraničné sťahovanie. Hlavný podiel na nich má prevažne vnútorná migrácia. Vplyv zahraničnej migrácie je významnejší v regiónoch s veľkými mestami a v ekonomicky prosperujúcich regiónoch, do ktorých smerujú zahraničné investície (Jurčová 2010). Napríklad oblasť Bratislavský kraj predstavuje výrazné ekonomické jadro, v ktorom hospodárska prosperita a prichádzajúce investície stále viac prehlbujú rozdiely medzi touto oblasťou a ostatnými oblasťami Slovenska. Migračný prírastok naprieč celým sledovaným obdobím vykazovali iba dve oblasti Slovenska: Bratislavský kraj a susediace Západné Slovensko (obr. 9.6 a 9.7). Na začiatku sledovaného obdobia mali oblasti Bratislavský kraj aj Západné Slovensko migračné saldo na úrovni 1 tisíc osôb (v prepočte na 1000 obyvateľov to bolo 1,6 osoby a 0,5 osoby). Do roku 2007 v oboch oblastiach prírastok z migrácie rástol približne rovnakým tempom.

Obr. 9.6 a 9.7: Absolútny a relatívny migračný prírastok (úbytok) v oblastiach Slovenska

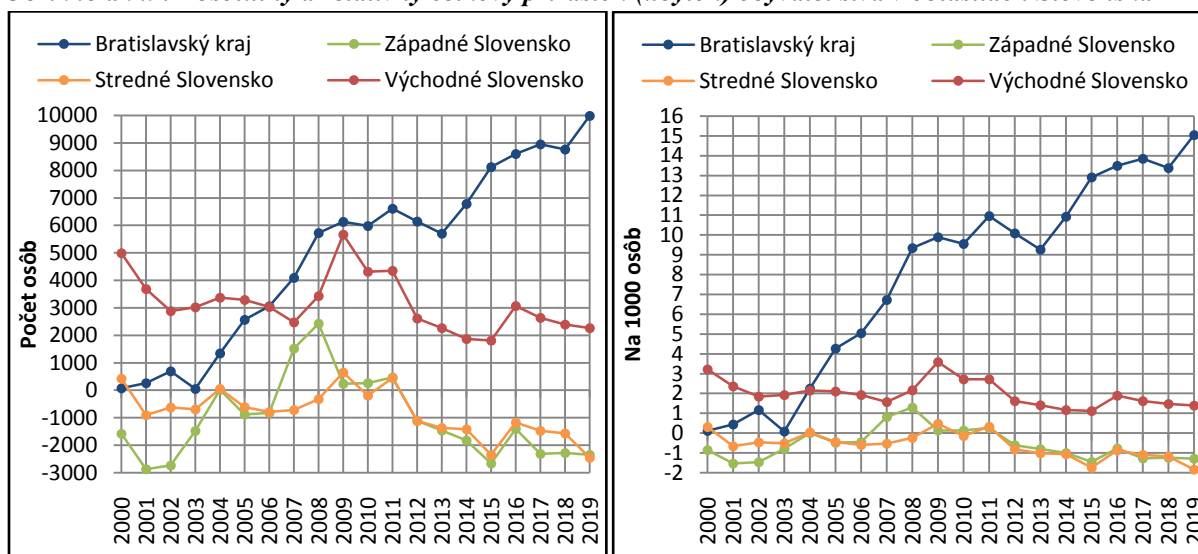
Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Po roku 2008 sa v oblasti Bratislavský kraj migračný prírastok prechodne (približne do roku 2013) stabilizoval na úrovni okolo 7 ‰, aby následne pokračoval vo svojom opätovnom dynamickom raste až na takmer 8 tisíc osôb (7886 osôb), resp. takmer 12 osôb na 1000 obyvateľov (11,9 ‰) v roku 2019. V porovnaní so začiatkom obdobia vzrástlo migračné saldo v oblasti Bratislavský kraj viac ako sedemnásobne. V oblasti Západné Slovensko došlo po roku 2007 ku kontinuálnemu poklesu migračného prírastku. Z hodnoty 2,7 ‰ v roku 2007, až na hodnoty blízke nule, resp. tesne pod úroveň 0 ‰ (-0,08 ‰ v roku 2019). Zvyšné dve oblasti Stredné a Východné Slovensko v sledovanom období vykazovali úbytok obyvateľstva z migrácie. Z hodnôt -64 osôb (Stredné Slovensko) a -485 osôb (Východné Slovensko) v roku 2000, sa úbytok migrácie zvýšil v oboch oblastiach na -2 tisíc osôb, resp. hrubá miera

migračného úbytku sa prehlbila z -0,05 ‰ (Stredné Slovensko) a -0,31 ‰ (Východné Slovensko) na -1,56 ‰ a -1,24 ‰.

Celkový prírastok obyvateľstva je výsledkom prirodzeného pohybu a migrácie obyvateľstva (obr. 9.8). V sledovanom období vykazovala prevažne celkový úbytok obyvateľstva iba jedna zo štyroch oblastí SR, a to Stredné Slovensko. Iba štyrikrát počas dvadsaťročného vývoja prekročila dosiahnutú úroveň celkového úbytku obyvateľstva Stredného Slovenska nulovú hranicu, avšak výška celkového prírastku bola minimálna (0,03-0,5 ‰). Celkový úbytok obyvateľstva v tejto oblasti nebol vysoký. Do roku 2012 sa pohyboval tesne pod 0 ‰ v intervale od -0,2 ‰ do -0,8 ‰. Až ku koncu druhej dekády sledovaného obdobia sa celkový úbytok obyvateľstva oblasti Stredné Slovensko zvýšil na -1,5 ‰ až -1,8 ‰. Pod celkový úbytok obyvateľstva v oblasti Stredné Slovensko sa podpísalo záporné migračné saldo, ako aj prirodzený úbytok obyvateľstva. V oblasti Západné Slovensko nestačil rastúci migračný prírastok kompenzovať straty z prirodzeného pohybu, a tak do roku 2006 vykazovala táto oblasť celkový úbytok obyvateľstva. Priaznivé bolo, že sa výška celkového úbytku postupne znižovala a v roku 2007 sa celkový úbytok vďaka vyšším ziskom z migrácie zmenil na prírastok. Bolo to však iba prechodné obdobie. Od roku 2012 sa migračný prírastok začal znižovať a v kombinácii s prirodzeným úbytkom oblasť Západné Slovensko vykazovala opäť celkový úbytok obyvateľstva. Ten sa pohyboval od -0,8 ‰ do -1,8 ‰ v roku 2019. Celkový prírastok v celom sledovanom období vykazovali oblasti Bratislavský kraj a Východné Slovensko. Kým v oblasti Bratislavský kraj mal na celkovom prírastku obyvateľstva „zásluhu“ predovšetkým prírastok z migrácie, na východe to bolo vďaka prirodzenému prírastku. V oblasti Východné Slovensko sa celkový prírastok vyvíjal v podstate rovnomerne a jeho výška sa pohybovala medzi 2-4 tisíc osobami ročne, resp. 1,5-2 ‰. Výnimkou bolo prechodné obdobie 2008-2011, kedy celkový prírastok výraznejšie vzrástol (2,2-3,6 ‰). V oblasti Bratislavský kraj rástol celkový prírastok kontinuálne. Z takmer nulových hodnôt 67 osôb, resp. 0,1 ‰ v roku 2000, na viac ako 6 tisíc osôb, resp. 9-11 ‰ v rokoch 2008-2011, až na súčasných takmer 10 tisíc osôb, resp. 15 ‰ (2019).

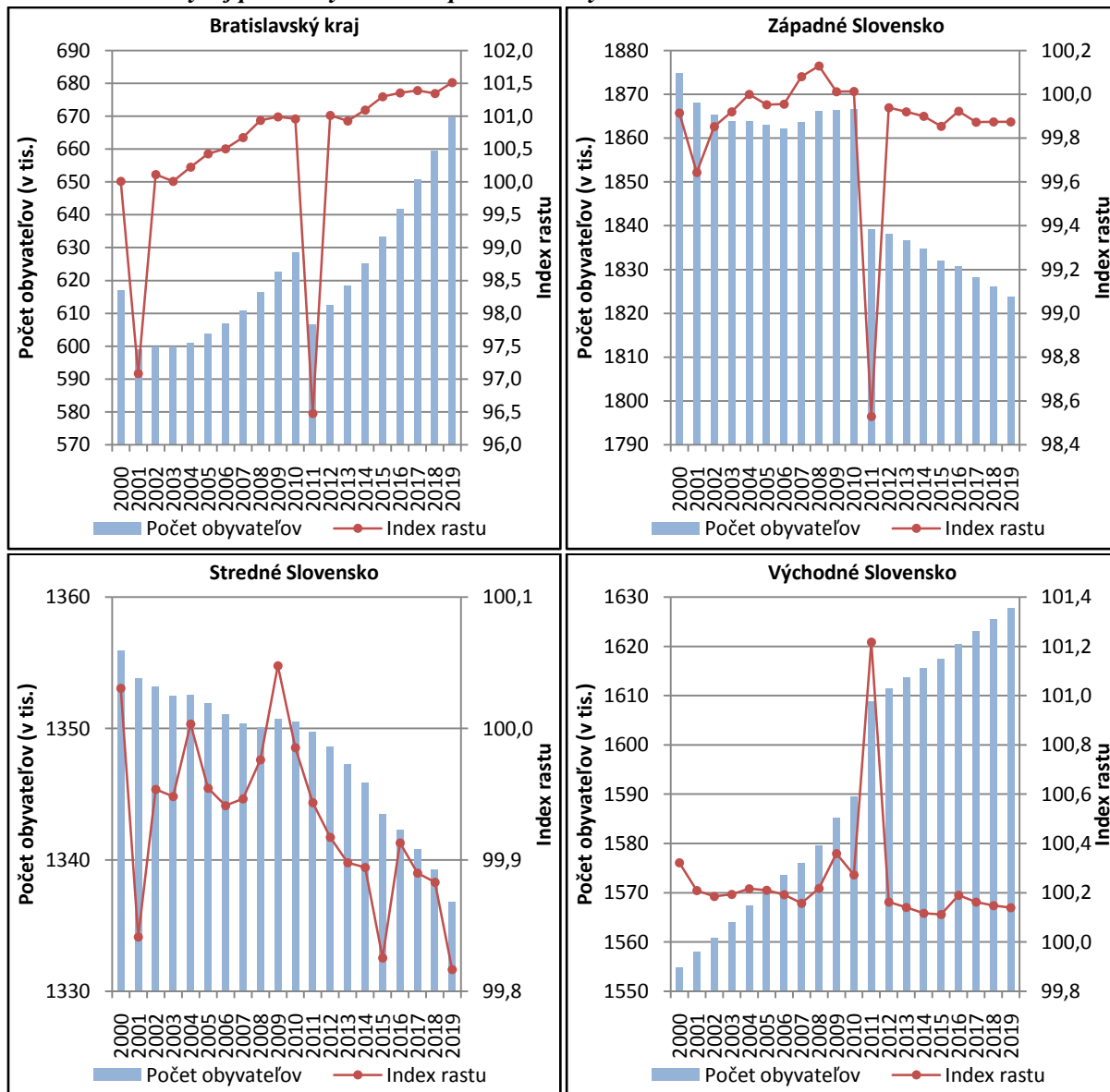
Obr. 9.8 a 9.9: Absolútny a relatívny celkový prírastok (úbytok) obyvateľstva v oblastiach Slovenska

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

V sledovanom období vzrástol počet obyvateľov v oblastiach Bratislavský kraj a Východné Slovensko. V oboch spomínaných oblastiach rástol počet obyvateľov kontinuálne. Výnimkou sú roky, v ktorých do vývoja počtu obyvateľov zasiahlo sčítanie vo forme zlomov⁴. Z porovnania počtu obyvateľov v rokoch 2000 a 2019 vyplýva, že počet obyvateľov sa za 20 rokov zvýšil v oblasti Bratislavský kraj o 52,5 tisíc (ročne v priemere o 2,8 tisíc, resp. o 0,4 %) a v oblasti Východné Slovensko o takmer 73 tisíc (ročne v priemere o 3,8 tisíc, resp. o 0,2 %). K 31.12.2019 mala oblasť Bratislavský kraj takmer 669 592 obyvateľov, oblasť Východné Slovensko 1 627 704 obyvateľov.

Obr. 9.10-9.13: Vývoj počtu obyvateľov a prírastkov obyvateľstva v oblastiach Slovenska

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Vo zvyšných dvoch oblastiach SR počet obyvateľov v sledovanom období naopak klesol. V oblasti Západné Slovensko o 51 tisíc (v priemere o 2,7 tisíc, resp. o 0,14 %), v oblasti Stredné Slovensko o 19 tisíc (ročne v priemere o 1 tisíc, resp. o 0,07 %). Kým v oblasti

⁴ Obyčajne sa sčíta nižší počet obyvateľov, ako sa predpokladá na základe prirodzeného vývoja a migrácie.

Stredné Slovensko klesal počet obyvateľov kontinuálne miernym tempom celých 20 rokov, v oblasti Západné Slovensko začal počet obyvateľov klesať až po sčítaní v roku 2011. Je zaujímavé, že až 61 % úbytku obyvateľstva v oblastiach Západné a Stredné Slovensko tvorili ženy. Na konci sledovaného obdobia mala oblasť Západné Slovensko 1 823 792 obyvateľov, oblasť Stredné Slovensko 1 336 785 obyvateľov (obr. 9.10-9.13). Index rastu⁵ sa v sledovanom období vo všetkých oblastiach Slovenska pohyboval medzi 96,5 až 101,5, čím sa populácie oblastí Slovenska zaraďujú k stacionárnym (Ďurček, Richter 2014).

9.2 Prírastok a počet obyvateľov v mestách a na vidieku

Tab. 9.3: Prírastky (úbytky) obyvateľov v mestách a na vidieku

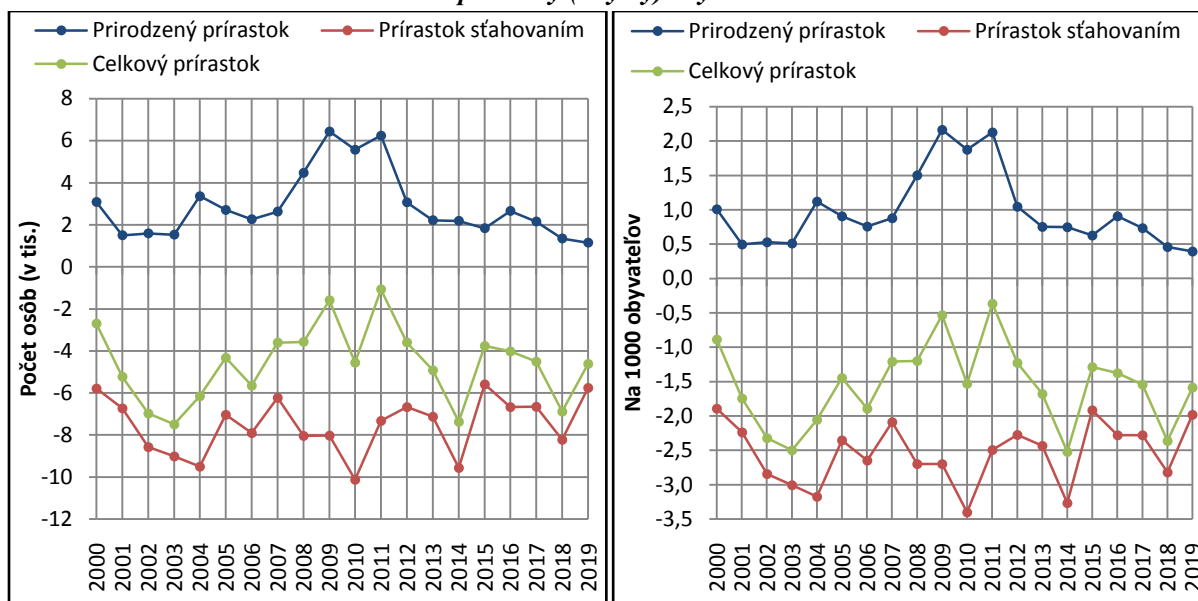
	Ukazovateľ	2000	2005	2010	2015	2019		2000	2005	2010	2015	2019
Mestá	Prírodný prírastok	3078	2705	5570	1828	1143	Vidiek	-651	-1750	1395	-52	2677
	Prírastok sťahovaním	-5788	-7034	-10130	-5592	-5761		7251	10437	13513	8719	9393
	Celkový prírastok	-2710	-4329	-4560	-3764	-4618		6600	8687	14908	8667	12070
	Prírodný prírastok (na 1000 obyvateľov)	1,01	0,90	1,87	0,63	0,39		-0,28	-0,73	0,57	-0,02	1,05
	Prírastok sťahovaním (na 1000 obyvateľov)	-1,89	-2,35	-3,40	-1,92	-1,98		3,10	4,35	5,50	3,48	3,69
	Celkový prírastok (na 1000 obyvateľov)	-0,89	-1,45	-1,53	-1,29	-1,59		2,82	3,62	6,07	3,46	4,74

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Kým počet obyvateľov v mestách klesá, na vidieku naopak rastie. V prvých rokoch sledovaného obdobia sa prírodný prírastok v mestách pohyboval medzi 1,5 až 3,3 tisíc osôb, resp. 0,5-1 ‰. Ku koncu prvej dekády začal prírodný prírastok v mestách rásť intenzívnejšie. Svoje prvé maximum 6,4 tisíc osôb (2,2 ‰) dosiahol v roku 2009 a následne 6,2 tisíc osôb (2,1 ‰) v roku 2011. O rok neskôr klesla jeho hodnota o polovicu na 3,1 tisíc osôb (1 ‰). Po zvyšok sledovaného obdobia pokračoval prírodný prírastok v mestách vo svojom klesajúcom trende až na minimum 1,1 tisíc osôb, resp. 0,4 ‰ v roku 2019. Migračné saldo v mestách vykazovalo v sledovanom období záporné hodnoty, ktoré kolísali medzi -10 tisíc a -5,8 tisíc osôb. V prepočte na 1000 obyvateľov to predstavovalo úbytok necelých dvoch až troch osôb. V roku 2019 bola jeho hodnota na rovnakej úrovni ako pred 20 rokmi (-5,8 tisíc osôb, resp. -2,8 ‰). Prírodný prírastok obyvateľstva v mestách nebol dostatočne vysoký na to, aby eliminoval straty z migrácie, čo sa v konečnom dôsledku prejavilo na celkovom úbytku počtu obyvateľov v sledovanom období. Celkový úbytok obyvateľstva v mestách sa v sledovanom období pohyboval pod úrovňou -4 tisíc. Iba na krátke prechodné obdobie (2007-2012) sa jeho hodnota znížila. V tomto krátkom období dosiahli slovenské mestá najnižší celkový úbytok, a to v roku 2009 (-1,6 tisíc osôb, resp. -0,5 ‰) a 2011 (-1 tisíc osôb, resp. -0,4 ‰). V súčasnosti predstavuje celkový úbytok v mestách 4,6 tisíc osôb a jeho hrubá miera dosiahla -1,6 ‰ (obr. 9.14 a 9.15).

⁵ Podľa hodnôt indexu rastu môžeme populácie členiť na progresívne (viac ako 110), stacionárne (90-110) a regresívne typy (menej ako 90).

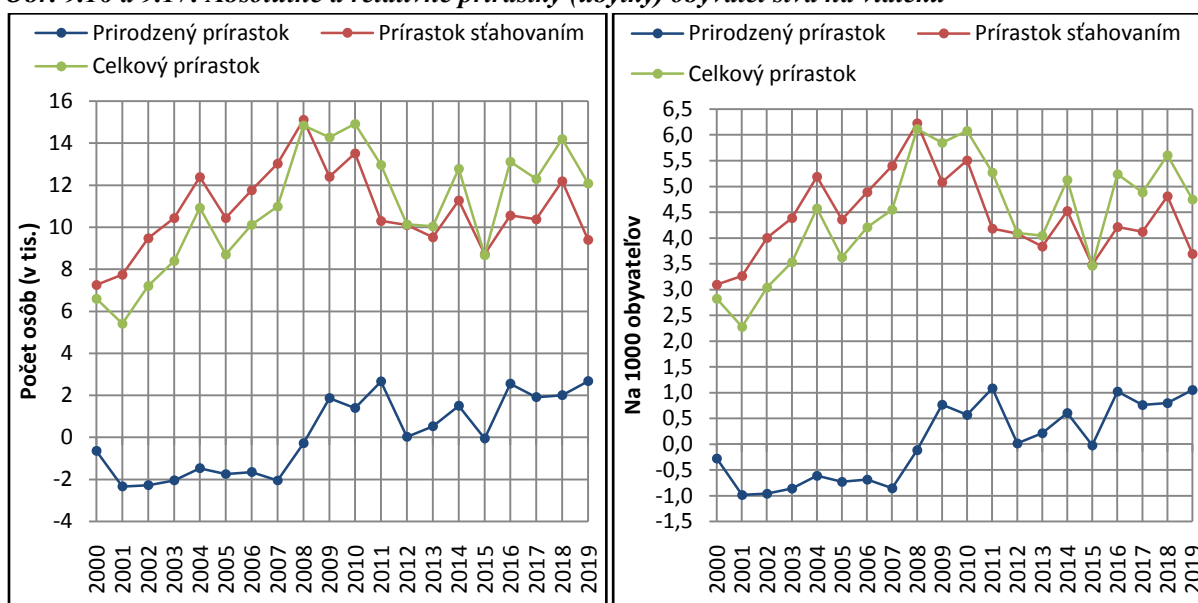
Obr. 9.14 a 9.15: Absolútne a relatívne prírastky (úbytky) obyvateľstva v mestách na Slovensku

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Situácia vo vývoji prírastkov na vidieku je diametrálne odlišná. V celom sledovanom období vykazovali vidiecke sídla ako celok prírastok obyvateľstva. Prírodný prírastok až do roku 2008 dosahoval záporné hodnoty, ktoré oscilovali okolo hranice -2 tisíc a jeho hrubá miera dosahovala v priemere -0,8 ‰. Vďaka zlepšeniu pôrodnosti, keď počet živonarodených opäť prevýšil počet zomretých, je od roku 2009 prírodný prírastok na vidieku kladný. S výnimkou rokov 2012 a 2015, keď klesol na takmer nulové hodnoty, sa pohyboval v intervale od 1,4 do 2,7 tisíc osôb, resp. od 0,5 do 1 osoby na 1000 obyvateľov.

Obr. 9.16 a 9.17: Absolútne a relatívne prírastky (úbytky) obyvateľstva na vidieku

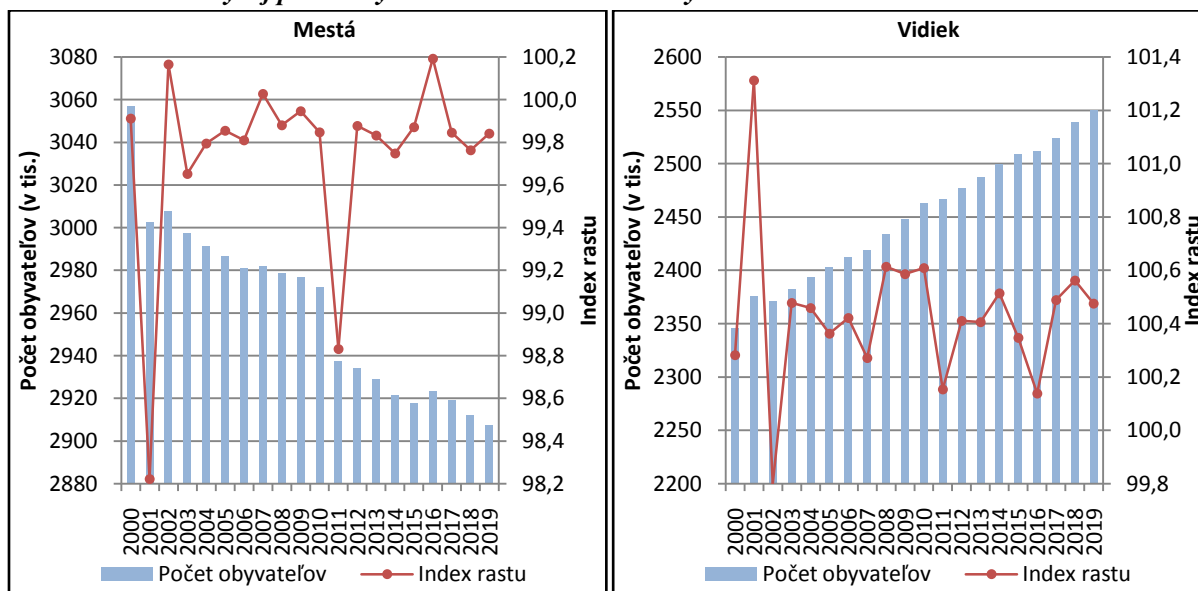
Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Na druhej strane migračné saldo na vidieku bolo počas uplynulých 20 rokov stále kladné. Jeho úroveň sa kontinuálne zvyšovala zo 7,2 tisíc osôb v roku 2000, na maximum 15 tisíc

v roku 2008. V tomto období vzrástla hrubá miera migračného prírastku z 3,1 na 6,2 ‰. V nasledujúcich rokoch prírastok z migrácie klesal až na minimum 8,7 tisíc osôb, resp. 3,5 ‰ v roku 2015. V nasledujúcom období migračný prírastok prechodne (2016-2018) opäť vzrástol a prekročil hranicu 10 tisíc osôb. V súčasnosti je jeho hodnota tesne pod ňou s 9,4 tisíc osobami (3,7 ‰). Rast počtu obyvateľov na vidieku v prvej polovici sledovaného obdobia zabezpečoval výhradne prírastok z migrácie. Celkový prírastok vďaka tomu vzrástol z počiatočných 6,6 tisíc osôb na 14,8 tisíc v roku 2008. V nasledujúcom období pokles migračného prírastku na celkovom prírastku obyvateľstva, kompenzoval prirodzený prírastok. Vďaka čomu sa celkový prírastok na vidieku udržal na relatívne vyšších hodnotách s viac ako 12 tisíc ročne, t.j. 4,7-5,6 ‰ (obr. 9.16 a 9.17).

V mestách žije viac obyvateľov Slovenska, ako na vidieku. V roku 2000 dosiahol počet obyvateľov v mestách 3 057 125. Jeho kontinuálny pokles medziročne v priemere o 7,8 tisíc, prebiehal počas celých uplynulých 20 rokov. V priebehu prvej dekády sledovaného obdobia, klesol počet obyvateľov žijúcich v mestách o takmer 84 tisíc a o ďalších desať rokov o takmer 65 tisíc. Celkovo sa počet obyvateľov od roku 2000 znížil o takmer 150 tisíc, keď v roku 2019 dosiahol 2 907 444. Naopak počet obyvateľov uprednostňujúcich život na vidieku v sledovanom období kontinuálne rástol v priemere o 10,8 tisíc ročne. Od roku 2000 sa jeho počet zvýšil o 205 tisíc. K 31.12.2019 počet obyvateľov vidieka dosiahol 2 550 429. Vzhľadom na dosahované hodnoty indexov rastu miest a vidieka (od 98 do 100 v mestách a od 99,8 do 101 na vidieku), o populáciách miest a obcí Slovenska môžeme hovoriť ako o stacionárnych (obr. 9.18 a 9.19).

Obr. 9.18 a 9.19: Vývoj počtu obyvateľov a indexu rastu obyvateľstva v mestách a na vidieku

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

9. 3 Prírastok a počet obyvateľov vo veľkostných skupinách obcí

Tab. 9.4: Prírastky (úbytky) obyvateľov vo veľkostných skupinách obcí

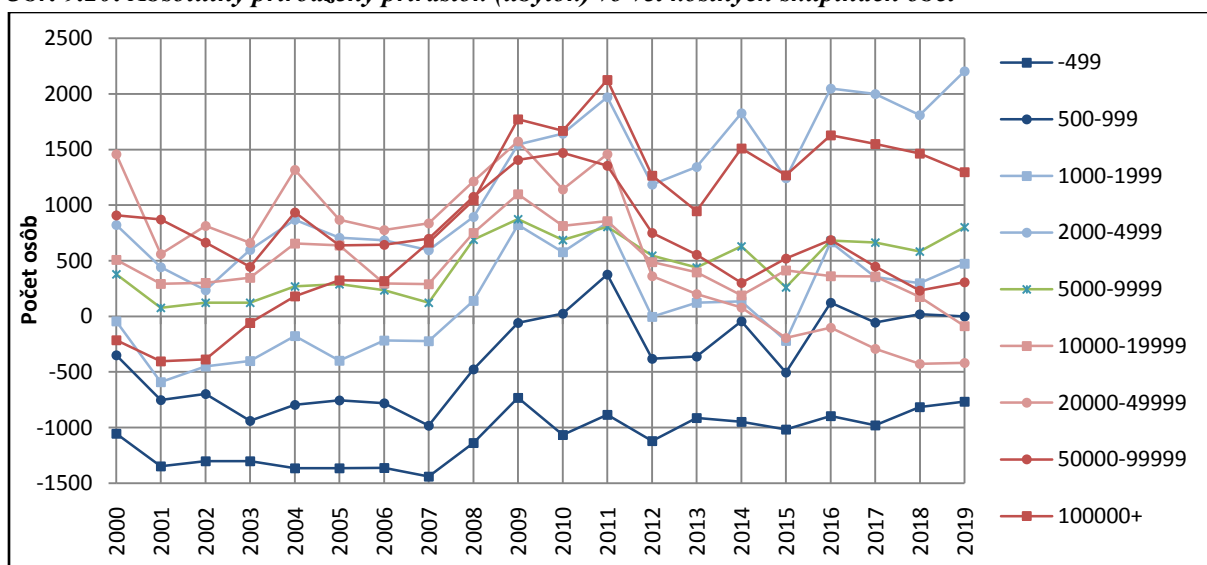
Ukazovateľ	Veľkostná skupina obce	Počet osôb					Na 1000 obyvateľov				
		2000	2005	2010	2015	2019	2000	2005	2010	2015	2019
Prírodný prírastok	do 500	-1052	-1364	-1066	-1017	-766	-3,19	-4,28	-3,43	-3,30	-2,56
	500-999	-347	-754	27	-504	1	-0,64	-1,37	0,05	-0,94	0,00
	1000-1999	-43	-398	579	-218	476	-0,06	-0,51	0,73	-0,27	0,59
	2000-4999	823	708	1642	1242	2203	1,13	0,92	2,06	1,50	2,50
	5000-9999	381	292	687	263	802	1,04	0,76	1,69	0,63	1,89
	10000-19999	508	640	814	413	-85	1,20	1,42	1,79	0,89	-0,18
	20000-49999	1460	868	1143	-193	-416	1,62	1,03	1,38	-0,23	-0,52
	50000-99999	909	638	1470	522	307	1,40	1,00	2,35	0,94	0,56
	100000+	-212	325	1669	1268	1298	-0,31	0,49	2,51	1,92	1,93
Prírastok sťahovaním	do 500	1115	907	2362	-22	134	3,38	2,84	7,59	-0,07	0,45
	500-999	1673	2534	3109	2052	1650	3,06	4,62	5,73	3,81	3,06
	1000-1999	2518	3859	4522	3192	2924	3,31	4,98	5,68	3,95	3,65
	2000-4999	2117	2743	2855	2686	3432	2,90	3,57	3,58	3,24	3,89
	5000-9999	-616	114	114	132	526	-1,69	0,29	0,28	0,32	1,24
	10000-19999	-774	-1124	-2039	-864	-2103	-1,82	-2,49	-4,49	-1,85	-4,37
	20000-49999	-2266	-2820	-4201	-3427	-4717	-2,51	-3,35	-5,07	-4,08	-5,88
	50000-99999	-1775	-2654	-3416	-2344	-1614	-2,72	-4,17	-5,45	-4,21	-2,93
	100000+	-529	-156	77	1722	3400	-0,77	-0,24	0,12	2,61	5,04
Celkový prírastok	do 500	63	-457	1296	-1039	-632	0,19	-1,43	4,17	-3,37	-2,11
	500-999	1326	1780	3136	1548	1651	2,43	3,25	5,78	2,88	3,06
	1000-1999	2475	3461	5101	2974	3400	3,25	4,46	6,40	3,68	4,25
	2000-4999	2940	3451	4497	3928	5635	4,03	4,49	5,63	4,74	6,39
	5000-9999	-235	406	801	395	1328	-0,64	1,05	1,97	0,95	3,13
	10000-19999	-266	-484	-1225	-451	-2188	-0,63	-1,07	-2,70	-0,97	-4,55
	20000-49999	-806	-1952	-3058	-3620	-5133	-0,89	-2,32	-3,69	-4,31	-6,40
	50000-99999	-866	-2016	-1946	-1822	-1307	-1,33	-3,17	-3,11	-3,27	-2,38
	100000+	-741	169	1746	2990	4698	-1,07	0,26	2,62	4,53	6,97

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

V sledovanom období vykazovali prírodný úbytok obyvateľstva iba obce s najnižším počtom obyvateľov, a to obce do 500 a od 500 do tisíc obyvateľov. Do roku 2007 sa v obciach s najnižším počtom obyvateľov prírodný prírastok mierne prehlboval z -3,2 ‰ v roku 2000 na -4,6‰ v obciach do 500 obyvateľov a od -0,6 do -1,8 ‰ v obciach od 500 do tisíc obyvateľov. V obciach od tisíc do 2 tisíc obyvateľov sa naopak prírodný úbytok postupne znižoval z -0,6 na -0,3 ‰. Zvyšné veľkostné skupiny obcí (2 tisíc a viac obyvateľov) boli charakteristické kolísaním hodnôt prírodného prírastku, ktoré striedavo rástli a klesali v relatívne úzkom intervale od 0,2 do 1,5 ‰. Výnimkou je naša najväčšia veľkostná skupina obcí s viac ako 100 tisíc obyvateľmi, v ktorej sa prírodný úbytok v prvých štyroch rokoch sledovaného obdobia zmenil v roku 2005 na prírodný prírastok, ktorý ďalej rástol nepretržite a pomerne dynamicky. Obdobie 2008-2011 prinieslo pozitívne

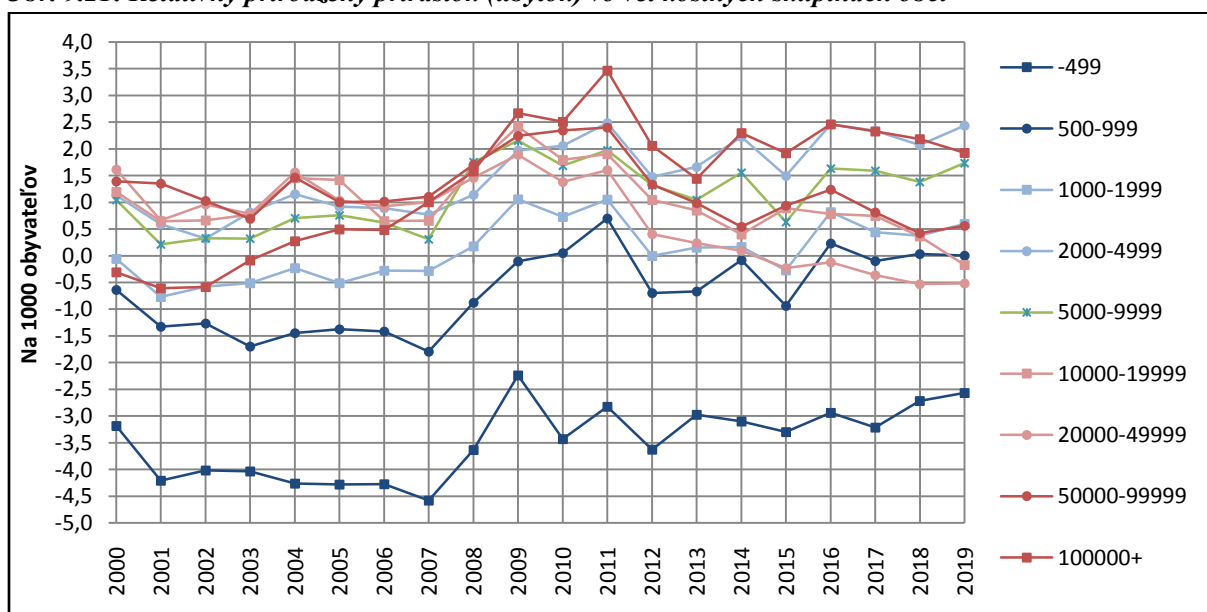
zvýšenie prirodzených prírastkov, ako aj zmiernenie prirodzených úbytkov obyvateľstva vo všetkých veľkostných skupinách obcí. Najvyšší prirodzený prírastok 2,1 tisíc osôb, resp. 3,5 osoby na 1000 obyvateľov dosiahli obce s viac ako 100 tisíc obyvateľmi (2011). V ostatných veľkostných skupinách obcí sa v uvedenom období prirodzený prírastok pohyboval od 692 do 1,7 tisíc osôb a hrubá miera prirodzeného prírastku od 1,1 do 2,8 ‰. Nasledujúce obdobie prinieslo vo všetkých veľkostných skupinách pokles prirodzeného prírastku. Vo veľkostnej skupine do 500 obyvateľov sa prirodzený úbytok obyvateľstva zmiernil na -2,6 ‰ (2019) a v obciach od 500 do tisíc obyvateľov ustálil na nule. Na konci sledovaného obdobia sa prirodzený prírastok obyvateľstva zmenil na úbytok aj v obciach od 20 do 50 tisíc obyvateľov (-0,5 ‰) a od 10 do 20 tisíc obyvateľov (-0,2 ‰). Vo zvyšných veľkostných skupinách obcí sa úroveň hrubej miery prirodzeného prírastku pohybovala od 0,6 do 2,4 ‰ (obr. 9.20 a 9.21).

Obr. 9.20: Absolútny prirodzený prírastok (úbytok) vo veľkostných skupinách obcí

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

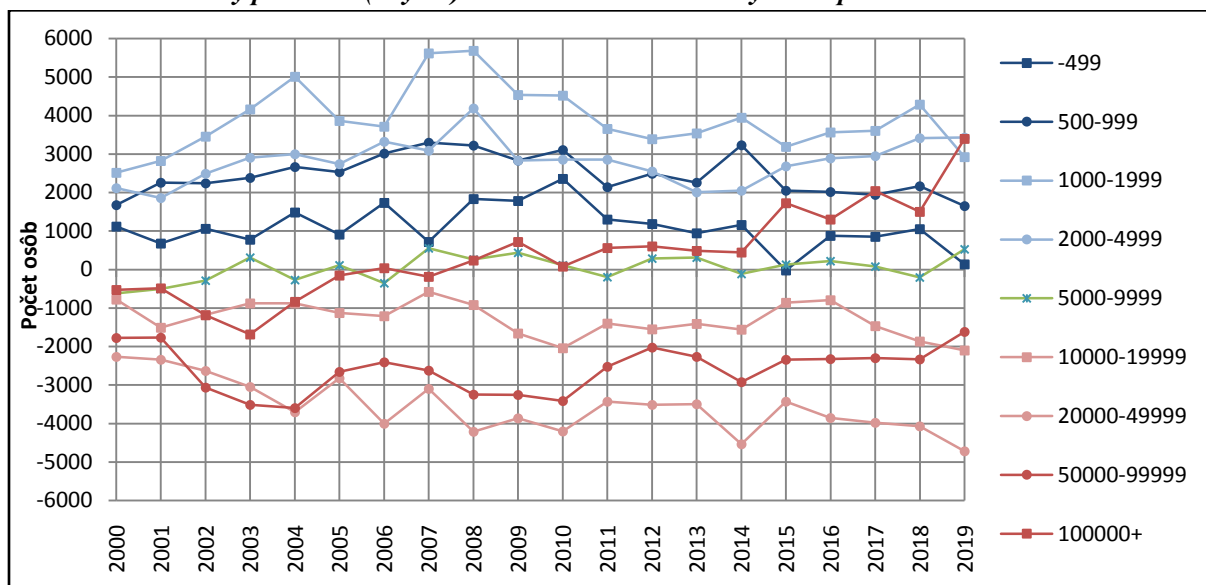
Obr. 9.21: Relatívny prirodzený prírastok (úbytok) vo veľkostných skupinách obcí

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

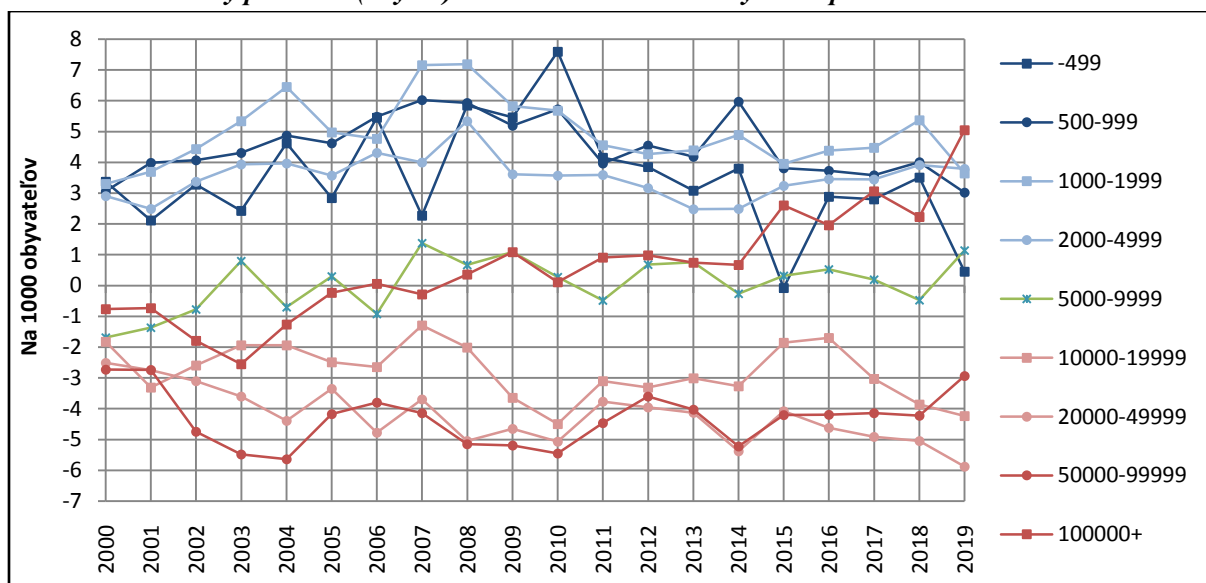
Podľa vývoja migračného salda v období 2000-2019 môžeme veľkostné skupiny obcí rozdeliť na: obce s migračným prírastkom, kde patria sem všetky obce s počtom obyvateľov do 5 tisíc. V týchto obciach sa migračný prírastok na začiatku sledovaného obdobia pohyboval od 1,1 do 2,5 tisíc osôb, v hrubej miere okolo 3 ‰. Druhú skupinu tvoria obce s migračným úbytkom, kde môžeme zaradiť všetky obce s 10 tisíc a viac obyvateľmi (obr. 9.22 a 9.23). Migračný úbytok sa u nich na začiatku sledovaného obdobia pohyboval od -529 do -2,3 tisíc osôb, resp. od -0,8 do -2,7 ‰. Medzi skupinou obcí s migračným úbytkom a skupinou obcí s migračným prírastkom majú samostatné postavenie obce veľkostnej skupiny od 5 do 10 tisíc obyvateľov, v ktorých sa počas celého obdobia 2000-2019 striedali prírastky s úbytkami tesne nad, resp. pod nulovou hranicou. V skupine obcí s prirodzeným prírastkom došlo k výraznejšiemu zvýšeniu migračného salda medzi rokmi 2006-2010, naopak u obcí s migračným úbytkom sa v spomínanom období úbytok populácie sťahovaním ešte viac prehĺbil. Na konci prvej dekády stratili migráciou najviac osôb v prepočte na 1000 obyvateľov obce veľkostnej skupiny od 50 do 100 tisíc obyvateľov (5,5 osôb). Naopak migráciou získali najviac osôb obce do 500 obyvateľov (7,6 osôb). V druhej dekáde sledovaného obdobia sa v obciach s kladným migračným prírastkom jeho hodnota postupne znižovala. Najviac v obciach do 500 obyvateľov, ktoré do roku 2019 klesli na posledné miesto s najnižším prírastkom zo sťahovania (0,4 ‰). O málo vyšší migračný prírastok 1,1 ‰ zaznamenali obce s počtom obyvateľov od 5 do 10 tisíc. Migračný prírastok obcí od 500 do 5 tisíc obyvateľov sa pohyboval od 3-3,8 ‰. Najvyšší migračný prírastok zaznamenali obce s viac ako 100 tisíc obyvateľmi. V ich prípade rast migračného salda z prvej polovice sledovaného obdobia pokračoval aj po roku 2010 a na jeho konci dosahoval 5 ‰. Bola to zároveň veľkostná skupina obcí, ktorá zaznamenala najvyšší nárast migračného prírastku v porovnaní s rokom 2000. V roku 2019 skončili s najvyšším migračným úbytkom obce veľkostných skupín od 20 do 50 tisíc obyvateľov (-5,9 ‰) a od 10 do 20 tisíc obyvateľov (-4,2 ‰). Obce s 50 až 100 tisíc obyvateľmi vykazovali migračný úbytok -2,9 ‰, čo bola hodnota takmer rovnaká ako na začiatku sledovaného obdobia.

Obr. 9.22: Absolútny prírastok (úbytok) sťahovaním vo veľkostných skupinách obcí

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

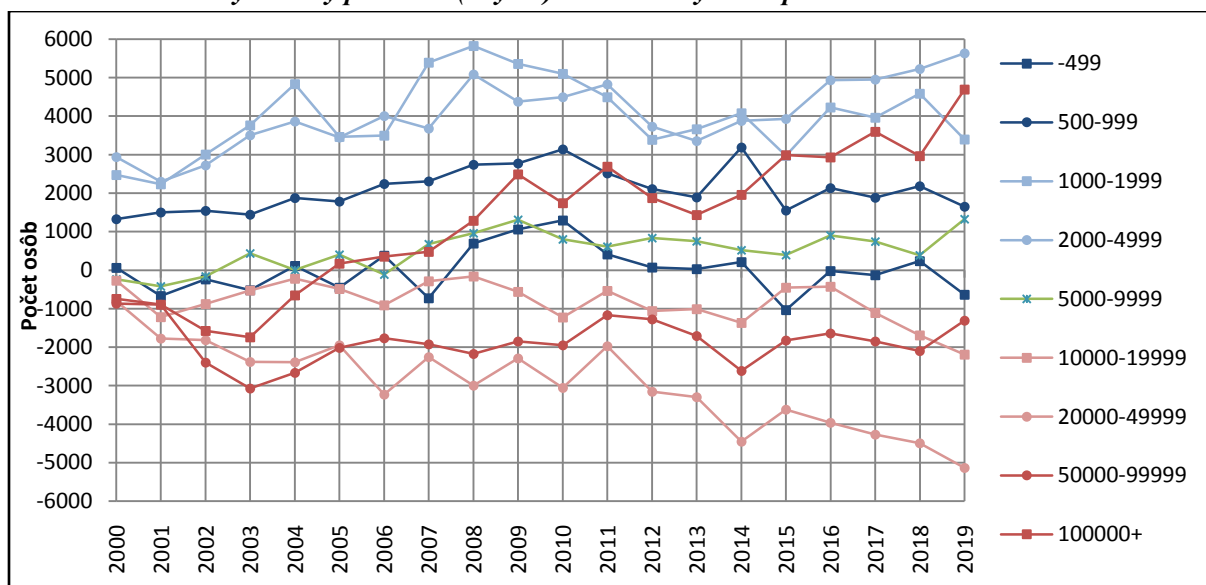
Obr. 9.23: Relatívny prírastok (úbytok) sťahovaním vo veľkostných skupinách obcí

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

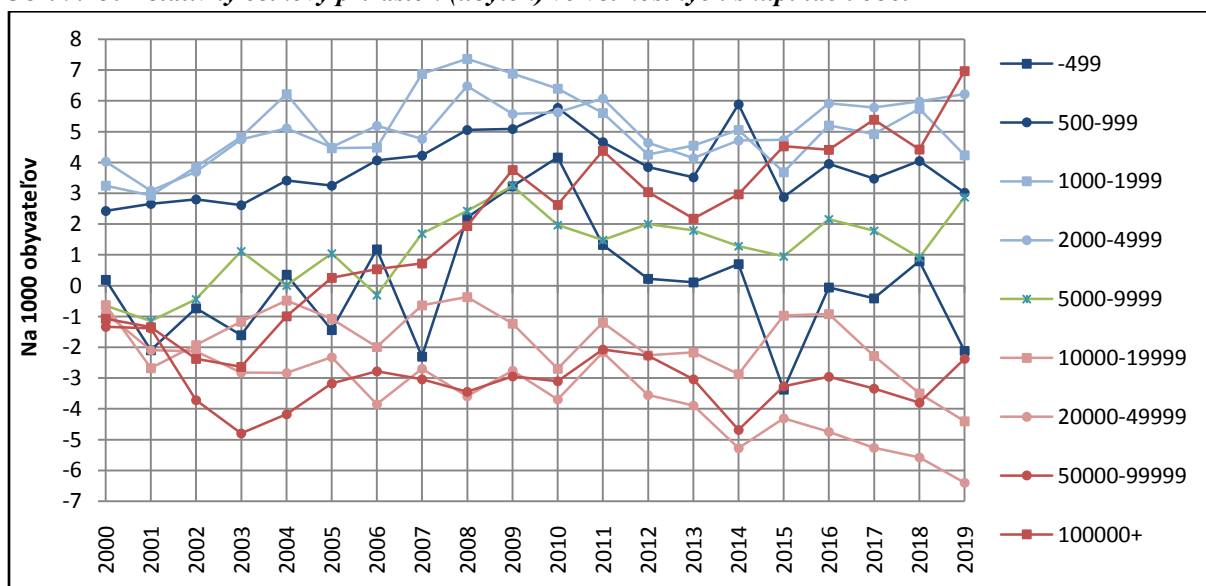
Na celkový prírastok obyvateľstva vo veľkostných skupinách obcí v období 2000-2019 mal zásadný vplyv hlavne prírastok z migrácie (obr. 9.24 a 9.25). Obciam, ktoré v sledovanom období vykazovali úbytok počtu obyvateľov z prirodzeného pohybu (obce od 500 do tisíc obyvateľov) sa vďaka prírastku z migrácie podarilo dosiahnuť celkový prírastok obyvateľstva, resp. na určitý čas zmierniť jeho úbytok (obce do 500 obyvateľov). Z hodnoty 2,4 ‰ v roku 2000 vzrástol v obciach od 500 do tisíc obyvateľov celkový prírastok na 5,8 ‰ v roku 2010, v obciach do 500 obyvateľov z 0,2 ‰ na 4,2 ‰. V ďalších rokoch v oboch veľkostných skupinách celkový prírastok klesal. V obciach od 10 do 100 tisíc obyvateľov úbytok z migrácie prevýšil prirodzený prírastok, čo spôsobilo, že v konečnom dôsledku tieto veľkostné skupiny obcí v sledovanom období vykazovali celkovú stratu obyvateľstva. Z úrovne okolo -1 ‰ v roku 2000 vzrástol ich celkový úbytok do roku 2019 na -2,4 ‰ (obce od 50 do 100 tisíc obyvateľov), ďalej na -4,4 ‰ (obce od 10 do 20 tisíc obyvateľov) až na -6,4 ‰ (obce od 20 do 50 tisíc obyvateľov). Zvyšné veľkostné skupiny obcí (od tisíc do 10 tisíc obyvateľov) vďaka priaznivému vývoju prirodzeného prírastku a prírastkom z migrácie vykazovali celkový prírastok obyvateľstva. Najdynamickejší rast celkového prírastku zaznamenali naše najväčšie obce s počtom obyvateľov viac ako 100 tisíc. Z takmer nulovej hodnoty v roku 2000 vzrástol ich celkový prírastok na 4,4 ‰ v roku 2011 a po jednorazovom poklese na polovičnú hodnotu 2,2 ‰ v roku 2012, sa jeho výška vyšplhala na takmer 7 ‰ v roku 2019. Bol to najvyšší celkový prírastok spomedzi všetkých veľkostných skupín obcí. Významne vzrástol celkový prírastok aj v obciach od 5 do 10 tisíc obyvateľov. Z hodnoty blízkej nule vzrástla hrubá miera celkového prírastku v tejto veľkostnej skupine obcí na 3,2 ‰ v roku 2009. Po jej následnom poklese na úroveň 1-2 ‰ v období 2010-2018, v poslednom roku sledovaného obdobia opäť vzrástla na 2,9 ‰. Zvýšenie celkového prírastku v sledovanom období zaznamenali aj obce od tisíc do 2 tisíc obyvateľov (z 3,2 ‰ v roku 2000 na 4,2 ‰ v roku 2019) a od 2 tisíc do 5 tisíc (zo 4 ‰ na 6,2 ‰).

Obr. 9.24: Absolútny celkový prírastok (úbytok) vo veľkostných skupinách obcí

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Obr. 9.25: Relatívny celkový prírastok (úbytok) vo veľkostných skupinách obcí

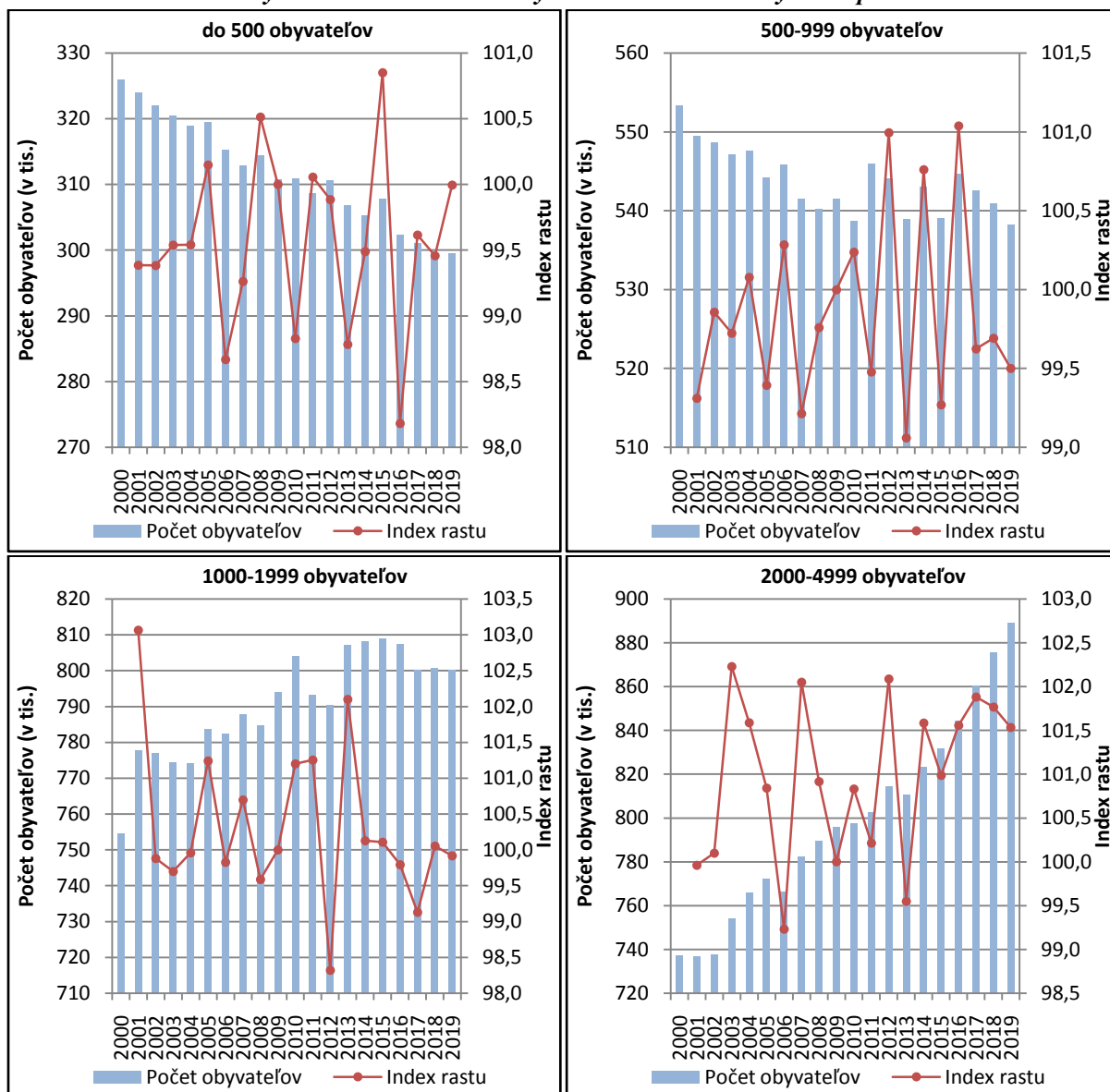

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Na začiatku sledovaného obdobia žilo najviac obyvateľov Slovenska v obciach od 20 do 50 tisíc obyvateľov (16,7 % z celkovej populácie SR). Toto prvenstvo si spomínané obce obhájili do roku 2015. Po ňom sa na čelo rebríčka dostali obce s počtom obyvateľov od 2 do 5 tisíc obyvateľov, v ktorých na konci sledovaného obdobia žilo 16,3 % populácie Slovenska. Najmenej z celkového počtu obyvateľov Slovenska žilo v celom sledovanom období v obciach do 500 obyvateľov (5,5-6 % z celkovej populácie SR). Počas dvadsiatich rokov vzrástol počet obyvateľov vo veľkostných skupinách obcí: od tisíc do 2 tisíc obyvateľov (o 45,5 tisíc), od 2 tisíc do 5 tisíc obyvateľov (o takmer 152 tisíc), od 5 tisíc do 10 tisíc obyvateľov (o 60,9 tisíc), od 10 tisíc do 20 tisíc obyvateľov (56,1 tisíc). Medziročne sa počet obyvateľstva v menovaných veľkostných skupinách obcí zvyšoval v priemere od 0,3 do 1 %. V ostatných veľkostných skupinách obcí sa na konci sledovaného obdobia v porovnaní

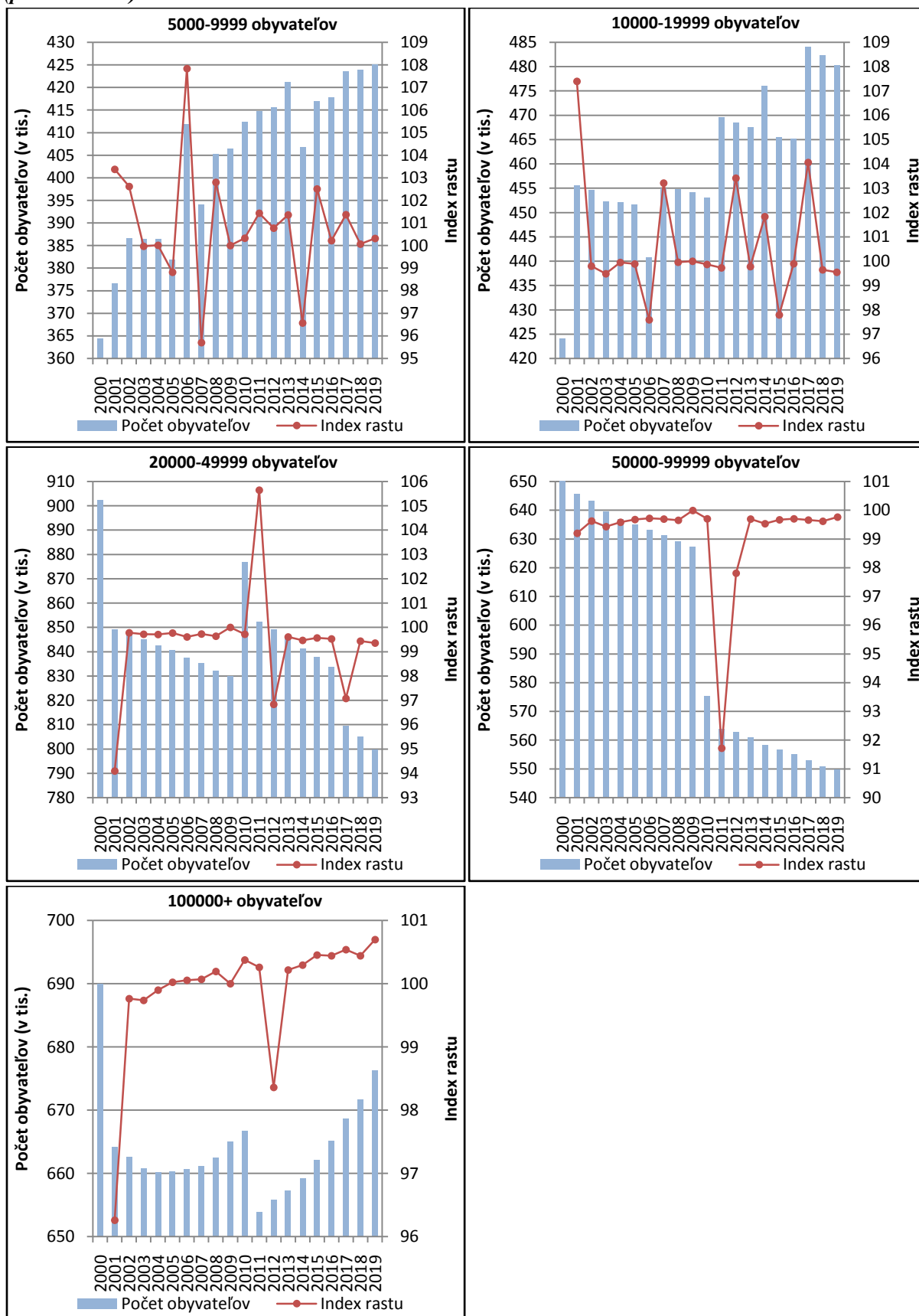
s rokom 2000 počet obyvateľov znížil. Šlo o obce do 500 obyvateľov (o 26,5 tisíc), od 500 do tisíc obyvateľov (o 15,1 tisíc), od 20 tisíc do 50 a od 50 tisíc do 100 tisíc obyvateľov (v oboch prípadoch o 102 tisíc) a nakoniec v obciach s viac ako 100 tisíc obyvateľmi (o 13,6 tisíc). Medziročné úbytky obyvateľstva boli nízke. V priemere sa pohybovali od -0,1 do -0,44 %. Nízke medziročné prírastky, resp. úbytky počtu obyvateľov vo veľkostných skupinách obcí svedčia o stacionárnom type populácií. Dokazuje to aj hodnota indexu rastu, ktorý sa pohyboval medzi 99 a 107,5 (obr. 9.26-9.34).

Obr. 9.26-9.34: Počet obyvateľov a index rastu obyvateľstva vo veľkostných skupinách obcí

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Obr. 9.26-9.34: Počet obyvateľov a index rastu obyvateľstva vo veľkostných skupinách obcí (pokračovanie)

Zdroj údajov: ŠÚ SR, výpočty autorov

Záver

Komplexná analýza populačného vývoja vo vybraných populačných skupinách Slovenska potvrdila nielen existenciu často pomerne významných rozdielov v intenzite, časovaní či charaktere reprodukčného správania, procesu migrácie, alebo vekovej štruktúry, ale tiež poukázala na priebeh a vývoj pokračujúcej transformácie týchto procesov v posledných dvoch desaťročiach. Potvrdzuje sa, že zohľadňovanie týchto diferencií medzi jednotlivými populačnými skupinami môže predstavovať dôležitý aspekt na ceste ku komplexnejšiemu poznaniu transformačného procesu rodinného a reprodukčného správania a tiež ku skvalitneniu formovaniu predpokladov o jej budúcom vývoji, a to nielen na národnej ale predovšetkým regionálnej úrovni.

Sobášnosť v oblastiach Slovenska, mestách a na vidieku, ako aj vo veľkostných skupinách obcí vykazovala vo všeobecnosti obdobné vývojové rysy ako môžeme vidieť na národnej úrovni. V prvých niečo viac ako desiatke rokov tak môžeme identifikovať striedanie nevýrazného oživenia a následného poklesu intenzity sobášnosti, ktorá tak zotrvala na pomerne nízkej úrovni. Platilo pritom, že s najvyššou úrovňou sobášnosti sme sa stretávali skôr na Východnom Slovensku, na vidieku a v menších sídlach. Obdobie posledných rokov však prinieslo pomerne významný nárast sobášnosti a aj určité zmeny v postavení jednotlivých populačných skupín. Predovšetkým sme svedkami dynamického oživenia vstupov do manželstva v Bratislavskom kraji, mestskom prostredí a v najväčších mestách Slovenska. Tieto populačné skupiny sa súčasne dlhodobo vyznačujú najdlhším odkladaním vstupov do manželstva, nízkou váhou sobášnosti v mladom veku a naopak najčastejším využívaním druhej polovice reprodukčného veku pri uzatváraní manželských zväzkov. Práve z hľadiska časovania a vekového nastavenia procesu sobášnosti sa ukazuje, že identifikované rozdiely zohrávajú jednu z kľúčových úloh pri formovaní diferencií procesu sobášnosti medzi sledovanými populačnými skupinami.

Výsledky našej analýzy tiež potvrdili, že stupeň urbanizácie má významný vplyv aj na proces rozvodovosti. Môžeme to vidieť, či už prostredníctvom porovnania menej urbanizovaného východu a stredu Slovenska s viac urbanizovaným západom a hlavne Bratislavou so svojim zázemím alebo priamo prostredníctvom porovnania vidieka s mestami prípadne malých obcí s väčšími sídlami.

Trendy rozvodovosti sú vo viac aj menej urbanizovaných regiónoch podobné, rozdiely sú však v intenzite rozvodovosti. Platí, že vo viac urbanizovaných obciach, veľkostných skupinách obce alebo oblastiach je rozvodovosť vyššia ako v menej urbanizovaných. A to bez ohľadu na to, či sa hodnotí celková rozvodovosť alebo rozvodovosť podľa určitého kritéria (trvanie manželstva v čase rozvodu, počet maloletých detí v rozvádzajúcom sa manželstve alebo príčiny rozvodu).

V prípade plodnosti môžeme konštatovať, že vybrané populačné skupiny v podstate rovnako reagovali na zmeny v posledných 2 desaťročiach a ich hlavné vývojové trendy kopírovali smerovanie tohto procesu na národnej úrovni. Výraznejšie oživenie rodenia detí tak vidíme až

od roku 2008 dočasne prerušené nedávnou hospodárskou krízou. V posledných rokoch však opätovne došlo k pomerne významnému nárastu plodnosti, pričom však sledujeme zreteľné rozdiely v dynamike tohto vývoja. Jednoznačne najrýchlejšie sa plodnosť zvyšovala v Bratislavskom kraji, v mestskom prostredí a najväčších mestách Slovenska. Opačná situácia je skôr v menších mestách a na Strednom Slovensku. Pokračovanie procesu starnutia vekového profilu plodnosti prinieslo ďalšie zmeny v časovaní a v rozložení mier plodnosti. Sme svedkami pokračujúceho nárastu priemerného veku žien pri narodení prvého dieťaťa, keď až v posledných rokoch dochádza k určitej stabilizácii, poklesu váhy plodnosti do 25 rokov a naopak zvyšovaniu zastúpenia plodnosti v druhej polovici reprodukčného veku. Ukazuje sa, že tieto zmeny pokročili najďalej v Bratislavskom kraji, v mestskom prostredí a najväčších mestách. Opačná situácia je na Východnom Slovensku, na vidieku a najmenších obciach. Zaujímavou sú aj zmeny v legitímite narodených detí. Vo všeobecnosti sa potvrdilo zvyšovanie podielu detí narodených mimo manželstva vo všetkých zo sledovaných populačných skupín, no v prípade Bratislavského kraja, miest a najväčších sídel bola táto dynamika najnižšia. Nemanželské deti sa tak najčastejšie rodia na Západnom a Strednom Slovensku a v stredne veľkých mestách. Rozdiely medzi mestskými a vidieckymi sídlami sú v súčasnosti už zanedbateľné.

Celoslovenské trendy vo vývoji potratovosti sa potvrdili aj na regionálnej úrovni. Samovoľná potratovosť stagnuje, resp. mierne rastie, umelá potratovosť klesá vo všetkých regionálnych celkoch. Zároveň sa potvrdil aj trend nárastu interrupcií slobodných a bezdetných žien. Vyšší stupeň urbanizácie reprezentovaný Bratislavským a Západoslovenským regiónom, resp. mestami a obcami nad 10 tisíc obyvateľov sa prejavuje väčšími zmenami v intenzite potratovosti, t.j. vyšším zvyšovaním samovoľnej potratovosti a intenzívnejším znižovaním umelej potratovosti. Naopak miernejší je prírastok interrupcií u slobodných žien.

Analýzou úmrtnosti zvlášť v mestách a na vidieku sme dokázali, že v mestách je výhodnejšie prostredie na nižšiu úmrtnosť. Sú tu sústredené dôležité zdravotnícke zariadenia, ktoré efektívnejšie dokážu pomôcť pri liečení chorôb. Ďalej svojou blízkosťou poskytujú priestor pre realizáciu preventívnych programov na znižovanie úmrtnosti. Rozdiel medzi mestom a vidiekom je tak významný, že stredná dĺžka života pri narodení v mestách vo všetkých pohľadoch je vyššia ako na vidieku a tento rozdiel sa ešte aj zvyšuje. Rozdiel sa prejavuje aj v príčinách smrti, hlavne úmrtnosť na obehovú sústavu je významne vyššia na vidieku ako v mestách.

Skúmanie úmrtnosti v oblastiach Slovenska nám ukázala dominanciu nízkej úmrtnosti oblasti Bratislava. Stredná dĺžka života pri narodení aj vo veku 65 rokov v tejto oblasti sú významne vyššie ako v iných oblastiach. Na druhej strane treba poznamenať aj extrémne vysokú dojčenskú úmrtnosť v oblasti Východ. Dominanciu Bratislavy s nízkou úmrtnosťou podľa príčin smrti narušuje najvyššia úmrtnosť žien na nádorové ochorenia v tejto oblasti.

Tretí pohľad na úmrtnosť, a to cez veľkostné skupiny obcí, nepreukázal súvislosť počtu obyvateľov v obciach na výšku úmrtnosti. Najvyššia úmrtnosť sa neukázala v obciach najnižším počtom obyvateľov ale skôr v obciach so stredným počtom obyvateľov. Najnižšiu úmrtnosť vykazovali obce vo veľkostnej skupine 100000+. Toto však nie je prekvapujúce, lebo v tejto skupine sú len Bratislavské a Košické mestské časti. Hlavne Bratislavské časti aj predchádzajúcich triedeniach poukazovali nízku úmrtnosť.

Analýza migrácie oblastí očakávané potvrdzuje niektoré fundamentálne zmeny, ktorými migrácia prechádza predovšetkým v poslednej dekáde. Všetky oblasti zaznamenávajú nárast počtu prisťahovaných detí od roku 2012, po zmene vykazovania detí narodených v zahraničí. Z pohľadu relatívnych hodnôt, z hľadiska obratu aj salda zahraničného sťahovania dominuje oblasť Bratislavy. Veľmi zaujímavé výsledky prinášajú dáta za vnútorné sťahovanie. Kontinuálne sa zvyšuje počet prisťahovaných z ostatných do Bratislavskej oblasti, počet presťahovaní na väčšiu vzdialenosť, a tiež počet medzioblastných presťahovaní sa zvyšuje. Obrat vnútorného sťahovania je výrazne najvyšší v Bratislavskej oblasti, a saldo sťahovania je aktuálne kladné už iba v prípade tejto oblasti. Dochádza teda k zvyšovaniu hodnôt čistých migračných tokov, pričom jednoznačne najväčšie čisté migračné toky smerujú z troch oblastí do oblasti Bratislava. Na zvyšovaní objemu vnútornej migrácie sa prirodzene podieľa aj migrácia vo vnútri samotných oblastí, pričom v prepočte na počet obyvateľov má najvyššiu intenzitu vnútrooblastnej migrácie Bratislavský región s viac ako 20 presťahovanými ročne v prepočte na tisíc obyvateľov. Podiel presťahovaní v kategórii medzi – oblasťné sťahovanie na celkovom počte vnútroštátnych presťahovaní sa od roku 2000 do roku 2019 zvýšil z 15% na 21%.

Mesto je z pohľadu zahraničného sťahovania vo väčšine rokov sledovaného obdobia viac ziskové ako vidiek, najvýraznejší bol rozdiel v rokoch 2007 a 2008 počas najvýraznejšieho prílevu zahraničných migrantov. Podobne ako v prípade oblastí, aj v prípade komparácie mesta a vidieka sú zásadné rozdiely v štruktúre migrantov podľa pohlavia. Rozdiely v zahraničnej migrácii medzi mestom a vidiekom sú v niektorých ohľadoch výrazné, avšak zásadné rozdiely sú badateľné v prípade výsledkov analýzy vnútornej migrácie, do ktorej podstatnou mierou zasahujú po roku 2000 najmä suburbanizačné tendencie. Vzájomná migračná výmena miest a vidieka podľa pohlavia indikuje väčšiu migračnú atraktivitu miest pre ženy. Počet vystahovaných žien z vidieka do miest stúpa v zhode s rastom počtu vystahovaných mužov, dochádza však zároveň k miernemu roztváraní nožníc v prospech vystahovaných žien. Agregovaný pohľad na celé obdobie 2000 až 2019 ako celok, a hlavné vekové kategórie z hľadiska reprodukcie a produktívnosti, hovorí jasne v prospech vidieka v prípade oboch pohlaví pre všetky kategórie s výnimkou seniorov. Prírastok v kategórii dvadsiatnikov nedokáže kompenzovať straty v produktívnom veku ako celku. Za 20 rokov mestá stratili takmer 33 tisíc chlapcov a viac ako 25 tisíc dievčat vo veku do 17 rokov, viac ako 40 tisíc mužov a viac ako 30 tisíc žien vo veku do 44 rokov, a napokon okolo 32 tisíc mužov a 32 tisíc žien vo veku 45 až 64 rokov. Jediný badateľnejší prírastok v mestách, ktorý zároveň prispel k zvýšeniu indexu starnutia a priemerného veku populácie, je prírastok žien v seniorskom veku.

Výrazné rozdiely sú v migračných trajektoriách podľa veľkostných skupín obcí. V prípade zahraničnej migrácie sú viditeľné isté pravidelnosti, napríklad očakávaná dominancia najväčších dvoch miest SR z hľadiska prírastku zahraničným sťahovaním, na druhej strane kategória miest s viac ako 50 tisíc obyvateľmi má veľmi nerovnomerný vývoj prírastkov zo zahraničnej migrácie. Z hľadiska vnútornej migrácie predstavuje súbor veľkostných kategórií obcí systém spojených nádob, s pomerne jasnou dichotómiou vyjadrenou trvalým a výrazným migračným prírastkom obcí do 4999 obyvateľov (v roku 2015 aj VSO 5000 – 9999), ku ktorým sa v roku 2019 pridala aj kategória miest s viac ako 100 tisíc obyvateľmi (ide predovšetkým o Bratislavu s predpokladom vplyvu novej parkovacej politiky). Najvýraznejšie

migračné úbytky zaznamenávajú mestá s viac ako 20 tisíc a s viac ako 50 tisíc obyvateľmi, tieto úbytky idú na vrub suburbanizácie, ale aj sťahovania do Bratislavskej oblasti, predovšetkým v poslednom období.

Z celoslovenského pohľadu má dlhodobý zásadný vplyv na formovanie vekovej štruktúry vývoj pôrodnosti a úmrtnosti. Na nižších administratívnych úrovniach zohráva okrem spomínaných faktorov významnú rolu aj faktor migrácie a do istej miery aj vplyv rozdielnych sociálnych a ekonomických podmienok, ktoré modifikujú lokálny populačný vývoj. Prvá dekáda sledovaného obdobia (2000-2010) sa niesla v znamení poklesu detskej, rastu poreprodukčnej a seniorskej zložky populácie na všetkých analyzovaných administratívnych úrovniach. V rámci produktívnej vekovej skupiny, ktorá ako celok vykazovala rastúcu tendenciu, klesal podiel obyvateľstva v reprodukčnom veku vo všetkých oblastiach SR a vo všetkých mestách. Na vidieku bol podiel 15-49 ročných viac menej stabilizovaný, resp. rástol iba minimálne, aj to iba v najmenších obciach (do 499 obyvateľov a od 500 do 999 obyvateľov). Oživenie plodnosti po roku 2008 formou realizácie odložených pôrodov, ktoré Slovensko po dlhom čase zaznamenalo, sa v druhej dekáde sledovaného obdobia (po roku 2010) prejavilo zastavením kontinuálneho poklesu počtu 0-14 ročných a stabilizáciou ich podielu na úrovni oblastí SR. Výnimkou je oblasť Bratislavský kraj, v ktorej podiel detí naopak dynamicky rástol. Z oblastí s najnižším podielom detí v roku 2000 sa tak na konci sledovaného obdobia, spolu s oblasťou Východné Slovensko, stala oblasť s najvyšším podielom 0-14 ročných. Nárast podielu detí v populácii zaznamenali aj mestá a vidiek. Z hľadiska veľkostných skupín najdynamickejšie rástol podiel detí v obciach s viac ako 100 tisíc obyvateľmi. Zvyšujúci sa podiel produktívnej zložky populácie z obdobia pred rokom 2010 sa v druhej dekáde sledovaného obdobia zmenil na pokles. V rámci tejto vekovej skupiny klesali obe jej parciálne zložky, t.j. obyvateľstvo v reprodukčnom aj poreprodukčnom veku vo všetkých oblastiach SR a v mestách. Na vidieku podiel poreprodukčnej zložky populácie začal mierne klesať neskôr - po roku 2015. Iba v najmensej veľkostnej skupine obcí – do 499 obyvateľov sa podiel poreprodukčnej zložky populácie zvyšoval aj naďalej, hoci iba veľmi miernym tempom. Rast počtu i podielu seniorov sa po roku 2010 zintenzívnil. Zmeny v proporcionálnom zastúpení hlavných vekových skupín sa prejavili v prehlbujúcom sa starnutí populácie na všetkých analyzovaných administratívnych úrovniach, čo dokumentujú aj syntetické ukazovatele starnutia. V súčasnosti majú priemerný vek nad hranicou 40 rokov všetky oblasti SR, okrem oblasti Východné Slovensko (39 rokov). Populácia v mestách je v priemere staršia a v porovnaní s vidiekom starne rýchlejšie. Najvyšší priemerný vek (42-42,6 rokov) majú v súčasnosti všetky veľkostné skupiny obcí s 20 tisíc a viac obyvateľmi. Prevalu seniorov nad detskou zložkou, t.j. index starnutia vyšší ako 100 %, v súčasnosti vykazujú oblasti Západné a Stredné Slovensko, mestá ako celok a z hľadiska veľkostných skupín všetky obce s počtom obyvateľov nad 10 tisíc. Zmeny v zastúpení ekonomicky aktívnej a ekonomicky závislej časti populácie sa odrazili na vývoji indexu ekonomickej závislosti. Počas prvej dekády sledovaného obdobia index ekonomickej závislosti v oblastiach SR, v mestách i na vidieku a vo všetkých veľkostných skupinách obcí klesal, pričom dominantne na ňom participoval index závislosti mladých. V druhej dekáde sledovaného obdobia sa situácia zmenila, index závislosti začal narastať na všetkých analyzovaných administratívnych úrovniach, pričom index závislosti starých sa na celkovom ekonomickom zaťažení podieľal postupne stále väčšou mierou.

Začiatok 21. storočia predstavuje novú vývojovú etapu vo vývoji prírastkov obyvateľstva Slovenska. Kým v predchádzajúcom období sa na raste populácie rozhodujúcou mierou podieľal prirodzený prírastok obyvateľstva, v období rokov 2001 – 2008 to bola zahraničná migrácia. Jej vplyvom vzrástol počet obyvateľov Slovenska v uvedenom období o 27,3 tisíc, kým prirodzený prírastok predstavoval iba 6,2 tisíc osôb. Počnúc rokom 2009 sa na raste populácie vďaka rekuperácii podieľa opäť väčšou mierou prirodzený prírastok. Výnimkou sú iba roky 2012, 2015 a 2018, v ktorých bolo migračné saldo vyššie. Z regionálneho pohľadu vykazuje celkový prírastok obyvateľstva oblasť Bratislavský kraj a Východné Slovensko. Kým v oblasti Bratislavský kraj má na celkovom prírastku obyvateľstva „zásluhu“ predovšetkým prírastok z migrácie, na východe je to vďaka prirodzenému prírastku. Oblasť Stredné Slovensko s prirodzeným úbytkom obyvateľstva, ktorý sa viac menej pohyboval tesne pod nulovou hranicou, s výnimkou krátkeho obdobia rokov 2009-2011 a so záporným migračným saldom vykazovala naopak celkovú stratu obyvateľstva. Podobne ako Západné Slovensko, kde rastúci migračný prírastok nestačil kompenzovať straty z prirodzeného pohybu. Rozdiely vo vývoji celkového prírastku zaznamenali mestá a vidiecke sídla. Prirodzený prírastok miest nebol dostatočne vysoký nato, aby znížil svoje migračné straty, čo sa v konečnom dôsledku prejavilo na celkovom úbytku mestskej populácie SR. Naopak na vidieku počet obyvateľov rástol vďaka priaznivému vývoju migračného salda, ku ktorému sa v druhej polovici sledovaného obdobia pridal aj prirodzený prírastok obyvateľstva. Na celkový prírastok obyvateľstva vo veľkostných skupinách obcí v období 2000-2019 mal zásadný vplyv prírastok z migrácie. Obciam, ktoré v sledovanom období vykazovali úbytok počtu obyvateľov z prirodzeného pohybu (obce od 500 do 999 obyvateľov) sa vďaka prírastku z migrácie podarilo dosiahnuť celkový prírastok obyvateľstva, resp. na určitý čas zmierniť jeho úbytok (obce do 499 obyvateľov). V obciach od tisíc do 9999 obyvateľov prebiehal vývoj prirodzeného aj migračného prírastku priaznivo. Zisk z oboch parciálnych zložiek sa preto prejavil na zvyšovaní celkového prírastku obyvateľov. V obciach od 10 do 99,9 tisíc obyvateľov úbytok z migrácie prevýšil prirodzený prírastok, čo spôsobilo, že v konečnom dôsledku tieto veľkostné skupiny obcí v sledovanom období vykazovali celkový úbytok obyvateľstva. Najdynamickejší rast celkového prírastku zaznamenali naše najväčšie obce s počtom obyvateľov viac ako 100 tisíc. Z takmer nulovej hodnoty na začiatku sledovaného obdobia na takmer 7 ‰ v roku 2019.

Literatúra

- ARRIAGA, E. (1984). Measuring and explaining the change in life expectancies. *Demography*, vol. 21, no. 1.
- BEZÁK, A. (2011). Redistribúcia obyvateľstva vo funkčných mestských regiónoch na Slovensku v období 1991 – 2010. *Geographia Cassoviensis*, 5 (2), s. 5 – 16.
- BLEHA, B., HURBÁNEK, P., VAŇO B. (2012). Demografická projekcia mestskej a vidieckej populácie Slovenska do roku 2030. *Demografie*, 54(3), s. 233-249.
- BLEHA, B., VAŇO, B., BAČÍK, V. (2014). Demografický atlas Slovenskej republiky. Bratislava: GeoGrafika.
- BODVARSSON, Ö. B., HOU, J.W., SHEN, K. (2014). Aging and Migration in a Transition Economy: The Case of China. IZA Discussion Paper č. 8351.
- BORTLÍK, M. (2017). Odhaľovanie a analýza amenitnej migrácie na Slovensku. Diplomová práca. Prírodovedecká fakulta, Univerzita Komenského, Bratislava.
- BRADLEY, D. E., LONGINO, C.F. (2009). Geographic mobility and aging in place. In: UHLENBERG, P.(ed.). *International Handbook of Population Aging*. Dordrecht, the Netherlands: Springer, s. 319–339.
- BRUCE NEWBOLD, K. (2018). Aging and Migration: An Overview. In: R. Stough R., Kourtit K., Nijkamp P., Blien U. (eds) *Modelling Aging and Migration Effects on Spatial Labor Markets. Advances in Spatial Science (The Regional Science Series)*. Cham: Springer.
- DIVINSKÝ, B. (2004). Zahraničná migrácia v Slovenskej republike: súčasný stav a predpokladaný vývoj po vstupe krajiny do Európskej únie. *Medzinárodné otázky*, 13(2), s. 16-38.
- ĎURČEK, P., RICHTER, M. (2014). Vývoj vybraných demografických ukazovateľov v kontexte fenoménu “urban shrinkage“ v urbánnom priestore SR. *Geographia Cassoviensis* VIII, 2/2014, 127-140.
- ECKHARD, J., STAUDER, J. (2017). Migration and the Partner Market: How Gender-Selective Relocations Affect Regional Mating Chances in Germany. *European journal of population - Revue europeenne de demographie*, 34(1), 59–86.
- FAGGIAN, A., MCCANN, P., SHEPPARD, S. (2007). Some evidence that women are more mobile than men: gender differences in UK graduate migration behaviour, *Journal of Regional Science*, 47(3), s. 517-539.
- FISCHER, T., WEBER, G. (2014). Mobility, diversity, Identity. Challenges of young women in rural areas in Austria. In: Bonifacio CT, editor. *Gender and rural migration*. New York: Routledge; s. 61–82.
- FLEURY, A. (2016). Understanding women and migration. A Literature Review. Knomad Working Paper 8, dostupné na <http://atina.org.rs/sites/default/files/KNOMAD%20Understanding%20Women%20and%20Migration.pdf>

- HALUŠ, M., HLAVÁČ, M., HARVAN, P., HIDAS, S. (2017). Odliv mozgov po slovensky. Analýza odchodov Slovákov do zahraničia od roku 2000. Komentár 2017/1, Inštitút finančnej politiky MFSR: Bratislava, dostupné na: <https://www.mfsr.sk/sk/financie/institut-financnej-politiky/publikacie-ifp/komentare/1-odliv-mozgov-po-slovensky-januar-2017.html>
- HARVAN, P., MESÁROŠ, T., PAUR, D. (2019). Koľko je na Slovensku cépečkárov? Komentár 2019/5. Inštitút finančnej politiky MFSR: Bratislava, dostupné na: https://www.mfsr.sk/files/archiv/42/2019_X_Obvyklypobyt20190404_final.pdf
- JENNY GARCIA, J. (2020). Urban-rural differentials in Latin American infant mortality. *Demographic Research*, doi: 10.4054/DemRes.2020.42.8
- JURČOVÁ, D. a kol. (2003). Populačný vývoj v regiónoch SR 2001. INFOSTAT Bratislava.
- JURČOVÁ, D. a kol. (2010). Populačný vývoj v okresoch Slovenskej republiky 2009. Bratislava: INFOSTAT.
- JURČOVÁ, D., PILINSKÁ, V. (2014). Obvyklý pobyt občanov SR a odhad nevidovanej migrácie. Infostat: Bratislava.
- KÁČEROVÁ, M., ONDAČKOVÁ, J., MLÁDEK, J. (2013). Contribution of Population Processes to Population Ageing: a Comparison of the Czech and Slovak Republics. *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis, Geographica* 44(1), s. 27–43
- KAKAŠ, A., GRUBER, E. (2016). Analysis of internal migration patterns. The example of Slovakia and Austria, *Acta Geographica Universitatis Comenianae*, 60(2), s. 171-188
- KAKAŠ, A., BLEHA, B. (2017). Post-communistic transformation and population ageing versus the changing migratory patterns of seniors: The case of the Slovak Republic. *Acta Universitatis Carolinae. Geographica*, 50 (1), s. 63-78.
- KOHLER, H.-P., BILLARI, F.C., ORTEGA, J.A. (2002). The Emergence of Lowest-Low Fertility in Europe during the 1990s. *Population and Development Review*, 28, 4, s. 641-680.
- MLÁDEK, J., KUSEDOVÁ, D., MARENČÁKOVÁ, J., PODOLÁK, P., VAŇO, B. (2006). Demogeografická analýza Slovenska. Bratislava: Univerzita Komenského.
- NOVOTNÝ, L., PREGI, L. (2019). Región len pre mladých a vzdelaných? Selektívna migrácia vo funkčnom mestskom regióne Bratislava podľa veku a vzdelania. In Šveda, M., Šuška, P. eds. *Suburbanizácia: Ako sa mení bratislavské zázemie?* Bratislava (Geografický ústav SAV), s. 134–157
- POLLARD, J.,H. (1988): On the decomposition of changes in Expectation of life and differentials in life expectancy. *Demography*, vol. 25, no. 2.
- SASTRY, N. (2004): Urbanization, development and under-five mortality differentials by place of residence in São Paulo, Brazil, 1970–1991. *Demographic Research* 2004.doi:10.4054/DemRes.2004.S2.14
- SAIKIA, N., SINGH, A., JASILIONIS, D., AND RAM, F. (2013). Explaining the rural–urban gap in infant mortality in India. *Demographic Research* doi:10.4054/DemRes.2013.29.18
- SOBOTKA, T. (2004). Postponement of Childbearing and Low Fertility in Europe. Groningen: Dutch University Press.
- ŠPROCHA, B. (2014). Transformácia sobášnosti slobodných v Českej a Slovenskej republike v priezračnom a kohortnom pohľade. *Demografie*, 58, 3, s. 230-248.

- ŠPROCHA a kol. (2013). Prognóza vývoja obyvateľstva v okresoch Slovenskej republiky do roku 2035. Bratislava: INFOSTAT.
- ŠPROCHA, B., MAJO, J. (2016). Storočie populačného vývoja Slovenska I.: demografické procesy. Bratislava: INFOSTAT, Centrum spoločenských a psychologických vied SAV, Univerzita Komenského v Bratislave
- ŠPROCHA, B., MAJO, J. (2016). Storočie populačného vývoja Slovenska II.: demografické štruktúry. Bratislava: INFOSTAT, Centrum spoločenských a psychologických vied SAV, Univerzita Komenského v Bratislave
- ŠPROCHA, B., VAŇO, B. (eds.). (2015). Populačný vývoj v Slovenskej republike v roku 2014. Bratislava: INFOSTAT.
- ŠPROCHA, B. a kol. (2019). Populačný vývoj v krajoch a okresoch Slovenska od začiatku 21. storočia. INFOSTAT: Bratislava, Prir.UK, SAV Prognostický ústav.
- ŠPROCHA, B., VAŇO, B., BLEHA, B. (2019). Kraje a okresy v demografickej perspektíve. Populačná prognóza do roku 2040. Bratislava: INFOSTAT.
- ŠPROCHA, B., TIŠLIAR, P. (2019). 100 rokov obyvateľstva Slovenska. Od vzniku Československa po súčasnosť. Bratislava: Centrum pre historickú demografiu a populačný vývoj Slovenska, FiF UK Bratislava.

Branislav Bleha, Ján Mészáros, Viera Pilinská, Branislav Šprocha, Boris Vaňo

Analýza demografického vývoja oblastí a obcí podľa štatútu a veľkosti v Slovenskej republike

Vydal: **Inštitút informatiky a štatistiky**
Výskumné demografické centrum
Leškova 16
817 95 Bratislava

ISBN: **978-80-89398-43-0**

Rozsah: **164 strán; 9,1 AH; 1. Vydanie**

Náklad: **150 ks**